

Alþingistíðindi 1886.

A.

Umræður í efri deild og sameinuðu þingi.

Skammstafanir.

Alp.=alpingi.
alpm.=alpingismaður.
alpt.=alpingistiðindi.
aths.=athugasemd.
atkv.=atkvæði.
atkvæðagr.=atkvæðagreiðsla.
breyt.till.=breytingartillaga.
breyt.uppást.=breytingaruppástunga.
Ed.=efri deild.
flutningsm.=flutningsmaður.
form.=formaður.
framsögum.=framsögumaður.
frumv. eða frv.=frumvarp.
gr.=grein.
h.=háttvirtur eða hinn háttvirti.
hæstv.=hæstvirti.
kgk.=konungkjörinn.
lagafrv.=lagafrumvarp.
ldsh.=landshöfðingi.
Nd.=neðri deild.
skrif.=skrifari.
st. f.=staðinn fyrir.
stfl.=staflíður.
samp.=samþykkt.
till.=tillaga.
tl.=töluliður.
umr.=umræða.
uppást.=uppástunga.
uppástm.=uppástungumaður.
pingd.=pingdeild.

pingdm.=pingdeildarmaður.
pgsál.=pingsályktun.
pm.=pingmaður.
pm. Ár.=pingmaður Árnesinga.
pm. A-Sk.=pingmaður Austur-Skaptfellinga.
pm. Borgf.=pingmaður Borgfirðinga.
pm. Barðstr.=pingmaður Barðstrendinga.
pm. Dal.=pingmaður Dalamanna.
pm. Eyf.=pingmaður Eyfirðinga.
pm. GK.=pingmaður Gullbringu- og Kjósarsýslu.
pm. Húnv.=pingmaður Húnavetninga.
pm. Ísf.=pingmaður Ísfirðinga.
pm. Mýr.=pingmaður Mýramanna.
pm. N-Múl.=pingmaður Norður-Múlasýslu.
pm. N-Ping.=pingmaður Norður-Pingeyjarsýslu.
pm. Rangv.=pingmaður Rangvellinga.
pm. Rvk.=pingmaður Reykvíkinga.
pm. Skagf.=pingmaður Skagfirðinga.
pm. S-Múl.=pingmaður Suður-Múlasýslu.
pm. Snæf.=pingmaður Snæfellinga.
pm. Strand.=pingmaður Strandasýslu.
pm. S-Ping.=pingmaður Suður-Pingeyjarsýslu.
pm. Vestm.=pingmaður Vestmannaeyjasýslu.
pm. V.-Sk.=pingmaður Vestur-Skaptafellsýslu.

Þessar skammstafanir tákna og orðin í fleirtölu og í öllum beygingarfallum, og eins með ákveðna greininum.

Reykjavík.

Prentuð í prentsmíðju Ísafoldar 1886.

Alþingi sett, og fyrsti fundur í sameinuðu þingi. Ár 1886, 28. dag júlímánaðar, var hið 7. löggjafandi alþingi, aukalþingi, sett í Reykjavík. Fyrst söfnuðust allir alþingismenn ásamt landshöfðingja Magnúsi Stephensen saman í alþingishúsinu, og gengu því næst þaðan til guðspjónustugjörðar í dómkirkjunni. Hinn 6. konungkjörni þingmaður, síra Arnljótur Ólafsson, hjelt þar ræðu, og lagði hann út af Jóh. guðspj. kap. 18, vers. 37.

Að aflokinni guðspjónustugjörð gengu menn aptur í alþingissalinn. Las þá landshöfðingi upp skipun konungs til sín um að setja þingið, svo hljóðandi:

„Christian hinn Níundi,
af guðs náð Danmerkur konungur,
Vinda og Gauta, hertogi í Sljesvík,
Holtsetalandi, Stórmæri, Þjettmerski,
Láenberg og Aldinborg.

Vora sjerlega hylli!

*Vjer veitum þjer, sem landshöfðingja
Vorum yfir Voru landi Íslandi, allra-
mildilegast vald til þess að setja alþingi
það, er kemur saman til aukafundar mið-
vikudaginn 28. júlí næstkomanda, og skal
setu þessa þings lokið í síðasta lagi föstu-
daginn 27. ágústm. næsta á eptir.*

Þetta er vilji Vor.

Felandi þig guði!

*Ritað á Amaliuborg, 20. dag maímán. 1886.
Undir vorri konunglegu hendi og innsigli.*

Christian R.

(L. S.)

J. Nellemann.

*Til Vars elskulega
herra Magnúsar Stephensens, riddara af
dannebrogssorðunni, Vars landshöfðingja
yfir Voru landi Íslandi.“*

Að því búnu kvaðst hann í umboði konungs lýsa því yfir, að alþingi væri sett.

Þá stóð upp 2. þingmaður Eyfirðinga, Benedikt Sveinsson, og mælti: „Lengi lifi konungur vor, Kristján níundi!“ og tóku allir þingmenn undir það í einu hljóði.

Allir alþingismenn voru komnir til þings, og voru þeir þessir:

A. Konungkjörnir:

1. Jón Pjetursson, 1. konungkj. þingm.
2. Magnús Stephensen, 2. konungkj. þm.
3. Arni Thorsteinsson, 3. konungkj. þm.
4. Lárus E. Sveinbjörnsson, 4. kgk. þm.
5. Hallgrímur Sveinsson, 5. kgk. þm.
6. Arnljótur Ólafsson, 6. kgk. þm.

B. Þjóðkjörnir:

1. Árni Jónsson, þm. Mýramanna.
2. Benedikt Kristjánsson, þm. S-Þing.
3. Benedikt Sveinsson, 2. þm. Eyf.
4. Einar Thorlacius, 1. þm. N-Múl.
5. Eiríkur Briem, 1. þm. Húnv.
6. Friðrik Stefánsson, 2. þm. Skagf.
7. Grímur Thomsen, þm. Borgf.
8. Gunnar Halldórsson, 2. þm. Ísf.
9. Jakob Guðmundsson, þm. Dal.
10. Jón Jónsson, þm. N-Þing.
11. Jón Ólafsson, 1. þm. S-Múl.
12. Jón Sigurðsson, 1. þm. Eyf.

13. Jón Þórarinnsson, 2. þm. GK.
14. Jónas Jónassen, þm. Rvk.
15. Lárus Halldórsson, 2. þm. S-Múl.
16. Ólafur Briem, 1. þm. Skagf.
17. Ólafur Pálsson, þm. V-Sk.
18. Páll Ólafsson, þm. Strand.
19. Sighvatur Árnason, 1. þm. Rangv.
20. Sigurður Jensson, þm. Barðstr.
21. Sigurður Jónsson, þm. Snæf.
22. Sigurður Stefánsson, 1. þm. Ísf.
23. Skúli Þorvarðarson, 2. þm. Árn.
24. Sveinn Eiríksson, þm. A-Sk.
25. Þórarinn Böðvarsson, 1. þm. GK.
26. Þorlákur Guðmundsson, 1. þm. Árn.
27. Þorleifur Jónsson, 2. þm. Húnv.
28. Þorsteinn Jónsson, þm. Vestm.
29. Þorvaldur Bjarnarson, 2. þm. Rangv.
30. Þorvarður Kjerulf, 2. þm. N-Múl.

Hinn 1. konungkjörni þingmaður, Jón Pjetursson, gekk þá til forsetasætis sem aldursforseti, og ljét þingmenn samkvæmt þingsköpunum skipta sjer í þrjár deildir eptir hlutkesti, til að rannsaka kjörbrjef þingmanna.

Í 1. deild urðu þessir:

Einar Thorlacius.	Sighvatur Árnason.
Eiríkur Briem.	Sigurður Jensson.
Friðrik Stefánsson.	Sigurður Jónsson.
Grímur Thomsen.	Sveinn Eiríksson.
Jakob Guðmundsson.	Þórarinn Böðvarsson.
Lárus Halldórsson.	Þorvarður Kjerulf.

Í 2. deild :

Arnþjótur Ólafsson.	Ólafur Pálsson.
Bened. Kristjánsson.	Sigurður Stefánsson.
Jón Ólafsson.	Þorlákur Guðmundss.
Jón Sigurðsson.	Þorsteinn Jónsson.
Jón Þórarinnsson.	Þorvaldur Bjarnarson.
Jónas Jónassen.	

Í 3. deild:

Árni Jónsson.	Lárus E. Sveinbjörnss.
Árni Thorsteinsson.	Magnús Stephensen.

Benedikt Sveinsson.	Ólafur Briem.
Gunnar Halldórsson.	Páll Ólafsson.
Hallgrímur Sveinss.	Skúli Þorvarðarson.
Jón Jónsson.	Þorleifur Jónsson.

Síðan rannsakaði hver deild þau kjörbrjef, er hún hafði tekið við, samkvæmt þingsköpunum, og að því búnu söfnuðust deildirnar aptur saman í þingsalnum.

Önnur deild, sem rannsakaði kjörbrjef 1. deildar, hafði kosið sjer framsögumann

Jón Ólafsson, 1. þingmann Suður-Múla-sýslu, og lýsti hann því yfir, að deildin hefði ekki fundið neitt athugavert við kjörbrjef þau, er hún hefði haft til rannsóknar; að eins gat hann þess, að útdrátt vantaði úr kjörfundarbók Skagafjarðarsýslu, en af því kjörstjóri væri hjer til staðar, þá hefði deildin fengið munnlegt vottorð frá honum, er deildin tæki gilt, og legði hún því til, að öll kjörbrjef 1. deildar yrðu samþykkt.

Forseti bar þá undir atkvæði þingsins kjörbrjef 1. deildar, og voru þau samþykkt í einu hljóði.

—Þriðja deild hafði rannsakað kjörbrjef 2. deildar og kosið sjer fyrir framsögumann

Hallgrím Sveinsson, 5. konungkjörin þingmann. Hann gat þess, að kærur hefðu komið fram gegn gildi kosningar þriggja þingmanna: þingmanns Reykvíkinga og beggja þingmanna Árnesinga. Deildin hafði kynnt sjer ástæður þær, er kærur þessar væru byggðar á, og hefði að vísu fundið ýmsa formgalla á kosningum þessara þingmanna, en eptir atvikum virtist deildinni þó þessir gallar ekki vera svo stórkostlegir, að ástæða væri til, að svipta þessi kjördæmi þingmönnum sínum. Það væri því tillaga deildarinnar, að þingið samþykkti öll kjörbrjef 2. deildar, þó þannig, að kærum þeim, sem fram hefðu komið, yrði vísað til nefndar þeirrar, sem búast mætti við að kosin yrði samkvæmt 3. gr. þingskapanna.

Jón Ólafsson kvað sjer virðast það koma í bága hvað við annað, að samþykkja nú

þegar öll kjörbrjefin, en vísa þó kærur gegn sumum þeirra til rannsóknarnefndar. Hann kvaðst ekki geta sjeð, að sú nefnd gæti dæmt um kærur, sem þingið auðsjáanlega dæmir ómerkar með því að samþykkja kjörbrjefin þrátt fyrir þær. Kosningin gæti ekki bæði verið gild og þó ógild, eða bæði verið gild og þó *in suspensio*. Ef þinginu þætti þetta spursmál vafasamt og gæti ekki skorið úr því nú þegar til fullnaðar, þá ætti að fela nefnd að rannsaka málið til hlítar og fresta úrslitum þess þangað til sú nefnd hefði komið fram með tillögur sínar. Fyrir sitt leyti kvaðst hann ekki geta greitt atkvæði í þessu máli nú þegar, og sama mundi víst vera um fleiri þingmenn. Þingið í heild sinni vissi ekki, *hvað* hjer væri um að ræða; hinar deildinnar hefðu ekki heyrt kærur þessar nje þær ástæður, sem kærur þessar byggðust á, og skoraði því á framsögumann, að skýra þinginu frá öllum málavöxtum.

Framsögumaður (Hallgrímur Sveinsson) kvaðst þá vilja skýra frá því, að tillaga deildarinnar byggðist á því, að henni virtist, eptir þeim atvikum, sem kunn eru, engin ástæða til að ætla, að þessi kjördæmi hefðu sent aðra menn á þing en þau nú hafa gjört, jafnvel þótt engir gallar hefðu verið á kosningunum. Kæran yfir kosningunni í Reykjavík væri undirskrifuð af allmörgum bæjarbúum, sem fyrst kvörtuðu yfir því, að sleppt hefði verið af kjörskrá allt að 70 kjósendum; en ómögulegt hefði verið fyrir deildina að rannsaka, að hve miklu leyti kæra þessi væri á fullum rökum byggð, og hefði deildin jafnvel álitð ósennilegt, að svo mörgum kjósendum hefði verið sleppt af kjörskránni; en þótt svo væri, að nokkrir hefðu verið útilokaðir frá kosningu, sem kjósa hefðu átt, þá væri sökin og þeirra eigin, þar sem þeir eigi hefðu neytt rjettar síns og kvartað í tæka tíð. — Þar næst væri kvartað yfir því,

að kjörskráin eigi hefði legið frammi á hinlögboðna tíma. Þetta væri að vísu satt að því leyti, sem kjörskráin ekki hefði legið frammi á þeim sama tíma, sem lögboðinn væri, heldur á öðrum tíma, en allt fyrir það hefði hún þó legið fremmi jafnlangan tíma og vera bar. Þetta spillti að vísu forminu, en deildin fannst þó, þrátt fyrir þessa galla, eigi næg ástæða til að ógilda kosningarnar og gjöra þingmennina ræka af þinginu, einkum með tilliti til þess, hve vægilega þingið hefði áður metið formgallaá kosningum. Tilgangur deildarinnar með því, að vísa þessum kærur til rannsóknarnefndar, væri sá, að komast að því, hvort eigi kynni að vera ástæða til að gjöra ábyrgð gildandi á hendur kjörstjórnunum þeim, sem hjer ættu hlut að máli. — Í þriðja lagi væri kvartað yfir því, að bæjarstjórnin í heild sinni hefði eigi samið eða samþykkt kjörskrána, heldur falið það nefnd úr sínum flokki. En deildinni virtist bæjarstjórnin í Reykjavík í heild sinni hafa samþykkt kjörskrána, þar sem engin mótmæli lægu fyrir frá hennar hálfu gegn kjörskránni. Þetta væru hinir verulegustu gallar, sem kæran tæki fram á kosningunni hjer í Reykjavík, og nokkuð líkir gallar væru teknir fram í kærinni yfir kosningunum í Árnessýslu. Enginn efi virtist þó geta verið á því, að hinir sömu þingmenn mundu kosnir hafa verið, jafnvel þótt engir slíkir gallar hefðu verið á kosningunum. En þar sem þar að auki í Árnessýslu hefði, eptir framkomnum kærurum, nokkuð út af borið með undirbúning kjörskránnar, þá ætlaðist deildin til, að fyrgreind nefnd rannsakaði, hvort eigi væri full ástæða til, að koma fram ábyrgð á hendur þeim, sem því hefðu valdið.

Jón Ólafsson kvað sjer virðast, eptir því, sem framsögumaður hefði frá skýrt, deildin hafa lagt oflitla áherzlu á aðalatriðin í kærur Reykvikinga. Kjörskráin hefði aldrei legið frammi á lögboðnum tíma, og

væri því hart að segja, að hinir útilokuðu kjósendur hefðu fyrirgjört rjetti sínum með því þeir ekki hefðu kært fyrir bæjarstjórninni í tíma. Ef kjósendur hefðu komið á hinum lögboðna tíma og eigi fundið neina kjörskrá framlagða, ætluðust menn þá til, að kjósendur skyldu ganga á hverjum degi aptur og fram um bæinn og spyrja eptir kjörskránni? Það væri auðsjáanlegt, að með því að leggja eigi kjörskrána fram á lögboðnum tíma, þá væri fyrir það girt, að kjósendur yfir höfuð gætu neytt rjettar síns á reglulegum tíma.

Þetta væri þýðingarmikið atriði, og vegna afleiðinganna þess vert, að það væri íhugað rækilega, áður en úrskurður væri á það lagður, og þess vegna vildi hann leggja það til, að nefnd væri kosin og úrslitunum frestað þar til hún kæmi fram með tillögur sínar. Hann kvaðst loks vilja benda á það, að þeir gallar, sem upp hefðu verið taldir í kærinni, væru ekki hinir einu; kvaðst hann geta skírskotað til 3. og 4. konungkjörna þingm. (Á. Th. og L. E. Sv.) um, að tekin hefðu verið til greina atkvæði, sem greidd hefðu verið með prentuðum seðlum, án þess eigandi seðilsins hefði verið viðstaddur bókun og upplestur atkvæðis síns. Væri því full ástæða til, að nefnd rannsakaði, hvort kosning þessi væri gild eða ógild, og fresta að viðurkenna gildi kosninga þeirra, sem kært er yfir, þangað til hún hefði komið með tillögur sínar; en hinar verð jeg að óska að verði bornar upp sjer á parti.

Forseti (Jón Pjetursson) fann enga ástæðu til að fresta þessu máli, því að þingið gæti gjört út um það nú þegar með atkvæðagreiðslu.

Benedikt Sveinsson vakti athygli forseta á því, hvort ekki væri hættulegt og miður rjett, að setja nú spursmálið svo fram, hvort að þingið vildi nú þegar leggja fullnaðarúrslit á það, hvort kosningar þær, sem kærurnar snerta, nefnilega úr Árnassýslu og

Reykjavík, skyldu viðurkenndar sem gildar eða gjörðar ógildar, í stað þess að setja þá spurning undir atkvæði þingmanna, hvort viðurkenningu kosninganna skyldi frestað til nákvæmari rannsóknar í nefnd, samkvæmt þingskapanna 3. gr. Hann tók fram, að hugsagt gæti, að sumir þingmenn, sem nú eigi treystust til að gefa atkvæði með því að taka þessar kosningar gildar, af því þeir ekki þekkja málavöxtu, mundu gjöra það fúslega, eptir að nákvæmari upplýsingar væru fengnar og rækileg rannsókn á málinu um garð gengin. Þetta bað hann þingmenn að athuga vel.

Þorlákur Guðmundsson kvaðst ekki geta greitt atkvæði um gildi kosningarinnar í Reykjavík, þar sem hann ekki vissi, á hverjum rökum kærurnar yfir henni væru byggðar, en hvað sína einu kosning snerti, eða kosningargildi fyrir Árnassýslu, þætti sjer rjetti sínum og kjósenda sinna misboðið, ef hann yrði að ganga af þingi án þess að hafa fengið að sjá kærana og svo að tala í málinu.

Grímur Thomsen kvaðst hafa verið á mörgum þingum og á sumum þeirra hefðu komið fram kærur út af þingmannakosningum, en varla komið fyrir, að þingmönnum hafi verið vísað frá þingi, og þó hefur opt að undanförunni verið eins mikil ástæða til þess eins og nú. Hjer kemur tvennt til mála: hvort gallarnir á kosningunni sjeu þingmanninum sjálfum að kennu eða kjörstjórninni; reyndist hið síðara, þá væri hart, að láta þingmanninn líða fyrir kjörstjórnina. Þess ber og að gæta, að þetta væri aukaping, svo að fyrirmælum laganna um undirbúning undir kosningar mundi naumast hafa orðið nákvæmlega fylgt í öllu sökum naumleika tímans. Að því er snertir frestun á málinu, þá væri 3. gr. þingskapanna ljós, því hún gjörði ráð fyrir nefnd til að rannsaka kærur, sem snerta kosningar, sem þegar eru teknar gildar; það

væri því bersýnilega löglegt, að samþykkja kosningarnar nú þegar. Hann kvaðst hafa fyrir sjer eina kjörskrána, sem kærð hefði verið, og gæti ekki fundið neina verulega formgalla á henni. Hún væri undirskrifuð af hinum fyrverandi bæjarfógeta, hinum fyrverandi þingmanni Reykvíkinga, sem mundi hafa átt góðan þátt í kærinni, og ritstjóra Birni Jónssyni; á kjörskránni væri áteiknun um, að hún hefði legið frammi hina tilteknu tímalengd, þ. e. frá 30. apríl til 21. maí; kvaðst hann því eigi geta sjeð, að skráin væri gölluð. Hitt væri annað mál, hvort kjósendurnir hefðu kært í tíma; það sæist ekki, að þeir hefðu borið sig upp fyrir bæjarstjórninni, enda hefðu þeir þá átt að kæra mál sitt fyrir gestarjetti; þetta mundu þeir ekki hafa gjört, en kæmu nú fram á eptir og vildu fá þingið til að dæma kosninguna ógilda. Þetta gæti hann ekki álitid rjettilega að farið af kjósendunum, og vildi því leggja það til, að kosningin væri samþykkt, en kærnum vísað til hinnar fyrirhuguðu nefndar.

Jón Ólafsson kvað það eigi rjett hermt, að það væri hinn fyrverandi þingmaður Reykvíkinga, sem hefði kært kosninguna; það væri heldur ekki rjett, að kjörskráin hefði legið frammi hinn lögákveðna tíma; því að lögin fyrirskipuðu, að kjörskrár skuli liggja frammi frá 1. til 21. apríl, en næstu 8 daga megi fram koma með kærur; en allan þann tíma, 1.—21. apríl, hefði enginn kjörskrá verið til, og næstu 8 daga, 21.—29. apríl, alla þá daga, sem kærur máttu koma fram á, hefði heldur engin kjörskrá verið fram lögð. Það væri því undarlegt, ef kjósendur hefðu fyrirgjört rjetti sínum, þegar engin kjörskrá hefði verið til allan þann tíma, sem lögákveðinn er til að kæra á. Hann kvaðst og vilja geta þess, að eðlilegast væri, að álíta að 3. gr. talaði að eins um kærur, sem fram kæmu eptir að þingið hefði samþykkt kosningarnar, og um þær kærur,

er væru þess valdandi, að þingið frestaði að viðurkenna kosningar gildar, og því væri 3. gr. orðuð þannig: «að rannsaka kosningar, sem þingið hefur frestað að viðurkenna gildar, eða kærur, sem snerta kosningar, sem þegar eru teknar gildar»; hjer virtist því það eitt rjett, að fresta nú úrslitum þessara kærðu kosninga þar til nefnd hefði rannsakað alla málavexti, enda væri það viðurhlutamikið af þinginu, að fella nú þegar fullnaðarúrskurð, hvort sem það væri í þá átt, að samþykkja kosningarnar, eða gjöra þingmennina ræka af þinginu. Það væri því miklu nærgætnislegra, að fresta fullnaðarúrskurð í þessu máli; «og þess vegna kom jeg fram með þá breytingartillögu við uppástungu deildarinnar, að bornar verði undir samþykki þingsins sjer í lagi þær kosningar, sem enginn vafi ljeki á að væru fullgildar, en hinum þremur vona jeg, að verði vísað til nefndar og frestað, þangað til hún hefir komið með tillögur sínar».

Forseti bar þá tillögu deildarinnar undir atkvæði, og var hún samþykkt með 21 atkv.

Jón Ólafsson mótmælti því, að þetta væri rjett aðferð.

Jakob Guðmundsson kvað það mjög ísjárvert, að gjöra 2 kjördæmi þingmanna-laus, en áleit þó nefnd nauðsynlega til að rannsaka, hvort hjer væru ekki «princips»-gallar á.

Árni Jónsson áleit þess ekki þörf, að gjöra neina uppástungu um nefnd, þar sem hún væri beinlínis fyrirskipuð í 3. gr. þingskapanna, og á þeirri skoðun væri uppástunga deildarinnar byggð, er forseti hefði borið undir atkvæði, og hefði þegar verið samþykkt.

Þórarinn Böðvarsson kvaðst ekki sjá, að 3. gr. þingskapanna gjörði það að skyldu að kjósa neina nefnd, nema því að eins að kærur kæmu fram eptir að búid væri að samþykkja kosningarnar.

Forseti bar því næst undir atkvæði pingsins, hvort nefnd skyldi kosin, og var það samþykkt með meiri hluta atkvæða.

Fyrsta deild hafði kosið sjerframsögumann *Grim Thomsen*, og gat hann þess, að þau kjörbrjef, sem sú deild hefði rannsakað, væru öll góð og gild. Að eins gat hann þess, að úr einu kjördæmi (Skagafjarðarsýslu) vantaði skýrslu um, hve margir kjósendur hefðu verið á kjörfundi, og hve mörg atkvæði þingmaðurinn (Ólafur Briem) hefði hlotið. En af því deildin gengi út frá því, að allt hefði hjer gengið löglega til, þá legði hún það til, að kosningarnar væru allar teknar gildar.

Þessi tillaga var því næst samþykkt í einu hljóði.

Því næst unnu þingmenn eið að stjórnskránni.

Þá var gengið til kosningar á forseta hins sameinaða alþingis, og hlaut kosningu Benidikt Sveinsson með 25 atkv.

Gekk hann þá til forsetasætis og gekkst fyrir kosningum.

Var þá kosinn varaforseti hins sameinaða alþingis Benidikt Kristjánsson, með 24 atkv.

Skrifarar hins sameinaða alþingis voru kosnir Þorleifur Jónsson með 24 atkv. og Lárus Halldórsson með 22 atkv.

Þá var gengið til kosninga á sex þjóðkjörnum þingmönnum til þess, ásamt hin-konungkjörnu þingmönnum, að eiga sæti í efri deild.

Fyrir kosningu urðu :

Benidikt Kristjánsson	með 33 atkv.
Sighvatur Árnason	— 33 —
Skúli Þorvarðarson	— 31 —
Jakob Guðmundsson	— 29 —
Jón Ólafsson	— 27 —
Friðrik Stefánsson	— 26 —

Þá var kosin 3 manna nefnd, samkvæmt 3. gr. pingskapanna, til að rann-

saka kærur þær, er komið hefðu fram yfir kosningum alþingismanna.

Voru þessir kosnir :

Sigurður Jónsson með 19 atkv.

Jón Ólafsson — 15 —

Benidikt Kristjánsson fjekk 11 atkv., en með því að það var ekki þriðjungur atkvæða, var kosið á ný, og hlaut þá kosningu

Benidikt Kristjánsson með 22 atkv.

Þá stakk forseti upp á, að kjósa nefnd til að rannsaka ferðakostnaðarreikninga alþingismanna, en sú uppástunga, að gjöra það þegar í stað, var felld með 22 atkv. gegn 12.

Fundi slitið.

Fyrsti fundur í efri deild 28. júlí. Eftir að kosningar til efri deildar höfðu fram farið í sameinuðu þingi, kom efri deild saman í sínum fundarsal, og voru það þessir þingmenn:

A. Konungkjörnir:

1. Jón háyfirdómari Pjetursson,
2. Magnús landshöfðingi Stephensen,
3. Árni landfógeti Thorsteinsson.
4. Lárus yfirdómari E. Sveinbjörnsson,
5. Hallgrímur dómkirkjuprestur Sveinsson,
6. Arnljótur prestur Ólafsson.

B. Þjóðkjörnir:

7. Benedikt prófastur Kristjánsson,
8. Friðrik bóndi Stefánsson,
9. Jakob prestur Guðmundsson,
10. Jón Ólafsson bæjarfulltrúi,
11. Sighvatur bóndi Árnason,
12. Skúli bóndi Þorvarðarson.

Gekk þá aldursforseti, Jón Pjetursson, 1. konungkj. pm., til forsetasætis, og gekkst fyrir forsetakosningu, og kaus sjer til aðstoðar sem skrifara Hallgr. Sveinsson, 5. konungkj. pm., og Benedikt Kristjánsson, pm. Suður-Þingeyinga. Forseti var kosinn

Árni Thorsteinsson, 3. konungkj. pm., með 10 atkv.

Gekk hann síðan til forsetasætis, og þakkaði deildinni fyrir það traust og þá virðingu, sem hún hefði sýnt sjer með þessari kosningu.

Varaforseti var kosinn Jón Pjetursson, 1. konungkj. pm., með 7 atkv.

Skrifarar deildarinnar voru kosnir: Jón Ólafsson, 1. pm. Suðurmúlasýslu, með 6 atkv., og Benedikt Kristjánsson, pm. Suður-Þingeyinga, með 5 atkv.

Forseti skýrði frá, að ekkert mál væri framlagt enn, og yrði dagskrá því ekki sett að svo komnu, nje næsti fundur ákveðinn. — Fundi slitið.

Annar fundur, laugardaginn 31. júlí kl. 1.

Allir á fundi. Gjörðabók frá síðasta fundi lesin upp, samþykkt og staðfest.

Forseti skýrði frá, að komið væri til framlagningar á lestrarsalnum eptirfylgjandi skjöl:

1. Fundargjörðir úr Dalssýslu.
2. Brjef sýslunefndar í Dalasýslu um fjölgun póstferða.
3. Brjef sömu um írest vaxtagreiðslu og afborg. af hallærislánun.
4. Fundargjörðir Snæfellinga.
5. Ávarp Þingeyinga um Spánarsamning.
6. Fundargjörðir úr S.-Þingeyjars.
7. Bæn sjera Magnúsar Jónssonar um eptirgjöf á árgjaldi af Laufásbrauði.
8. Bæn sama um styrk til «Bindindisfræði».

Þriðji fundur, mánudaginn 2. ágúst kl. 1.

Allir á fundi.

Forseti gat þess, að til sín væri kominn bænarskrá frá Skagfirðingum með einu

Alþt. 1886. A.

fylgiskjali, um löggilding verzlunarstaðar á Haganesvík, sem mundi verða lögð á lestrarsalinn.

Frumvarp til laga um breyting á lögum 8. jan. 1886, um lán úr viðlagasjóði til handa sýslufjelögum til æðarvarpsræktar (sjá þingskjal nr. 9); 1. umræða.

Flutningsmaður (Jakob Guðmundsson):

Jeg vona, að h. þingdeild sje mál þetta kunnugt, með því að lög þau, sem hjer er um að ræða, voru samin á síðasta þingi, og eins vona jeg að þingmenn hafi kynnt sjer þá breytingu, sem þetta frumvarp fer fram á. Tilefni til þessarar breytingar er, að sýslunefndirnar, sem hjer eiga hlut að máli, gátu ekki komið sjer saman um að taka tiltölulegan þátt í láni þessu. Jeg hef meðferðis útdrátt úr sýslunefndargjörðum tveggja sýslna, Dalasýslu og Snæfellsnessýslu, um þetta mál. Dalasýsla tók svo í málið, að hún var fús til að taka þátt í láni þessu, ef aðrar hlutaðeigandi sýslur vildu fyrir sitt leyti taka tiltölulegan hlut í því. Þar á móti segir sýslunefnd Snæfellsnessýslu, að hún geti ekki fallið á málið eins og það liggur fyrir. Þetta mun koma til af því, að fáir í þessari sýslu munu vera «interessaðir» í málinu, og þess vegna álíta þeir sjer það óviðkomandi. Enda álíta þeir ekki eðlilegt, að sýslunefndir taki lán þetta, af því sýslusjóðir standi ekki í ábyrgð fyrir því, heldur æðarvarpsjarðirnar eða dúnninn, sem af þeim fæst. En það var heldur aldrei meiningin með fyrnefndum lögum, heldur er þar einmitt tilætlað, að varpjarðirnar eða jarðeigendurnir standi í ábyrgð fyrir láninu, og borgi afborganir og rentu af því. Nú hefir hlutaðeigendum komið til hugar, til þess að breytingin verði sem einföldust, einungis að setja í lögnum *amtsráðið* í stað *sýslunefnda*, af því að þá getur engin «kollision» orðið í þessu máli. Eins og þingið

áleit í fyrra, vona jeg að það sjái það og nú, að það er engin hætta með þetta lán, með því að full trygging er fyrir því í aðra hönd. Vona jeg því, að hin háttv. deild taki þessu frumvarpi vel, og sjái, að það er nauðsynlegt skilyrði fyrir því, að aðgjörðir æðarræktarfelagsins til að eyða flugvarginum geti haldið áfram. Fjelagið hafði byrjað á að eyða varginum, en hætti því aptur af ótta fyrir því, að ekkert yrði úr lántökunni, þegar sýslunefndirnar gátu ekki komið sjer saman í þessu máli. Þetta er mikið peningatap, og hvert ár er dýrmætt, því að það er ekki nóg með það, að varginum er ekki fækkað, heldur fjölgar hann árlega að stórum mun, þegar ekkert er gjört til að eyða honum.

Jeg held að þinginu sje málið svo kunnugt, að af megí komast án nefndar; og geta menn nú látið álit sitt í ljósi um málið.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 9 atkv.

Uppástunga til þingsályktunar um lenging á fresti með vaxtagreiðslu og afborganir af hallærislánum til Dalasýslu (2), hvernig ræða skuli.

Eptir uppástungu forseta var samþykkt í einu hljóði, að ljúka þessari þingsál. í einni umræðu.

Uppástunga til þingsályktunar um fjölgun sumarpóstferða (3, 14); hvernig ræða skuli.

Eptir uppást. forseta var samþ. í einu hljóði, að ljúka henni í einni umr.

Fjórði fundur, þriðjudaginn 3. ágúst kl. 1.

Allir á fundi, nema 4. kgk. pm. (L. E. Sveinbjörnsson), sem hafði tilkynnt forföll.

Frumvarp til laga um löggilding verzl-

unarstaðar við Haganesvík í Skagafjarðarsýslu (13); 1. umr.

Flutningsmaður (Friðrik Stefánsson): Um frv. það, sem hjer liggur til umræðu, er ekki ástæða til að fjölyrða. Bænar-skráin, sem til grundvallar liggur, skýrir svo greinilega og rjett frá ástæðum, þörf og gagni þeirra sveita, sem hjer eiga hlut að máli, að þar er ekki neinu við að bæta. Jeg veit, að bænar-skráin er h. þingd. kunnug, með því að hún hefir legið frammi á lestrarsalnum. Slíkum lagafrumvörpum, um löggildingu verzlunarstaða, hefir áður verið vel tekið af hinu h. þingi, og ekki heldur staðið á samþykki stjórnarinnar. Bænar-skráin er undirskrifuð af 72 mönnum; en í sveitum þeim, sem hjer eiga hlut að máli, er um hundrað búenda, svo allir geta sjeð, að hjer er meiri ástæða til löggildingar en víða annarstaðar, sem löggilt hefir verið. Líka er mjer kunnugt um, að höfnin er góð, eins og sjá má af vottorði því, er bænar-skránni fylgir frá skipstjórunum, að höfnin er ein hin bezta við Skagafjörð, og haldbotn betri, en víðast annarstaðar. Fjölyrði jeg svo eigi meira um málið að sinni, en óska, að það verði látið ganga til 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 9 atkv.

Uppástunga til þingsályktunar um lenging á fresti með vaxtagreiðslu og afborganir af hallærislánum til Dalasýslu (2); ein umr.

Flutningsmaður (Jakob Guðmundsson): H. deild mun vera ljóst, að ástæðurnar fyrir þessu frumvarpi eru bágindi og hallæri. Þinginu og landstjórninni er kunnugt, að Dalasýsla varð á síðastliðnum vetri að taka nýtt lán, jeg ætla 3000 kr., til þess að afstýra hungri og neyð. Nú hefir eigi batnað, og útlitið er hið versta. Gróðurbrestur og kaupstaðarskuldir steðja að, svo að menn sjá ekki neitt ráð til, að geta nú lokið vaxta-

greiðslu og afborgunum. Ef menn skyldu nú verða neyddir til að borga, með því eina mögulega móti, að koma skepnum sínum í peninga, sjálfsagt með hinum verstu kjörum, þegar svona er í ári, þá er ekki annað fyrirsjáanlegt, en að sýslan neyðist til að biðja um nýtt hallærislán enn í vetur, og mundi það verða dýrara landssjóði en þessi frestur, sem þetta frumvarp fer fram á. Jeg vona því, að h. deild taki vel og liðlega í þetta mál.

Sighvatur Arnason: Það er sjálfsagt auðvitað, að það stendur ekki betur hagurinn nú en í fyrra hjá þeim, sem fengið hafa harðærislánin. En þetta lán er víst að nokkru leyti, eins og meiri hluti lánanna, gefið undir því skilyrði, sem stendur í fjárlögunum í fyrra, að biðlund má hafa með það þangað til við árslok 1887, og virðist mjer því naumast gjörlegt, að lengja frestinn meira nú. (*Jakob G.:* Nei, það er ekki svo). Jeg álit, að rjett sje, að fara varlega í þær sakir, sem landssjóð eru í óhag, og sjá hvað setur til næsta þings. Það getur skeð, að eitthvað rakni úr, og ef þetta er veitt, er hætt við, að opnist aðgangur fyrir aðrar sýslur til að biðja um sama. Mjer finnst tími til stefnu að bíða til næsta þings, jafnvel þótt nokkuð af þessu fje, sem um er að ræða, sje ekki lánað undir því skilyrði, sem stendur í 4. gr. fjárlaganna. Jeg jata annars, að ástandið er mjög illt, en mjer finnst þetta vera óþarflega snemma uppborið.

Flutningsmaður (Jakob Guðmundss.): Jeg skil ekki annað en að h. deild hljóti að skiljast, að hjer er um tvo kosti að velja, annaðhvort að veita þessa bæn, eða þá að nýtt lán verði veitt á næsta vetri, sem er miklu meira, heldur en nemur inntektinni af þessum vöxtum og afborgunum; þeim, sem kunnugir eru, er það ljóst, að annaðhvort hlýtur að koma fram, og jeg álit, að ef þetta

verður ekki veitt, verði brýn nauðsyn að veita miklu meira, og það ættu menn að kynoka sjer við. Það er allt annað, að veita enn lán af nýju, en að gefa litla framlengingu á láni, sem þegar er veitt.

Landshöfðingi: Af því að h. flutningsm. (J. G.) hefir ekki tekið fram, hve mikið það fje er, sem um er að ræða, skal jeg geta þess, að það lán, sem Dalasýsla fekk 1883, og sem ekki nær undir þá heimild, sem gefin er í fjárlögunum fyrir 1886—87, til að veita frest með vaxtagreiðslu og endurborgun hallærislána, og sem að eins nær til lána þeirra, sem veitt voru á árunum 1884—85, er 14,000 kr., sem á að afborga með $\frac{1}{8}$ á ári. Það, sem farið er fram á, er frestur um eitt ár á rentu og afborgun af 14,000 kr., sem er all-tilfinnanlegt, og eins og nú er ástatt í Dalasýslu, er hætt við, að erfitt gangi að standa í skilum. En mjer þætti gott að heyra yfirlýsing h. flutningsmanns um, hvort nokkur trygging væri fyrir, að ef þetta væri veitt, þá mundi verða staðið í skilum með vexti og afborgun 1887, og að menn megi reiða sig á, að eigi komi samt beiðni í haust um nýtt hallærislán, því að ef svo er, þá er þetta ekki nóg. Þá er betra að taka nógu fullan munninn nú þegar. Ef lán verður tekið hvort sem er, er ekki ástæða til, að fara að gefa frest fyrst.

Flutningsmaður (Jakob Guðmundss.): H. deild getur getið því nærri, að flutningsmaður getur ekki tekizt á hendur neina ábyrgð um slíkt. En hitt get jeg sagt, að sýslunefndinni kom saman um, að þetta væri reynandi, af því að hún sá engan mögulegleika til að lúka afborgunum. En hún hafði þá von og þá trú, að ef þetta væri veitt, mundu menn geta varizt nýrri lántöku, og mundi þá verða hægra um að borga að ári liðnu. Þetta er meining sýslunefndarinnar, eins og brjef hennar ber með sjer.

En að gefa nokkra vissu, er ómögulegt. En vilji sýslunefndarinnar er, að taka ekki meira lán, en óhjákvæmilegt er, og fara að borga, þegar er umtalsmál verður, að slíkt sje mögulegt. Hún hefði fegin viljað geta það nú þegar.

ATKVÆÐAGR.: Tillagan var felld með 5 atkv. gegn 5., að viðhöfðu nafnakalli.

Já sögðu: Jón Ólafsson, Hallgrímur Sveinsson, Jakob Guðmundsson, Jón Pjetursson, Magnús Stephensen.

Nei sögðu: Benidikt Kristjánsson, Arnljótur Ólafsson, Friðrik Stefánsson, Sighvat-ur Árnason, Skúli Þorvarðarson.

Uppástunga til þingsál. um fjölgun sumarpóstferða (3, 14). Ein umr.

Flutningsmaður (Jakob Guðmundsson): H. þingd. er kunnugt, af brjefi sýslunefndarinnar í Dalasýslu, sem liggur á lestrarsalnum, að sýslunefndin í Dalasýslu hefur farið þess á leit, að fjölgað yrði sumarpóstferðunum, svo að þær verði tvöfaldar, eins og pósthólinar á veturnar, með því að uppsýslurnar hafa eigi full not af strand-siglingaskipunum. Þó að skipin komi á hafnirnar, og með þeim brjef og annað, þá liggur það þar lon og don, langa tíma, og kemst ekki upp í sveitirnar. Þetta frumv. er komið til af því, að menn eru upp til sveita miklu ver settir með að fá brjef á sumrin, heldur en nokkurn tíma á veturna. Þetta á sjer stað í mörgum sýslum, og sjerstaklega á austurlandinu, þar sem skipahafnirnar eru svo langt frá.

Jón Ólafsson: Jeg hef komið fram með breytingartillögu þessa, sem fyrir liggur (þingsk. nr. 14), af því mjer virtist, að tilgangi þingsályktunarinnar væri betur náð, ef hún er þannig orðuð, eins og breyting mín fer fram á. Eins og kunnugt er, ganga sumir af sumarpóstunum milli sömu endastöðva eins og skipin, og virðist því ekki vera ástæða til að fjölga þeim, heldur miklu

fremur leggja þá niður; svo er t. d. um pósthólinar milli Reykjavíkur og Ísafjarðar, og Reykjavíkur og Akureyrar, og Akureyrar og austurlands. Endastöðvar eru hin- ar sömu, og munurinn að eins sá, að skipin eru fljóttari í ferðum. Það er satt að visu, að landspóstarnir ganga um nokkrar uppsveitir, og geta því verið til gagns á leiðinni, en jeg álit hagkvæmara, ef sendir væru aukapóstar upp í sveitirnar frá öllum viðkomustöðum strandskipanna, eigi að eins frá endastöðvunum, heldur frá öllum viðkomustöðum, og mundi þannig kostnaðarlítið miklu meira en bætast úr því, sem missist við, að aðal-sumarpóstarnir ganga þá eigi um sveitirnar.

Landshöfðingi: Mjer finnst þessar tvær þingsál. —því þær eru eiginlega tvær— hafa það á móti sjer báðar, að farið er fram á, að stjórnin komi á nokkru, sem hefur í för með sjer kostnað, sem ekki er áætlaður fyrir fram nje fje veitt til. Jeg fæ ekki sjeð annað, en að þingið með því skori á stjórnina, að fara út fyrir hinar áætluðu fjárveitingar, og það álit jeg ekki heppilegt. Í öðru lagi skal jeg taka það fram, að þar sem talað er um að fella niður pósthólin milli Reykjavíkur og Ísafjarðar og Akureyrar, þá álit jeg það mjög hæpið og hættulegt fyrir samgöngurnar milli landsfjórðunganna; því vjer ættum að vita, að það er ekki lengra síðan, en 1882, að strandferðaskipin mestan hluta sumarsins náðu ekki að komast inn á neina höfn á norðurlandi. Ef sama yrði aptur að ári, 1887, þá yrði ekkert póstsamband allt sumarið milli Reykjavíkur og Akureyrar, og væri það mjög óhentugt. Það er formið snertir, finnst mjer það efasamt, hvort þessi seinni tillaga getur skoðast sem breytingar- tillaga, því það sem tillögurnar fara fram á, er ólíkt. Höfuðuppástungan fer fram á, að fjölga sumarpóstum um helming; hin, að þær sjeu felldar niður. Hún hefði því

heldur átt að koma fram sem sjerstök til-
laga til þingsályktunar. En mjer finnst yfir
höfuð óheppilegt, að skora á stjórnina um
þetta mál að svo komnu.

Arnlfjótur Ólafsson: H. hæstv. lands-
höfðingi hefur tekið það fram, margt af
því, sem jeg vildi sagt hafa. En það er
sjerstaklega breytingartillagan tölul. 14, sem
jeg ætla að snúa mjer að. Jeg get ekki á-
litið, að það sje vel hentugt, að gjöra á-
ætlun um, að póstar gangi upp til sveita frá
kaupstöðunum, þegar ekki verður vitað,
hvort póstskipunum er unnt að komast inn
á hafnirnar eða ekki. Það bar við seinast
í mánuðinum sem leið, að strandskipið
komst ekki inn á Reykjarfjörð, varð að snúa
aptur sökum íss við Strandir, og komst því
ekki fyr en seinna en til var ætlað á kaup-
staðina á vesturlandi. Það hefir komið opt
fyrir, að ís er landfastur annaðhvort við
Langanes, Sljettu eða Strandir, og verða
þá samkvæmt breytt.till. 14 að falla burt
póstgöngur á vissum köflum landsins.
Annað er það, að póstskip kemur stundum
á sumar hafnir, stundum ekki, t. d. Húsa-
vík, og sumar stöðvar má það samkvæmt
áætluninni sleppa að koma á, ef vindur og
veður hamlar, t. d. Siglufjörð, Skagaströnd
o. fl. Með þessu verður óvíst, hvort póst-
göngur verða nokkrar eða engvar, þegar
ekki að eins ís getur hamlað, heldur líka
poka og stormur á þessum sjerstöku stöðv-
um. En það er snertir höfuðtillöguna, að
fjölga sumarpóstferðunum, þá er það, auk
þess sem það hefur kostnað í för með sjer,
að miklu leyti óþarft, því að á sumrum í
kaupþíð verða kaupstaðarferðir við og við,
og það veit jeg, að á sumrum eru blöðin
optar send með ferðamönnum, heldar en
með póstum. En á veturna verða menn
að nota póstana. (*J. Ó. Vermenn!!*). Já,
það er satt, einstakasínum; en hræddur er
jeg þó um, að það muni þykja nokkuð ó-
stöðugar póstgöngur. Jeg verð því að vera

á móti till., þótt jeg viðurkenni, að það sje
æskilegt, að samgöngurnar sjeu sem mestar
og bestar.

Jón Ólafsson: Hæstv. landsh. efaðist um,
að hægt væri að skoða breytt.till. mína sem
formlega breytingartillögu við þessa þingsá-
lyktun, sem fyrir liggur. En jeg held þó,
að það sje í augum uppi, að þær hafa báð-
ar þann tilgang, að fjölga sumarpóstferðum,
þó að breytingartillaga mín gangi út frá
dálítið annari tilhögun, nfl. fækkun aðal-
pósta, en fjölgun aukapósta. Að því er
það snertir, að póstskipin geti ekki komið
á allar hafnir á sumrum, svo sem til dæm-
is Akureyrar stundum, þá er þó hitt víst,
að þau geta ætíð komizt til Ísafjarðar og
enda til Austfjarða. Að öllum jafnaði kom-
ast þau líka til aðal-hafnanna á norð-
urlandi, og fyrir því virðist mjer auðsætt,
að það mundi verða hagkvæmlegra að senda
t. d. póst frá Akureyri til Húsavíkur, eptir
að skipið hefur komið til Akureyrar, held-
ur en að kosta upp á póstferð sunnan úr
Reykjavík norður á Húsavík, einungis af
því, að póstskipið kemst þangað ekki. Yfir
höfuð virðist mjer, að það hlyti að verða
notasælla, að senda aukapóstferðir frá við-
komuhöfnum póstskipanna upp um sveitir
og til þeirra hafna, sem þau koma ekki
á, heldur en að hafa landpóstferðir bundnar
og stöðugar yfir land alla leiðina frá
Reykjavík. Hvað það snertir, að þingið
ætti ekki að hvetja stjórnina til að brúka
þje fram yfir áætlun fjárlaganna, þá er
það satt, og jeg kannast manna fúslegast
við, að stjórnin ætti sem allra-sjaldnast að gjöra
það, en það hefir þó stjórnin hingað til gjört á
hverju einasta ári; en hjer væri lítið ísjár-
vert í þessu, ef stjórnin hefði brúkað þjeð
eptir hvöt alþingis, því að þá hefði þingið
fyrirfram síðferðislega skuldbundið sig til,
að veita þjeð síðar, eða með öðrum orðum,
að samþykkja eptir á þær aukafjárveitingar,

sem orsakast kynnu af þeim tillögum, sem þingið sjálft hefði samþykkt.

Flutningsmaður (Jakob Guðmundsson): Háttv. 6. kgkj. pm. (A. Ó.) sagði, að kaupstaðarferðirnar væru tíðari á sumrin. En jeg skal leyfa mjer að geta þess, að þar sem gufuskípin koma á Stykkishólm en ekki á Borðeyri, hefir Dalasýsla þeirra lítil not, því að aðal-kaupstaður Dalasýslu er ekki Stykkishólmur, heldur Borðeyri. Reynslan hefir og sýnt það, að kaupstaðarferðir eru aldrei eins strjálar á nokkrum tíma árs, eins og einmitt frá því snemma í júlímánuði, þegar vorlestir eru búnar, og til haustlesta; og er það af því, að þá er aðal-bjargræðistíminu, og flestir hugsa þá meira um að nota þann tímann sjer til gagns heima fyrir, og spara hann því fremur en aðra tíma árs. Ferðirnar eru jafnvel tíðari fyrir lítilfjörlegt smáprjál alla aðra tíma árs; og þessi reynsla hefir sýnt það bersýnilega, að bæði brjefaflytningar og blaða eru helmingi seinni og strjálari á sumrum en í ófærðum og illviðrum á veturna. Þessi reynsla er hin glöggasta ástæða fyrir því, hve nauðsynlegt það er, að fjölga sumarferðum póstanna.

Arnlfjótur Ólafsson: Allt er öðruvísi í Dalasýslu en á norðurlandi, bæði póstgöngur, hallærislán o. fl. Í Dalasýslu er sumarkauptíð búin fyrst í júlímánuði, eptir orðum h. pm. Dal. (J. G.), en á norðurlandi er ullin ekki þvegin fyr en seint í júní og fram í miðjan júlí. Ull þarf tíma til að þorna, svo sumarkauptíð er ekki búin fyr en síðast í júlí eða jafnvel í miðjum ágúst. Fyrir því er á norðurlandi sumarkauptíð talin fram í miðjan ágúst (*Jak. Guðm.*: sjerstaklega í Kræklingahlíðinni), og eins var ástätt í Hegrænesi í Skagafirði, meðan einn viss prestur var á Ríp.

Að því er póstferðirnar snertir, vita allir, að gufuskipsferðirnar eru óvissar allt

frá Ísafirði og norður um land til Austfjarða, að minnsta kosti til Vopnafjarðar, því að pótt ís hamli þar sjaldan, er þar næsta þokusamt og viðsjál innsigling. Verður því ekki hjá því komizt að halda uppi hinum reglulegu land-póstferðum frá Reykjavík til allra þessara staða; (*J. Ól.*: aðal-póstar ganga ekki á Vopnafjörð). Það veit jeg, en aukapósturinn til Vopnafjarðar gengur út frá aðalpóstleiðinni á Grenjaðarstað. Líkt er ástätt með póstleiðina frá Akureyri til Staðar í Hrótafirði og þaðan til Ísafjarðar; það væri einungis póstferðin frá Stað suður í Mýrasýslu, sem helzt mætti afnemast. En þess ber og að gæta, að þessir landpóstar hafa þann kost, að þeir ferðast um mið hjeruðin. Norðanpóstur gengur t. d. yfir miðja Húnavatnssýslu, miðjan Skagafjörð o. s. frv., og enn fremur ganga aukapóstar í sýslum þessum út frá aðalpóstleiðunum, sjer í lagi niður til kaupstaðanna. Jeg held því, að ekkert yrði unnið fyrir þennan hluta landsins með þessum breytingum, sem hjer er farið fram á. En sem sagt, sje þetta svo mikill hagnaður fyrir Dalasýslu, og verði þingsályktunartill. takmörkuð við hana, þá kann jeg á sínum tíma að gefa atkvæði með henni.

Sighvatur Árnason: Jeg er einn af þeim, sem hlýtt að játa það, að póstgöngurnar þurfa enn umbóta við, og það ekki sízt hjer á suðurlandi; en jeg verð að álíta, að mál þetta sje þó ekki á rjettum tíma upp borið. Það hefir ekki verið tekið fram til stuðnings þessu máli — sem varla er heldur von sakir ókunnugleika — hve bagalega strjálar póstgöngurnar eru hjer á suðurkanti landsins að sumrinu til. Enda eru allar vonir til, að þeir, sem hjer eiga hlut að máli, finni til þess, þar sem þessar kvartanir koma frá þeim hjeruðum, sem öll not hafa af gufuskipaferðunum. En jeg verð samt að álíta, að þetta mál ætti helzt að bíða til næsta þings, því fjöð vantar til kostnaðaraukans;

tíminn er ekki langur, að eins eitt ár, og hygg jeg, að þangað til mundi ekki verða mikið tjón að biðinni. Jeg verð því að vera á móti þessari breytingu nú, ekki af því, að jeg ekki viðurkenni þörf hennar, heldur af hinu, að jeg álit, að hún sje ekki nú upp borin á rjettum tíma.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg er hlynntur breytingartillögu þessari, og þætti því illt, ef hún fjelli fyrir þá galla og annmarka, sem fundnir hafa verið á henni. Jeg kannast við það, að ís og aðrir náttúruviðburðir tálma opt svo ferðum strandskipanna, að hæpið væri að höggva sundur lífæð pósthferðanna, með því að afnema aðalpostferðirnar. En mjer finnst þó, að hættulaust mætti fækka þeim dálítið, t. a. m. taka af postferðirnar til Ísafjarðar á sumrin, því að þangað koma þó strandferðaskipin reglulega. Aptur á móti kannast jeg við, að hæpið væri að byggja eingöngu á ferðum strandferðaskipanna til hafnanna fyrir norðurströndum landsins, og afnema því postferðirnar til Akureyrar og þaðan til Seyðisfjarðar. Jeg hygg því, að rjettast væri að fara eigi lengra en svo, að afnema sumarferðir landpóstanna til Ísafjarðar, en láta hinar ferðir þeirra halda sjer, því að áriðandi er, að postferðir milli hverra staða sjeu vissar og áreiðanlegar. Það tel jeg og mjög nauðsynlegt, að fjölgað yrði sumarpóstferðunum milli suðurlands og austurlands. En af því, að þetta mál kemur fram í þingsályktunarformi, er minn skilningur sá, að landstjórnin er ekki með henni bundin við að fara í öllu einstöku eptir henni, heldur er hún bending til landstjórnarinnar um, að ráða bót þar á, sem þörfin er mest, og taka hana á þann hátt til greina. Aðalatriði breyttill. er þetta, »að koma annari og hagkvæmari tilhögun á sumarpóstferðirnar«, og eptir því virðist mjer stjórninni frjálst, að vinsa úr þeim bendingum, sem eru í síðari hlutanum.

Mjer virðist engin ástæða til að fella þessa tillögu af því, að þing er næsta ár; það þing mun fá nóg að starfa, þó að þetta mál fengi nú dálftinn undirbúning.

Þar sem hæstv. landsh. fann það að, að með þessu væri landstjórnin hvött til, að ganga út fyrir veitingu fjárlaganna til pósthgjalda, þá verð jeg að vera á sömu skoðun og h. 1. þm. S.-Múl. (J. Ó.), að það sje ekki neitt fráfælandi; einkum ef þess er gætt, að pósthútgjöld geta eptir eðli sínu aldrei orðið öðruvísi en áætluð. Hjer er og ástæða til að ætla, að kostnaðaraukiinn verði ekki svo tilfinnanlegur, því að nokkuð kemur í aðra hönd; og þó að gjöldin hafi enn sem komið er verið hærri en tekjurnar af þeirri grein, þá hefir sá mismunur, að jeg ætla, árlega farið minnkandi, svo að útlit er fyrir, að þessi grein sje á leiðinni til að verða jafnvel ábatasöm hjer, eins og annarsstaðar. Og ef nú landstjórnin sæi það ráðlegt, að afnema landpóstferðirnar til Ísafjarðar og kæmi á breytingu í þá stefnu, sem hjer er bent til, mundi þetta fyrirkomulag nokkuð vega sig upp.

Í því trausti, að landstjórnin taki þessar bendingar til greina og vinsi það hjer úr, sem unnt væri að til bóta yrði, mun jeg gefa atkvæði mitt þessari breytingartillögu.

Benidikt Kristjánsson: Jeg er alveg á sama máli og h. 5. kgkj. þm. (H. Sv.). Jeg álit uppástungur þessar miði til að bæta úr postferðunum. Og annars vegar, af því að þetta er þingsál., er það á valdi landstjórnarinnar, að fara hjer svo langt eða skammt, sem hún vill. En af því jeg á hinn bóginn álit ísjárvert, að breyta öllum sumarpóstferðunum eptir þeim uppást. sem fyrir liggja, vil jeg gjöra það að minni uppást., að fresta umræðum þessa máls, svo breyta megi þessari þingsályktun.

ATKVÆÐAGR.: Samþykkt með 8 atkv., að fresta málinu.

Fimmti fundur, miðvikudag 4. ágúst, kl. 1.
Allir á fundi.

Forseti gat þess, að til sín væri kom-
in ein bænarskrá viðvíkjandi afnámi toll-
munar á íslenskum fiski, fluttum hjeðan
til Spánar, og að hún mundi verða lögð
á lestrarsalinn.

*Frumv. til laga um breyting á lög-
um 8 jan. 1886 um lán úr viðlagasjóði
til æðarvarpsræktar* (1, 19); 2 umr.

Flutningsmaður (Jakob Guðmundsson):
Jeg vona að jeg þurfi ekki að fara mörg-
um orðum um frv. þetta, nje um þá við-
aukatillögu, sem jeg hefi komið fram með
við 2. gr. Viðaukinn er auðsjáanlega að
eins til skýringar, eðlileg afleiðing af því,
að þegar amtsráðið tekur lánið í staðinn
fyrir sýslufjelögin, þá verða sýslumennirnir
að afhenda amtsráðinu gjaldið, og það
aptur að greiða það í landssjóð. Af því að
því hefir verið hreyft, að það mundi vera
óvíst, hvort amtsráðið mundi vera fúst á,
að taka þetta að sjer, hefi jeg haft með
mjer vottorð frá hlutaðeigandi amtmanni,
sem jeg með leyfi h. forseta og þingdeild-
arinnar vil leyfa mjer að lesa upp:

• *Íslands suðuramt og vesturamt.*

Reykjavík, 3. ágúst 1886.

Eptir beiðni alþingismanns Dalasýslu,
síra Jakobs Guðmundssonar, votta jeg
hjer með, að herra Pjetur Eggerz á Ak-
ureyjum eptir amtsráðsfund í vesturamt-
inu gat þess við mig, að varpeigendur á
Breiðafirði og við Strandaflóa óskuðu
eptir að fá breytt lögum frá 8. jan. 1886
um lán úr viðlagasjóði til handa sýslu-
fjelögum til æðarvarpsræktar, í þá átt,
að lánið yrði veitt amtsráðinu en ekki
sýslufjelögum, og að reglur fyrir fjelagi
þessu skyldu staðfestar af amtsráðinu og
fjelagið háð eptirliti þess, og spurði mig,
hvort amtsráðinu mundi ógeðfelt, að hafa
afskipti af máli þessu. Jeg svaraði hon-

um á þá leið, að þar sem jeg hefði orð-
ið þess var, að mál þetta væri mikið á-
hugamál í vesturamtinu, og varþrækt þar
hefði mikla þýðingu fyrir efnahag manna,
þá álti jeg það skyldu mína, að hlynna
að því á hvern þann hátt, er jeg gæti,
og jeg hefði eigi ástæðu til að halda, að
hinir aðrir meðlimir amtsráðsins væru á
annari skoðun, en jeg hefði ekkert tal
um það getað átt við þá, hvort þeir væru
því mótfallnir, að amtsráðið fengi afskipti
af máli þessu, eður eigi.

E. Th. Jónassen.

Þetta er brjef amtmannsins. Jeg skal
leyfa mjer að bæta því við, að annar með-
limur amtsráðsins er Sigurður sýslumaður
Sverrisson, og hann er jafnframt formaður í
æðarræktarfelaginu við Strandaflóa, og þó
að jeg hafi ekki beinlínis skýrslu um það,
er mjer þó óhætt að fullyrða, að það mun
jafnframt vera eptir hans uppástungu, að
þessi beiðni er fram komin, að amtsráðið
fái afskipti af þessu máli. Jeg vona eptir
góðum undirtektum deildarinnar undir þetta
mál, sem er mönnum svo áfíðandi og svo
mikið áhugamál.

Sighvatur Arnason: Þó að mjer að
vísu þyki óviðkunnanlegt, að breyta svona
ungum lögum, ekki nema rúmlega missiris-
gömlum, þá vil jeg þó, af því að málið
snertir mikilsvarðandi atvinnuveg, vera því
hlynntur. En það er annað, sem jeg finn
á móti þessu frumvarpi, og það er það, að
vera að hafa tvenn lög um jafnlítið efni.
Jeg hefði heldur viljað taka lögin frá 8.
jan. 1886 upp í þetta frumv. og steypa
þeim saman í eitt. Það á ei við, að vera að
tvístra lögunum á þenna hátt. Því meira, sem
lögunum er tvístrað, því hættara er við tví-
skilningi og misskilningi á þeim; og jeg er
viss um, að ef þetta frumv. væri borið
saman við lögin, þá mundi allt ekki vera
sem hreinast og greinilegast. Jeg vildi
þess vegna stinga upp á því við h. flutningsm.

hvort hann mundi ekki vera tilleiðanlegur til, að sameina þetta tvennt, lögin og frumv.; ef svo yrði, vil jeg styðja málið, og í þeirri von, að þetta verði gjört, mun jeg gefa því, ef með þarf, atkvæði mitt á þessu stigi málsins.

Flutningsmaður (Jakob Guðmundsson): Jeg sje mjer mjög vel fært, að draga frumv. og lögin saman, og koma því í eina heild, því að lögin eru ekki svo löng, og það mun ekki vera svo mikið verk. En af því þetta er hin vanalega aðferð, að gjöra þannig breytingar, hafði jeg þessa aðferð, sem jeg hafði. En sje svo, að h. deild virðist hitt betur við eiga og ekkert verði álitid móti því frá formsins hlið, þá hefi jeg ekki á móti því, að ráðgast um það við forseta og aðra góða menn, því jeg vil allt gjöra til, að málið fái framgang, og vænti jeg mjer aðstoðar manna í deildinni, til þess að það geti orðið svo, að í lagi fari.

ATKVÆÐAGR: 1. gr. samp. með 9 atkv.; 2. gr. samp. með 6 atkv.; viðaukattill. við 2. gr. samp. með 6 atkv.; 2. gr. í heild sinni samp. með 7 atkv.

Málinu vísað til 3. umræðu með 8 atkv.

Frumv. til laga um breyting á vínfangatollinum (17); 1. umr.

Flutningsmaður (Jón Ólafsson): Þetta frumv., sem jeg hefi leyft mjer að koma fram með, er mjög stutt, og skal jeg að eins gjöra þá athugasemd fyrst viðvíkjandi fyrirsögninni, að mjer þótti ekki ástæða til að lengja hana með því, að nefna með nafni þau lög, sem frumv. gjörir breytingu á; jeg áleit nóg að nefna frv. lög um breyting á vínfangatollinum, og með því verður fyrirsögnin stytzt. Ástæðan fyrir efni frumvarpsins er sú, að hvítt öl er óáfengur drykkur, og það er reynsla fyrir því, að það ljettir fyrir afnámi áfengra

Alpt. 1886 A

drykkja, að sem aðgengilegast sje að kaupa þá óáfenga. En eins og nú liggja lög til, er tollurinn á hvíta ölinu svo háur, að hann er að minnsta kosti eins mikill og verð þess, eða svo ætla jeg sje, að potturinn af hvítu öli kosti í Kaupmannahöfn 4—5 aura, en þegar hingað kemur, er tollurinn 5 aurar. Þessi háí tollur hefir verkað eins og aðflutningsbann, svo að nær því ekkert hvítt öl hefir flutzt til landsins, vegna þess, að verðið er svo lágt, að það er illfært til að bera tollinn. Ef nú þessi tollur væri af numinn, þá mundi aukast aðflutningur og neyzla á hvítu öli, en það mundi aptur styðja að útrýming eða minni nautn áfengra drykkja. Efast jeg ekki um, að allir vilji styðja að, að sá tilgangur náist. Jeg skal enn geta þess, að eins og mönnum er kunnugt, mun vera von fleiri frumvarpa um víntollinn á þessu þingi; svo mun vera, að í neðri deild sje von á frumv. um, að hækka tollinn á áfengum drykkjum um meira en 50 %. Sumum kynni þess vegna að finnast, að best væri að steypa öllum tollbreytingum saman í eitt frumvarp, og taka hvað með öðru.

En ástæðan fyrir að taka þetta sjerstakt, er sú, að auk þess, sem þetta gæti fallið með hinu, ef það væri sett sem tölu-liður inn í hitt frumv., og það fjelli, er það þar að auki talsvert annað og hjáleitt, að fara fram á að aftaka toll á óáfengum drykkjum, og hitt, að hækka toll á áfengum, svo að best er að hvort um sig standi og falli sínum herra, það er: eptir þeim rökum, sem sjerstaklega eru með og móti hvoru um sig. Skal jeg svo að svo stöddu eigi tala fleira um málið, fyr en jeg heyri undirtektir manna.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg hefi í sjálfu sjer ekki á móti efni þessa frumv., því síður tilgangi þess. Hið eina, sem gjörir mig nokkuð hikandi, er það, hvernig fara muni

3 (12. ág.)

með eptirlitið með tollgreiðslunni eptir þessum lögum, það er að segja, hvernig gjörð verði ljós aðgreining á tollskyldu og tollfríu öli, eigi að eins bayersku öli, sem að mörgu er hægra við að eiga, heldur líka hvítu öli með mismunandi styrkleika; því að í frumv. stendur, að ef ölið reynist sterkara en 1°, þá skuli greiða toll af því. Mjer er ekki ljóst, hve mikla fyrirhöfn það væntanlega muni kosta, að gjöra slíkan greinarmun, og hvernig því yrði við komið, og heldur eigi, hve mikinn kostnað þetta mundi hafa í för með sjer fyrir landssjóð. Um þetta atriði vildi jeg gjarnan óska upplýsingar.

Flutningsmaður (Jón Ólafsson): Það eru ekki meiri erfiðleikar á því, að greina styrkleik á öli heldur en á öðrum vínföngum. Tollurinn á öllum vínföngum er mismunandi eptir styrkleikanum, svo að allir lögreglustjórar, sem taka toll, þurfa að hafa sjer gráðumæli. Hann verður að fylgja embættinu. Þeir geta ekki vitað, hvort þeir eiga að taka toll af 8° eða 16°, nema þeir geti mælt styrkleikann. Það, er snertir tekjurýrnunina, get jeg ekki komið fram með ákveðnar tölur; það er ómögulegt að greina toll af hvítu öli frá tolli af öðru öli, það er snertir innflutninginn hingað til, þar eð tollurinn er hinn sami. En jeg má fullyrða, að það er svo sem alls ekkert, sem flyzt inn af hvítu öli. Jeg hefi í 11 ár, sem jeg hefi verið síðast samfleytt hjer á landi, orðið var við 5—6 ámur, og má það ekkert heita; það getur skeð, að eitthvað hafi flutzt meira, en ekki svo sem neinu nemur, og jeg má því fullyrða, að það yrði ekki mikill tekjumissir, þó að hvítölstollurinn væri afnuminn, líklega varla 15—20 kr. á ári.

Landshöfðingi: Jeg get verið h. flutningsmanni (J. Ó.) samdóma um það, að tekjur landssjóðs mundu hvorki aukast nje rýrna að neinum mun, þótt frv. hans yrði að lög-

um, og ekki yrði borgaður tollur af hvítu öli. En erfiðleikarnir verða á því, að greina það, hvaða öl er hvítt öl. Jeg er hræddur um, að afleiðingin verði sú, að flest öl, sem flutt verður úr því, verði kallað hvítt öl, eða verði látið ganga undir því nafni. Þar sem h. flutningsmaður sagði, að það mundi verða hægt fyrir lögreglustjórana, að hafa eptirlit á styrkleika ölsins, þar sem þeir hefðu gráðumæli, þá vil jeg vekja athygli hans á því, að sjaldan kemur fyrir, að þeir þurfi að mæla styrkleik aðfluttra víntegunda, því að hverjum, sem flytur vínföng, tolluð eptir styrkleika, er gjört að skyldu, að hafa á tollskránni eða á öðrum skýrteinum sönnun fyrir því, hvaða styrkleika víntegundin hefir; að öðrum kosti verður hann að borga hæsta toll. Ef það nú yrði afleiðingin hjer, að kalla þyrfti lögreglustjóra til í hvert sinn, sem ölbotjel kemur, þá hygg jeg, að það mundi hafa allvíða talsverða erfiðleika í för með sjer, og geta jafnvel líka komið til leiðar undandrætti.

Að hvítt öl eigi það skilið, að verða tollfrítt, efast jeg líka um. Það er svo lítill munur á hvítu öli, hvað styrkleika snertir, og ýmsum öðrum öltegundum. Bitteröl og Wieneröl eru líka nær því spírituslaus. Og orsakirnar til þess, hve lítið er flutt inn af hvítu öli, mun ekki vera tollurinn, heldur hitt, að hvítt öl geymist illa, skemmist, súrnar, sprengir úr tappa og brýtur flöskur, ef það er ekki drukkið strax. Fyrir því er það álitíð ekki borga sig, að flytja inn hvítt öl. Jeg get því ekki sjeð neina ástæðu til þess, að vera þessu frumv. hlynntur, eða að afnema tollinn á hvíta ölinu.

Flutningsmaður (Jón Ólafsson): Jeg er hinum hæstv. landshöfðingja þakklátur fyrir þær upplýsingar, sem hann hefir gefið. En viðvíkjandi því, hve erfitt væri að hafa eptirlit á tollgreiðslunni, þá virðist mjer, að eins mætti hafa með ölið, eins og

hinn hæstv. landshöfðingi benti til um önnur vínföng, að hafa allt öl tollskýlt, ef flytjandi getur ekki sannað hið gagnstæða, það er: að það hafi ekki hærri styrkleika en 1 stig. (*Landshöfðingi*: Það eru engin lög fyrir því). Að ekki sje ástæða til að hlynnu að hvítöli, þar sem annað öl ekki sleppur, um það get eg ekki verið honum samdóma. Bitteröl og dobbelt-öl eru eptir tilbúningsaðferðinni eiginlega tegundir af hvítöli. Vínaröl hefir ögn meiri spiritus inni að halda. Mjer finnst og eins hægt að greina ölið, hvort það er yfir eina gráðu, eins og með t. d. brennivínið, hvort það er yfir 8 gráður o. s. frv. Eptir því, sem nú er með tollinn og tollgæzluna, held jeg að lítil trygging sje í skýrslunum eða tollskránum, því það mun borga sig vel, að fara á mis við þá póknun, sem veitt er í Danmörku fyrir útflutt brennivín, og mest er það flutt hingað þaðan.

Jeg held því, að það væri gott verk, að afnema tollinn á hvítöli, og að það mundi miða til að veita mönnum hægari aðgang að óáfengum drykkjum í stað hinna áfengu, og jeg get ekki sjeð, að frumv. þetta hafi þá erfiðleika í för með sjer, að ekki sje hægt að yfirstíga þá fyrir tollheimtumennina.

Landshöfðingi: Jeg skal vekja eptirtekt h. flutningsmanns á því, að flytjendur brennivíns og annara vínfanga eru í lög-unum skyldaðir til að hafa vottorð um styrkleika vínanna, ef þeir vilja komast hjá, að borga hinn hæsta toll; þeirri ákvörðun verður því h. flutningsmaður að bæta inn í sitt frv., ef hann vill fá ölið undir sömu reglu.

Flutningsmaður (Jón Ólafsson): Jeg er hæstv. landshöfðingja pakklátur fyrir þessa bendingu, og mun jeg bæta inn ákvörðun í þessa átt við 2. umr. Vona jeg, að aðalmótbáran móti frv. hverfi við það.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 8 atkv.

Fr. til laga um lausn frá árgjalds-greiðslu af prestakalli (18); 1. umr.

Flutningsmaður (Bened. Kristjánss.): H. pingdeild hlýtur að vera kunnugt þetta mál, því að það var í fyrra til umr. fyrir pinginu, ásamt fleirum málum um breyting á lögum um skipun prestakalla. Að vísu var þá þetta atriði fellt, en að minni ætlan einkum af þeirri ástæðu, að þá var eigi út-sjeð um, hvort Laufáss prestakall mundi missa Neshólma, sem þá var haft fyrir ástæðu fyrir því, að biðja um uppgjöfina á árgjaldinu. Nú mun öllum það kunnugt, að landsyfirrjetturinn hefur síðan samþykkt þann dóm, að hólminn sje eign Neseiganda. Og í fyrra tók ábúandi Ness það fram, að hólminn gefi af sjer fullar 400 kr. á ári, og Laufáss prestur hefur tekið fram í bænaskrá sinni nú, að síðastliðið ár hafi hólminn gefið af sjer 400 kr., og segir þó jafnframt, að þau ár hafi verið í lakara lagi dúntekjuár. Það er því auðsætt, að tekjumissirinn nemur árlega 400 kr., eða hinni sömu upphæð, sem árgjaldið er. Í þessu frumv. er farið fram á, að hinn núverandi prestur í Laufási verði leystur undan árgjaldinu frá fardögum 1884 og allan þann tíma, sem hann er prestur í Laufáss prestakalli. Að þetta er þannig sett, á rót sína í því, að þetta ár hefur hann fyrst misst arðinn af hólmanum, og þegar hann fjekk þetta brauð, var honum ókunnugt um, að svo mikilsverð hlunnindi mundu missast frá brauðinu. Hann fjekk fyrst veður af því, þegar sótt hafði verið fyrir hann um brauðið, og honum þótti ekki sama að draga sig í hlje. Jeg skal eigi fullyrða það, að hann hafi fyllsta lagarjett til endurgjalds eða skaðabóta fyrir þennan missi, — það er fjarri mjer, því að jeg er ekki lagamaður, þess vegna ekki skynberandi á það mál —, en

hitt verð jeg að segja, að hjer er hin mesta sanngirniskrafa fyrir hendi, að bæta prestinum þann skaða, sem hann hefur orðið fyrir; og verði mál hafið af hans hálfu, hygg jeg, að það mál sje svo vafasamt, að hann muni fá gjafsókn í því og ef til vill vinna málið. Ef nú svo færi, ætla jeg að þingið gjörði skynsamlega í því, að hliðra sjer hjá, að slíkt purfi að koma fyrir, með því að veita honum með þessum lögum það, sem hann hefur sanngirniskröfu til að fá. Það er að vísu lítil ástæða, að Laufásprestur er bláfátækur maður; en þegar miðað er að eins við hann persónulega, þá ber og að taka það til greina. Að jeg hefi eigi farið lengra út í uppgjöf árgjaldsins en meðan þessi prestur er í brauðinu, kemur til af því, að jeg verð að álíta, að Laufás muni vera viðunanlegt brauð, þótt hólminn gangi undan, og að því muni sótt verða um það við prestaskipti. Það eru og líkur til, að með góðri hirðing megi auka varpið og bæta brauðið á þann hátt.

Í því trausti, að hinn háttv. þingdeild muni líta með vorkunnsemi á ástæður hins núverandi prests á brauðinu og taka hans sanngirniskröfur til greina, ætla jeg að láta mjer nægja þau orð, sem jeg nú hefi talað málinu til varnar.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 10 atkv.

Tillaga til þingsályktunar um að stjórnin gjöri nauðsynlegar ráðstafanir til þess, að tollmunur á íslenskum fiski fluttum hjeðan til Spánar verði afmuninn (11); hvernig ræða skuli.

Eptir uppást. forseta var samp. í einu hljóði, að ljúka því máli í einni umr.

Sjötti fundur, fimmtudag 5. ágúst kl. 1.

Frv. til laga um löggilding verzlunararstaðar við Haganesvík í Skagafjarðarsýslu (13); 2. umr.

Flutningsmaður (Friðrik Stefánsson): Jeg leyfi mjer að óska eptir, að frv. verði látið ganga til 3. umr.

Landshöfðinginn: H. flutningsm. mun vera kunnugt, að í neðri deild er á leiðinni frv. um löggilding á mörgum verzlunarstöðum víðsvegar um land, og það mun þegar vera komið svo langt á leið, að 3. umræða í málinu á að vera á morgun. Jeg vildi því skjóta því til h. flutningsm., hvort hann vildi ekki láta fresta þessu máli, þangað til hitt frumv. kemur hjer upp í deildina, og bæta þá heldur þessum verzlunarstað við það í nýjum tölulið. Það virðist vera óþarfi og tríverknaður, að vera að búa til tvenn lög um löggildingar verzlunarstaða, eitt frv. um löggilding á 5 eða 6 stöðum, og annað um löggilding á einum. Lögin, sem frá þinginu koma, eru nógu mörg samt, þótt menn sjeu eigi að gjöra gyllingar til, að stykkja samkynja málefni sundur í mörg lagafrumvörp.

Flutningsmaður (Friðrik Stefánsson): Getur nokkuð verið á móti því, að vísa málinu til 3. umr.? Það hefir nægan tíma til að ganga í gegnum þingið, þó að önnur frv. sama efnis sjeu á leiðinni í neðri deild, en sem hægt væri að steypa þessu saman við, þegar þau kæmi til þessarar deildar, væri þetta frv. látið bíða eptir þeim. Jeg sje ekki betur en að vel megi vísa þessu frv. til 3. umr., og láta það síðan ganga til Nd. Líka verð jeg að svara því, að jeg hef alls engar gyllingar gert til þess að fjölga málunum hjer á þinginu. Jeg hef ekki komið fram með svo mörg frv. En það var ekki nema sjálfsögð skylda mín við kjósendur mína, að bera þetta mál fram, úr því þeir æsktu þess og var það svo áriðandi. Jeg hef í sjálfu sjer ekki á móti því, að þessi löggilding væri sameinuð við hin-ar; en jeg fæ ekki sjed, að ekki megi komast af án þess eða að það sje svo áriðandi.

Landshöfðingi: Ef málinu er vísað til 3. umr., þá liggur það í því, að það eigi líka að koma til 3. umr. Annars er engin meining í því. Ef svo málið fellur, þá er þar með búið, og verði það samþykkt, þá hefur hvorki h. flutningsm. (Fr. St.) nje deildin nein umráð yfir því framar. En ef

málinu er frestað nú, og tekið út af dagskrá, þá er engu til spillt. Frv. getur þá beðið þangað til útsjød er um, hvernig fer um hitt frumvarpið, og ef það álist hagfeldara að fresta því, þá er óþarft að vera að vísa málinu til 3. umr. Jeg hefi ekki dróttað sjerstaklega að h. flutningsmanni, að hann hafi komið með mörg frv. inn á þingið. En úr því hann vill bera það af sjer, þá skal jeg einungis minna hann á hin mörgu frumvörp, sem hann bar upp í neðri deildinni í fyrra, um prófasta, um presta, um prestaköll, um kirkjur, um skatta o. s. frv. Það var ekki honum að kenna, að þau voru ekki rædd; það var af allt öðrum ástæðum.

Jón Ólafsson: Jeg hafði í fyrra til meðferðar eitt löggildingarmál, sem allar líkur eru til, að hefði náð fram að ganga, ef það hefði eigi verið sameinað við annað, af því að engin ástæða var til, að samþykkja það ekki. En jeg ljet tilleidast að sameina það við aðrar líkar uppástungur; og hver var afleiðingin? Þegar hingað kom í Ed., var þetta eitt af þeim málum, sem h. deild láðist að samþykkja; löggildingafrumvarpið var fellt og þar með var bæði höfn sú, er jeg bar fyrir brjóstinu, og allar löggildingarnar felldar. Afleiðingin af því að sameina fleiri frv. getur orðið sú, að öll falli, hvert með öðru. Það eru vísari forlög hvers þess frv., sem stendur og fellur á sínum eigin ástæðum, og ekki er komið undir annarlegum forlögum og afdrifum. En ef hitt frv. er komið svona langt á leið í neðri deild, þá sje jeg ekkert á móti því, að taka þetta mál í bráðina út af dagskrá, og láta það bíða. En annars er vorkunn, þó að menn kynoki sjer við að sameina frv. og gera þau hvert öðru háð.

Landshöfðingi: Það er einmitt það, sem jeg lagði til, að málið væri tekið út af dagskrá nú, og svo komið með breytingartillögu við hitt löggildingafrv., þegar það innan skamms kemur hingað. En hvað því viðvíkur, að málunum sje hættara við að falla, ef þau eru sameinuð, þá er þess að

gæta, að hver töluliður er borinn upp fyrir sig, svo að menn geta haldið því sem menn vilja, en fellt hitt. Það var ekki sameiningunni að kenna, að þessi h. deild felldi löggildingafrv. í fyrra, heldur var það af því, að deildin vildi búa til lög, sem gerðu óþarfar allar slíkar löggildingar.

Flutningsmaður (Friðrik Stefánsson): Þar sem hinum hæstv. landshöfðingi er svo mikið áhugamál, að láta mál þetta bíða, hef jeg ekki á móti því, að málið sje tekið út af dagskrá og látið bíða eptir löggildingamáli Nd., en jeg vona þá, að hæstv. landsh. veiti því beztu meðmæli sín við stjórnina, þegar þar að kemur, því jeg tel víst, að allar þær löggildingar á nýum verzlunarstöðum, sem um hefir verið beðið á þessu þingi, verði samþykktar af þinginu.

ATKVÆÐAGR.: Samþ. í einu hljóði, að taka málið út af dagskrá.

Tillaga til þingsál. um fjölgun sumarþóstferða (3, 14, 33). Framh. einnar umr.

Flutningsmaður (Jakob Guðmundsson): Við nákvæmari yfirvegun get jeg ekki komið til þeirrar sannfæringar, að neitt sje unnið við það fyrir vesturland, þó komið yrði á aukapóstferðum frá strandskipastöðvunum upp um landið, ef aðallandpóstferðir milli Ísafjarðar og Reykjavíkur að sumrinu væru afteknar. Sumarferðir skipanna eru 5, landpóstarnir 4, svo að ef sveitamenn vildu kosta til að senda menn sjálfir til kaupstaðanna þegar skipin koma, þá gætu þeir fengið brjef bæði með skipunum, og líka auk þess með landpóstunum, eða alls 9 sinnum, en ekki nema 5 sinnum, ef aðallandpóstferðirnar væru afteknar. Það er ekki meining sýslunefndarinnar, að vesturlandið yrði verstatt fyrir þessa tillögu, heldur að fjölga sumarþóstferðunum, og jeg hef áður sýnt, að það ber brýna nauðsyn til þess um land allt, en einkum á austurlandinu. Það getur verið, eins og hæstv. landshöfðingi tók fram, að eigi geti mikið komið til verklegra framkvæmda á þessu ári, en jeg fæ ekki sjeð neitt á móti því, að fela stjórninni að greiða fyrir máli þessu

sem bezt og sem allra fyrst, er tiltækilegt virðist, og held jeg mjer því við hina fyrri uppástungu mína.

Sighvatur Árnason: Jeg er á líkri skoðun og um daginn, að það sje tilgangs-lítið, að halda máli þessu áfram í þetta sinn. En þegar fje verður fyrir hendi, vona jeg, að allir sjái, að hvergi er brýnari nauðsyn til bráðra umbóta, heldur en hjer á suðurhlið landsins, þar sem sumarferðirnar eru strjálar og engin not strandskipaferðanna. Á öðrum hliðum landsins eru strandskipin, sem bæta úr, en þar ekki. Jeg álit þetta mál hvergi nærri nógu vel hugsað nje undirbúið, nje öllu svo niður raðað, að aðgengilegt sje, eins og það liggur fyrir. En jeg vil þó raunar gefa því atkv. mitt, í þeirri von, að landstjórnin lagfæri fyrst þar, sem þörfin er mest, og nauðsynin liggur brýnust fyrir, ef fje væri aflögu til þess, og jeg þykist vita, að landstjórnin viti, hvar þörfin er mest. En yfir höfuð er ekki hægt að gjöra hjer á stórar breytingar á þessu þingi. Til þess er málið eigi, sem sagt, nógu vel undir búið. og fje heldur ekki fyrir hendi til þess.

Jón Ólafsson: H. flutningsm. (J. G.) áleit þörfina mesta að auka aðalpóstferðirnar á austurlandinu. En það er ekki rjett; við erum þar harðánægðir með þær. (J. G.: aðsumararlaginu á suð-austurlandinu). Já, jeg hjelt líka, að hann meinti það, en hann talaði um og nefndi að eins - Austurland ; því að á Austurlandi eru hagkvæmar aðalpóstgöngur, en aukapóstgöngur þarf einmitt að auka. Jeg legg það til, að breytingartill. á þingsk. 14 fái framgang í sameiningu við breytinguna á þingsk. 33, því að jeg álit bót í þessari síðari breytingu. Hún lagfærir það, sem er að hinni fyrri.

Landshöfðingi: Jeg verð að vera á sömu skoðun eins og síðast, þegar þetta mál kom fyrir, að það eigi ekki við nú, á miðju fjárhagstímabilinu, að gjöra neinar ráðstafanir, sem hafa í för með sjer eins mikinn kostnað, eins og þessi. Jafnvel þó að

breytingartill. á þingskj. 33 bæti að nokkru úr göllum þeim, sem eru á till. h. 1. þm. Suðurmúlasýslu (J. Ó.), svo að Norðurland verður eptir henni ekki svipt öllum póstsamböndum við Suðurland, þá eru samt miklir gallar eptir, og ef það er tilgangur uppástungumanna, að stjórnin þegar komi á öllu, sem till. fer fram á, þá mundi það hafa fjarska-mikinn kostnað í för með sjer.

Jeg bið h. þingmenn að gæta að, að það er ekki einungis meiningin, að flytja póst frá útlöndum til landsins, heldur líka milli stöðva á landinu sjálfu, svo að ef nokkurt gagn ætti að verða að hinni fyrirhuguðu ráðstöfun, þyrfti, eptir þessu, aukapóstferðirnar að verða tvöfaldar, þ. e.: bæði þegar strandferðaskipið fer kringum landið frá Kaupmannahöfn, og þegar það fer sömu leið aptur til Kaupmannahafnar, og mundu hinar nýju aukapóstferðir þannig verða miklu dýrari, en aðalpóstgöngurnar eru nú. Það þarf líka að gefa mönnum innanlands, sem ekki eru á viðkomustöðum strandferðaskipanna, tækifæri til að skrifast á. Jeg tek til dæmis vesturland. Ef þaðan ættu að fara aukapóstar, þá yrði líklega einn að fara frá Ísafirði suður í Dali, og annar frá Patreksfirði eða Dýrafirði um Barðastöndina, sem mundi vera mjög kostnaðarsamt. En þar að auki yrði að fara aukapóstur hjeðan vestur í Dali, og yrðu þannig tveir póstar, sem færu alla sömu leiðina, sem höfuðpósturinn fer nú. Mjer finnst rjettara, að biða með þann kostnað, sem þessar miklu breytingar hljóta að hafa í för með sjer, til þings, sem fæst við fjárlög og fjárveitingar, og biða þess, að uppástunga um þetta komi þá annaðhvort frá stjórninni eða fjárlaganeftdinni. Jeg játa, að það er mikil þörf á að auka póstferðirnar, einkum frá Reykjavík austur um Skaptafellssýslu, og jeg þykist vita, að á næsta þingi muni koma fram uppástunga í þá átt, annaðhvort frá stjórninni eða þinginu. En jeg vildi leggja það til, að þessi tillaga færi ekki lengra en komið er. Hún getur þegar verið búin að

gjöra gagn, að vekja athygli stjórnarinnar og þingmanna að þessum málum. Jeg skal sjerstaklega taka það fram, út úr því sem h. 5. kgk. pm. (H. Sv.) sagði, að pósthöngurnar væru í seinni tíð að nálgast það, að bera sig, að hin kostnaðarsama breyting, sem gjörð var á pósthöngunum 1883, hefir ekki haft það í för með sjer, að tekjur hækki að sama skapi og kostnaður, svo að pósthöngurnar sjeu nær því að borga sig en áður, og eins er um það fje, sem varið yrði til þessara breytinga, að það er ekki von um, að fá það bráðlega aptur.

Arnlfótur Ólafsson: Jeg skal játa, að breytingartill. á 33. þingskjali bætir nokkuð úr hinni fyrri breytingu, að svo miklu leyti, sem hún nær eigi til pósthöngunnar milli Akureyrar og austurlandsins; en hún bætir þó engan veginn úr öllum þeim göllum, sem kæmu fram, ef farið væri eptir breytingartillögunni. Því pósthöngin geta eigi að eins hindrast frá að fara frá Seyðisfirði til Akureyrar, heldur líka frá Akureyri til Ísafjarðar. Seinast í sumar komst skipið ekki á Reykjarfjörð, og ekki á Ísafjörð eða þær hafnir, fyr en eptir tiltekinn tíma. Það stendur ekki annað eptir í þessari tillögu, en að falla skuli úr ferðirnar milli Reykjavíkur og Ísafjarðar, og h. flutningsm. (Jakob Guðmundsson) hefir ljóslega sýnt, að það er skaði fyrir hans sýslu. Ef aðaltillagan væri felld, en breytingin samp., þar sem talað er um að fella úr aðalpóstana en ekki aukapóstana, þá mundi það valda miklum glundroða. Jeg tek til dæmis Grenjaðarstaðarpóstinn. Frá Grenjaðarstað gengur aukapóstur út úr aðalpóstleiðinni yfir Sljettu og til Vopnafjarðar. En hvaðan á sá póstur eptir þessu að fá brjef, einkum ef gufuskipið kemur ekki á Vopnafjörð? Jeg held það mundi verða nógur glundroði, en ekki gagn. Höfuðatriði málsins er það, að uppástungumenn gá ekki að, hvort fje sje til til þess, sem þeir fara fram á, eða ekki. Jeg vil spyrja: er meiningin að veita fje nú, eða að gefa landsstjórninni 6-

takmarkaða heimild til að taka fje, sem hvorki er veitt í fjárlögum eða fjáráukalögum? Er það meiningin, að brjóta þá reglu, sem annars hefir gilt og gildir, að stjórnin megi ekki taka annað fje en það, sem heimilað er í öðrum hvorum þessum lögum? Þeir hljóta að rekast að þeirri niðurstöðu, ef þeir vilja fylgja tillögum sínum fram. Ef landsstjórnin færi eptir þessu, þá væri hún ábyrgðarlaus, þótt hún verði svo og svo miklu af landsins fje. Hún þyrfti þá að eins að segja: »Alþingi hefir skipað mjer að brjóta lögina«. Og þá held jeg, að næsta alþingi yrði ekki eptirgangsrikt með lagabrotið, þegar það hefir sjálft gefið tilefni til brotsins.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg get ekki gjört eins mikið úr hinni fjárhagslegu hlið málsins, eins og hinn h. sessunautur minn (Arnlfótur Ólafsson) vildi gjöra; því alþingi mundi varla gjöra ábyrgð gildandi fyrir það, sem það sjálft hefði gefið tilefni til. Jeg álit ekki, að vankvæðin sjeu svo mikilsvarðandi frá þeirri hlið. En jeg játa, að við frekari umhugsun um málið, og við það að heyra umræður um það, hefi jeg sannfærzt um, að það er ekki eins einfalt, eins og það kynni að virðast í fyrsta álitu. Það er satt, að pósthöngurnar eru nú ein heild, og að við þessa breytingu kæmist á nokkur glundroði, sem eigi er auðgert að bæta úr aptur í fljótu bragði, svo að allt komist í rjett samband við heildina. Jeg játa, að málið er ekki vel undirbúið, og verður því að fara varlega í, að framfylgja því. Jeg tók fram við fyrri umræður, að mjer virtist þetta að eins vera bending til landsstjórnarinnar, að gjöra allt, sem hún sæi ráðlegast og hagfelldast, í þá stefnu, sem uppástungan fer fram á. En skipun þessa máls við þarf nákvæmrar athugunar, og eigi er æskilegt að breyta, nema vissa sje fyrir, að til umbóta verði; allra sízt ættu þau hjeruð að biða tjón, sem nú er ætlað til að skuli hafa hagnað af breytingunum. Jeg vildi því láta nægja með þær umræður, sem orðnar eru, í von um, að þær sjeu orðnar stjórn-

inni bending, eins og h. hæstv. landshöfð. sagði; ef svo er, er ekki ástæða til að fara lengra. Jeg vil setta mig við þá vakning, sem þessar umræður gefa stjórninni og næsta þingi, til þess að fylgja þessu máli fram, að því er fje leyfir, og eptir því, sem þörf-inni er bezt borgið með.

Jón Ólafsson: H. 6. kgk. pm. (Arnlf. Ólafsson) gerði mikið úr þeirri ósamkvæmni, sem verða mundi á pósthferðunum, ef haldið væri aukapósthferðunum, en aðalposthferðirnar af numdar, og tók hann til dæmis aukapósthinn frá Grenjaðarstað. En nú er að eins farið fram á, eptir tillögu þeirri, er jeg lagði með að samþykkt yrði, að fella niður aðalposthferðina frá Reykjavík til Ísafjarðar, og er mjer því ekki ljóst, hvernig hann fer að koma aukapósti Grenjaðarstaðar að við Ísafjarðarpóst. (*Arnlfjótur Ólafsson:* í 14. þingskjali á líka að afnema Akureyrarpósthinn). Jeg gat þess í ræðu minni áðan, að jeg mælti með þeirri breytingu, sem þingskjal 33 gjörir, og þar er að eins farið fram á, að afnema sumarpósthferðirnar milli Reykjavíkur og Ísafjarðar. Það hefði því verið rjettara af h. pm., að taka þá pósthferð til rannsókna, ef hann hefir viljað sýna ósamkvæmni milli aðalposthferða og aukapósthferða. En jeg pekki það ekki, að ferðaáætlanir aukapósthanna sjeu svo bindandi grundvallarlög, að landstjórninni sje ómögulegt að breyta þeim og koma þeim í samræmi við þessa fyrirhuguðu breytingu. Jeg get því ekki gjört svo mikið úr þessari ósamkvæmni; jeg ber fullt traust til landstjórnarinnar, að henni muni takast að koma þessum aukapósthum í samband við gufuskípaferðirnar, svo að jafnvel h. pm. Dalamanna, geti fengið hentugri pósthferðir og brjefaskil en þau, sem hann gat um um daginn, að kjördæmi hans ætti nú að fagna. Jeg get og heldur ekki skilið þá setningu h. 6. kgk pm. (Arnlf. Ólafssonar), að með þessu sje skorað á stjórnina að brjóta lög, þótt skorað sje á hana að gjöra nokkuð það, sem fje þarf til, um fram það sem veitt er í fjár-

lögnum. Jeg get miklu betur skilið þá ástæðu h. hæstv. landsh., að fje sje ekki til í landssjóði. En ástæðu h. 6. kgk. pm. (Arnlf. Ólafssonar) get jeg ekki skilið, og jeg er viss um, að væri hann ráðgjafi, og alþingi skoraði á hann að gjöra eitthvað, sem fje þyrfti til, þá mundi hann, svo framt fje er til, þótt eigi hafi það veitt verið á fjárlögnum, brúka það, eptir því sem nauðsyn krefði, til fyrirtækisins, og mundi honum engin skotaskuld úr verða að verja sig, jafnvel fyrir hinum grimmasta ríkisrjetti, og finna nóg djúp rök fyrir sýknun sinni. Ef það í sjálfu sjer skilyrðislaust er glæpur eða stórbrot, að brúka fje fram yfir það, sem áætlað er, þá leggur h. 6. kgk. pm. (Arnlf. Ólafsson) þungan dóm á stjórnina, og jeg hugsaði þó, að h. 6. kgk. mundi allra manna sízt verða til þess, að gera stjórninni svo þungar getsakir. En allir vita, að hún brúkar fje um heimild fram á hverju ári, og leitar á eptir samþykkis alþingis, sem það til þessa jafnan hefir gefið. Það er líka mikill munur á því, hvort fje er brúkað yfir fjárlög fram *samkvæmt* yfirlýstum vilja fjárveitingavaldsins. eða upp á tvísýnu, eða í þriðja lagi *þvert ofan* í auðvitaðan eða yfirlýstan vilja fjárveitingarvaldsins. Í fyrsta tilfelli er stjórnin sýkn, í hinu öðru á hún það á hættu, hvort þingið eptir á vill samþykkja gjörðir hennar, en í þriðja tilfallinu drýgir hún brot. En — eins og ástatt er með þetta mál, er engin hættu á því, að stjórninni verði gefin sök á, þótt hún færi að til-mælum þingsins; með því að skora á hana að fjölga pósthferðunum, hefir alþingi siðferðislega shuldbundið sig til, að veita á eptir samþykki til fjárbrúkarinnar, sem þar af leiðir.

Flutningsmaður (Jakob Guðmundss.): Ef h. þingd. þykir það rjettast, að framfylgja eigi lengra þessu máli, þá álit jeg, að umræðurnar um það hjer í deildinni geti ekki orðið til nokkurs gagns framvegis, nema því að eins, að h. hæstv. landshöfð. vilji samkvæmt þessum umræðum skora á stjórnina,

að leggja fyrir næsta þing frumvarp um þetta mál, sem þá gæti verið betur undirbúið, og þess vegna komið að fyllri notum.

Arnþjóður Ólafsson: Jeg verð að svara h. 1. þm. Suður-Múlas. (Jóni Ólafssyni) fáeinum orðum. Jeg skildi ekki vel, hvað hann meinti með *fjárveitingarvaldi*; hvort hann meinti sjálfan sig, eða deildina, eða þá alþingi. En hvað af þessu, sem hann hefir meint, er það ekki rjett. Alþingi eitt er ekki fjárveitingarvaldið. Alþingi getur ekki skyldað stjórnina til, að verja fje fram yfir það, sem framkvæmdarvaldið sjálft vill gjöra; því væri svo, þá hefði stjórnin ekki framkvæmdarvaldið, heldur alþingi. Jeg játa, að nokkru fje er stundum varið fram yfir það, sem veitt er í fjárlögum, en þá einungis, þar sem um áætlaðar upphæðir er að ræða, og þar sem atburðir ýmsir valda því, að fyllsta nauðsyn er til þess. Jeg játa það líka, að fje til þarfa pósthferða er áætlað fje, en þó ei svo, að taka megí upp nýtt fyrirkomulag, sem mikinn kostnað hefir í för með sjer. H. þm. Suður-Múlasýslu (Jón Ólafsson) segir, að stjórnin beri enga ábyrgð, þegar hún gjörir að vilja fjárveitingarvaldsins. Vill þá hinn háttvirtí þingmaður ábyrgjast, að stjórnin fái engar átölur fyrir það, til að mynda í blöðunum, hvernig hún mundi verja fje til þessara fyrirhuguðu pósthferða? Það er víst, að hún mundi varla verða sek í landsdómi, meðan hann ekki enn er til; en hvort hún yrði sýknuð fyrir öðrum, vissum dómstóli, það er jeg fyrir mitt leyti eigi viss um, og er víst enginn færari, en þessi sami h. þingm., um, að taka að sjer þá ábyrgð

ATKVÆÐAGR.: Breytingartill. 33 við breyttill. 14 var samp., 1. tl. með 6 atkv., og 2. tl. með 6 atkv. gegn 5, að við höfðu nafnakalli vegna óglöggrar atkvæðagr.

Já sögðu: Benid. Kristjánsson, Jón Ólafsson, Arnþjóður Ólafsson, Friðrik Stefánsson, Hallgrímur Sveinsson, Sighvatur Árnason.

Alpt. A. 1886.

Nei sögðu: Jakob Guðmundsson, Jón Pjetursson, L. E. Sveinbjörnsson, Magnús Stephensen, Skúli Þorvarðarson.

Breyttill. 14 með áorðnum breytingum var síðan felld með 6 atkv. gegn 5, og þingsályktunartillagan sjálf óbreytt felld með 8 atkv. gegn 2.

Tillaga til þingsályktunar um að stjórnin gjöri nauðsynlegar ráðstafanir til þess, að tollmunur á íslenskum fiski, fluttum hjeðan til Spánar, verði afnuminn (11); ein umr.

Sighvatur Árnason: Jeg vil naumast láta þessa þingsál. ganga þegjandi gegn um h. þingd., af því að jeg vil fyrir mitt leyti leggja mikla áherzlu á þetta mál, og jeg treysti því, að þingdeildin sje einhuga í því, að óska þess alvarlega, að mál þetta fái fram að ganga, og að stjórnin greiði sem bezt götu þess. Saga þessa máls sýnir það líka, að Danastjórn er hlynnst því, og að það er ekki henni að kenna, þótt svo óhappalega hafi til tekizt, að enn sje eigi kominn á þessi samningur, að fá tollmuninn á íslenskum fiski afnuminn á Spáni. Það er, eins og kunnugt er, ríkisþingið, sem staðið hefir í vegi; það hefir eigi viljað slaka til í móti við Spán með toll af ýmsum vínnum o. fl., sem þaðan flytjast til Danmerkur. Það er sorglegt, að þetta mál, sem hefir svo mikla þýðingu fyrir landvort, skuli eiga svo örðugt uppdráttar, og skuli eigi hafa fengið neinn framgang nú í 7 ár, eða síðan 1879, að það var fyrst borið upp hjer á þingi. Það er sorglegt að hugsa sjer það, hvílíkt tjón það bakar oss, og það þegar landbúnaðurinn ekki stendur betur en nú á sjer stað, ef það skyldi vera svo, sem jeg efa eigi, sem bænarsskrár þær sýna, sem lagðar hafa verið fram um þetta mál, að á tveim næstliðnum árum, er þó hafa verið sára fiskilítil ár.

4 (17. ág.)

hefir fjártljónið numið hátt á 300 þúsund krónur, eða sem svarar $\frac{1}{2}$ miljón á 5 árum. Það má nú með sannni segja um þetta, að Íslands óhamingju verður allt að vopni.

Jeg hefi að eins viljað tala nokkur orð í þessu máli af því, að jeg veit, að landsmönnum tekur sárt um það, og jeg vildi óska, að málið kæmi sem alvarlegast frá þinginu, með því það og mun bráðum koma bæði fyrir Danastjórn og ríkisþingið. Vjer megum til að fara þennan veg með málið, því oss er eigi annað unnt eptir kringumstæðum.

ATKVÆÐAGR.: Þingsályktunartillagan var samþykkt í einu hljóði, og kvaðst forseti mundi afgreiða hana til landshöfðingja sem þingsályktun frá alþingi.

Frumvarp til laga um kosningar til alþingis (24); 1. umr.

Flutningsmaður (Jón Ólafsson): Jeg skal eigi preyta h. þingd. á því, að mæla mikið með frumv. þessu. Frumv. er fram komið af nauðsyn, með því að stjórnarskrárfrumvarp það, sem í fyrra var samþykkt, liggur nú í annað sinn fyrir þinginu. Af grundvallaratriðum frumv. er ekki mikið nýtt, nema í 2. kaflanum; hann er það verulega nýja, og er hann þó miðaður við þá ákvörðun í stjórnarskrárfrumv., að kjósa skuli til efri deildar um land allt. Þegar ræða er um kosningaraðferð í þessum tilgangi, er einkum tvær aðferðir um að velja, annaðhvort tvöfaldar kosningar eða hlutfallskosningar. Jeg hefi valið hina síðari aðferð, af því, að hún er sú kosningaraðferð, sem all-flestir viðurkenna rjettlátasta; um það eru nær allir meiri og minni hlutar ásáttir. Jeg finn eigi ástæðu nú til þess, að fara að skýra þessar hlutfallskosningar fyrir h. þingd.; þær voru ýtarlega ræddar í fyrra í neðri deild. Að svo komnu skal jeg ekki fjölyrða um frumv. þetta, með-

an jeg engin mótmæli heyri gegn því, og vil jeg heldur ekki að sinni stinga upp á nefnd, heldur gefa mönnum kost á, að láta skoðanir sínar í ljósi áður.

Landshöfðingi: Af því að þetta frumv. er afleiðing af tilraun þeirri, sem gjörð er til að fá breytingu á stjórnarskránni, og það nú er orðið bert, að stefna þingsins mun vera sú, að samþ. óbreytt frumvarpið frá í fyrra, en H. H. konungurinn hefir í auglýsingu 2. nóv. 1885 lýst yfir því, að hann geti ekki staðfest þá stjórnarskrár-breytingu, hlýtur og frumv. þetta að falla með henni (þ: stjórnarskrár-breytingunni). Það er því lítil ástæða til, að ræða þetta frumv., og án þess jeg vildi hafa áhrif á gang frumv., vil jeg ráða h. flutningsm. (J. Ó.) til að biða með það, þangað til útsjeð er um afdrif stjórnarskrárfrumv. Tíma þeim, sem varið er til þess, er varið til lítils gagns.

Flutningsmaður (Jón Ólafsson): Jeg get ekki fundið ástæðu til, að biða með þetta frumv., eptir tilmælum hæstv. landsh., þar til er útsjeð er um stjórnarskrárfrumv. á þinginu, því að þá er orðinn of naumur tími fyrir frumvarpið. Jeg vona því, að frumv. fái að ganga sinn gang til allra umr. Og einmitt af því, að jeg er hæstv. landsh. samdóma um það, að fyrirsjáanlegt sje, að stjórnarskrárfrumv. muni byrja vel í báðum deildum, er einmitt ástæða til, að leggjast eigi undir höfuð að gjöra þær ráðstafanir, sem nauðsynlega þurfa að verða henni samferða. Fyrst þingið hefir sagt A, verður það og að segja B.

Arnlfótur Ólafsson: Jeg er líka fastlega á því, að frumv. þetta sje of snemma upp borið. Það er eigi útsjeð enn um forlög Karthagóborgar, hin góðu forlög stjórnarskrárfrumv. Maður getur eigi að eins ímyndað sjer, heldur trúi jeg laust öðru en að stjórnarskrárfrumv. verði breytt. Allir ættu að sjá, og það ekki sízt þeir,

sem bezt vilja því frumv., að það er ekki til neins að halda því fram óbreyttu. Og þótt þeir álíti, að það sje svo fagurt og gott, að ekki sje hægt að bæta það; þó að það sje gallalaust í þeirra eigin augum, þá attu þeir samt að breyta því, til þess að geta sagt, þegar þeir koma heim af þingi: nú hefir frumv. verið breytt, nú hefi jeg því einhverja von um að það fái staðfestingu. En eftir auglýsingu konungs er eigi hin minnsta von um að það fái staðfestingu, verði það samþykkt óbreytt; og mjer liggur við að segja, að engin stjórn í heiminum gæti staðfest það svo lagað. sem það nú er. Það er hryggilegt fyrir þingmann að þurfa að segja: Jeg hefi eytt svo og svo miklu af peningum landsins og tíma mínum frá gagnlegum störfum til þess, sem jeg veit fyrirfram, að er til einskis gagns. Jeg vona, að þeir, sem hlynntir eru þessu máli, vilji breyta frumv. svo, að þeir hafi einhverja von um, að hafa ekki vísitandi unnið fyrir gíg. En fari nú svo, að stjórnarskrárfrumv. verði breytt, þá er hættulegt að láta þetta frumv. ganga nú þegar svo langt fram, að það hljóti að komast í einhverja mótsögn við stjórnarskrárfv. Jeg skal taka til dæmis 1. gr. stafl. d., þar sem talað er um, að konur geti haft kosningarrjett. En nú hefi jeg heyrt þess getið, að sú breyt. sje í vændum í neðri deild, að konur skuli líka hafa kjörgengi, og að sú breyting hafi góðan byr í h. deild. Ef nú kosningarlögin yrðu fyr búin hjer í efri deild en þetta er komið í kring, þá væri þeim fljótt ráðið.

Jeg hygg, að ekki þurfi nefnd í þetta mál; það má ganga að því vísu, að það sje svo vel úr garði gjört, að nefnd mun varla geta bætt það, því að það er komið frá þeim manni, sem kunnur er að glöggskyggni, reglusemi og festu í öllu skipulagi, enda þarf ekki annað en líta á fyrirsögnina

til að sjá, að það er ekki flanað að frumv., sem jeg skal eigi orðlengja um að sinni. Jeg er að vísu ekki á móti því, að frumv. fái nú að ganga til 2. umr., en þó með þeim fyrirvara, að það verði ekki tekið á dagskrá fyr en stjórnarskrárfrumv. er komið úr h. neðri deild hingað upp í deildina.

Flutningsmaður (Jón Ólafsson): H. 6. kgk. pm. (A. Ó.) hefir nú tekið úr sjer glímuskjálptann með því að ræða stjórnarskrárfrumv. Jeg finn ekki ástæðu til að takast fastatökum á við hann í því máli í dag, heldur lofa honum að glíma við staur; jeg vona að hann fái tækifæri til að glíma seinna, þegar frumv. er komið hingað til deildarinnar. Meðan það frumv. liggur enn ekki fyrir hjer, finn jeg ekki ástæðu til að ræða það, nje svara h. pm. Honum mun seinna gefast tækifæri til, að sannfæra bæði mig og aðra, ef hann er þess um kominn. En þar sem hann var að tala um kjörgengi kvenna, þá var mjer ekki ljóst, hvort hann meinti, að þessi viðbót um kjörgengi kvenna ætti að koma í h. neðri deild inn í þetta frumv. eða stjórnarskrárfrumv. (A. Ó.: Stjórnarskrárfrumv.). Ef hann á við stjórnarskrárfrumv., þá hefir nefndarálitinu nú verið útbýtt, og er þar ekki að sjá neina slíka breytingu; en jeg er mäske ekki eins nærfærinn um, hvað fram fer í systurdeild vorri, sem þessi h. pm. (A. Ó.: Það er slæmt!), og því hefi jeg ekki varazt þetta! Jeg hefi haldið mjer við frumv. það, sem samþykkt var á þinginu í fyrra, og í því er ekki heimilað, að veita konum kjörgengi til alþingis. Það hefði auðvitað mátt sleppa því úr frumv., að veita konum kosningarrjett, af því, að það hefði mátt gjöra það með sjerstöðum lögum; en jeg hefi sett það inn í þetta frumv. einkum með tilliti til þess, að það var einmitt hæstv. landsh., sem lagði það til í h. efri deild í fyrra, við umr. stjórn-

arskrárfrumv. Og af því að þetta var frjálst ákvæði, sem fjekk góðar undirtektir í h. efri deild, vonast jeg eptir, að h. neðri deild muni því fremur taka því tveim höndum. Jeg skal ekki tala neitt um ritfærni mína; jeg þoli það vel, þótt h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) gjöri skop að henni; (A. Ó.: Það er ekki spott); en jeg hefði heldur vænzt hins, að hann hefði látið þessa vansmið mína njóta góðs af sínum miklu hæfileikum, með því, að hann hefði rætt efni frumv., sem liggur fyrir. En það hefir honum ekki þóknast að gjöra, og líkur eru til, að hann ætli því að setja ljós sitt undir mæliker, svo að vjer fáum ekki að njóta hans aðstodar í þessu máli, nema því að eins, að hann yrði kosinn í nefnd í málinu; þá mætti að líkindum búast við góðum umbótum frá honum. Jeg sje svo eigi ástæðu til, að fara fleiri orðum um frumv. þetta að sinni, og leyfi mjer í lok umr., að stinga upp á 5 manna nefnd.

ATKVÆÐAGR.: Sampykkt var 5 manna nefnd, og þessir kosnir:

Hallgrímur Sveinsson	með	9	atkv.
Jakob Guðmundsson	—	9	—
Sighv. Árnason	—	8	—
Jón Ólafsson	—	7	—
Friðrik Stefánsson	—	5	—

Sjöundi fundur, föstudag 6. ágúst kl. 1.

Allir á fundi.

Forseti gat þess, að hann hefði fengið tilkynning um, að í kosningalaganefndinni væri Jón Ólafsson kosinn formaður og Hallgrímur Sveinsson skrifari.

Fr. til laga um breyting á vínfangatollinum (17, 41); 2. umr.

Flutningsmaður (Jón Ólafsson): Jeg skal ekki fjölyrða mikið til þess, að mæla með þessu frv. að sinni, en vil að eins lýsa þeirri von minni, að það verði látið ganga sína leið til 3. umr. Jeg skal geta þess um viðaukatill. 41, sem jeg hef komið fram með, að í henni er tekið tillit

til þeirrar bendingar, sem hæstv. landsh. gaf við fyrstu umræðu málsins, og jeg vona, að þar með sje útrýmt vandkvæðunum við innheimtu tollsins, ef þetta frv. yrði samp. og næði fram að ganga. Jeg skal geta þess jafnframt, að síðan frv. var hjer til umræðu, hefur frv. komið fram í Nd., sem skeð getur, að geri þetta frv. óþarft. En jeg sje þó eigi ástæðu til, að taka það aptur að sinni, heldur vil láta það ganga sinn gang, með því líka, að tvísýna mun vera um afdrif hins frv., heldur en þessa. Það er all taf hægra að sjá um aldurtíla þessa frv., ef það sjest, að það muni verða óþarft. Jeg vona, að frv. verði látið ganga til 3. umr., þegar ræðum er lokið.

Arnþjótur Ólafsson: Jeg er líka á því, að þetta frv. sje fremur meinhægt frv., svo það geri lítið til eða frá, hvort það er samp. eða ekki. En mjer finnst nokkur vafi á leika, í hverjum tilgangi frv. sje samið, hvort tilgangurinn sje að stuðla að því, að hvítt öl verði flutt til landsins. (J. Ó.: „Já“). Hvíta ölið verður þá að vera álitíð eitt af nauðsynjunum, og að útlit sje fyrir, að landinu færi fram, ef landsmenn fengi hvítt öl að drekka. En mjer er þó nokkuð til efs, hvort það væri til svo mikilla parfa, þó menn færu að kaupa hvítt öl í landinu, eigi að eins vegna kaupstaðarskuldanna, sem eru talsverðar, heldur er líka annað til fyrirstöðu. Það vill nefnilega súrna, hvíta ölinu. Jeg þykist vita, að h. flutningsm. (J. Ó.) viti af reynslunni, þó að hún ekki sje staðföst, að menn hafa leitað ýmsra bragða, og það hjer í höfuðstaðnum til skamms tíma, til þess að taka súrinn úr hvíta ölinu. Heldur h. flutningsm. (J. Ó.), að það sje hentugt fyrir landsmenn, að taka súrinn úr á þann hátt, sem hjer hefir gert verið? Jeg held, að það væri hentugra, að Íslendingar sjálfir reyndu að búa sjer til öl, eins og þeir og gert hafa í kaupstöðum, og efla þannig atvinnuvegi landsins. Sjerstaklega gætu þá hofgæðingar — svo kalla menn bindindismenn — stuðlað til þess, að efla

atvinnuvegina. Jeg þykist viss um, að h. flutningsm. hefur ekki tekið eftir því, að þetta frv. gæti orðið skilið svo, að það sje búið til *eingöngu* í hag hofgæðingum, og það gæti þótt líta nokkuð auðvirðilega og eingirnislega út, að gjöra þessi lög fyrir þá eina, til þess að þeir gætu fengið hvíta ölið ódýrara, ef tollurinn væri af tekinn. Jeg veit, að þetta er ekki tilgangur h. flutningsm. En þjóðviljinn tekur á stundum upp ýmsar og ýmis konar skoðanir og álitsgjörðir, sem geta slegið óvirkunannalega og meinlega í baksegl. Ef h. flutningsm. hefði stungið upp á því, að leggja toll á gosdrykki (mousserende Vande), þá væri loku skotið fyrir þennan misskilning. Jeg vildi því benda honum á, hvort hann vildi ekki auka því við þetta frv., að biðja um toll á gosdrykkina, svo hofgæðingum geti líka gefið færi á, að leggja sinn skerf til landssjóðsins, þó þeir drekki ekki sterka drykki. Þá er jeg viss um, að vel mundi mælast fyrir frv. út um landið, ekki síður en öðru, sem kemur úr þeirri átt.

Benidikt Kristjánsson: Jeg er samdóma h. 6. kgk. pm. (A. Ó.), að þetta frv. sje mjög meinlaust, en jeg er ekki í eins miklum vafa eins og hann um, að það geti orðið nýtsamt. Mjer virðist það muni geta haft góðar afleiðingar, eigi að eins fyrir hofgæðinga, heldur líka fyrir aðra menn, sem ekki eru hofgæðingar. Hann talaði um, að hann gæti eigi sjóð gagn af því, að stuðla að því, að hvítt öl flyttist inn í landið, með því að taka af því tollinn. En jeg er sannfærður um, að það mundi þó gjöra gagn, því að margir drekka bayerskt öl af þeirri orsök, að hjer er ekki hægt að fá brúkandi hvítt öl. Í kaupstöðunum á sumrin drekka margir bjór einungis til að svala sjer, og jeg er viss um, að það mundi vera gagnlegra fyrir þá, ef þeir gætu fengið hvítt öl og að margir mundu kjósa það heldur. Í öðru lagi gat h. pm. þess, að sá galli væri á, að ölið súrnaði, svo það yrði illdrekkandi, og jeg skildi hann svo, að menn hefðu

fundið upp ráð til þess að bæta súrinn, og það ráð væri, að láta spíritus eða áfenga drykki í ölið. (A. Ó.: „Það voru ekki mín orð“). Jeg játa, að jeg les milli orðanna, en jeg hygg, að jeg geti fullyrt, að það er til annað ráð við súr, sem er mjög einfalt, og það er það, að láta flöskurnar, um leið og tappað er af, standa part úr klukkustund í heitu baði; það er kostnaðarlítið en óyggjandi ráð til þess að verja súr, því að við hitann eyðileggjast súrgersvamparnir í ölinu. En væri svo, að menn verðu súrnun með því, að láta spíritus í ölið, þá gæti það ekki komizt inn í landið tolllaust, því að það stendur í þessu frv., að toll skuli greiða, ef ölið hefur í sjer meira en 1°. Jeg skal svo eigi tala meira um þetta atriði. Jeg vildi einungis hafa tekið það fram, að það er hægt að koma í veg fyrir súrinn. Það mætti einnig sjálfsagt takast með því að flytja ölið að haustlagi; það kann að vera, að öðru máli sje að gegna á sumrin, og að vorlagi, ef hið áminnsta ráð væri eigi við haft. Að benda til þess, að menn ættu að koma sjer upp ölhitu í landinu sjálfu, er að benda til ókomna tímans, sem mun vera helzt til fjarlægur. Það er eigi víst, að það mundi heppnast, að gjöra hjer á landi öl, svo drekkandi sje; reynslan hefur sýnt það hingað til, og þótt það tækist, mundi það að minnsta kosti hafa mikinn kostnað í för með sjer, þar sem menn pyrftu að fá allt til þess frá útlöndum, nema vatnið. Bæði maltið og humalinn yrði að fá frá öðrum löndum. Jeg er þessu máli hlynntur, eigi af því, að jeg sje svo hlynntur hofgæðingunum, heldur af því, að það er skoðun mín, að bjórdrykkja mundi minnka í landinu, ef veldrekkandi hvítt öl væri fáanlegt.

Flutningsmaður (Jón Ólafsson): H. 6. kgk. pm. (A. Ó.) spurði, hvort hvítölið væri eitt af nauðsynjunum, svo að þess vegna ætti að ljetta af því tollinum. Mjer liggur við að spyrja hann, sem svo nýlega hefur þrjodikað fyrir oss öllum um spurn-

inguna; «Hvað er sannleikur?», aptur að þeirri spurningu: Hvað er nauðsyn? Jeg álit þetta ekki «nauðsyn» í þeim skilningi, að það sje neitt lífsskilyrði, en jeg álit það þarflegt fyrir landið. H. pm. þekkir vel talsháttinn: «Opt er þörf en nú er nauðsyn,» svo að honum er kunnugt, að það er hugsunarhætti vorum eiginlegt, að gjöra greinarmun á þessu tvennu: nauðsyn og þörf. H. pm. Suður-Þingeyinga (B. Kr.) tók fram þarfa þann, sem af því leiddi, að hvítt öl flyttist, sem er, að draga úr nautn áfengra drykkja, svo að jeg þarf eigi að dvelja við það. Það er súrin snertir, skal jeg taka það fram, að mjer hafa aldrei orðið nein vandræði að taka súr úr öli án nokkurrar blöndunar, eða rjettara sagt fyrirbyggja súrin. Jeg get sagt h. pm., að jeg fjekk í fyrri í maímánuði $\frac{3}{2}$ tunnur af hvítu öli, og hafði það öl ósúrt á flöskum fram í febrúar í vetur. Það er lafhægt, að flytja hvítölið upp um kalda tímann á árinu, sem er mestur hluti þess hjá oss, og jafnvel allt árið. Það þarf að eins að ganga öðruvísi frá því, en gjört er almennt í Kaupm.h., gera fyrir sjóferðinni, tappa það á öðruvísi flöskur, o. s. frv. Ef annars þessi ástæða, að eigi sje unnt að flytja hvítt öl hingað til landsins, væri gild og sönn ástæða, þá sannar hún óþægilega mikið fyrir hinn h. 6. kgk. pm. (A. Ó), því að ef ekki er unnt að flytja það, þá er það ekki flutt hvort sem er, hvort heldur það er tollað eða ekki, og missir landssjóðurinn þá ekki svo tiltakanlega mikið við það, þó að innflutningstollurinn sje tekinn af því. Til hvers er að vera að halda tolli á vöru, sem ekki er unnt að flytja inn? En ef það, að svo lítið er flutt af hvítöli, kemur af því, að tollurinn er of hár, þá er líklegt, að meira flytjist, ef hann er af tekinn. Það er til þess kemur að leggja toll á þessa svokölluðu gosdrykki h. þingmanns, þá finnst jeg ekki köllun hjá mjer til að koma fram með tillögu um það,

en jeg skal með ánægju greiða atkvæði með slíkri uppást., ef h. pm. vill sjálfur koma með hana.

ATKVÆÐAGR.: Frumvarpsgreinin (17) samþ. með 7 atkv. Viðaukatill. (41) samþ. með 8 atkv. Frv. í heild sinni álitð samþykkt án atkvæðagr.

Málinu vísað til 3. umr. með 7 atkv.

Frumvarp til laga um lausn frá árgjaldsgreiðslu af prestakalli (18); 2. umr.

Flutningsmaður (Benid. Kristjánsson): Við 1. umr. mættu þessu máli engin mótmæli, og jeg vona, að það gangi greiðlega til 3. umræðu. Jeg ætla, að málið sje svo einfalt og svo vaxið, að eigi sje ástæða til, að fara um það mörgum orðum. Jeg hefi reyndar heyrt ávæning af, að einstaka mönnum hafi komið til hugar, að farið sje fram á, að losa prestinn við árgjaldsgreiðslu fyrir þann tíma, sem hann hefir notið ágóðans af hólmanum. En þessu er ekki svo varið. Nefndardómur í málinu fjell — ætla jeg — í september 1883, enda má jeg skýlaust segja, að presturinn hefir frá fardögum 1884 engan ágóða haft af hólmanum. Hjer eru alls engin launmál undir. Að svo mæltu treysti jeg því, að h. deild þóknist, að láta málið ganga til 3. umr.

Skúli Þorvarðarson: Jeg fyrir mitt leyti er á þeirri skoðun, að frv. þetta sje mikið sanngjarnt, og uppgjöfin á árgjaldinu eðlileg. Það er auðvitað, að þegar árgjaldsupphæðin hefir verið ákveðin með tilliti til tekju-upphæðar brauðsins, þá hefir arður af Neshólma verið talinn með; þá er líka eðlilegt, að gefa eptir af afganginu tiltölulega við tekjumissir brauðsins. En það er eitt, sem jeg vildi minnast á, að jeg sje ekki nema að eins af bónarskjali prestsins, en ekki neinum þar að lútandi fylgiskjölum, hvort verulegur arður af hólmanum eru 400 kr., að frádregnum kostnaði, eða eigi. Þetta atriði langar mig til að vita um, áður en

jeg greiði atkvæði mitt með þessu máli, eins og jeg hefi í hyggju að gjöra. Því að eins og jeg álit rjett og sanngjarnt, að miða afdragid við tekjumissirinn, eins á presturinn ekki rjett á, að fá eyri þar yfir. Á þessu vildi jeg fá upplýsingu hjá háttvirtum flutningsmanni, þm. Suður-Þingeyinga, til þess að geta haft sjálfstæða meiningu fyrir mínu atkvæði með eða móti þessu frumvarpi.

Flutningsmaður (Benid. Kristjánss.): Viðvíkjandi spurningu h. 2. þm. Árn. (Skúla Þorvarðarsonar) skal jeg taka það fram, að jeg er ekki við búinn því, að geta komið með neinar lagasannanir fyrir, að hreinn arður af hólmanum sje 400 kr. En jeg hefi áður tekið fram, að fyrverandi þingm. Eyfirðinga, Einar Ásmundsson í Nesi, sem var hjer í deildinni í fyrra, og sem hólminn var tildæmdur, sagði þá skýlaust, að arðurinn mundi nema þessu, og hann hafði þá fengið reynslu fyrir því. Jeg hefi líka tekið fram, að það stendur í bónarbrjefi prestsins, og það er ekki ástæða til að efast um, að það sje rjett, að þessi ár, sem þessi arður hefir verið metinn á, eru ekki meðal-dúntekju-ár, heldur minna; arðurinn ætti því í góðum árum að vera meiri en svarar 400 kr.

Jakob Guðmundsson: Jeg minnst þess glögg, að þingm. Eyfirðinga sagði hjer í deildinni í fyrra, að arðurinn mundi nema fullum 400 kr.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. samþ. í einu hljóði. Málinu vísað til 3. umr. í einu hljóði.

Frumv. til laga um afnám svonefndra Maríu- og Þjeturslamba (30) ; 1. umr.

Flutningsmaður (Jón Ólafsson): Jeg vona, að allir h. þingdeildarmenn hafi kynnt sjer bænarskrár þær, úr Norður-Múlasýslu, sem þetta frumvarp er sprottið af, og hafi gjört sjer ljósa málavöxtu. Þetta mál hefir verið fyrir þinginu fyr. Það var hjer fyrir

deildinni 1877, en fjell þá, að því er sjeð verður á umræðunum mest fyrir þá sök, að menn hjeldu, að þetta mundi verða lagað um leið og kæmist önnur skipun á tekjur presta með lögum, og mun svo hafa verið til ætlað, að taka lambsfóðrin af um leið. En það varð eigi. Engin slík almenn breyting var gjörð á tekjum presta, og þessum lambsfóðrum var þannig eigi breytt. Jeg vil taka það fram, að þetta frumv. fer að eins fram á, að aftaka Maríu- og Þjeturslömbin við næstu prestaskipti, en ekki nú þegar, svo að eigi verður um að tala neinar uppbætur til presta, sem nú eru. Það var ein af mótbárunum móti málinu í fyrra; það var fellt þá, en með rjett að segja jöfn-um atkvæðum. Það er von mín, að málinu byrji nú vel á þessu þingi, sem svo margir prestar sitja á, því jeg veit, að þeir muni vilja stuðla að, að ljetta af þessu ósanngjarna og óvinsæla gjaldi. Það á sjer að eins stað í Norður-Múlasýslu og Þingeyjar-sýslu, og að minnsta kosti í einni eða jafn-vel tveimur af þeim sóknum, sem það er í, neita prestarnir að þiggja gjaldið. Það sýnir, að gjaldið er ekki síður hvítleitt þeim, sem eiga að þiggja það, heldur en þeim, sem eiga að gjalda. Ein mótbáran, sem ókunnugir koma með, er sú, að það, að taka gjaldið af, mundi að eins vera að auka jarðirnar í verði fyrir eigendum þeirra, en ekki til að ljetta neinni byrði af ábúendum þeirra. En þetta er eigi rjett álitid. Þessar jarðir, sem gjaldið hvílir á, eru ekki leigðar hóti lægra, en jarðirnar við hliðina á, sem gjaldið ekki hvílir á, og það eru eigi líkindi til, að það mundi breytast, þó að gjaldið væri afnumið. Menn geta sagt, að gjaldið sje ekki svo stórt, að það geti haft veruleg áhrif, en það, sem gjörir gjaldið hvítleitt, er það, að það liggur á einstökum mönnum, sem ekki geta gert sjer skiljanlegt, hvers vegna einmitt þeir einir eiga að borga, fremur öðrum sam-gjaldþegnum. Það er þessi

ósanngirni og ójöfnuður í samanburði við aðra, sem gjörir þá óánægða.

Viðvikjandi því, hvort viðkomandi brauð mundu verða svo mikið rýrari eptirleiðis, ef þessi lambsfóður væru tekin af, að bæta þyrfti þau upp, til þess að þau væru aðgengileg, verð jeg að segja, að jeg þekki þau ekki öll, en á Austurlandi getur varla spurning verið nema í mesta lagi um eitt, sem sje svo rýrt. Ef lömbin væru fleiri, þá hefði það nokkur áhrif, en það vill til, að þau eru svo fá, að þau gera lítið til eða frá. Þar sem mestu munar, er í Hjaltastadapinghá, þar munu vera 19 lömb, en þar er á það að líta, að brauðið er dágott, þó að matið sje að vísu ekki mjög hátt. Því er vel í sveit komið, bújörð prests góð og velmegun jöfn og almenn, og Hjaltastadir mun seint verða brauð, sem eigi gengi út, jafnvel þó að Maríulömbin væru afnumin upp-bótargjaldslaut. Skal jeg svo að svo stöddu eigi fara fleiri orðum um málið.

Benidikt Kristjánsson: Jeg finn hvöt hjá mjer til að taka til máls, fyrir þá sök, að h. flutningsm. (Jón Ólafsson) vildi byggja traust sitt á prestunum hjer á þinginu í þessu máli. Jeg er ekki viss um, að jeg hafi skilið vel orð hans. Jeg tek mjer til þakka, ef hann hefir sagt, að hann bæri þetta traust, af því að prestar sjeu sannsýnir menn og rjettlátir. (Jón Ólafsson: »Já !). En orð hans geta líka skilizt svo, að prestarnir mundu hlynna að málinu af öfund við stjettarbræður sína, sem hefðu gott af þessum litlu hlunnindum. (Jón Ólafsson: »Nei!-). En fyrst jeg stóð upp, vil jeg skýra málið dálítið. Mjer er það allkunugt, því að jeg hefi tvisvar verið flutningsmaður í því hjer á þinginu. Þessi kvöð liggur á lögbýlunum fornu. Það er landsyfirjettardómur fyrir því, að hún hvílir á býlunum, ekki á ábúendunum, svo að það er að eins eitt lambsfóður fyrir hvert lögbýli, þó að leiguliðar sjeu 2 eða 3. Þessi kvöð hefir

sjálfsagt verið lögð á jarðirnar móti rjettindum, sem ábúendur þeirra fengu í staðinn, og sem að líkindum hefir verið fólgin í beina, sem ábúendur fengu á kirkjustaðnum, þegar þeir komu til messu. Nú er auðsætt, að menn fá beina þegar þeir koma til kirkju, án tillits til þess, hvort þessi kvöð kemur á móti eða ekki, og þess vegna eru nú ástæðurnar til að halda kvöðinni fram veikari en voru. En höfuðatriðið er þetta, að einstakir sóknarbændur þurfa að gjalda meira gjald presti, en ákveðið er í lögum, að sóknarbændur skuli gjalda almennt, og skal jeg leyfa mjer að minna h. þingdeild á, að þingið hefir áður litið svo á, að það sje skylda þess, að ljetta á einstökum sóknarmönnum þeim kvöðum, sem ekki eru ákveðnar eptir landslögum, og allur þorri sóknarmanna er laus við. Þannig var um hina »norsku« tíund á Vestmannaeyjum, að þinginu leizt ósanngjarnt, að láta eyjaskeggja gjalda meira en aðra, og sýndi það í verki með því, að leggja gjald á lands-sjóðinn, til að bæta hlutadeigandi presti tekjumissi, er hann við það varð fyrir. Jeg man ei, hve hátt gjaldið var, en það mun hafa numið yfir 1000 kr. ár hvert. Jeg álit aðalmerg málsins, að gjöra öllum jafnhátt undir höfði og jafnauðvelt að njóta prestspjónustu, og frá þessu sjónarmiði er jeg málinu hlynntur, enda hefi jeg aldrei getað sjeð neitt á móti, að nema úr lögum þessi Mariu- og Pjeturslömb.

Hallgrímur Sveinsson: Þegar þetta mál kemur í 3. sinn fyrir þingið, virðist vera ástæða til að ætlast til, að málið væri svo vel úr garði gert af hendi umbeiðenda, eins og unnt er, einkanlega þegar þeir hafa getað sjeð af umræðunum á undanfarandi þingum, að það þykir óvíst, hvort þessi lambsfóður eru kvöð, sem hvílir á jörðunum, eða ábúendunum. Það virðist vera full ástæða til að búast við, að beiðendurnir gjöri sitt til, að gjöra öll atriði í málinu

ljós. En þeirri kröfu er engan veginn fullnægt í bótarbrjefinu. Það er eðlilegt, að hver gjaldandi óski að vera laus við gjald, sem hann greiðir, og því get jeg eigi lagt svo mikla áherzlu á það atriði, þó að þessir menn sjeu upp aptur og aptur að biðja um lausn; það er ekki nema náttúrulegt, að þeir vilji losna. En mjer virðist eigi frá löggjafarvaldsins sjónarmiði vera ástæða til að aftaka gjaldið. Það hefir verið tekið fram af ýmsum, að fóðrin sjeu fyrir veittan greiða á prestssetrinu, eins konar veizlulömb. Jeg fæ eigi sjed, að nein sönnun sje fyrir þessu, heldur í mesta lagi líkur. Beiðendur segjast í bænarskjalinu vilja skýra málið, en jeg sje eigi, að þeir hafi gjört það rækilega. Skjalið er ekki frá öllum fimm sóknunum, heldur að eins frá tveimur eða þremur; það er eigi tekið fram, hve mörg lambseldin sjeu, svo að mönnum geti verið ljóst, hve mikil byrðin mundi verða, ef landssjóður síðarmeir yrði að bæta brauðin upp. Það er nefnd tala þeirra í nokkrum af prestaköllunum, en aptur ekki í öðrum. Ef það er rjett, að þessi gjöld sjeu prestunum svo hvítleið, að þeir vilji eigi nýta þau, þá er spurningin, hvort það er á rökum byggt, og rjettara hefði verið, að fá að sjá ummæli þeirra sjálfra um það.

En eptir því sem h. flutningsmaður hefur upplýst, munu aukalambsfóðrin vera 19 að tölu á einu brauðinu, 15 á öðru og 7—8 á hinu þriðja, og eptir þeim upplýsingum, sem gefnar voru í fyrra, þá er þetta sama mál var fyrir þinginu, munu þau vera í mesta lagi 30 og 25 í hinum tveimur prestaköllunum. Þó að hlutaðeigendur yrðu nú losaðir undan þessari kvöð, er fjárupphæðin öll, sem þetta nemur, að vísu ekki ýkja-há, en verði sú niðurstaðan, að landsjóður þurfi að bæta brauðunum þennan tekjumissi, þá hefir þó þingmönnum á fyrri þingum þótt athugavert að gefa sitt sam-

þykki til þess. En þetta er þó ekki aðalatriðið, heldur hitt, að þar sem háttv. flutningsm. á þinginu 1885 hefur sagt, að lambsfóður þessi sjeu orðin svo lögrík kvöð, að jarðirnar geti ekki losnað við hana með dómi, þá lítur ekki út fyrir, að þau sjeu svo laust grundvölluð, eins og menn hafa farið orðum um, eða uppruni þeirra sje einungis sá, að ofríkisprestur hafi með þvingun neytt þeim upp á hlutaðeigendur. Þetta er kvöð, sem hver greindur og gætinn leiguliði tekur á sig með fullri vitund, sem hverja aðra skuldbindingu, um leið og hann fær ábúðarrjettinn á jörðinni; hann verður sjálfur að gæta sín í þessu sem hverju öðru, að hann ekki gangi að neinum afarkostum. Jeg veit það, að beiðendurnir segja, að þetta sje ekki svo, og að ekkert tillit sje haft til þessarar kvaðar við leigumála jarðanna, heldur sjeu þessar jarðir leigðar fullt eins dýrt sem tilsvarendi jarðir, er ekki hafa þessa kvöð. Það er í sjálfu sjer lítil sönnun, þótt þeir segi þetta; þess háttar yfirlýsing ætti, til þess hún hefði sönnunarkrapt, heldur að koma frá öðrum en sjálfum hlutaðeigendum; það þyrfti skýrslu um það frá t. d. sveitarstjórninni, eða sýslunefnd, eða þá frá mönnum, er útnefndir væru af sýslumanni til að segja sitt álit um málið. En ekkert af þessu er hjer til; skýrslur þær, sem fyrir liggja, eru öldungis ekki í hinu lögformlega ástandi, og jeg fyrir mitt leyti get ekki vegið þau nöfn, sem standa undir þessum bænaskrá. Og eitt er það enn, sem jeg vil taka fram. Það sýnist þó ekki vera ofmikils krafizt af þeim mönnum, sem senda þinginu bænaskrár, að þeir færi fram bænir sínar með kurteisum og tilhlýðilega hógværum orðum; en það er ekki svo komið fram í þessu máli; þeir tala um, að þetta sjeu «ranglátar fóðurkreddur», og hafa hótanir um, ef þetta mál fái ekki góðar undirtektir á þinginu, að veita ekki framvegis

móttöku þessum «hvímléiðu tilberum geistlegu stjettarinnar», eins og þeir komast að orði. Með þessum hörðu orðum vilja þeir stytta lömbunum aldur, en mjer virðist þeir með þeim gjöra miklu fremur sitt til að stytta þessu frumvarpi aldur. Jeg skal taka það fram, að jeg fyrir mitt leyti get ekki greitt atkvæði með þessu frv.; því að enn þá eru ekki fyrir hendi ljósar skýrslur um, að það hafi full rök við að styðjast.

Jakob Guðmundsson: Jeg er öldungis samdóma háttv. 5. kgk. (H. Sv.) um það, að þessi ummæli í bænarskránum eru mjög ókurteis og vansæmandi. En þó vil jeg ekki láta þessi ókurteisu ummæli hafa þau áhrif á mig, að jeg ekki samt sem áður greiði atkv. mitt með þessu frumvarpi, því að jeg er viss um, að mörgum mönnum þykir það óviðkunnanlegt, að þessi kaþólsku nöfn, Maríu- og Pjeturs-lömb, skuli enn viðhaldast hjer á landi. Viðvíkjandi því, sem h. 5. kgk. pm. (H. Sv.) sagði, að enn væri ekki nægilega upplýst um uppruna þessara lamba, heldur væri það, sem fram væri komið í því efni getgátur tómar, þá er jeg því samdóma, að það eru að visu getgátur. En ætli, að líkt sje ekki ástatt með fleiri ítök, sem til dæmis kirkjur eiga á ýmsum stöðum, að þau sjeu orðin föst og löggilt af því, að þau standa í gömlum máldögum, og eptir þessum máldögum dæma dómstólarnir. Ætli það yrði ekki líka erfitt að rekja það, hvernig þessi ítök eru til orðin áður en þau hafa komizt inn í máldagana? Jeg get þess vegna ekki verið mjög harður, að krefjast upplýsinga um, hvernig á þessum lömbum stendur, og mun jeg því þrátt fyrir það greiða atkv. með frumv.

Flutningsmaður (Jón Ólafsson): Út af þeim umræðum, sem orðið hafa, skal jeg taka það fram, að uppruni þessara lamba er öllum óljós, og það mundi verða árangurslítið, pótt þetta mál yrði sent heim og beðið um upplýsingar í því efni. Þetta at-

riði hefur opt komið fram í umræðum manna áður á þingi, en mjer virðist það öldungis ekki standa á miklu. Aðalatriðið er þetta: er þessi kvöð sanngjörn eða ósanngjörn í framkvæmdinni, án tillits til þess, hvernig hún er til komin? Menn hafa sagt, að leiguliðarnir þurfi ekki að ganga að þessum byggingarkostum án ívilnunar vegna þessara kvaðar, og gætu með því velt gjaldinu yfir á eigendur jarðanna; því að, verði kvöðin afnumin, hækki jörðin í verði. En þegar tekið er tillit til, að eitt lambsfóður er ekki mikils virði á austurlandi, varla stórt meira en 4 krónur, að jeg hygg, þá verður það að eins lítið brot úr afgjaldi stórrar jarðar, sem kemur á hvert jarðarhundrad. Enda er það ekki aðalatriðið, hve þungbært þetta gjald er, heldur hitt, hve ójafnaðarfullt það er, að þessir fáu bændur skuli fremur öllum öðrum búendum skyldir að gjalda það. Að höfundar einnar bænaskrár hafa ekki kunnað að haga orðum sínum sem allra viðeiganlegast, vona jeg að ekki hafi áhrif á afdrif þessa máls. Þessir menn eru fjarlægastir uppsprettum kurteisinnar, en jafnframt fjarlægastir ægishjálmí höfðingjavaldsins — þeir eru því ekki ef til vill hefðaðir að sníði höfuðstaðarins, en frjálsmannlegir og einarðir í orði. Jeg þekki höndina á þessari bænarskrá, og maður sá, er hana hefir ritað, er einn af helztu merkisbændum sýslunnar; hann er frjálsmannlegur og djarftækur í orðum, en sannur heiðursmaður. (A. Ó.: Er það þjóðliðsmaður?). Nei, ekki það jeg til veit! En jeg vona, að háttv. þingmenn meti kjarna þessa máls; sjái það, að það er sanngjart, að aftaka gjaldið. Jeg hef áður drepíð á það, að fyrir austan mundi alls ekki þurfa neina uppbót úr landsejði í staðinn fyrir þetta gjald, að minnsta kosti að því er snertir eitt af þessum braudum. En hvað viðvíkur lambtaölu braudanna í þingeyjarsýslu, sem hlut eiga að máli, þá hygg jeg, að sú tala

sem flutningsmaður frv. í h. Nd. í fyrra tók til, sje talsvert of há, og vona jeg að jeg geti við næstu umr. máls þessa upplýst nákvæmar um töluna á þeim.

Benidikt Kristjánsson: Jeg finn mjer skylt að gefa þær skýringar og bendingar í þessu máli, sem jeg get, þar sem jeg og er nokkuð kunnugur því í Þingeyjarsýslu. Veit jeg ekki betur en þessi ískylda eigi sjer stað í þremur prestaköllum þar. Skal jeg fyrst telja Háls í Fnjóskadal; hljóta þar að vera talsvert mörg þess konar lambafóður með því 3 sóknir eru í því prestakalli; en mjer er ókunnugt um tölu þeirra, enda hafa 4 síðustu prestar þar ekki gjört kröfur til fóðranna og byrjaði það með Sigurði presti Árnasyni. Annars er það auðvitað, að hver nýr prestur, sem þangað, kemur hefur samt lagarjett til fóðranna óskertan eptir sem áður. Um Svalbarð er mjer ekki heldur kunnugt, hve mörg lögbyfli muni vera. En hitt veit jeg, að mál varð þar út úr þessum lambsfóðrum og gekk það til landsyfirrjettar, og fjell svo dómur í því, að á hverju lögbyfli bæri að fóðra að eins eitt lamb, en fóðurskyldan næði ekki til hvers búanda, eins og presturinn hafði farið fram á. Þar mun þessi kvöð haldast enn, að svo miklu leyti sem mjer er kunnugt. Hið þriðja prestakall er Sauðanes, og munu þar haldast enn þessi lambafóður; það brauð má álitast eitt með hinum beztu brauðum landsins, enda þótt þessi lambafóður yrðu afnumin. Svalbarðsprestakall er að sönnu ekki stórt, en gildir prestar hafa þar verið og búæld hefur verið þar góð í sveit á seinni tímum, þótt örbyrgð hafi verið þar á fyrri tímum. Háls er lítið brauð fremur og mundu tekjur þess aukast til muna við það, ef nýr prestur kæmi á aptur þessari fóðurskyldu á lögbyflin, en hætt er við að það mundi verða óvinsælt. Jeg get því ekki láð nokkrum presti það, þó hann vilji

hlífa sjer við að leggja aptur fóðurskylduna á bændur, enda þótt sumir kunni að líta svo á það, sem þeir með því að gefa eptir slíkt fóður spilli fyrir eptirkomendum sínum og vanræki skyldu sína. Jeg hygg, að mál þetta sje svo vaxið, að varla purfi að búast við, að það purfi að baka landssjóði útgjöld, sem teljandi sje, einkum þar sem þetta frv. fer að eins fram á að afnema þessa fóðurskyldu ekki fyr en við næstu prestaskipti á hinum tilsvarandi brauðum.

Arnlfótur Ólafsson: Það er skoðun mín, að þetta mál sje ofsnemma upp borið, einkum af því, að komin eru boð frá synodus til hjeradsfunda um land allt, þess efnis, að koma fram með tillögur sínar um aðra skipun á tekjum presta. Þá hlýtur og þetta mál einnig að koma til greina. Mjer virðist því óviðkunnanlegt, að fara nú að taka þessi Mariu- og Pjeturslömb ein sjer, sem að eins eru til á einstökum stöðum, þegar innan skamms verður rædd öll fóðurskyldan yfir höfuð, því að þótt jeg viðurkenni, að ójöfnuður sje að þessum Mariu- og Pjeturslömbum, þá er hann þó lítill, þegar gætt er að hinum mikla ójöfnuði, sem fóðurskyldan yfir höfuð gjörir. Það vita allir, að á hverjum búanda hvílir hin sama fóðurskylda, jafnt hinum ríka sem hinum fátæka. Hið sama er og að segja um ljóstollinn. Þegar gætt er að, hve mikill munur er á efnahag hins ríkasta manns og hins fátækasta, sem býr á litlum jarðarskíka, er þó báðir hafa þessi jöfnu gjöld, þá finnst mjer, að ójöfnuðurinn með Mariu- og Pjeturslömbunum sje næsta lítill í samanburði við allan þann ójöfnuð. Mjer sýnist því, að þetta mál megi bíða og verða samferða fóðurmálinu í heild sinni, og mun jeg því einkum af þeirri ástæðu greiða atkvæði móti þessu frv.

Flutningsmaður (Jón Ólafsson): Hin fyrri ástæða h. 6. kgk. pm. (Arnlf. Ólafss.)

móti þessu frumv. er hin sama, sem komið var með á þingi 1877. Þá var sagt, að þetta mál mætti bíða, af því að á leiðinni væri frumv. um aðra skipun á prestaköllum og tekjum presta. Þess konar ástæður eru al-kunnar; menn koma jafnan með þær, þegar menn vilja eyða málunum hið fljótasta; þá leita menn uppi einhverja ástæðu til að láta málið bíða. En nú eru þegar liðin 9 ár síðan þetta var talað, 1877, og enn er engin lagfæring komin á þetta mál. Önnur ástæða h. 6. kgk. pm. (Arnlf. Ólafss.) er sú, að öll lambsfóður sjeu ójafnaðargjald, og þessi auka-lambseldi að eins sjerstakur auka-ójöfnuður; og með því að menn búi við hinn almennari ójöfnuð, þá sje þeim engin vorkunn, að pola einnig í viðbót þennan auka-ójöfnuð! (Arnlf. Ólafsson: Nei!). Þetta get jeg ekki skilið öðruvísi en svo, að svo lengi sem nokkur ójöfnuður er til í heiminum, megji ekki lagfæra neinn sjerstakan ójöfnuð, svo sem þennan!

Arnlfjótur Ólafsson: Jeg verð að mótmæla því, sem h. flutningsm. (Jón Ólafsson) hefir nú sagt. 1877 var það allt annað frumv., sem var á leiðinni, heldur en nú. Þá var það frumv. um nýja brauðaskipun, en ekki um gjaldskyldu bænda til prests og kirkju. Nú liggur fyrir áskorun frá synodus til hjeradsfunda, að taka til fhugunar gjaldskyldu bænda til presta og kirkna. Jeg verð og að mótmæla rangfærslu h. flutningsm. (Jóns Ólafss.) á orðum mínum, um ójöfnuð á fódurskyldunni. Jeg sagði ekki, að af því að misjöfnuður væri á fódurskyldunni yfir höfuð, mætti og misjöfnuður vera á Maríu- og Pjeturslömbum, heldur sagði jeg hitt, að þar sem misjöfnuður væri svo mikill á fódurskyldunni allri, með því að hún er nú jafnpung á hinum ríkasta og fátækasta, mundi þessi misjöfnuður eflaust verða tekinn og afnuminn í tillögum hjeradsfundanna, og þá einnig ásamt honum Pjeturs- og Maríulömbin, með því að allar

fódurskyldur og gjaldskyldur sóknarmanna koma þá til meðferðar. Jeg sje því enga ástæðu til, að taka þetta eina atriði út úr heildinni.

Flutningsmaður (Jón Ólafsson): Það var rjett hermt hjá mjer, að 1877 komu fram hinar sömu ástæður til að fresta þessu máli sem nú, þær ástæður, -að á leiðinni væri frumv. um tekjur presta-. Eiríkur Kuld, þá verandi þingmaður, tók þá fram þessa sömu ástæðu, sem nú h. 6. kgk. pm. (Arnlf. Ólafss.). (Arnlf. Ólafsson: Nei, nú er það um gjaldskyldu). Jeg finn engan mun á gjaldskyldu bænda til presta, og tekjum presta frá bændum. Það er orðamunur, en ekki efnis. Og að jeg hermi rjett, er jeg viss um, því að jeg held á þingtiðindunum fyrir 1877. En að því er snertir skilning minn á orðum hans um »ójöfnuðinn,« þá gat jeg ekki skilið orð hans á annan veg. Aðrir glöggskyggnari mjer verða að finna þann skilning á þeim, sem þingmanninum líkar.

Jakob Guðmundsson: H. 6. kgk. pm. (Arnlf. Ólafsson) tók greinilega og rjettilega fram mismun þann og ójöfnuð, sem á sjerstað, með gjaldskyldu hins ríkasta og fátækasta til prests, að því er fóðrin snertir, þar sem auðmaðurinn, sem býr á beztu jörð, og öreiginn á ljelegasta koti hafa báðir hina sömu fódurskyldu. Þennan ójöfnuð þarf að lagfæra. En maður getur líka hugsað sjer annað dæmi, það sem sje, að þessi öreigi þurfi líka að fóðra Maríulamb eða Pjeturslamb fyrir prest sinn, sem hinn ríki aptur á móti ekki þurfi. Þetta órjettlæti er jeg viss um, að hlýtur að blæða h. 6. kgk. pm. (Arnlf. Ólafss.) í augum.

Landshöfðingi: Mig furðar á því, að þetta mál skuli nú í þriðja sinni vera komið inn á þing, eptir þær undirtektir, sem það hefir fengið áður. Í hið fyrra sinn komst það ekki til 2. umr., en í annað sinn komst það að vísu til 2. umr., en var þá

fellt. Mjer virðist það vera nokkuð mikið áræði, að koma nú með það í 3. sinn; og jeg játa, að það hefur áður fengið rjettar undirtektir. Hjer ræðir um að afnema kvöð, sem liggur á vissum jörðum, þannig, að ekkert jafnvægi er sett í staðinn fyrir það, sem afnema skal, gefa eigendum þessara jarða upp skyldugreiðslu, án þess nokkurt endurgjald komi í staðinn frá þeirra hálfu. Þetta getur ekki verið annað en að gefa jarðeigendunum gjöf, þannig, að jarðir þeirra hækka í verði, án þess þeir þurfi nokkuð af hafa fyrir sjálfir, en jafnframt eru þeir menn sviptir tekjugrein, er njóta áttu, og sem þeir höfðu gjört sjer vissa von um, er þeir fengu brauðin. Þenna tekjumissi yrði að sjálf-sögðu landssjóður að bæta þeim. Mjer er að sönnu ekki fyllilega ljóst, hve mörg lambsfóður alls hjer er um að ræða, en í einu af þessum brauðum munu þau vera um 19; og ef hvert er reiknað 5 kr., eins og almennast er eptir kapítulstaxta, nemur það á því eina brauði nær því 100 kr., sem bæta þyrfti þeim presti af landssjóði. Ef þessi lög ættu nú að komast á, á þessu fjárhagstímabili, þá er ekkert fje fyrir hendi á núgildandi fjárlögum til þessarar uppbót. Afleiðingin yrði því málssóknir og þras, sem best væri að forðast.

En aðalatriðið er það, að engin ástæða er til að gefa mönnum upp þær kvaðir, sem hvíldu á jörðunum, þegar þeir eignuðust þær. Hið eðlilega væri, að þeir, sem losna vildu við kvaðir, keyptu sig lausa; þá gætu og hlutaðeigandi prestar fengið uppbót, og hinir sloppið á eðlilegan hátt.

Flutningsmaður (Jón Ólafsson): Af því að hæstv. landshöfðingi er nýkominn inn í þingdeildina, hefur hann ekki heyrt umræður þær, sem orðið hafa í þessu máli þessar sömu mótbárur, sem hann fann til, voru áður fram komnar, og þeim svarað, en jeg skal þó samt leyfa mjer að svara þeim nokkru, og þá fyrst síðari hluta ræðu hans. Jeg vona að hann sjái, er hann les þetta

frumv. með athygli, að það fer að eins fram á afnám þessarar kvaðar við næstu prestaskipti, svo að þeir prestar, sem nú eru í brauðunum, missa einskis í, og með því er burt fallin sú ósanngirni, sem h. hæstv. landsh. talaði um, að þeir prestar yrðu fyrir tekjumissi, er þeir hefðu gjört sjer vonir um, þegar þeir sóttu um brauðin. Sú ástæða er því burt fallin. Að eins það gæti komið til tals, að tekjumissir sá, sem brauðin á þenna hátt yrðu fyrir, næmi svo miklu, að brauðin yrðu óaðgengileg á eptir. H. hæstv. landsh. tók til, að þessi lambsfóður væru 19 á einu brauði; þetta brauð er í Hjaltastaðapínghá; en jeg er handviss um, að það brauð mundi alls ekki verða prestslaust, þó það gjald fjelli niður. Þetta mál hefur ekki að eins verið tvisvar fyrir þinginu, eins og menn almennt segja hjer í dag, heldur þrisvar sinnum. Þótt það hafi þannig átt nokkuð örðugt uppdráttar, hafa samt hlutaðeigendur ekki látið það fæla sig frá, að koma enn þessu máli inn á þing, í trausti til síns góða málstaðar. Þeir knýja á á því trausti, að fyrir þeim muni upp lokið verða. Jeg sje heldur ekki, að úrslit málsins í fyrra hafi verið svo fráfsælandi fyrir þá; það fjell að sönnu í neðri deild, en með nær því jöfnum atkvæðum, 11 móti 10, og var þannig ekki einu sinni helmingur atkvæða á móti því. Nú er og þetta þing öðruvísi skipað, en þingið var þá; nú eru fleiri af andlegtrar stjettar mönnum, og ber jeg sjerstaklega það traust til þeirra, að þeir líti með sanngirni á þetta mál; jeg segi þetta í fyllstu alvöru, og það því fremur, sem það hefur sýnt sig, hve jafnvel sumum þeim prestum, sem gjaldið eiga að þiggja, er nauðugt að taka það, eins og hefur sýnt sig, þar sem 4 prestar á Hálsi, hver fram af öðrum, hafa ekki viljað þiggja þessi lambsfóður, og núverandi prestur í Svalbarðssókn þiggur þau heldur ekki. Þetta styrkir það, að sanngirni sje að afnema þessar kvaðir, og sannfærir mig um, hverrar sanngirni mál þetta eigi von, sjerstaklega hjá hin-

um háttv. þingmönnum af andlegri stjett. Það er heldur ekki hægt að skoða svo, þótt þessar kvaðir væru afnumdar, sem jarðeigendunum sje með því gefin gjöf, því að leiguliðunum er alls eigi nein ívilnun veitt nú í afgjaldinu, þrátt fyrir þessar kvaðir; jarðir þessar eru alls ekki neitt vægara leigðar en aðrar jarðir, jafnar þeim að gæðum og dýrleika, sem eru rjett við hliðina á þeim. (*Arnlf. Ólafsson: Sönnun!*). Það vitum við, sem til þekkjum. Að jarðirnar hækkuðu í verði við þetta, er því næsta ólíklegt, þar sem leigumálinn vafalaust ekki hækkaði; jarðir eru fyrir austan byggðar með vissu eptirgjaldi eptir hundrað hvert, og yrði varla farið að jafna fáeinum aurum á hvert hundrað til hækunar við ábúendaskipti í þessum notum; en þar er lambsfóðrið milli 4 og 5 kr. virði, og yrði þannig mjög litill partur á hvert jarðarhundrað til eptirgjaldshækunar. Það er heldur ekki hæð þessa gjalds, sem mönnum er svo tilfinnanleg, að þeir þess vegna kvarti, heldur er það ósanngirni þess, sem aðaláherzlan er lögð á, sú ósanngirni, að það skuli liggja á einstökum mönnum, en aðrir skuli vera lausir við það.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 6 atkv. gegn 5.

Áttundi fundur, laugardag 7. ágúst, kl. 1. Allir á fundi nema 2. kgk. þm. (M. Stephensen).

Frumv. til laga um breyting á lögum 8. jan. 1886, um lán úr viðlagasjóði til handa sýslufjelögum til æðarvarpsræktar (40); 3. umr

Flutningsmaður (Jakob Guðmundsson): Þessi lagabreyting, sem hjer er um að ræða, er svo einföld og óbrotin, að jeg vona, að eigi þurfi að fara um hana mörgum orðum á þessu síðasta stigi málsins. Breytingin er ekki fylgin í neinu öðru en því, að í stað sýslunefndanna kemur amtsráðið,

og svo það, sem eðlilega af því leiðir, að sýslumennirnir sendi amtsráðinu það fje, sem goldið er, og það sendi það aptur til landssjóðs. Annars eru hin fyrri lög óbreytt í heild sinni og sjerstökum greinum. Jeg þykist vita, að þetta mál muni fá góð úrslit, og það því fremur, sem jeg veit, að hjer í h. deild eru staddir margir þeir, er verið hafa ötulir forsprakkar og meðhaldsmenn þeirra laga á undanförunum þingum. Vil jeg til þess nefna hæstv. landshöfðingja, sem þá var konungkj. þingmaður, eins og hann er enn, og auk þess amtsmaður í vesturamtinu, svo að hann var málinu vel kunnugur, og hann vitnaði það skörulega og hátíðlega, að þetta væri áhuga- og velferðarmál á Breiðafirði. Sömuleiðis hafa hjer í deildinni h. 5. kgk. þm. (H. Sv.) og h. þm. S.-þing. (B. Kr.) o. fl. verið málinu meðmæltir og gefið því atkv. sitt, og auk þess eru nú hingað komnir nýir menn, sem áður hafa skörulega haldið málinu fram í neðri deild, og skal jeg til þess sjerstaklega nefna h. 6. kgk. þm. (A. Ó.), sem var í nefndinni, þegar lögin voru búin til, og framsögumaður í málinu, og fór þá góðum og mjúkum orðum um frv. Jeg er viss um, að hann muni einnig nú veita því fylgi sitt, þar sem það er hans eigið verk, svo gott sem óbreytt.

Jón Pjetursson: Lög þessi, sem hjer ræðir um að breyta, komu frá þinginu í fyrri, og voru staðfest 8. jan. þ. á. Mjer finnst það vera ævi leiðinlegt fyrir þingið, ef það nú vill fara að breyta lögum sínum, örfáum mánuðum eptir, að þau hafa fengið framgang. Jeg held að það væri þinginu ekki til heiðurs, ef það færi iðulega svo að ráði sínu, að óska eitt árið staðfestingar á einhverjum lögum, og breyta því svo öllu fáam mánuðum seinna. Hver veit nema h. flutningsmaður (J. G.) finni aptur að ári köllun hjá sjer til þess enn á ný að koma með nýja breytingu, og víst er það, að því líkar breytingar, ár eptir ár, eru ekki til sóma fyrir þingið. Það sýnir, að lögin eru

ekki sem best gegnhugsuð, þegar þau koma frá því. Í fyrra þótti velferðarmál, að fá lögin eins og þau þá urðu, en nú biður flutningsm. um, að þessu velferðarmáli sje aptur breytt, það megi ómögulega vera svona, og ef hann vill vera samkvæmur sjer, þá fer hann sjálfsgt fram á nýja tilbreytni að ári liðnu.

Jeg veit ekki, hvort jeg les rjett, að lögin eigi að byrja svona: „Í stað sýslunefnda þeirra, er nefndar eru í lögum 8. jan. 1886, veitist o. s. frv.“ Mjer sýnist þetta vera breytingartillaga við 1. gr. í lagafrumvarpi, en ekki neitt lagafrumv. sjer í lagi. Mjer sýnist það hefði átt fullt eins vel við, að orða þetta eins og lögin eiga að koma út. 2. gr. hljóðar um, að endurgjaldinu verði jafnað niður á þær sýslur, sem æðarræktarfelagið nær yfir. En hvaða sýslur eru það? (J. G.: Sýslurnar kring um Breiðafjörð). Er þá ekki líka átt við Húnavatnssýslu? Þar eru líka varpjarðir. Nær það þá ekki líka yfir Hrúteyjar á Hrútafirði?

Svo kemur viðaukatillaga um, að sýslumaður standi amtsráði skil á gjaldinu. Hver segir honum, hvað mikið komi á sýslu hans?

Forseti: Það er 40. þingskjal, sem liggur fyrir til umr. Annars skal jeg minna h. þm. á, að þetta er 3. umr., svo að málið á að ræðast í heild sinni.

Jón Pjetursson: Jeg vona, að þetta frumv. þannig lagað nái eigi fram að ganga; mjer virðist það óviðurkvæmilegt, að menn skuli eiga að gjalda af jörðum, sem eru fyrir utan fjelagið; að þær eigi að taka þátt í útgjöldunum, þótt fjelagið geti neitað ábúendunum um inntöku í fjelagið, þykir mjer í meira lagi ósanngjarnislegt.

Sighvatur Arnason: Eins og jeg minntist á við aðra umr. þessa máls, álit jeg það eigi ekki við, að gefa út lög í tvennu lagi um svona lítið efni, eins og h. 1. kgk. þm. (J. P.) hefir dregið á. Jeg vil því leyfa mjer að stinga upp á, hvort

h. flutningsmaður vilji ekki taka þetta frumv. aptur, í þeirri von, að hitt frumv., sem liggur fyrir um sama efni, geti sameinað skoðanir bæði mínar og h. 1. kgk. þm. við skoðan h. flutningsmanns. Jeg álit að vísu, að hann muni, ef til vill, ekki geta felld sig vel við það að öllu, eins og það er nú, en jeg vona, að frumv. geti lagast í meðferðinni svo, að hann verði ánægður með það. Jeg hef ekki beinlínis, hvorki fyr nje nú, haft á móti þessu máli í sjálfu sjer. En jeg vil ekki tvískipta þessu efni. Menn ættu ekki að leggja í vana sinn, að skipta lögnum niður í marga snepla.

Flutningsmaður (Jakob Guðmundsson): Viðvíkjandi þessari áskorun skal jeg lýsa því yfir, að jeg get ekki gengið inn á, að taka frv. mitt aptur, með því líka að hitt frv., sem liggur fyrir, gengur í allt aðra átt, þar sem tveimur meginatriðum er sleppt. Jeg hefði gjarnan fallið á, ef það hefði komið fyrri fram, að sameina allt í ein lög, svo að allt gæti komið þar fram, sem er í eldri lögnum, og auk þess það, sem er í breytingunum, en á þessu stigi get jeg ekki tekið frv. aptur, því að það er ólíklegt, að hið nýja frv. gæti hjeðan af gengið gegn um þingið með öllum þeim breytingum, sem það þyrfti, ef viðunandi ætti að verða.

Viðvíkjandi 1. gr. treysti jeg því, að h. þingd. sjái, að það er eðlilegt, að hún sje orðuð eins og er; hjer er því einu breytt, að setja amtsráðið í staðinn fyrir sýslunefndirnar. Og hvað það snertir, að vera eigi að breyta lögnum svona fljótt, skal jeg taka það fram, að hjer er ekki breytt efni, nje breytt af neinu hverflyndi, heldur er þessi litla breyting gjörð af praktískum ástæðum, sem eru yngri en lögin, að sýslunefndirnar gátu eigi komið sjer saman, svo að betur þótti við eiga, að amtsráðið kæmi í staðinn. Jeg bið h. þingd.m. taka eptir því, að það eru líkindi til, að nú sje eigi unnið fyrir gíg, ef amtsráðinu

væri falið þetta á hendur, þar sem amtmaðurinn, eins og h. þingdm. hafa heyrt fyrir skömmu, hefur lýst því yfir, að hann álití skyldu sína að gjöra það, sem í hans valdi standi fyrir málið í framkvæmdinni. Jeg get ekki skilið, að allir hinir mörgu meðhaldsmenn þessa máls bæði í Ed. og Nd. sjeu nú á móti því, því að lögin verða eins, þrátt fyrir þessa breytingu, að undanskildum lítilfjörlegum orðamun. Jeg veit, að hinum h. 6. kgk. þm. (A. Ó.), sem var framsögumaður nefndar þeirrar, sem til bjó lögin, er málið fullljóst, og jeg vona og treysti, að frv. þetta gangi óbreytt í gegnum þingið.

Arunljótur Ólafsson: Jeg var svo óheppinn, að jeg var ekki inni fyrst þegar h. flutningsmaður (J. G.) talaði, en jeg ímynda mjer, að hann hafi ljóslega tekið fram, hvort munurinn á þessu frv., sem vjer þrimenningarnir stungum upp á, og sem er næst á dagskránni, og á hans eigin frumv., sje annar en sá, að frv. á 42. þingsk. tekur svo mikið upp af lögunum 8. jan. þ. árs, að þau verði óþörf á eptir. Að minni hyggju er naumast nokkur annar verulegur efnismunur, en að okkar frv. er yfirgripsmeira, og fyllir í skarð laganna. Ein ástæðan fyrir okkur til að koma fram með þetta frv. var það, að okkur fannst frv. á 40. þingsk. ekki fella sig svo vel við lög 8. jan. 1886, að það gæti heitið lögulegt, t. d. 2. gr. frumv., er eigi nefnir sýslur þær, er getur um í 1. gr. laganna 8. jan. þ. á. Jeg veit eigi betur en að æðarvarpsfjlagið nái eingöngu yfir þann hluta Snæfellsnes-sýslu, er liggur við Breiðafjörð; en sýslan nær lengra, sem kunnugt er, og tekur yfir fleiri varpjarðir en þær er liggja við Breiðafjörð, t. d. Staðarstað. Munurinn er þessi, að ef breyting okkar næði fram að ganga, þá væri lagt gjald á þær jarðir einar, sem liggja á svæði því, er vernda skal fyrir flugvarginum, og hafa því hag af láninu, en ekki á hinar, sem liggja fyrir utan svæðið og eigi hafa gagn af láninu. Jeg

vona, að h. flutningsm. (J. G.) finni, að það er sanngjarnt, að sú jörð þurfi ekki að borga, sem liggur fyrir utan svæðið, og hefur ekki gagn af eyðslu flugvargsins. Jeg er að vísu ekki nógu kunnugur til þess að geta sagt um þetta með fullri vissu; en jeg álit, að frv. okkar þriggja sje betra og rjettlátara en þetta frv., sem fyrir liggur, auk þess sem það er fyllra og lögulegra.

Flutningsmaður (Jakob Guðmundsson): Með tilliti til þess, sem h. 6. kgk. þm (A. Ó.) talaði um, hvaða sýslur væru meintar, skal jeg svara því, að það stendur í 2. gr. frv., að gjaldinu skuli jafna niður á varpjarðirnar í þeim sýslum, sem æðarræktarfjlagið nær yfir. Skal jeg nú skýra lítið eitt frá fjelaginu. Það er um Breiðafjörð og Strandaflóa og í sýslunum þar í kring, er vaxið á víð og dreif, en svo er ástatt, að enn eru ýmsir æðarvarpseigendur, sem ekki eru gengnir í fjlagið. Þetta gjörir ljósan þann mikla efnismun, sem er á frv. þessara þriggja og því frv., sem liggur fyrir. Eptir því á að jafna gjaldinu niður á varpjarðir fjelagsins, eða á jarðir þeirra varpeigenda, sem gengið hafa í fjlagið. Afleiðingin mundi verða sú, að minnsta kosti fyrir mjer, ef jeg væri ábúandi á varpjarðir á þessu svæði, þá kynni jeg ef til vill af eiginirni að hika mjer við, að fara í þetta fjlag. «Gott og vel», mundi jeg segja við sjálfan mig, «þetta fjlag hefur fengið lög út gefin fyrir sig og skuldbundið sig til að eyða flugvarginum. En ef þeir geta eytt honum fyrir sig, þá eyða þeir honum um leið fyrir mig, mjer að kostnaðarlausu; jeg tek á grænni gyltri lóð minn gróða fyrir ekki neitt». Það gæti verið, að jeg freistaðist til að fara svona að ráði mínu; en jeg skal ekki segja nm, hvað aðrir mundu gjöra. Þetta gerir, að jeg get ekki fallist á frv. hinna háttv. þriggja þingdm. Auk þess er sleppt í því ýmsum merkum atriðum úr lögunum. Jeg hef ei orðið var við þau ákvæði, sem eru í lögunum 8. jan., að jarðeigendur skuli gjalda aptur, og sómuleiðis

vantar þau ákvæði, að það skuli verða sektum, ef einhver verður uppvís að því, að hafa talið rangt fram. Þetta hvorttveggja er meginatriði. Jeg veit vel, að öllum þingdeildarmönnum er þetta eins ljóst eins og mjer; en fyrirspurn h. 6. kgk. (A. Ó.) þm. gaf mjer tilefni til, að koma með þessar athugasemdir.

Benidikt Kristjánsson: Jeg skal ekki verða langorður í þessu máli, enda ber ekki nauðsyn til, því að heiðraður flutningsm. þess (Jakob Guðmundss.) hefir varið það svo skörulega gegn þeim mótbárum, sem fram hafa komið móti því. Jeg skal að eins taka það fram, að mjer heyrðist h. 6. kgk. þm. (Arnlf. Ólafss.) finna það að þessu frumv., að það fjelli svo illa við lögin 8. jan. 1886. Þetta væri rjetthermt og á góðum rökum byggt, ef hjer væri að ræða um breytingartillögur við lagafrumvarp, sem setja ætti inn í þau. En því er ekki hjer svo varið. Þetta frumv. er sjálfstætt frumv., sem gjörir rjettarbót á eldri lögum, án þess til sje ætlazt, að fella skuli orð þess inn í lögin, þannig, að úr því verði rjett og samanhangi mála. Þessi mótbára h. 6. kgk. þm. (Arnlf. Ólafss.) er því ekki á rökum byggð. H. sami þm. sagði. að þingskjal 42, frá þremur háttvirtum þingmönnum, væri nokkurn veginn sama efnis og lögin 8. jan. 1886, með tilheyrandi breytingum, sem nú eru til umræðu. En h. háttvirti flutningsmaður frumv. þess, sem nú er til umræðu, hefir ljóslega sýnt, að því fari mjög svo fjarri, og hefir hann tekið fram, í hverju það frumv. viki frá lögnum, sem samþykkt voru af þinginu í fyrra, og líka sýnt fram á, að það frumvarp, sem hjer liggur nú fyrir (þingskjal 40), gerir að eins lítilfjörlega breytingu á þeim lögum, sem miðar að því, að gjöra framkvæmd þeirra mögulega. Hver sá þingmaður, sem hefir gjört sjer ljósan tilgang laganna frá 8. jan. 1886, hann hlýtur að sjá, að þetta nýja frumv. frá þremur háttv. þingmönnum, gengur út á að sleppa

Alpt. A. 1886.

meginatriðum þeirra laga. Þeir, sem framfylgdu frumv. laganna frá 8. jan. 1881, og nú greiða atkv. fyrir frv. nr. 82, hljóta því annaðhvort að hafa breytt skoðunum sínum af þeim ástæðum, sem menn segja að gæfi mannkostanna sje fólgin í, eða þá af hverflyndi.

Af því að það frumv. hefir þannig glatt að þeim tilgangi, sem lögin frá í fyrra höfðu, hlýt jeg að vera því fráhverfur, og mun jeg ekki greiða atkvæði mitt með því frumv., enda þótt frumvarp það, sem nú liggur fyrir, frá h. þm. Dalamanna (Jakob Guðmundss.), mót von minni, yrði fellt.

Arnlfjótur Ólafsson: H. flutningsmaður (Jakob Guðmundss.) hefir nú gefið mjer þær upplýsingar, sem jeg vissi ekki áður, að allar varpjarðirnar, sem hjer eiga hlut að máli, sjeu ekki gengnar í þetta æðarræktarfelag. Þessi upplýsing gjörir mig miklu deigari að fylgja fram því frumv., sem jeg og 2 aðrir háttv. þingmenn höfum komið með. En þó finn jeg það athugavert við þetta frumv., sem h. þm. Dalamanna (Jakob Guðmundss.) er flutningsmaður að, að nokkur ójöfnuð kemur eptir því fram við einstaka menn, með því að það frumvarp hefir inni að halda þau ákvæði, að endurgjaldinu skuli verða jafnað niður á allar varpjarðir í sýslum þeim, sem fjelagið nær yfir, og kemur því eins niður á þá eigendur og ábúendur varpjarða í tjeðum sýslum, sem ekkert gagn hafa af eyðslu flugvargsins. Að líkindum er þó ekki með þessum ákvæðum átt við þær jarðir, sem ekki liggja við Breiðafjörð. (Jakob Guðmundss.: Þær jarðir eru ekki innan takmarka fjelagsins). Þetta er þá ekki ljóst orðað, það ætti að vera: Endurgjaldinu verður jafnað niður á varpjarðirnar á því svæði í sýslum þeim, sem áður nefnt fjelag nær yfir; eða þá: á varpjarðir þær, sem gagn hafa af eyðing flugvargsins. Aðra hverja þessa breyt. þarf jeg að fá, til þess að fyrirbyggja þann ójöfnuð, sem annars getur leitt af frumv. þessu. Það getur verið, að h. þm.

Suður-Ping. (Bened. Kristjánss.) kalli það framför, að láta þá menn borga fyrirtæki, sem ekkert gagn hafa af því. Hann um það; jeg vil eigi fylgja honum í því, þótt jeg sje fús að fylgja honum í ýmsu öðru.

Hallgrímur Sveinsson: Það er að vísu ekki skemmtilegt fyrir pingið, að þurfa strax að fara að breyta þeim lögum, sem ekki eru eldri orðin en þau, sem hjer er um að ræða. En þegar nú reynslan hefir leitt það í ljós, að gallar eru á þessum lögum, þegar til framkvæmdarinnar kemur, þarf pingið alls ekki að blygðast sín fyrir það. að ráða bót á þeim göllum; mjer virðist miklu fremur, að virðingu þess sje betur borgið með því, að láta ekki standa það, sem augljóst er orðið að ekki getur náð sínu tilætlaða miði, en leiðrjetta það heldur svo, að þessi lög geti komið að tilætludum notum. Þingið þarf öldungis ekki að bera ótta fyrir því, að þótt það breyti af þessum ástæðum, verði það því til vansa. Hvað það snertir, er h. 6. kgk. pm. (Arnlf. Ólafss.) talaði um skort á fullri samkvæmni í þessu frv., þá er það að nokkru leyti satt, að samkvæmnin er ekki fullkomin í þessu frumv., en hana vantar og í lögin 8. jan. 1886, og meðan engar kvartanir koma yfir þessu atriði frá þeim, sem hlut eiga að máli, get jeg ekki sjeð nokkra ástæðu fyrir pingið til að hlaupa til og breyta þessu, því að svo lengi sem þær ekki koma, vantar allar sannanir fyrir því, að þetta sje ójöfnuður. Jeg er svo kunnugur á Snæfellsnesi, að jeg þori að fullyrða það, að sje flugvarginum rögg samlega eytt á Breiðafirði, muni þess verða vart á Staðarstað, og koma einnig þar að gagni. Menn tala svo opt um »fuglinn fljúgandi«, og bendir það til, að hann er ekki lengi á leiðinni frá einum stað í annan, enda er ekki svo langt frá Breiðafirði og suður á syðri strönd á Snæfellsnesi, að eins örmjór fjallgarður yfir að fara. Jeg bygg því, að sú ósanngirni, sem sumir háttvirtir pingmenn finna í þessu,

sje ekki neitt veruleg, þegar vel er athugað, og allra sízt að ástæða sje til, að hlaupa nú í að fara að breyta þessu. Jeg mun því gefa þessu frumv., pingskjali 40, atkvæði mitt, en alls ekki hinu frumv., frá 3 háttv. pingmönnum, pingskj. 42, því að mjer getur ekki blandast hugur um það, að það frumv. byggir ekki á sama grundvelli, sem frumv. frá í fyrra. Í það vantar tvö mikilsvarðandi atriði, sem eru í lögunum 8. jan. 1886, í fyrri málslíð 3. gr. og í 4. gr.; hið fyrra um endurgjald frá jarðeigendunum, og hið síðara er mikilsvarðandi ákvæði, sem miðar til þess, að tryggja rjett framtal á dúntekjum jarðanna, sem endurgjaldið byggist á. Jeg mun því greiða atkvæði með þessu frumv., þrátt fyrir þau mótmæli, sem fram hafa komið á móti því.

Jón Pjetursson: Jeg vil biðja háttv. flutningsm. (Jakob Guðmundss.) að segja mjer, hvort Hrótey á Hrótafirði heyrir undir fjelagið eða ekki. Eg bað hann áðan að segja mjer þetta, en hann hefir ekki svarað því. Eða, getur ábúandi eyjarinnar eða sá sem hefir not af henni, fengið inngöngu í fjelagið? Hvað er meint með því, að hafa í frumv. þessu orðin: og við Strandaflóa? Þetta þarf jeg að fá að vita, til þess að fræðast um, hvort þeir, sem hafa varpjarðir á fjörðum þeim, er ganga inn af Strandaflóa, sjeu útilokaðir frá fjelaginu, en eigi samt að endurborga kostnaðinn.

Mjer þykir það og mjög óviðkunnalegt, að segja í fyrirsögninni: »lán úr viðlagasjóði«, en segja svo aptur síðast í 2. gr. að það eigi að endurborga lánið í »lands-sjóð«. Er það þá sama, viðlagasjóður og landssjóður?

Enn fremur vil jeg leyfa mjer að leita upplýsingar um það hjá h. flutningsm. (Jakob Guðmundss.): Hvernig eiga sýslumennirnir að fara að, að vita um það, hve mikið á að endurborgast af láninu árlega í sýslum sínum? Eiga þeir að koma saman og halda fund með sjer til að reikna það út,

hve mikið hver sýsla á að borga? Einhvern veginn þurfa þeir að komast að því.

Það hefir verið haft á móti frumv. okkar þriggja þingmanna, að þar sje sleppt úr nokkrum atriðum, sem standa þyrftu í því, og þess vegna gætu menn ekki samþykkt það. Það er eins og endilega þurfi að samþykkja eða fella hvert lagafrumvarp, undir eins og það kemur inn á þingið. Það er skrítið, að koma fram með slíkt, eins og ekki sje hægt að laga hvert frumvarp með breyt-ingartillögum.

Jón Ólafsson: Jeg er í miklum vanda staddur, er jeg hefi heyrt ræður h. 1. og 6. kgk. pm. (Jóns Pjeturss. og Arnlj. Ólafss.), því að jeg met tillögur þeirra beggja svo mikils, að jeg vildi gjarnan taka mjer þær til leiðbeiningar, þegar jeg greiði atkvæði mitt. En mjer finnst vera mótsögn í ræðum þeirra innbyrðis. Háttv. 1. kgk. pm. (Jón Pjeturss.) brýnir fyrir háttv. þingd., að þingið geti ekki með sóma breytt þeim lögum, sem það síðastliðið sumar samþykkti og áleit mesta þarfamál. En háttv. 6. kgk. pm. (Arnlj. Ólafsson) hefir jafnan brýnt fyrir mönnum, að þeir skuli eigi hika við að breyta, þegar þeir »öðlazzt hafi« hina »betri þekkingu;« og þegar reynslan hefir sýnt það og sannað, að agnúar sjeu á einhverju máli, þá hefir hún þar við gætt oss »betri þekkingu,« sem mjer virðist eiga að knýja oss til að breyta, svo að agnúinn af nemist, en halda aðalatriðunum. (Arnlj. Ólafsson: Hjer eru líka 2 gallar). En þegar jeg lít á frumv. það, sem næst er á dagskrá, þá get jeg ekki lengur skilið kenningu h. 1. kgk. pm. (Jóns Pjeturss.). Þar kemur hann fram með »radikal« breytingu á þessum sömu lögum, sem hann áður sagði, að sómi þingsins þyldi ekki að breytt væri. Þar vill hann kasta borgunarbyrðinni yfir á allt aðra menn, en lögin gjöra, og umturna öllum hinum eldri lögum. Það frumv., sem h. pm. Dalamanna (Jakob Guðmundss.) er flutningsm. að, breytir þó engu öðru en því, að eptir

því er það ekki sýslunefndirnar, sem eiga að fá lánið, heldur amtsráðið. Jeg get því eigi annað, eptir andanum í kenning h. 1. kgk. pm. (Jóns Pjeturss.), en gefið þessu frumv. atkvæði mitt, því að það fer fram á minnsta breytingu á lögnum; með því er jeg mest »conservativ« og fylgi kenning hins h. 1. kgk. pm. (Jóns Pjeturss.). Mjer finnst og það ekki þurfa að baka mönnum neinn vanda, þótt nokkrar jarðir verði endurgjaldsskyldar, sem eigendur þeirra eru utanfjelags, því að jeg er samdóma h. 5. kgk. pm. (Hallgrími Sveinss.) um það, að flugvargurinn bindur sig ekki við jarðir vissra manna; hann heimsækir jafnt rjettláta sem rangláta, jafnt fjelagsmenn sem utanfjelagsmenn. Jeg mun því hiklaust greiða atkvæði með þessu frumvarpi, og skil ei annað en meiri hluti háttv. þingd. hljóti að gjöra svo. En ef jeg álití lögin frá í fyrra skadleg, ef jeg álití þau varg í vasa varpeigenda, sem þyrfti að eitra fyrir, þá mundi jeg greiða atkvæði með hinu næsta frumv. á dagskránni, frá 3 háttv. þingmönnum, því að mjer finnst það vera þvert á móti lögnum og eins og »eitra« fyrir þau.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. samp. með 7 atkv. gegn 1, og síðan afgreitt til Nd.

Frumvarp til laga um lán úr viðlaga-sjóði til verndar æðarvarpi á Breiðafirði og við Strandaflóa (42); 1. umr.

Forseti: Þótt frumv. það, sem næst var á undan, hafi verið samþykkt af háttv. þingd., virðist mjer samt ekki, að jeg sem forseti geti skoðað þetta frumv. sem fallið með því. Hitt er annað mál, hvort háttv. þingmenn, sem komið hafa fram með þetta frumv., vilja taka það aptur.

Jón Pjetursson: Mjer virðist eigi þörf að ræða þetta frumv., þar hitt var tekið.

Sighvatur Árnason: Mjer sýnist rjettast, að við, sem höfum komið fram með þetta frumv., tökum það aptur; því að það er tilgangslaust að halda því til streytu, þar sem

hitt frumv. hefir verið samþykkt í háttv. þingdeild.

Arnlfótur Ólafsson: Jeg sje reyndar ekki, að þetta frumv. geti staðizt með hinu, sem þegar er samþykkt; en samt sem áður vil jeg mæla ögn fyrir því, áður en það deyr; en þó minna síðan h. flutningsmaður fyrra frumv. (J. G.) hefir gefið svo góðar upplýsingar í þessu máli. Það var meining mín og víst þeirra h. þm., sem með mjer standa undir frumv. þessu, að fyrirgírða þá galla, sem hafa orðið framkvæmd laganna að fótakefli. Gallarnir eru þeir, að endurgjald lánsins er lagt á alla ábúendur varþjórða í sýslunum, án tillits til þess mismunandi gagns, sem þeir hafa af drápi flugvargsins, og orsökina til þess, að lögin komu ekki til framkvæmda, var sú, að sýslunefnd Snæfellsnessýslu neitaði að taka þetta lán. Maður einn nákunnugur, sem jeg vil ekki nefna, sagði mjer, að einn af sýslunefndarmönnum Snæfellinga, sem einna mestu hefði ráðið í sýslunefndinni, og sem h. þm. Dalam. (J. G.) víst þekkir, væri ábúandi á varþjórð, sem lægi fyrir utan Breiðafjórð; og þessi maður hefði sýnt samnefndarmönnum sínum fram á, hve ósannngjarnt það væri, að þeir endurborguðu lánið, sem ekki hefðu gagn af eyðingu flugvargsins, og hefðu þeir fallizt á þetta. Jeg skal játa það, að í fyrra vissi jeg ekki af því, að þessi galli var á frumv. því, sem þá var samþ. á þinginu, en þegar jeg nú komst að því, áleit jeg mjer skylt. að gjöra tilraun til að laga þennan galla. En það er engan veginn meining mín, að vilja fría þá menn, sem ekki hafa viljað ganga í æðarraæktarfelagið, en hafa þó gagn af drápi flugvargsins. Það villti mig, að í skýrslum, sem fylgdu málinu og nú liggja fyrir þinginu, stendur, að flestir varþeigendur sjeu í æðarraæktarfelaginu. Jeg skal því ekki mæla fleira með þessu frumv., og ef h. meðflutningsmenn mínir vilja

taka það aptur, skal jeg vera með í því. Jeg hefi að eins viljað halda þessari vörn uppi fyrir frumv., til að sýna, að það var fram komið í góðum tilgangi.

Jakob Guðmundsson: Jeg skal gefa þá upplýsingu, að það er öldungis rjett, að einn af sýslunefndarmönnum Snæfellsnessýslu er varþeigandi á jörð, sem er utan svæðis þess, er fjelagið nær yfir enn sem komið er. Mjer er engin launung á því; það er síra Þorkell á Staðarstað. Jeg veit líka, að í sýslunefndinni var hann á móti því, að sýslunefndin tæki þetta lán, en það er misskilningur, að þetta eitt hafi ráðið úrslitum málsins. Mjer er kunnugt um, að 2 aðrir varþeigendur að minnsta kosti voru í sýslunefndinni, það er sýslunefndarmaðurinn úr Helgafellssveit og frá Skógarströnd; um þessa 2 varþeigendur er mjer kunnugt, að líka voru í sýslunefndinni, og þeir geta hafa verið fleiri; svo að síra Þorkell einn rjedd ekki úrslitum málsins. Nei, aðalástæðan var sú, að sú meining kom upp í nefndinni, og gróf um sig, og varð loksins ofan á, að með þessari lán-töku legðist ábyrgð á sýslunefndina og sýslusjóðinn. Þessi stóri misskilningur getur náttúrlega öldungis ekki hugsazt eptir lögunum, því allir vita, að varþjórðirnar og dúnninn er hið tryggasta veð fyrir láni þessu. Enda játuðu sumir sýslunefndarmenn, að þeir hefðu strax sjeð á eptir, að þetta væri misskilningur.

— Að svo mæltu töku allir 3 flutningsm. frumv. þetta aptur.

Frumv. til laga um breyting á lögum um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum 14. des. 1877 (39); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Málinu umræðulaust vísað til 2. umr. í einu hljóði.

Nfundir fundur, mánudag 9. ágúst kl. 1.
Allir á fundi.

Frumv. til laga um lausn frá árgjalds-greiðslu af prestakalli (18); 3. umræða.

Flutningsmaður (Benedikt Kristjánsson): Þar eð þetta frumv. hefir eigi nætt neinum móttillögum nje mótspyrnum við fyrri umræður, finn jeg eigi ástæðu til, að fara neinum orðum um það nú. Jeg hygg og, að þær upplýsingar, sem þörf er á, hafi þegar komið fram við 2. umr. málsins.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. samþykkt með öllum atkvæðum, og afgreitt síðan til Nd.

Frumv. til laga um afnám svonefndra Mariu- og Pjeturslamba (30, 47); 2. umr.

Flutningsmaður (Jón Ólafsson): Jeg vonast eptir, að frumv. þetta fái ekki lakari byr nú, en það fjekk við 1. umr. Jeg hefi leitast við að komast eptir, hve mörg þessi fódurlömb eru í Þingeyjarsýslu, og hefi jeg eigi getað komist fyrir það með vissu, en jeg get þó sagt svo mikið, að þau eru ekki nema 10—15 í Svalbarðssókn, og um 20 í Sauðanessókn. Um Hálssókn hefi jeg ekki getað fengið neinar upplýsingar, því að það er svo langt síðan þau hafa verið í gildi þar, að eigi er hægt að fá neina vitneskju um þau.

Hjer er komin fram viðaukatillaga svo hljóðandi, að aptan við frumv. bætist: „Eigi skal leiguliðum í þyngt af landsdrottnum í staðinn fyrir afnám lambseldanna“. Jeg pykist sjá, að þessi viðaukatillaga sje miðuð við þá leiguliða, sem nú sitja á jörðunum, og sje til þess að tryggja rjett þeirra; þó að engu væri aukið við, mundi jeg álíta, að landsdrottinn hefðu samt enga heimild til að færa upp afgjaldið fyrir þeim leiguliðum, sem nú sitja. En viðaukinn er ekki til neins skaða, þó honum sje bætt við, því jeg held eigi, að tilgang-

urinn sje sá, að fastákveða leigumála jarðanna um ókomna tíð.

Benidikt Kristjánsson: Viðvíkjandi viðaukatill. skal jeg taka það fram, að jeg álit hana með öllu óþarfa. Þó að það sje að vísu óljóst, hvort kvöð þessi hvílir á eigendum jarðanna eða ábúendum, þá held jeg þó, að töluverðar líkur sjeu fyrir því, að kvöðin í raun og veru ekki hvíli á eigendunum, og skal jeg í því tilliti leyfa mjer að benda til gamallar sögusagnar. Á sumum kirkjustöðum, sem þessi Mariu- og Pjeturslömb eiga sjer stað, eru túnblettir, sem eru kallaðir Pjetursvellir, og er sagt, að svo standi á því, að á heyinu af þeim bletti hafi verið fódruð Pjeturskýrin, er svo var kölluð, en mjólkinn úr þeirri kú hafi verið ætluð sóknarfólkinu, þegar það kom til kirkju. Þessu samhljóða er það, að lömbin eru sumstaðar kölluð veizlulömb. Þetta bendir til, að lambsfóðrin sjeu kvöð á sóknarbændunum, því að hjer mun vera að ræða um veitingar til handa sóknarmönnum, sem fóðrin komu á móti. En ef kvöðin hvílir eingöngu á ábúendunum, þá kemur eigi til mála, að landsdrottinn hafi vilnað ábúendunum í við leigumálann, enda er öllum hjer ókunnugt um, að slíkt hafi átt sjer stað. Þegar málið er þannig skoðað, verður viðaukatillagan óþörf. En vilji menn álíta það ósannað, að kvöðin hvíli á ábúendunum, og líti svo á, að hún hvíli á jörðunum, og að fódurskyldan hafi verið tekin til greina í leigusamningnum, nefnil. þannig, að eigendur gæfi eptir nokkuð af afgjaldinu, í stað hennar, þá væri ósanngjarnnt, ef þeir eigi mætta færa afgjaldið upp, þegar þessi kvöð fjelli burt. En hugs- um vjer oss, að þetta sje óákveðið í öllum tilfellum, þá er eigi hugsandi, að landsdrottinn detti í hug, að færa upp afgjald jarðanna, þegar ekki er minnst að þökkuru fódurkvaðarinnar í samningunum. Auk þess virðist mjer viðaukatill. grípa inn í samningsfrelsi manna, og álit jeg hana að minnsta kosti óþarfa, og helst, að hún eigi

ekki að vera tekin upp í frumv., því að með því að taka hana upp, verður þingið að slá föstu einhverju vissu ástandi, sem það hefir enga vissu fyrir, að eigi sjer stað.

Sighvatur Arnason: Þótt þetta frv. sje lítið á pappírnum, þá hefur þó málið mikið verið rætt, og eigi alllítill meininga-munur komið fram um það, og vil jeg fyrir þá sök nú gjöra grein fyrir atkvæði mínu. Jeg er samdóma hæstv. landshöfðingja um það, er hann sagði síðast, að þessi lambsfóður sjeu alls annars eðlis, en aðrar aukatekjur presta, nefnilega sje ískylda, sem upprunalega hafi hvílt eiginlega á landsdrottnum eða jarðeigendunum, en eigi leiguliðum, en á hinn bóginn er þessi fóðurskylda óeðlileg og úrelt eptir anda tímans og er að líkindum í ruslakistu hinna fornu sálugjafa og eins og nokkurs konar vofa frá kapólsku tímunum; það geta hvorki jeg nje aðrir að vísu sagt með neinni vissu, af hvaða rótum hún er runnin, en jeg álit helzt, að ef hún væri aftekin, þá væri þar með ljettt af eigendum jarðanna. En svo kemur aptur til greina, hvar álagan hefur legið og liggur á, og sjest þá, að það er á ábúendum, og eptir því, sem mjer er kunnugt, veit jeg eigi, að hið minsta hafi verið dregið úr landsskuldunum af jörðunum fyrir það. Þó þessar aukagetur eigi sjer stað, taka landsdrottinnar hjer á landi eptir sem áður landsskuld í fyllsta mæli af jörðum sínum. Af þeirri ástæðu er jeg einnig hlynntur því, að þessum fóðurlömbum verði af ljettt. Það hefir verið tekið fram, að það gjöri hlutaðeigandi brauðum lítið til, þó þessi kvöð falli niður; þau muni verða vel aðgengileg samt. Þegar á allt þetta er lítið, virðist tími vera til kominn, að nema þessa álögu úr gildi og að þessi Maríu- og Pjeturslamb sjeu ekki orðin lengur á vetur setjandi, og það megi segja um þau, að það sje nú hollur á þeim haustskurðurinn.

Það er snertir viðaukatill. mína, gekk

mjer helzt það eitt til að koma með hana, að ljetta álögunum af þeim, sem bera þær utan jafnræðis í samanburði við aðra, það er að segja þeim leiguliðum, sem eru þá er prestaskipti verða. Mjer kom eigi til hugar, að ríða neitt í bága við samningsfrelsi manna, eins og h. pm. Suður-þing. (B. Kr.) minntist á, jafnvel þó að jeg áltí, að eigi veiti af, að eitthvað væri gjört af þingsins hálfu til þess að vernda rjett leiguliða; þingið hefur lítið gjört í þá átt, síðan það var stofnað. Jeg skal geta þess, að það hafa þó komið út áður fyr ein tvö stjórnar-ráðabréf þess efnis, að vernda leiguliðana, en lítið verið gjört í þá átt síðan þingið kom til. Á þessu, sem jeg hefi nú tekið fram, er viðaukatill. mín byggð.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg tók fram um daginn, að jeg yrði að ætla, að þessi kvöð, sem um er að ræða, væri í fyrstu stofnuð af og því ætti að hvíla á eigendum jarðanna, en ekki á leiguliðunum. Þessari skoðun hefur verið mótmælt af sumum háttv. þingdeildarmönnum, bæði fyrri og eins nú. H. pm. Suður-þing. (B. Kr.) vildi leiða líkur að, að þetta væri eigi svo, heldur væri skyldan sprottin af hálfu ábúenda, og mjer skildist röksemdafærsla hans svolátandi: það er til völlur á sumum prestsetrum, sem er kallaður Pjetursvöllur; á honum var alin Pjeturskýrin, og mjólkinni úr henni var verið til handa sóknarmönnum, sem komu til kirkju; með því nú jarðeigendur einir hafa ekki búið í sókninni, þá hefir mjólkinn eða góðgjörðirnar komið til góða ábúendum jarðanna; og svo tilfærði hann enn fremur, að orðið «veizlulömb» benti til þessa. Þetta allt gæti nú verið gott og rjett, ef menn hefðu vissu fyrir því, hvort það voru eigendur eða leiguliðar, sem bjuggu á jörðunum, þegar kvöðin komst á. Mjer virðast mest líkindi vera til þess, að þegar kvöðin komst á, hafi eigendur, en ekki leiguliðar, búið á jörðunum, og lagt kvöðina á, hvernig svo sem ábúendur og umráðend-

ur þessara jarða hafa síðan skipzt. Sami misskilningur kemur að mínum skilningi fram í bónarbrjefunum. Beiðendur segja, að þessi fódurskylda hvíli nú meðal annara á kirkjnjörðum tilheyrandi öðrum prestaköllum, og sje það auðsætt, að slíkt gæti naumast átt sjer stað, ef eigendur hefðu lagt kvöðina á. Sömuleiðis, að eigendum utan sóknar hefði varla komið til hugar slíkt örlæti við þeim óviðkomandi prest. En hjer verður að athuga, að síðan kvöðin komst á, eru orðin svo mörg eiganda- og umráðenda skipti, að eigi er unnt að rekja það, og þó að jarðirnar sjeu nú komnar til eigenda utan sóknar, er ekki ástæða til að halda, að eigendurnir hafi eigi verið ábúendur jarðanna þegar kvöðin komst á. Og það er snertir kirkjujarðir, tilheyrandi öðrum prestaköllum, veit jeg að vísu eigi, hve margar þær eru, en það er líklegt, að það hafi ekki verið svo ásatt með eignarhald jarðanna, þegar kvöðin kom á. Þessi breyting er víst síðar komin, eins og opt verður. Jeg verð því að vera móti þessu frv. Viðaukatillöggunni er jeg í sjálfu sjer ekki á móti; hún miðar til að vernda rjett leiguliðanna, og það er gott. En jeg verð eins og h. pm. Sudur-Þing. (B. Kr.) að álíta, að hún nái eigi tilgangi sínum. Eigandi getur æfinlega, þrátt fyrir hana, íþyngt leiguliða sínum, ef hann er svo lyntur. Hann þarf, ef hann hækkar afgjaldið um eina hálfvætt eða nokkrar álnir, ekki að segja, að það sje fyrir afnám fódurlambanna. En hann getur sagt, að jörðin hafi batnað svo mikið undir hinum síðasta ábúenda, að hann verði að fá meira fyrir jörð sína; hvað hann hugsar, geta menn ekki vitað. Og ef þeim manni, sem falast eptir ábúð jarðarinnar enn sem fyr er umhugað um, að taka jörðina, og sjer fært að greiða afgjaldið, þrátt fyrir hækkunina, þá gengur hann að samningum, án þess lög nái til

þess. En eigandinn hefur náð sínum tilgangi.

Benidikt Kristjánsson: Jeg leyfi mjer að gjöra þá athugasemd enn, að ef viðaukatill. ætti að vera rjettlát, þá þyrfti að bæta við hana því, að landsdrottinn mættu ekki íþyngja leiguliðum, nema því að eins, að þessi fódurskylda hefði verið tekin til greina við byggingu jarðanna. Því að ef jörðin er byggð t. d. 5 ál. lægra vegna fódurskyldunnar, þá er rangt að banna að færa upp svo sem svari þessum 5 ál., þegar fódurskyldan fellur burtu.

Viðvíkjandi því, hvort skyldan hvíli á eigendum eða leiguliðum, er auðvitað, að ekki getur verið að tala um lagalega vissu um það. En jeg ætla, að líkur sjeu meiri fyrir því, að skyldan hafi strax hvílt á ábúendum. Látum það dæmi vera rjett, að það gæti svo hafa atvikazt, að eigendurnir sjálfir hefðu verið ábúendur, þegar kvöðin komst á. En jeg held því fram, að kvöðin hafi samt heldur hvílt á þeim sem ábúendum, en sem landsdrottinn, ef kvöðin kemur fyrir nautn á prestsetrinu. Því ef hún lægi á þeim sem landsdrottinn, þá væri það sama sem að landsdrottinn hefði tekið á sig þá skyldu, að útvega ábúendum sínum mjólk eða mat, þegar þeir sæktu kyrkju, en það virðist næsta ótrúlegt. Aðalatriðið er, að jeg álít viðaukatillöguna þýðingarlausu fyrir því, að hún snertir samningsfrelsi manna, sem ekki verður bundið með lögum, og þyrfti þá að lögþjóða fast afgjald, bæði af privat-eignum og opinberum eignum, en jeg álít óhugsandi, að slíkt verði í lög leitt.

Jón Ólafsson: Uppruni þessara lambsfóðra er öllum óljós, bæði þeir, sem halda því fram, að kvöðin hafi frá upphafi hvílt á ábúendum, og hinir, sem álíta að hún hafi frá upphafi hvílt á eigendum, hafa við getgátur einar að styðjast. Það elzta, sem menn hafa að halda sjer við, viðvíkj-

andi tilkalli kirknanna til þessa, er máldagi Pjeturs biskups 1394, og þar er tekið fram, að Svalbarðskirkja eigi lambselði á hverjum bæ. Það varð mál út úr þessu, og dómur landsyfrrjettarins sló föstu, að skyldan hvíldi að eins á þeim 12 fornu lögbylum, þ. e. þeim bylum, sem verið hefðu lögbyli 1394, og sjest þannig, að eigi var ýkt hjá mjer áðan, þegar jeg sagði, að lömbin mundu vera undir 15. Hvort skyldan er til komin af gjöfum, eða frjálsum vilja ábúendanna (og að eins um tíð þeirra, en síðan orðin að vana), til þess að bæta rýr brauð, skal jeg láta ósagt, en venjan hefur gjört, að hún hvílir nú faktiskt á ábúendunum, og þeim einum. Ottinn við það, að eigendurnir mundu færa afgjaldið upp, ef fódurskyldan væri af nimum, er ekki á neinum rökum byggður, því að hann hvílir á þeirri skökku ímyndun, að jarðirnar sjeu nú ódýrara byggðar, en annars mundi verið hafa. En því er eigi svo varið. Þær jarðir, sem skyldan hvílir á, eru ekki hótí ódýrara byggðar, en jafngóðar jarðir af sama dýrleika rjett við hliðina. Það er því engin ástæða til að álíta, að nein hækkun mundi eiga sjer stað í eptirgjaldinu, þótt lömb þessi fjelli úr sögunni, enda munaði það svo litlu, að litt hugsandi er, að hærri tilboð yrðu gjörð í hvert hundrað í jörð fyrir það, eins og ekki hefur verið tekið tillit til fóduranna í byggingarbrjefunum hingað til, og þetta því fremur, sem óánægjan með þessi prestslömb er orðin svo rík, svo að jeg held að menn mundu engu fremur una við að gjalda eigendum fódurgjaldið, en prestunum. Viðaukatill. er óþörf, en ekki skadleg, því að hún nær eptir hlutarins eðli eigi nema til þeirra ábúenda, sem nú eru á jörðunum. Það er því síður líklegt, að landsskuldin mundi verða hækkuð vegna afnámsins, sem lands-sjóður mun vera eigandi sumra þessara jarða, en kirkjur eigendur sumra, og jeg vil eigi ætla landssjóðnum, að hann fær

að reyna að krækja í litilræði meira, þó að þessu væri ljett af; því það er ekki tilgangur þessa frumvarps, að auka tekjur lands-sjóðs á kostnað prestanna. Eins og fram hefur verið tekið, er ekki hætt við, að það muni þurfa að bæta brauðin upp fyrir þetta, því að það brauðið er allgott brauð samt, sem mest mundi missa. Núverandi prestar missa ekkert, því lögin fara ekki fram á neina breytingu fyrir en við næsta prestaskipti.

Sighvatur Arnason: Það eru sjerstaklega tveir h. pm., sem hafa mælt á móti viðaukatillögum, nfl. h. 5. kkg. pm. (H. Sv.) og h. pm. Suður-Múl. (B. Kr.) og hafa fært það til, að hún sje óþörf, snerti við samningsfrelsi manna, og að landsdrottinn muni geta farið í kringum hana, og hækkað afgjaldið á annan hátt. Jeg játa, að það kann satt að vera, að hægt sje að fara í kringum tillöguna, þó hún yrði að lögum. En það eru fá laga-ákvæði, sem ekki má segja hið sama um; það má nærri geta, að slíkt getur tekizt. Þeir, sem það vilja við hafa, geta farið í kringum öflugri lög en þessi eru. Ef menn vilja binda sig við ákvæði, sem ekki væri mögulegt að fara kring um, þá yrði um fá lög að ræða, hvort heldur til að bæta hag leiguliða eða til annara umbóta, því að það er svo með flest lög, að mögulegt er að krækja kringum þau. Viðvíkjandi því, sem h. pm. Suður-Múl. (J. Ó.) sagði, að hann kynni að geta fallizt á viðaukatillöguna, ef bætt væri við ákvörðun um, að eigi mætti íþyngja leiguliðum, nema ef dregið hefði verið af afgjaldinu í byggingarbrjefinu fyrir lambselðin, þá skal jeg geta þess, að jeg ímynda mjer, að sú athugasemd eða sá viðauki mundi fáum landsdrottunum koma til nota, þar sem lambsfóðuranna mun ekki vera getið í neinu byggingarbrjefinu, í þá átt að landskuld til landsdrottins sje þeim 5 ál. lægri eða þeim mun minni, sem lambsfóðrinu nemur, svo að jeg verð að segja, að sá viðauki mundi að minnsta kosti líka vera óþarfur ekki síður en hitt.

Arnþjóður Ólafsson: Menn hafa rætt mikið um það, á hverjum kvöld þessi liggi, hvort heldur á jarðeiganda eða ábúanda. Jeg hygg, að aldrei verði fyllilega komið fyrir endann á því, á hverjum í raun rjettri hún liggur; en hitt vita allir, að ábúendurnir fódra þessi lömb, án þess sann- að sje, hvort landsskuld tjedra jarða sje nokkuð lægri fyrir það eða ekki. Eins er það engin víska, heldur eintómir spádómar, hvort landsdrottinn myndu færa upp lands- skuldirnar af jörðunum um 5 ál. eða $\frac{1}{2}$ gemling, ellegar ekki gjöra það, verði fóður- skyldan afnumin. En allir vita það aptur á móti, að jarðir eru eigi með fullum jöfn- uði leigðar um land allt. Menn muna það, að á klausturjarðirnar hefir nýlega lögð verið jarðabóta-skylda, án þess þó að nokk- ur ívilnun væri veitt með eptirgjaldið, og þannig urðu jarðabæturnar viðauki við land- skuldina á leiguliðann. En hvað bendir þá þessi rannsókn á? Hún bendir á það, sem er mergurinn málsins, að hjer er enginn ójöfnuður. Þeir, sem hafa tekið lömbin, hafa gjört það í þókuunarskyni fyrir veitt- ar góðgjörðir á prestssetrinu. Jeg skal taka eitt dæmi. Á Bægisá var fyrrum prestur, er Egill het. Hann kom á auka-lamb- fóðrum í sínu braudi, er nefnd voru Egils- lömb, og skuldbatt sig í staðinn til að halda veizlu öllum, er þau fóðruðu, á sum- ardaginn fyrsta. Þetta hjelzt við um hans daga, en eigi síðar. Og hvernig eru yfir höfuð ítökin tilkomin hjer á landi? Upp- runi þeirra er vanalega frjáls samningur milli hlutaðeigenda. Jeg skal taka eitt dæmi upp á það. Myrká átti skógarítak í Búdarneslandi, en Búdarnes aptur engja- ítak í Myrkárlandi. Nú er allur skógur fallinn í Búdarneslandi, en engjafitakið helzt samt eptir sem áður.

Nú finnst mjer, að ekki sje ástæða til, að afnema þessi Maríu- og Pjeturslömb; háttv. flutningsm. (J. Ól.) getur skrifað þeim, sem þessi fóðurskylda hvílir á, og

Alþt. A. 1886.

sagt þeim: Heimtið í staðinn af presti mjólkina úr Pjeturs-kúnni, eða, ef þið getið ekki drukkið mjólk, þá kaffi, eða hvítt öl, ef yður þykir það enn betra, og verður það ódýrt, því nú á að fara að flytja það inn tolllaust. Hann getur sagt þeim, að ekki sje víst, þótt fóðurskyldan verði afnumin, nema afgjald jarðanna verði fært upp, og það ekki að eins um hálfan heldur heilan gemling, og að þeir missi þannig mjólkina, kaffið og hvíta ölið fyrir ekki neitt.

Jón Ólafsson: Jeg skal leyfa mjer að svara því, að reynslan er fyrir því, að fóð- urskyldan hvílir á ábúendunum, eins og margopt hefur verið tekið fram í þessu máli, og það er ekki nóg, að reikna út á papp- írnum, að jarðirnar ættu að vera byggðar minna með tilliti til þessarar kvaðar, þegar reynslan sýnir það og sannar, að jarðirnar eru engu minna byggðar þrátt fyrir hana, þegar það er fóst venja, að tvær t. d. 12 hndr. jarðir í sömu sveitinni eru leigðar jafnt, enda þótt þessi fóðurskylda hvíli á annari, en ekki hinn, og það í þeirri sveit, þar sem afgjaldið er eitt og hið sama eptir hvort jarðarhundrad á jörðum almennt. (A. Ó.: Þeir hafa mjólkina fram yfir). Jeg veit ekki, hvaða mjólk h. pm. meinar; hún er máské til í hugsjón hans; en það er jafnan betra að byggja á þeim grundvelli, sem er til í raun og veru, en á þeim, sem að eins er til í hugsjóninni; en þegar hundr- adið er byggt fyrir sama eptirgjald í þessum jörðum sem í öðrum, þá er auðsætt hverj- um, sem sjá vill, að ekki er tillit tekið til þess við bygginguna, hvort sem h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) álitur að svo ætti að vera eða ekki. Eins og jeg hef áður tekið fram, yrði það lítill partur, að eins nokkrir aurar, sem af- gjaldið gæti hækkað, eptir hvert hndr., t. d. af 30 hndr. jörð, þegar þessum 4—5 kr. væri skipt niður á þau. En það er heldur ekki það, hve gjald þetta er þungbært, sem veldur óánægjunni yfir því, heldur hitt, hve ósanngjarnt það er, að það er bersýnilegur

7 (27. ág.)

ójöfnuður, að það skuli hvíla á þessum einstöku mönnum, en hvergi annarstaðar.

Jakob Guðmundsson: Jeg vil leyfa mjer að gjöra þá athugasemd, að þar sem ítök eru á komin fyrir afnot ein eður önnur, virðist það rjettlátt, að ítökin hverfi, þegar afnotin eru ekki lengur til. Jeg veit til þess, að ábúandi einnar jarðar, er á var bænahús, tók að sjer að viðhalda því, móti því, að aðalkirkjan, er bænahúsið átti, ljeði honum landspart til afnota. Jeg veit og annarstaðar þann samning milli tveggja jarða, að önnur ljeði hinni torfristu móti hálfsmánaðar selstöðu. Jeg hef alla heyrt vera ásætta um það, að þegar afnotin eru afnumin, eigi iskyldan einnig að falla niður. (A. Ó.: En gjörir það ekki). Það er satt, að það hefir ekki gjört það alstaðar, en jeg hygg, að það sje fyrir hirðuleysi þeirra, sem afnotin misstu.

ATKVÆÐAGR.: Frumvarpsgreinin var samþ. með 6 atkv. gegn 4; en viðaukatill. (47) felld með 6 atkv. gegn 4, að viðhöfðu nafnakalli.

Já sögðu: Friðrik Stefánsson, Hallgr. Sveinsson, Sighv. Árnason, Skúli Þorvarðarson.

Nei sögðu: Benid. Kristjánsson, Jón Ólafsson, Arnljótur Ólafsson, Jakob Guðmundsson, Jón Pjetursson, L. E. Sveinbjörnsson.

Því næst var málinu vísað til 3. umr. með 7 atkv.

Frumv. til laga um löggilding nýrra verzlunarstaða (45); 1. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Fyrir mitt leyti virðist mjer, að það horfi til vandræða með þessa sífelldu fjölgun nýrra löggiltra verzlunarstaða, sem fyrir koma á hverju þingi. Mjer finnst það vera hvað á móti öðru, að hækka tollgjald og fjölga tollskyldum varningi, sem menn sumpart ráðgjöra, sumpart nú reyna að hafa fram, og svo í sömu andránni að fjölga löggiltum höfnum, því það liggur í augum uppi, að því fleiri sem

hinar löggiltu hafnir eru, því erfiðara er eptirlitið á tollinum. Ef nú þetta þing fjölgar löggiltum höfnum um 5—6, næsta þing öðru eins og svo koll af kolli, verður innan skamms eigi auðið að hafa eptirlit svo neinu nemur. Mjer virðist í þessu efni vera farið svo langt, að þingið gæti stytst sjer leið með því í eitt skipti fyrir öll að segja: hver vík, hver flói, hver fjörður kringum land allt skal vera löggiltur, svo framarlega sem nokkrum þóknast að verzla þar. Jeg verð að vera á móti þessum löggildingum sem aðalreglu. Í fyrra var gjörð tilraun á þinginu til þess að koma í veg fyrir þessar sífelldu löggildingabeidslur, með lögum um verzlun lausakaupmanna, sem fóru í þá átt, að veita þeim leyfi til að verzla á ólöggiltum höfnum með allt nema ölföng. Þessi lög hróktust lengi fram og aptur milli deildanna, og ljetu loks líf sitt í sameinuðu þingi; eigi af því, að deildunum kæmi ekki saman um aðalatriði laganna, heldur af hinu, að menn gátu ekki orðið á eitt sáttir um leyfishæfagjaldið, hvort það skyldi borgast í eitt skipti fyrir öll á því ári, eða í hvert skipti, sem skipið kæmi inn á einhverja höfn. Það hefði nú verið mjög æskilegt, að slík lög hefði getað orðið samþykkt, en úr því nú ekki er hægt að vísa mönnum til þeirra laga, sem ekki eru einu sinni til, neyðist jeg til vegna þessara bæna um löggildingar að gefa frumv. þessu atkvæði mitt, en jeg vildi ekki láta þetta tækifæri ónotað til að lýsa skoðun minni á málinu.

Jón Ólafsson: Jeg hef ætíð verið þessum löggildingum hlynntur, svo framarlega sem jeg ekki hefi sjeð neina sjerstaklega ástæðu á móti þeim höfnum, sem um hefir verið beðið. H. 5. kgk. þm. (H. Sv.) sagði, að þessar löggildingar yrðu óþarfar, ef lög um lausakaupmenn yrðu samin. En fyrst er þess að gæta, að lausakaupmenn þyrftu fyrst að sigla á löggilt kauptún, og er það kostnaðarauki, og í annan stað geta lausakaupmenn aldrei haft sömu þýðingu fyrir bændur, sem fastir kaupmenn. Sú mótbára

hefir opt komið fram, að eins mætti gefa í einu leyfi til að verzla alstaðar í kring um landið. En það er þó stór munur, því þá gæti máske verzlun byrjað á einhverjum þeim stað, þar sem eptirlitið með tollgreiðslu er sjerstökum erfiðleikum bundið. En þingið hefir ætíð í hendi sjer að meta þá staði, sem beðið er um, og synja þeim stöðum um löggildingu, þar sem tollgæzlan væri bundin slíkum erfiðleikum. Þetta bygg jeg að eigi sjer ekki stað með neina af þeim höfnum, sem standa á þessu frumv. En það væri það eina, sem knúð gæti mig til að vera á móti löggildingu hafna. En þessi mótbára er auk þess svo löguð, að hún á eins við þær hafnir, sem þegar eru löggiltar, því ekki mundu þær einu hafnir geta fullnægt þörfum landsmanna, sem lögreglustjórar eru búsettir á, því að þær eru tiltölulega mjög fáar. (*Hallgrímur Sveinsson* : Því fleiri, sem hafnirnar eru, því erfiðari er tollgæzlan). Þá fyrst verða erfiðleikarnir verulegir, þegar fleiri löggiltar hafnir eru í sama hreppi. En sje að eins ein í hverjum hreppi, getur lögreglustjórinn haft sinn umboðsmann, t. d. hreppstjóran, þar, svo að erfiðleikarnir vaxa fyrst, þegar fleiri hafnir í sama hreppi eru löggiltar. Jeg tek til dæmis í Suður-Múlasýslu; þar eru 2 löggiltir verzlunarstaðir, og tekur sýslumaður sjálfur tollinn á öðrum, Eskifirði, en lætur sinn umboðsmann taka tollinn á hinum, Berufirði. Jeg get ekki sjeð, að erfiðleikar mundu vaxa að mun, þótt þriðji verzlunarstaðurinn í þriðja hreppnum yrði þar löggiltur, því að þá gæti eins lögreglustjórinn látið hreppstjóran í þeim hreppi hafa þar tollgæzluna.

Af þeim verzlunarstöðum, sem á þessu frumvarpi er farið fram á að löggilda, er það einkum einn, sem mjer er umhugað um; það er Múlahöfn í Norður-Múlasýslu. Hún er nauðsynlegt skilyrði til þess, að Lagarfljótsós, sem áður hefir verið löggiltur, geti komið að fullum notum, og er hún nokkurs konar nauðsynlegt »supplement« til

hans. Löggilding Múlahafnar eykur að engu tollgæzluna, því að hún er að kalla má rjett hjá Lagarfljótsós, að sínu leyti eins og Seyðisfjörður og Vestdalseyri. Nokkrir af þessum stöðum hafa áður verið hjer fyrir þinginu, svo sem Haukadalur í Dýrafirði, er beðið var um í fyrra að löggilda. Jeg man ei til þess, að þá kæmi fram nein mótbára um það, að þar væri erfitt með tollgæzlu. En þar á móti kom þá fram bænarskrá um að löggilda hann ekki. Mjer varð þá á sú skissa, að segja, að sú bænarskrá mundi vera fram komin að tilhlutun föstu verzlunarinnar á Dýrafirði. Jeg hefi haft dálitil ónot út af þessum ummælum mínum, með því að á mig var skorað að sanna þau. Jeg kærði mig ekki um það. Þótt jeg gæti það, enda staðfesti páverandi 2. þingm. Ísfrðinga það við umræðurnar í fyrra, að jeg hermdi rjett. En nú er fram komin bezta sönnunin fyrir því. Sömu mennirnir sumir, sem þá stóðu undir bænarskrá um að löggilda ekki þessa höfn, þeir standa nú undir bænarskrá um, að löggilda þessa höfn. Það sýnir bezta, hvort þeir hafa af frjálsum vilja skrifað undir bænarskrána í fyrra, sem skrifuð var með hendi eins assistantsins á Dýrafirði. Yfir höfuð hefi jeg ýmugust á þeim beiðnum, sem fram koma frá einstökum mönnum, um að löggilda ekki einhverja höfn, þegar aðrar ástæður eru til færðar en örðugleikar með tollgæzlu. Jeg vil láta að almennri beiðni hjeraðsbúa í slíkum efnum, því að þeir mega sjálfir bezta vita og þekkja, hvað þeim hagar, og hvar hentugt er að hafa löggilta verzlunarstaði, og vil jeg þá ekki meina löggildingar, ef jeg ekki sje tollgæzlu þar neinum sjerlegum örðugleikum bundna.

Friðrik Stefánsson : Jeg þekki suma af þeim stöðum, sem á þessu frumv. standa, og nú hefir verið beðið um að löggilda, og veit, að þar eru allgóðar hafnir, en suma staðina þekki eg ekki; en samt mun jeg greiða atkvæði með þeim öllum, því að jeg

hefi allt af haft þá skoðun, að það sje hart af þinginu að setja sig sem dómara, og kunnugri þeim stöðum, sem um er bedið, en þeir menn er næstir þeim búa og eru úr þeim sömu hjeruðum og staðirnir sjálfir liggja í. Mjer þykir það því síður eiga við, þar sem Ísland er svo illa sett með vegi, og því mjög erfitt umferðar, og allir þekkja hina hörðu veðuráttu og snjófall, svo lítt mögulegt er að komast bæja á milli, því síður lengri leið, og álit jeg því skyldu þingsins að styðja að því, að landsmenn fái löggilta verzlunarstaði sem næsta sjer. Aptur á móti nær það ekki nokkurri átt, sem h. 5. kgk. pm. (Hallgr. Sveinsson) talaði um, að löggilda hverja vik og hvern fjórð umhverfis allt land, því þess álit jeg ekki þörf.

Við 2. umr. þessa máls mun jeg koma með viðaukatillögu um Haganesvík, þar sem frumv. til laga um löggildingu hennar hefir nú um hrið verið látið bíða hjer í deildinni eptir þessu frv., svo það gæti orðið í einni heild um löggildingu allra hinna nýju verzlunarstaða.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 8 atkv.

Frumvarp til laga um breyting á lögum um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum, 14. des. 1877 (39); 2. umræða.

Jón Pjetursson: Mjer finnst það mjög hart, ef frumv. þetta verður að lögum, og sumt í því öldungis óþarft. Í 1. gr. stendur: „Fyrir brot móti löggilttri samþykkt má ákveða sektir frá 1—100 króna, er tilfalli fátækra sjóði“. Þetta ákvæði er öldungis ónaðsynlegt, því það stendur alveg eins í hinum eldri lögum. Enn fremur stendur í frumv. þessu: „Í samþykkt má og ákveða, að slík veiðarfæri og afli sá, er með þeim hefir verið upptekinn, sje hvorttveggja tapað eiganda, og að andvirðið renni sömuleiðis í fátækra sjóð“. Mjer þykir það í sann-

leika hart, ef maður gjörir út skip, og formaður hans brýtur á móti samþykktinni, þá skuli eigandinn missa bæði netin og aflann, af því að hann hefir lagt netin utan línu, en formaðurinn sleppur bara með sekt; en netin eru tekin frá eigandanum saklausum. Þetta virðist mjer ranglátt, og jeg verð því á móti því, að það nái lagagildi.

Jón Ólafsson: Jeg get ekki verið h. 1. kgk. pm. (Jóni Pjeturssyni) samdóma. Jeg álit, að reynslan hafi sýnt, að menn láta sjer ekki fyrir brjósti brenna, að rjúfa samþykktir, þótt þessar sektir liggi við, sem ákveðnar eru í hinum eldri lögum, og þess vegna er strangari laga þörf. Það er óþörf að sanna brotið, ef ekki er heimilað að taka veiðarfærin upp og flytja þau í land. H. 1. kgk. pm. (Jón Pjetursson) áleit það ósanngjarn, að það gengi út yfir eigandann, svo að hann tapaði afla og netum, ef formaður hans bryti samþykktina. En jeg hygg það sje almenn regla, að sá, sem tekur sjer umboðsmann, hafi að nokkru leyti ábyrgð á verkum síns umboðsmanns. Eigandi getur líka tapað veiðarfærum sínum af því, að formaður hans leggur þau svo óhyggilega, t. d. á þeim stað í sjónum, að veiðarfærin eyðileggjast. Yfir höfuð verður það að vera eigandans sök, að kunna að velja sjer þann formann, sem hann getur trúað. bæði til að kunna að fara með veiðarfærin, og líka að brjóta ekki lögin. Það væri annað mál, ef í frumv. stæði, að net skyldu ætíð vera upptæk og töpuð eiganda, ef þau lenda utan línu, t. d. af slysum. En það stendur að eins, að í samþykktinni megi ákveða þetta; það er á valdi þeirra, sem samþykktina semja, hvernig þeir ákveða um það, hve nær þessu beri að beita. Og úr því þingið leyfir þeim, að búa sjálfum til slíkar samþykktir, er það einnig rjett stefna, að lofa þeim að hafa þessi ákvæði, ef þeir sjálfir vilja hafa þau, og þykjast þurfa þeirra, og þau eru svo löguð, að amtmaður vill

staðfesta. Jeg vil því leyfa mjer að mæla sem best fram með þessu frumv.

Friðrik Stefánsson: Jeg get ekki gefið þessu frumv. óbreyttu atkvæði mitt, því það skerðir svo bersýnilega atvinnurjett einstakra manna, og kemur í bága við þau ákvæði stjórnarskrárinnar, að eigi megi svipta nokkurn mann eign sinni nema með dómi. Þær sektir, sem við samþykktarbrót eru lagðar, eru auk þess óhófssektir, ef t. d. samþykktin er ekki vísvitandi brotin. Þá skal eigandi skipsins og útgerðarinnar sektast um 100 kr., og svo missir eigandi líka öll veiðarfæri sín og afla, má ske allt að 400 kr. virði, þó eigandinn sje ekki sjálfur fyrir skipinu, og formaðurinn brjóti ekki vísvitandi, sem auðveldlega getur skeð, t. a. m. ef mikið dimmviðri er og straumar, svo netin beri yfir takmarkalínuna. Jeg er nú að sönnu ekki kunnugur fiskiveiðum nje fiskigöngum hjer á Faxaflóa, en svo mikið virðist mjer ljóst um þetta frumv., að gangi það fram óbreytt, þá megi beita því svo, að það verði óþolandi. H. 1. þm. Sudur-Múlas. (Jón Ólafss.) sagði, að þessara laga væri nauðsyn, sakir fiskiveiðasamþykktanna, er menn hikuðu ekki við að brjóta, þrátt fyrir sektirnar. En hver getur um það sagt, hvað mikið hefði fiskazt, ef samþykktin hefði alls ekki verið til?

En af því að jeg vil, að hlutaðeigandi sýslunefndir hafi sem mest samþykkisatkvæði í þessu máli sem öðrum, vil jeg að þetta frumv. sje tekið út af dagskrá, svo að hægt sje að koma fram með breytingartilögur við það. Því þannig mætti laga það svo, að það yrði aðgengilegra. Jeg vil ekki stinga upp á nefnd í því, af því að jeg er hræddur um, sakir tímaleysis, að það komist ekki í gegn á þinginu, því jeg aðhyllist skynsamlega og hóflega takmörkun á atvinnurjetti einstakra manna, þegar almenningsþörf krefur þess.

Jón Ólafsson: Jeg vil leyfa mjer að stinga upp á 3 manna nefnd.

ATKVÆÐAGR.: Nefnd var samp. með 6 atkv. gegn 4, og hlutu kosningu:

Jón Ólafsson með 8 atkv.

Hallgr. Sveinsson — 6 —

Fr. Stefánsson — 4 —

Þá var 2. umr. frestað.

Tillaga til þingsályktunar um að mældur verði Húnaflói og uppsigling á Hvamnsfjörð (46); hvernig ræða skuli.

Eptir uppástungu Jóns Ólafssonar var samþykkt að ljúka þeirri þingsályktun í einni umr.

Tíundi fundur, miðvikudag 11. ágúst kl. 1
Allir á fundi.

Frumv. til laga um löggilding nýrra verzlunarstaða (51); 2. umr.

Forseti leitaði samþykkis þingdeildarinnar og landsh. um, að einnig mætti ræða viðaukatill. (63), sem ekki var útbýtt fyr en á fundinum, og var það samþykki veitt.

ATKVÆÐAGR.: Var síðan gengið til atkvæða um frumv. umræðulaust og var:

1. tölul. samp. með 7 atkv. gegn 2

2. — — — 8 — — 0

3. — — — 7 — — 0

4. — — — 6 — — 4

5. — — — 7 — — 0

Viðaukatill. samp. með 9 atkv.

Frumv. í heild samp. með 7 atkv.

Fyrirsögnin álitin samp. án atkvæðagr.

Málinu vísað til 3. umræðu með 7 atkvæðum.

Frv. til laga um breyting á vinfunga-tollinum (51); 3. umr.

Flutningsmaður (Jón Ólafsson): Jeg finn eigi ástæðu til, að mæla nú fyrir frv. þessu; það hefur engin breytingartill. fram

komið við það, nema þessi viðaukatill. mín, sem samþ. var við 2. umr þess. Það er og búið að ræða frumv. á báðar hliðar, svo ekki virðist þörf nú, að fjölyrða um það.

Landshöfðingi: Mjer finnst þingið eigi að vera sem varasamast með, að búa til lagafrumv., sem ekki eru nauðsynleg, og sje jeg eigi, að þörf sje á þessu frumv. Hjer er einungis farið fram á það, að þeir, sem kaupa hvítt öl, sleppi við að gjalda toll af því. Til þess að geta sannað, að nauðyn sje á þeim lögum, verður fyrst að sanna, að hvítt öl sje nauðsynlegur drykkur, og að löggjafarvaldið þurfi því að hlynna að því. Jeg fyrir mitt leyti get ekki álitíð það neinu betra en annað öl, sem tollur er goldinn af, og að þeir, sem það drekka, sem eru helzt bindindismenn, geta, ekki síður en við hinir, lagt sinn skerf í landssjóðinn fyrir kaup á því. Mjer finnst það meira að segja fagurt, ef þeir hefðu komið fram með frumv. um, að leggja ofurlítinn toll á freyðandi drykki, og sýnt með því, að þeir vildu leggja sinn skerf fram til útgjalda landsins. Þar að auki verður eptirlit með tollskyldunni mjög vafningasamt, ef frumv. þetta verður að lögum, sem jeg hef áður tekið fram, og enda freistandi fyrir menn að draga undan. Jeg verð því að vera á móti þessu frumv., og vil ráða til þess, að það sje ekki látið ganga lengra, ef h. flutningsm. (J. Ó.) ekki vill taka það aptur, sem jeg býst ekki við.

Flutningsmaður (Jón Ólafsson): Mig furðar á undirtektum hæstv. landsh. í þessu máli. Í hverju skyni er tollur lagður á innfluttar vörur yfir höfuð? Aðaltilgangurinn, og hinn eini rjettmæti tilgangur til að leggja tolla á í, er sá, að útvega landssjóði tekjur; um það vona jeg að hæstv. landsh., og vonandi öll þingd., sje mjer samdóma. Og ef vjer lítum á hvítölið,

hver er svo afleiðingin af tollinum? Hún er sú, að tollurinn verkar á það eins og innflutningsbann, og það getur þó ekki verið tilgangurinn með tolllögum, allra sízt um eins saklausan drykk og hvíta ölið. Landssjóður getur ekkert misst, því að hann hefir engar tekjur af því haft, því þó að tollur af hvítu öli næmi 10—20 kr. á ári, get jeg ekki kallað það annað en ekki neitt. Og með því reynslan hefir sýnt þetta, er tilgangi tollsins ekki náð, og jeg er sannfærður um það, að ef þessi afleiðning hefði verið fyrirsjáanleg 1872, þá hefði tollurinn aldrei verið lagður á hvítt öl.

Eins og jeg hef áður tekið fram, álit jeg það ekkert lífsskilyrði, að hvítt öl sje innflutt, en jeg álit það parft og gott, að fá óáfenga drykki til að útrýma hinum áfengu.

Viðvíkjandi því, að það sje tilhlýðilegt, að bindindismenn komi fram með frumv. um tollálögu á þá óáfengu drykki, sem gosdrykkir hafa verið kallaðir, svo þeim með því gefist tækifæri á, að leggja sinn skerf í landssjóðinn, skal jeg geta þess, að jeg hefði ekki fundið neina hvöt hjá mjer til þess að koma fram með slíkt frumv, en jeg finn heldur ekki neina hvöt til að vera á móti því, ef þess konar frumv. lægi fyrir. En jeg get þó ekki sjeð neina sjerlega ástæðu til, að leggja skatt á tilraunir bindindismanna, allra sízt, þegar þess er gætt, að þeir þó hafa komið miklu góðu til leiðar með fjelagsskap sínum. En hitt virðist mjer rjett, að aftaka þann toll, sem aldrei hefir náð tilgangi sínum; um það vona jeg að h. þingd. sje mjer samdóma

Arnuljótur Ólafsson: Jeg skal játa að vísu, að aðaltilgangur tollanna sje sá, að útvega landssjóði tekjur. En þó verður fleira að taka til greina. Tollur er ekki lagður á allar vörur, sem gætu útvegað landssjóði tekjur. Menn skirrast við að

leggja toll á nauðsynjavöruna. Jeg verð að álíta hvítt öl eins ónauðsynlegt, sem t. d. Vínaröl og ýmsar fleiri öltegundir; og jeg hygg þó, að tollurinn hafi eigi verið lagður á hvíta ölið af því, að það hafi verið álitid ónauðsynlegt, heldur af hinu, að hefði farið verið að gjöra mun á tollinum á ýmsum öltegundum, leggja hærri toll á bærskt öl, lægri á bitteröl og minnst á hvítt öl, þá yrði tollgæzlan mjög örðug. Jeg vil vekja athygli h. flutningsm. (J. Ó.) á því, að h. Nd. hefir nú viljað leggja 5 aura toll á hvítt öl, en 10 aura á annað öl, og sýnist henni því ekki ástæða til, að hlífa hvítu öli alveg við tollinum; og mig furðar á því, ef h. flutningsm. (J. Ó.) hefir ekki sjerstaklegt traust á því, sem h. Nd. gjörir í tollmálum, þótt ekki væri af annari ástæðu en þeirri, að hætt er við, að frumv. hans falli þar, ef það kemur í bága við frumv. þeirrar deildar.

Það er skaði fyrir þetta frumv., að h. flutningsm. hefir ekki viljað fylgja þeim bendingum mínum og hæstv. landsh., að leggja toll á gosdrykkina, því frumv. þetta yrði aðgengilegra, ef tollurinn væri fluttur yfir á gosdrykkina, ef fluttur yrði tollur og toll-leysi milli hvíta ölsins og þessara drykkja, því að þá kæmi tilgangurinn berlega í ljós, að hollara sje fyrir hofgæðingana hjer á þinginu, að kæla hita sinn með hvítu öli, en að æsa hann með gosdrykkjum, því að þá yrði þeim enn hættara við gosi.

Landshöfðingi: H. flutningsm. (J. Ó.) getur ekki fullyrt það, að tollurinn hafi haft sömu áhrif á innflutning hvítöls, sem bann. Til þess þarf hann að sanna, að meira hafi verið flutt inn af því áður en tollurinn var á það lagður, en eptir. Jeg hefi sjálfur ekki fyr nje síðar drukkið mikið hvítt öl, en jeg hefi orðið var við það líkt eptir sem áður en tollurinn var settur á það, og er mjer því nær að halda, að tollurinn hafi engin áhrif haft á innflutning þess.

Það hefir áður komið fram sem al-

varlegur vilji þingsins, að undanskilja enga öltegund frá tollinum. Í lögunum 1872 segir: »Af alls konar víni og brennivíni, eða þess háttar tilbúnum áfengum drykkjum, skal greiða aðflutningsgjald. En í lögunum 1876 er þessu breytt þannig, að það er tekið fram sjerstaklega, að alls konar öl skuli vera tollskyld, til að koma í veg fyrir, að nokkur öltegund geti verið undantekin. Þessari skoðun, sem þingið hafði, þegar það samdi hin síðari tolllög, finnst mjer engin ástæða til eð breyta nú. Nú á enn fremur h. þingd. von á frumv. um toll frá h. Nd., og vilji menn endilega breyta í þá átt, sem þetta frumv. gjörir, sem hjer liggur fyrir, er rjettast að gjöra þær breytingar í þessu aðaltollfrumv. Það er öldungis ónauðsynlegt, að gjöra það með sjerstöku frumv.

Jakob Guðmundsson: Það er öldungis rjett, sem h. 6. kgk. þm. (A. Ó.) tók fram, að tollur er ekki eingöngu lagður á til að útvega landssjóði tekjur, heldur hafa menn og það fyrir augum, að leggja tollinn ekki á nauðsynjavörurnar, heldur á hinar óþörfu vörurnar. Þetta er almenn og mjög skynsamleg hagfræðisregla. En menn verða og að gæta þess, að hinar miður nauðsynlegu vörur eru tvenns konar. Fyrst þær, sem eru reyndar ónauðsynlegar, en ekki skaðlegar, og í öðru lagi þær, sem eru hvorttveggja, bæði ónauðsynlegar og skaðlegar. Það eru því í raun rjettri þrenns konar vörur, sem menn verða að hafa fyrir augum. Í fyrsta lagi nauðsynjavörur, sem ekki má tolla. Í öðru lagi hinar óskaðlegu en ónauðsynlegu vörur, sem minna má tolla; og í þriðja lagi hinar skaðlegu ónauðsynlegu vörur, sem mest má tolla. Þessari reglu mun fylgt meðal annara þjóða. En af því, að jeg er óölfróður maður, vil jeg leyfa mjer að spyrja: Hefir allt hvítt öl jafnan styrkleika? Mjer er ekki kunnugt, hvört svo er. Hjer í frumv. er takmarkið sett í gráða, og eptir því virðist mjer, að ef einhver tegund af hvítu öli reyndist

sterkari en ein gráða, þá yrði sú tegund ekki tollfrí; enda mundi það verða tekið fram á tollskránni

Flutningsmaður (Jón Ólafsson): Viðvikjandi því, að h. 6. kgk. (A. Ó.) var hræddur um, að þetta frv. kæmi í bága við frv. það um toll á áfengum drykkjum, sem er nú í h. Nd., skal jeg geta þess, að því er ekki svo varið. Því er nú fyrst og fremst ekki enn ráðið til lykta, og í öðru lagi var þessi ákvörðun um 5 aura tollinn á hvítu öli felld úr því við 2. umr. einmitt til þess, að greiða þessu frv. veg. (A. Ó.: Nei!). Jú; mjer er það kunnugt; þetta ákvæði var einmitt felld úr, svo að þetta frv. kæmi ekki í bága við það, heldur gæti gengið sinn veg og gæti annaðhvort staðið eða fallið fyrir sig. Viðvikjandi breytingu þeirri, sem tollurinn hefur haft á innflutning hvíta ölsins, skal jeg geta þess, að jeg tók þetta fram við 1. og 2. umr., og mótmælti því þá enginn. Jeg hef því ekki búið mig út með neinar sannanir þessu viðvikjandi, en jeg dæmi um það eptir þekkingu minni. Enda er það öllum kunnugt, að fyrir 1872 var títt að flytja inn hvítt öl, en síðan sama sem ekki neitt, og af því má álykta, að tollurinn hafi verkað eins og innflutningsbann.

Þótt landshöfðinginn nú hafi á móti því, að hvítt öl sje tolllaust, þá var samt fulltrúi stjórnarinnar 1875 einmitt með því þá, að tollurinn væri ekki lagður á hvítt öl. Jeg vona því, að það sje hans persónulega meining, sem veldur því, að hann er móti þessu máli, en ekki það, að hann hafi nú umboð frá stjórninni til þess.

Hallgrímur Sveinsson: Við fyrri umræðu þessa máls hef jeg tekið það fram, að mjer virðist frv. þetta saklaust, og gæti haft góðar afleiðingar. Hinn eini efi, sem jeg hafði, var í því fólgin, hvort eptirlitið með tollinum mundi ekki verða of erfitt. Þá varekki hin seinasta málsgrein komin, sem

nú er. Hæstv. landshöfðingi tók þá einmitt fram, að eptirlitið mundi verða erfitt, nema tollþjónar væru skyldaðir til, að mæla styrkleikann á ölinu, eins og á öðrum vínföngum. Þetta hefur h. flutningsmaður tekið til greina í viðaukatill. sinni, sem samþykkt var síðast, að á tollskránum skuli jafnan tilgreindur styrkleiki ölsins, ella borgi tollgreiðandi toll af því, nema hann láti á sinn kostnað rannsaka það, er hingað kemur til landsins, og fái vottorð lögreglustjóra um styrkleikann. Sje nú með þessu byggt fyrir erfiðleikann með eptirlitið, og sjeu engin vandkvæði á að útvega þetta tollvottorð, þá er minn efi horfinn. En svo kemur til greina, hvort æskilegt sje, að hafa þetta ósterka öl tolllaust. Fyrir landssjóð virðist hvorki vera verulegur hagur, þótt tollurinn hjeldist, nje verulegt tjón, þó að hann verði af tekinn. Að hvítt öl geti kallast nauðsynjavara, held jeg ekki, og heldur ekki nein sælgætis- eða munadurvara, sem menn brúki sem luxus að gamni sínu. En jeg held það verði nánast að skoðast sem svaladrykkur, að eins dálítið betri svaladrykkur en sá er almennt tíðkast hjer á landi, vatn tómmt, eða vatn sýru blandað. Væri ölgjörð í landinu, mundi engum detta í hug að leggja nokkurt gjald á hvítt eða alls óáfengt öl. Fyrst nú ekki er útlit fyrir, að ölgjörð geti komizt á í landinu sjálfu, álit jeg eigi, að ástæða sje til að íþyngja þeim, sem hvítt öl vilja kaupa, og þessi tollur, sem á því er sem stendur, stendur ekki í neinu sanngirnislegu hlutfalli við verð þess. Jeg vil taka til dæmis aðra þess háttar vöru, kaffið. Hvað ætli menn segðu, ef farið væri fram á að tolla hvert pund af því með 30—50 aurum, sem mundi láta nærri sama hlutfalli við verðið? Jeg er viss um, að slíkt mundi vera kallað gifurlegt, og væri það líka. Væri hjer að ræða um lágan toll, sem hvíldi á ölinu, svo sem 1 eyri eða slíkt á potti hverjum, gæti það ef

til vill álitizt enn hugsunarrjettara, að láta þann toll halda sjer, heldur en hafa það alveg tolllaust. En nú er eigi svo, og engar tillögur hafa komið fram í þá átt. Og fyrst þetta frv. veldur engum vandkvæðum með tollgreiðsluna, og fyrst varan er eigi höfð til misbrúkunar, heldur miklu fremur notuð sem saklaus svaladrykkur, álit jeg ástæðu vera til, að þingið ljetti nú þeim tolli af þessari vöru, sem það lagði á fyrir 10—11 árum síðan. Jeg ætla, að menn einnig þá hafi viðurkennt, að með þeim tolli yrði óáfenga ölið talsvert hart úti, en væntanlega óttast, að aðgreining tegundanna yrði torveld, og svo látið öl vera öl.

Jakob Guðmundsson: Jeg ætla aðeins að segja nokkur orð til athugunar um þá brúkun, sem jeg vissi á hvítu öli áður, þegar jeg var hjer í Reykjavík. Þá veit jeg að það var haft meira en til skemmtibrúkunar, því jeg fjekk það á því eina veitingahúsi, sem hjer var þá, til útáláts út á graut. (*Landsh.: Ne-ei!*). Jú; og eins álit jeg, að það gæti sparað mikið kaffi, og fengizt hollari drykkur, ef hvítölið yrði tíðkanlegt. Jeg fyrir mitt leyti veit, að í því kaffi, sem nú er víða hvar tilbúið, er minni hressing en í hvítu öli og hvíta ölið er næsta saklaus drykkur

Arnuljótur Ólafsson: Jeg vil taka það fram, að það getur ekki verið að tala um, að þennan toll, sem á ölinu er, sje að skoða sem neitt aðflutningsbann. Tollurinn getur ekki fælt meun fremur frá að drekka hvítt öl en annað öl, með því að tollurinn er jafnhár á öllu öli. Hvítt öl er verðlægra í innkaupi; munurinn er því að eins sá, að það verður þeim mun ódýrara en annað öl, fyrst jafnhár tollur leggst á allt öl. Hafi nú hvítt öl ekki verið flutt að neinum mun meðan enginn tollur var á því, þá gagnar ekki, að taka tollinn af; það sanna er, og það kennir reynslan oss, að menn drekka

það sem þeir vilja drekka þrátt fyrir tollinn. Ef einhver vill öl út á graut eða í stað kaffis, þá getur hann fengið það hjer til bóíð, ef hann getur ekki borgað 5 auro í toll. Jeg fæ ekki sjeð, að gagn verði að þessu frv., ekki einu sinni fyrir hofgæðingana. Jeg veit, að meining flutningsmanns er góð, en — eins og menn vita — góð meining enga gjörir stoð. Eins og fram hefur verið tekið, mundi toll-eptirlitið verða lakara, ef eigi ófært; því það er með öllu óvíst, hvort tollstjórnin í Danmörku vildi taka að sjer, að mæla styrkleikann á öllu öli, þó að það sje gjört á vínföngum, og er mjer nær að halda, að hún fáist eigi til að gjöra það.

Flutningsmaður (Jón Ólafsson): Jeg skal að eins benda á, að svarið til þessarar ræðu h. 6. konungkj. þingm. (A. Ó.) liggur í ræðu h. 5. kgk. þm. (H. Sv.) rjett áðan. Það er eigi hægt að jafna saman tollinum á vöru, sem er mjög mismunandi að verði. Hvað það snertir, að tollstjórnin muni ekki vilja taka að sjer að mæla og gefa vottorð um styrkleikann, þá skaðar það þá menn eina, sem flytja ölið inn; þeir verða þá að láta mæla ölið hjer upp á sinn eigin kostnað, en að öðrum kosti greiða tollinn.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 7 atkv. gegn 4, og afgreitt síðan til Nd.

Tillaga til þingsályktunar um að mældur verði Húnaflói og uppsigling á Hvammsfjörð (46). Ein umr.

Flutningsmaður (Jakob Guðmundsson): Jeg finn eigi ástæðu til að fara neinum orðum um þessa till., þar sem þessi sama uppástunga hefir legið fyrir þinginu og farið frá því tvisvar áður. Þetta er að eins ítrekun við stjórnina. Jeg veit, að stjórnin muni vilja þetta, en getur það ekki vegna kringumstæðanna. Það má vera, að það standi á fjárveitingu frá ríkisþinginu. En

8 (30. ágúst).

það er gott að ítreka beiðnina, ef það kynni að geta verkað á ríkisþingið.

Landshöfðingi: Jeg álit þessa þingsályktun óparfa, einmitt af þeim ástæðum, sem h. flutningsm. (J. G.) kom fram með, því að þessi till. hefir verið samþykkt áður, og það á síðasta þingi, og stjórnin vill gjarnan verða við áskoruninni, og hefur farið þess á leit við fjárveitingarvaldið, að fje væri veitt til þess, að skip verði gert út til þessa, en það hefur neitað um fjárveitinguna. Þess vegna hefur þessi áskorun nú ekkert upp á sig. Stjórnin man eptir þessari ósk þingsins, og mun gera sitt til að framkvæma hana við fyrsta tækifæri. En meðan eins hagar til og nú, er ekki til neins að fara fram á það.

Jón Ólafsson: Jeg ímynda mér, að h. flutningsm. (J. G.) hafi komið fram með þessa ítrekðu áskorun nú einmitt af því, að hann þóttist viss um góðan vilja stjórnarinnar, sem áður hefir að eins strandað á þrjózku fjárveitingarvalds ríkisins. Og af því hann vissi, að stjórnin í Danmörku hefur nú ein fjárveitingarvaldið í sinni hendi, hefir honum þótt hentugur tími til að minna hana á þessa nauðsyn vora nú, þegar hún þarf ekki annað en sjálf að veita sjálfri sjer fjeð, sem til þessa þyrfti að kosta.

Landshöfðingi: Jeg verð að pakka h. þingm. (J. Ó.) fyrir upplýsinguna. Jeg vissi eigi fyr til þess, að allt fjárveitingavalðið nú væri saman komið hjá stjórninni. Hann hefir víst fengið að vita þessa nýlundu gegnum einhverja hraðfrjett, sem mun vera áreiðanleg að vonum, en mér er sú frjett ókunnug. Jeg álit, eins og jeg hef sagt, að þessi þingsályktun sje óþörf, en ekki skaðleg, ef þingdeildinni er mikið umhugað um hana. En það er ekki útlit fyrir, að hún fái framgang í bráðina, af þeirri orsök, að sá þáttur fjárveitingavaldsins, sem áður hefir neitað að leggja fram fje til

uppmælinga hjer við land, mun að líkindum ekki verða fúsari á að leggja það fram nú en áður.

Jón Ólafsson: Jeg veit, að hæstv. landsh. hlýtur að vera það jafn kunnugt og mér, að hendur stjórnarinnar eru þetta ár ekki bundnar af neinum fjárlögum, og stjórninni hefir til þessa ekki orðið skotaskuld úr því að veita sjálfri sjer allt það fje ríkulega, sem hún þykist með þurfa, svo að ef hún álitur hjer «brýna nauðsyn til bera», þá mun varla smásmuglegt tillit til fornra fjárneitana ríkisþingsins hamla henni frá að veita sjálfri sjer fje til þessa þarflega fyrirtækis.

Arnþjótur Ólafsson: Jeg vildi leyfa mér að benda h. flutningsm. (J. G.) á, hvort honum þyki ekki óviðkunnanlegt, að vera að biðja dönsku stjórnina um þetta, að mæla hjer upp firði, einkum Hvammsfjörð. Jeg vildi stinga upp á því við hann, hvort hann vildi ekki geyma þetta verk handa íslenzku ráðgjöfunum. Það hefir verið sagt í h. Nd., að þeir mundu hafa næsta lítið að gjöra, svo þeir þyrftu ekki há laun. En úr því þeir nú samt eru búnir að fá háu launin, virðist betur við eiga, að þeir fengju eitthvað að starfa, og finnst mér einkar vel við eiga, að þeir fái Hvammsfjörð að mæla.

Flutningsmaður (Jakob Guðmundsson): Mjer þætti það viðkunnanlegra, að hin sama stjórn, sem fyrst löggildir verzlunarstað á Hvammsfirði, yrði líka til þess, að gjöra það mögulegt, að hann verði notaður. Og jeg mundi telja það mjög happasælt, ef mér hlotnaðist að hafa verið hvatamaður að því, ef stjórnin gjörði sjer þetta til sóma.

Hallgrímur Sveinsson: Í tyrra var samþykkt þingsál. samhljóða þeirri, sem nú ræðir um. Og úr því stjórnin hefir lýst því yfir, að hún vildi hlynna að þessu máli, en gæti það að eins ekki í bráðina, finnst

mjer ekki ástæða til að höggva nú í sama farið, og endurtaka ályktunina. Jeg vildi því heldur leyfa mjer að stinga upp á, að lykta þessar umræður með rökstuddri dagskrá. En ef svo skyldi vera, að slíkt þætti eigi nægilega undirbúið, af því að tillaga til rökstuddrar dagskrár hefur eigi verið send forseta fyrir fund, vildi jeg mælast til, að umræðu þessari væri frestað. Jeg hafði hugsað mjer dagskrána þannig orðaða:

«Í því trausti, að stjórnin muni svo fljótt sem unnt er verða við þeirri áskorun um uppmælingar á Hvammsfirði og í Húnaflóa m. fl., sem þingið 1885 fór fram á, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá».

Flutningsmaður (Jakob Guðmundsson): Jeg hef eigi á móti þessari aðferð, ef h. þingdeild vill hana heldur en hina. Báðar hafa sama tilgang, og jeg held líka verkun. En með tilliti til þess, sem h. 5. kgk. pm. talaði um, að ekki ætti við að höggva í sama farið, skal jeg svara því, að það er öllum kunnugt, að þingið hefur ekki hingað til kynokað sjer við að «höggva í sama farið», þótt stjórnin hafi eigi fengizt til að gjöra það eða það. Stjórnin hefir sjaldnast neitað beint ástæðulaust, heldur borið fyrir sig einhverjar að hennar áliti skynsamlegar ástæður, t. d. að fje vantaði. Eins hefir hún nú sagt, að ei væri fje fyrir hendi, þótt hún að sönnu vildi verða við áskorun þingsins. Það væri þá ekki neitt nýtt eða óvanalegt, þó að þetta væri ámalgað við hana.

— Eptir að þessum ræðum var lokið, bar *forseti* undir atkvæði deildarinnar, hvort fresta skyldi umræðunni vegna tillögu hins 5. kgk. pm. (H. Sv.) um rökstudda dagskrá. Vegna þess. að atkvæðagreiðsla var óglögg, var nafnakall við haft, og sögðu

Fríðrik Steffánsson,
Hallgrímur Sveinsson,

Jakob Guðmundsson.
Sighv. Árnason,
Skúli Þorvarðarson.

Næi sögðu:

Benidikt Kristjánsson,
Arnljóður Ólafsson,
Jón Pjetursson,
Lárus Sveinbjörnsson,
Magnús Stephensen.

Jón Ólafsson greiddi eigi atkvæði, og gaf þá ástæðu, að sjer væri eigi ljóst, hver áhrif atkvæðagreiðsla hefði á það, hvort dagskráin gæti komið til atkv. á þessum fundi. En deildin vildi ekki taka þessa ástæðu gilda, og skyldi þá eptir þingsköpunum telja hann með meira hlutanum. En meiri hluti var enginn til hjer. er atkvæði stóðu jöfn, og skar *forseti* svo úr, að uppástungan um frestun væri fallin með 5 atkv. gegn 5, og hefði deildin þannig ákveðið, að eigi þyrfti að fresta umræðunni vegna dagskráruppástungunnar.

Þar næst var uppástunga hins 5. kgk. pm. (H. Sv.) borin undir atkvæði, og var hún samþykkt með 7 atkvæðum.

Frv. til laga um afnám sronefndra Marius- og Pjeturslambs; 3. umr.

Flutningsmaður (Jón Ólafsson): Með því að engin breytingar-till. hefur fram komið, finn jeg eigi ástæðu til að tala um málið frekara, en óska, að frv. verði samþykkt.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samp. með 6 atkv. gegn 5, og afgreitt síðan til Nd.

Ellefti fundur. fimmtudag 12. ágúst, kl. 1.

Allir á fundi, nema 2. kgk pm. (M. Stephensen).

Forseti gat þess, að hann hefði fengið tilkynningu um, að í nefndinni í málinu um breyting á lögum um fms atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum, 14. des. 1877, væri Hallgrímur Sveinsson kosinn formaður

og framsögumaður, en Jón Ólafsson skrifari.

Frumvarp til laga um að stjórnninni veitist heimild til að selja þjóðjörðina Höfðahús í Fúskrúðsfjarðarhreppi (62); 1. umr.

Jón Ólafsson: Jeg vil að eins mæla með því, að h. pingd. samþykki þetta frv. eins og gjört hefir verið í Nd. Mjer er kunnug jörðin, sem hjer er um að ræða, og get jeg sagt, að verðið, sem á hana er sett, er ekki að eins sanngjarnt frá sjónarmiði landssjóðsins, heldur má heita geypiverð. Það er og því fremur sanngjarnt, að jörðin verði seld, sem það verð, sem í jörðinni nú liggur, er að miklu leyti að þakka aðgjörðum þess ábúanda, sem á henni býr. Að öðru leyti skal jeg ekki fjölyrða um málið, en óska það megi ganga til 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með öllum atkvæðum.

Frumvarp til laga um kosningar til alþingis (24, 68, 69, 70); framh. 1. umr.

Forseti: Þegar þetta frumv. var sett á dagskrá, var búizt við, að þar að lútandi þingskjölum mundi verða útbýtt fyrir en reynd hefir á orðið. Nefndarálitinu var útbýtt í gærkveldi kl. rúmlega 6, samkvæmt skýrslu skrifstofustjóra, og vona jeg að h. pingmenn hafi fengið það um sama leyti. Það er því eigi liðinn sá tími frá útbýtingu þess, sem ákveðinn er í þingsköpunum, enda hefi jeg og fengið áskorun frá 4 h. pm.: Benid. Kristjánssyni, Jak. Guðmundssyni, Jóni Ólafssyni og Friðr. Stefánssyni, um að taka málið út af dagskrá. Jeg leyfi mjer því að taka málið út af dagskrá.

Þar næst skal jeg geta þess, að jeg hefi fengið brjef frá 4 h. pm.: Benid. Kristjánss., Jóni Ólafssyni, Friðrik Stefánssyni og Skúla Þorvarðarsyni um að hafa fund þegar í

kvöld, og taka þá þetta frumv. á dagskrá til framh. 1. umr.

Skal jeg því sem forseti ákveða í fyrsta lagi fund á morgun kl. 1, með á dagskrá, auk annara mála, þetta frumv. til kosningarlaga til framh. 1. umr. með fyrirvara. Og í öðru lagi skal jeg ákveða fund kl. 7 í dag, með tiltekinni dagskrá, samkvæmt beiðni þessara 4 h. pm., og verður þá tekið fyrir frumv. til kosningarlaga, framh. 1. umr., ef deildin samþykkir það með atkvæðagreiðslu í byrjun fundarins.

Tólfti fundur, fimmtud. 12. ág. kl. 7 eptir háð.

Þá er forseti deildarinnar og 7 aðrir pingdeildarmenn höfðu beiðið $\frac{1}{4}$ stundar eptir þeim 4 pingmönnum. er ekki mættu á fundi, nefnilega:

Jóni Pjeturssyni, 1. kgk. pm.,

Magnúsi Stephensen, 2. kgk. pm.,

Lárusi E. Sveinbjörnsson, 4. kgk. pm. og

Arnþjóti Ólafssyni, 6. kgk. pm.,

lýsti forseti því yfir, að fundurinn yrði ekki settur nje haldinn, þar eð ekki væru mættir á fundi ² 3 þeirra pingdeildarmanna, er atkvæði greiða, og því engin ályktun yrði gjörð um þingmál, samkvæmt 35. gr. þingskapanna.

Þrettándi fundur, föstudag 13. ágúst kl. 1.

Allir á fundi.

Frumvarp til laga um löggilding nýrra verzlunarstaða (78); 3. umr.

Jakob Guðmundsson: Jeg vil leyfa mjer að mælask til þess, að h. forseti vildi bera það undir atkvæði h. pingdeildar, að taka frumv. þetta út af dagskrá, af þeirri ástæðu, að það er ósk nokkurra þingmanna, að gjöra við það breytingartillögu.

Forseti: Jeg hefi nú í þessu fengið skriflega áskorun um þetta sama frá 4 h.

pm., og með því að ástæður eru ekki tilgreindar, vil jeg bera þessa tillögu undir atkvæði h. pingdeildar.

Arnþjótur Ólafsson: Það væri æskilegt að heyra ástæðurnar fyrir því, að taka frumv. út af dagskrá.

Jakob Guðmundsson: Ástæðurnar eru þær, að menn hafa óskað eptir, að einum verzlunarstað sje bætt inn á frumv., sem er Vogavík í Gullbringu- og Kjósarsýslu.

Síðan var samþykkt með 6 atkvæðum gegn 4, að taka frumv. út af dagskrá.

Frumvarp til laga um kosningar til alþingis (24, 68, 69, 70); framh. 1. umr.

Framsögumaður (Jón Ólafsson): Nefndin hefir í álitsskjali því, sem útbýtt hefir verið, skýrt frá hinum helztu ástæðum fyrir breytingum þeim, er hún hefir stungið upp á við frumv. Það liggur eigi fyrir nú, að ræða um einstök atriði í frumv., heldur að eins stefnu þess í heild sinni, og skal jeg því að eins snúa mjer að einu aðalatriði, sem er verulega nýtt í því; það er tilhögunin á kosningum til efri deildar. Hin endurskoðaða stjórnarskrá, sem frumv. byggist á, ákveður sjálf skilyrðin fyrir kjörgengi og kosningarrjetti, svo að nefndin hafði bundnar hendur. Það er ákveðið í stjórnarskránni, að kjósa skuli til Ed. í einu lagi um allt land, svo að kosningalögin hafa eigi annað að gjöra en segja hvernig skuli kjósa; og í nefndarálitinu hefir nefndin tekið fram ástæðurnar fyrir því, að þessi aðferð er tekin, sem tekin er, nefnilega hlutfallskosningar. Ástæðan er sú, að sjálft frumv. til endurskoðaðrar stjórnarskrár gjörir ráð fyrir ólíkum grundvelli fyrir kosningunum til efri og neðri deildar; og þegar til þess er litið, hver grundvöllur muni heppilegastur fyrir kosningum til Ed., annar en sá, sem er við gómtu aðferðina, meirihlutamagníð ótakmarkað, sá nefndin þrjá vegi. Hinn fyrsti er sá, að binda kosningarrjettinn við stjettir, eða

við sjerstakt efnatakmark, en upp á slíku gat nefndin ekki stungið, af því að hin endurskoðaða stjórnarskrá setur föst skilyrði fyrir kosningarrjettinum, enda er eigi svo hagað hjer á landi, að til sjeu sjerstakar stjettir efnamanna, sem hafi sjerstaka hagsmuni, frábreytta öðrum landsmönnum yfir höfuð.

Önnur aðferðin eru tvöfaldar kosningar; en sjeu tvöfaldar kosningar meirihluta-kosningar, þá er mismunurinn í rauninni enginn á grundvelli þeirra og einfaldra kosninga. Grundvöllurinn er hvort sem er meirihluta-einveldi. Aðferðin er að eins önnur, sú, að láta kosninguna ganga gegnum tvöfaldan hreinsunareld, og einasta ástæða til að halda þeim fram væri þá, að kosningarnar yrðu vandaðri við það, með því kjörmennirnir væru sjálfstæðari en frumkjósendur. En reynslan hefir sýnt, að slíkar tvöfaldar kosningar hafa að eins orðið til að tryggja vald meiri blutans enn fastara; svo er t. d. í Noregi, og sama er að segja um Danmörku. Þegar kjörmannakosningar fara fram, frjetta menn ekki einu sinni, hverjir hafi verið kosnir, heldur eingöngu, hve margir hægri kjörmenn og hve margir vinstri kjörmenn hafi komizt að. Það er hreint *imperativt mandat*, sem þeir fá; þeir eru kosnir þannig, að þeir hafi áður lýst því, hverjum þeir mundu atkvæði greiða; þeir fara því með bundið umboð, og við það missist sú trygging, sem átti að nást með tvöföldu kosningunum.

Þá koma hlutfallskosningarnar, sem frumvarpið heldur fram og við fjellumst á, af því að þær virðast fullnægja best kröfunum til rjettlátrar kosningaraðferðar. Þegar þjóðin kýs fulltrúa til að fullnægja sínum þætti af löggjafarvaldinu, er tilgangurinn sá, að ná sem fyllstri og sannastri ímynd af þjóðinni eins og hún er. En það verður því að eins, að tekið sje tillit til allra skoðana, sem hreifa sig í þjóðinni, og svo út-

breiddar eru, að til greina geti komið; að allir flokkar komi fram, sem nema svo miklum fjölda. að þeirra gæti verulega. Hugsjónin, sem vakir fyrir þeim, er halda fram hlutfallskosningunum, er sú að þingið eigi að sínu leyti að vera eins mynd af þjóðinni, eins og landkortíð af landi, mannsmynd af manni. Það er vitaskuld, að það geta verið svo litlir flokkar, að þeir geti ekki komið fram. En það geta líka verið smádrættir í andliti, sem ekki koma fram á mynd, og þúfur og túngarðar á landi, sem sjást ekki á korti, þótt nákvæmt sje. En það stóra sjest: fjöll og fjót og sýsluskil. Eins er með hlutfallskosningarnar. Allir þeir flokkar, sem eru eins mikill hluti af þjóðinni, eins og einn fulltrúi er mikill hluti af þinginu, eiga að geta komið fram; ef þingmenn t. d. eru 36. þá á hver sá flokkur, sem að fjölda nemur $\frac{1}{36}$ af tölu allrar þjóðarinnar, heimting á fulltrúa. Þetta er rjettlátt, og ætti sjerstaklega að vera vinsælt hjá þeim mönnum, sem ekki eru vissir um, að þeir sjeu í meiri hluta. Menn skyldu helst hugsa, að aðferðin mætti mótmælum frá þeim, sem telja víst, að skoðanir þeirra falli saman við skoðanir meiri hlutans; því, að aðhyllast hlutfallskosningar, gætu þeir skoðað eins og að kasta frá sjer nokkru af því valdi, sem þeir annars eru vissir um að hafa allt. En ef meirihluta-menn vilja eigi beita valdi sínu í blindni, heldur er annara um að fá það fram, sem sannast er og rjettast; svo fram- arlega sem tilgangur þeirra er, eins og allra flokka ætti að vera, að leita sannleikans, þá ættu þeir að vera vissastir um að finna sannleikann með því móti, að allar mótbárur geti komizt fram gegn skoðun þeirra. svo að barizt verði móti þeim. Þá eru þeir fyrst vissir um, að þeim yfirsjáist síður, og að aðrir geti sagt það, sem þeim liggur á hjarta; þá á það, sem rjettmætt er í hverri skoðun, kost á að koma fram og ryðja sjer til rúms.

Sumir koma með þá mótbáru, að það

dragi afl og einingu úr löggjafarþinginu, ef öllum smáflokkum verði hleypt þar að. Þetta á fremur við framkvæmdarvaldið og umboðsstjórnina, en eigi svo mjög við þing. Þar ganga hugleiðingar og umræður á undan úrslitum, og er nauðsynlegt, að allar skoðanir komi fram, svo að málin verði skoðuð frá öllum hliðum. Þegar til atkvæða og úrslita kemur, verður auðvitað eigi sneitt hjá, að þeir verði ofan á, sem sterkastir eru að fjölda; en svo á og verður að vera.

Eitt er það atriði, sem eigi er tekið fram í nefndarálitinu, að þó að menn fallizt á aðferðina yfir höfuð, geta menn komið með þá spurningu: við hvora deildina á hún betur, Ed. eða Nd? Jeg hugsa mjer, að það mætti færa fram þær ástæður fyrir því, að hún eigi betur við neðri deild, að sú deild, sem kosin er með hlutfallskosningunum, verði aðal-vígröllur hinna sundurleitu skoðana; þar verði því ágreiningurinn skarp-ari, samlyndið minna, flokkadrátturinn æst-astur, og það eigi betur við, að þetta komi fram í Nd. En það má einnig líta á þetta frá gagnstæðri hlið. Það má líta svo á, að það, að allar skoðanir fá rjett til að koma fram, geri umburðarlyndið og stillinguna meiri, en dragi úr flokkadráttarbeiskjunni, geri menn umburðarlyndari, samningsfúsari. Og mestu varðar það, að eptir þeim ákvæðum, sem standa í frumv. til endurskoðaðrar stjórnarskrár, er ráð fyrir gert, að ákæruvaldið, ef kæra skal ráðgjafa, sje hjá Nd., en Ed. sitji landsdóminn. Væri nú Ed. kosin með meirihluta-kosning, þá væri gefið, hvert álit dómenda væri í hvert skipti; þeir hlytu að hafa álit meiri hlutans, hins sama hluta, sem hefir ákæruvaldið, og væri þá hættara við, að dómur væri felldur eigi eptir rjetti og sanngirni, heldur eptir því, sem sterkastur væri straumurinn til, og það er eigi tilgangurinn. En þegar Nd. er byggð á meirihluta-kosning, en Ed. á hlutfallskosningum, þá er tryggingin meiri, að meirihluta-valdið verði ekki eins einvalt. Til

þess að felldur verði áfellsdómur í landsdóminum, þarf $\frac{2}{3}$ atkvæða, samkv. frumv. því til ábyrgðarlaga, sem fram er komið í Nd. eftir samkomulagi við fylgismenn þessa máls hjer í deildinni, og er þá mikil trygging, að það verði eigi gjört nema af gildum ástæðum, því stjórninni eru minni hlutar jafnan hlyntari, enda standa þeir tiltölulega betur að vígi gagnvart henni, en meiri hlutinn. Það er viðurkennt um allan heim, að minnihlutar hafa tiltölulega meira magn við stjórn en meirihluti. Þegar minnihlutar sameinast innbyrðis, þá geta þeir opt ráðið úrslitum. Ef t. d. 7 eru í meirihluta, en 2, 2 og 1 í mismunandi minnihlutum, þá nægir eigi, að þeir 7 einir áfelli, svo framarlega sem minni hlutarnir álíta hinn ákærða syfkan. Og ef menn gjöra ráð fyrir, að ástríðurnar sjeu sjerstaklega hjá meiri hlutanum, þá er þessi skipun minni hlutanna trygging gegn því, að ófyrirsynjudómar verði felldir í landsdómnum. Þessi ákvæði um landsdóminn gera það sjerstaklega æskilegt, að efri deildin verði saman sett eftir hlutfallskosningum, því að við það getur komið í deildina æskilegur konservatismi, sem er trygging fyrir, að landsdómurinn verði enginn skeljadómur, heldur dómstóll, sem dæmir svo nálægt kröfum rjettlætisins, sem unnt er að tryggja með kosningum.

Af þessum ástæðum vona jeg að aðalstefna frumv. fái meðhald hjá h. deild. Einstök atriði skal jeg ekki fara út í, því síður, sem þau liggja eigi nú fyrir til umræðu.

Jeg skal að eins nefna eitt atriði, sem jeg gat um við fyrri hluta þessarar umræðu, að það er eitt ákvæðið í 1. gr. stafl. d., sem rýmkar um kosningarjettinn. En það er samkv. stjórnskrárfrumv., sem leyfir, að það megi gjöra það með einföldum lögum, og má þá eins vel gera það með kosningalögum, eins og með öðrum sjerstökum lögum.

Að svo stöddu skal jeg svo eigi fara

fleiri orðum um málið, en legg til, að h. deild láti það ganga til 2. umræðu.

Arnþjótur Ólafsson: Jeg hygg óþarft, að ræða þetta frumv. mikið, fyrst af því, að þeir menn hafa um það fjallað, sem trúandi er til, að gjöra þá svo úr garði, að h. þingd. muni lítið geta bætt það, og önnur ástæðan er sú, sem liggur í fyrirsögn frumv., að það getur ekki öðlæzt gildi, fyr en hin endurskodaða stjórnskrá hefir fengið staðfestingu konungs. Mjer finnst óþarft, að ræða mikið það mál, sem bundið er aptan við það frumv., sem allir þm., bæði í Ed. og Nd., geta sagt sjálfum sjer, að aldrei muni verða að lögum. En jeg skal þó minnast lítið eitt á þær kosningaraðferðir, sem eru grundvöllur þessa frumv., samkvæmt orðum h. framsögumanns (J. Ó.).

Af þeim þremur kosningar-aðferðum, er getur um í nefndarálitinu, tók h. framsögumaður (J. Ó.) fram, að hlutfallskosningin væri hin bezta og tiltækilegasta til efri deildar þingsins. Jeg skildi vel það, sem hann yfir höfuð mælti fram með þessari kosningaraðferð; en jeg skildi eigi þar á móti ástæður hans fyrir því, að hlutfallskosningar ættu betur við kosningar til efri deildar en neðri deildar alþingis. Jeg er gagnstæðrar skoðunar. Hann getur máske sagt, að ekki sje kostur á, að kjósa á þann hátt til neðri deildar; en jeg hygg þó, að það sje eigi rjett; því að hin endurskodaða stjórnskrá heimilar, að minni ætlun, þess konar kosningar líka til neðri deildar. Munurinn á kosningum til efri og neðri deildar, er, samkvæmt hinni endurskoðuðu stjórnskrá, einungis í því fölginn, að til efri deildar skal kjósa „um land allt“, en til neðri deildar „í kjördæmum“. En með hlutfallskosningum má vel kjósa, þótt kosið sje í kjördæmum, með því að kjósa má marga þingmenn í einu, þótt kosið sje í kjördæmum. Hlutfallskosningar til neðri deildar eru því öldungis ekki útilokaðar í hinni endurskoðuðu stjórnskrá. (J. Ó.: Jeg er þessu alveg samdóma). Þá vona jeg

og, að h. framsögumaður (J. Ó.) sje mjer og samdóma um það, að æskilegt væri, að neðri deild alþingis sje svo skipuð, að þar geti komið fram allar eða sem flestar skoðanir á málunum; að þar sjeu framsfaramennirnir, en í efri deildinni hinir stilltu og ráðnu, er hafi aðhald og tilsjón með of flasfengnum framförum neðri deildar.

En nú get jeg ekki sjeð, að hlutfallskosningarnar, sem eru því valdandi, að menn af alls konar skoðunum og allri nýbreytni eru kjörnir, sjeu hentugri til að kjósa eptir þingmenn, sem eiga að vera gætnir og íhaldssamir, og vera nokkurs konar tilsjónarmenn. Dæmið, sem h. framsögumaður tók af landsdóminum, var ekki heppilegt, því að sá dómur er þó ekki aðalverkefni efri deildar, heldur hitt, að ræða málefnið. Jeg skal á þessu stigi málsins ekki tala um tillöguskrárnar; en hitt verð jeg að álíta mjög hægt, að koma á þannig löguðum tvöföldum kosningum með eins konar hlutfallskosningum til efri deildar, að aðhald sje í. Jeg skal taka til dæmis kosningarlög Dana. Þar er tryggingin í því fölginn, að kjósendum er skipt í flokka, þannig, að $\frac{1}{3}$ hluti fyrir utan Kaupmannahöfn er tekin af þeim, sem hafa víðasta kosningarjett, en $\frac{4}{5}$ hlutir af þeim, sem ná tilteknu efna-takmarki. Þetta mætti einnig innfæra hjer. Jeg sje ekkert á móti því, að þeir, sem meiri efni hafa, hafi meiri áhrif á kosningarnar en fjöldinn. Jeg sje ekkert á móti því, að kjósendurnir sjeu bundnir við vissa kjörmenn, er hafi viss efni, andleg eða líkamleg, vissa stöðu, eða eitthvað þess háttar. Með þessum hætti væri meiri trygging fyrir því, að þeir menn yrðu kosnir til efri deildar, er vit hefðu og gætni.

Jeg hefði óskað, að h. nefnd hefði fylgt betur þessari stefnu, en hún hefir gjört.

Framsögumaður (Jón Ólafsson): Það eru tvö aðalatriði í ræðu h. 6. kgk. þm. (A. Ó.). Það fyrst, að hlutfallskosningar

eigi betur við til neðri deildar, og það annað, að tvöfaldar kosningar mundu fullnægja betur en hlutfallskosningar, hugsjóninni um rjettlátar og sanngjarnar kosningar. Hinu fyrri atriði þarf jeg ekki að svara, því að jeg kom sjálfur áðan með sömu mótbáruna, sem þingmaðurinn hafði upp aptur, og svaraði henni þá.

Hinu öðru atriði, að kosningar eptir stjettum mundu fullnægja betur hugsjóninni um rjettlátar kosningar, er bágð að svara, fyr en komin er fram nákvæmari útskýring þess. Það liggur ekki í eðli hugmyndarinnar „efnatakmörk“ nein trygging fyrir svo eða svo miklum vitsmunum. Jeg skal svara þessu nákvæmar, þegar h. þm. (A. Ó.) kemur fram með einhvern vitsmunamæli. (A. Ó.: Hann stendur í „Skuld“). Jeg hygg, að það muni verða örðugt, að finna slíkan vitsmunamæli. Jeg verð að játa, að allar slíkar tilraunir hafa hingað til verið árangurslausar, og fjarri því, að ná tilgangi sínum, þótt margar hafi gjörðar verið misjafnlega heppilegar. Sem sagt, h. 6. kgk þm. (A. Ó.) kemur máské við 2. umr. með tillögu í þessa stefnu, finnur upp einhvern „grádustökk“ á vitsmuni manna; og þá mun gefast kostur á, að athuga þá tillögu, þegar hún er orðin sýnileg.

ATKVÆDAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 9 samhljóða atkv.

Frumv. til laga um laun landstjórnar þeirrar, er skipa skal, þegar hin endurskoðaða stjórnarskrá er staðfest (73): 1. umr.

Jón Ólafsson: Jeg verð að játa það, að mjer líkar ekki frumv. þetta í hinum einstöku atriðum þess. En nú er frumv. að eins til 1. umr., og liggur því til umræðu í heild sinni, og sakir naumleika tímans er ekki hægt að kjósa nefnd í það. Jeg vil því leggja það til, að það sje látið ganga til 2. umr., og mun þá gefast kostur á að koma fram með breytingartill. við

það, sem æskilegar þættu, ef fleiri h. þm. eru mjer saundóma um, að þörf sje á að breyta því. Jeg legg því til, að því sje vísað til 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. vísað til 2. umr. með 9 atkv.

Tillaga til þingsályktunar um, að mæld verði uppsigling á Hornafjörð og könnuð skipalega við Ingólfshöfða (72); hvornig ræða skuli.

Eftir uppástungu forseta var samþykkt, að ljúka því máli í einni umr.

Fjórðandi fundur, laugardag 14. ágúst kl. 1. Allir á fundi.

Frv. til laga um að stjórninni veitist heimild til að selja þjóðjörðina Höfðahús í Fúskrúðsfjarðarhreppi (62); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. umræðulaust í einu hljóði, og sömul. vísað til 3. umr. í einu hljóði.

Frv. til laga um breyting á lögum um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum. 14. des. 1877 (39, 77); frh. 2. umr.

Flutningsmaður (Hallgr. Sveinsson): Mál þetta hefur verið fengið nefnd í hendur, hefur hún íhugað það og komið fram með tillögur sínar, eins og nefndarálitid ber með sjer. Jeg skal nú leyfa mjer að minnst á hin helztu atriði, sem nefndinni hefur þótt tiltækilegast að gjöra breytingar við; jeg get verið stuttur, því í nefndarálitinu sjálfu er gjörð allýtarlega grein fyrir breytingunum, og vona jeg, að h. þingdm. hafi kyant sjer það. Breytingarnar eru einkum trær. Sú önnur, að sektirnar eru færðar úr 1—100 kr. upp í 5—500 kr. Með þessari hækkun á sektunum var tilgangur nefndarinnar sá, að hún áleit, að væru sektirnar háar, yrði síður ástæða til

Alpt. A. 1886

að beita stranglega hinum síðari ákvæðum greinarinnar um meðferðina á hinum upp-teknu veiðarfærum og afla þeim, sem í þau kann að fást. Það er auðsýnilega tilgangur slíkra laga, að gefa aðhald til hlífðar, og ákveða tilfinnanlega hegningu fyrir brot, en þó ekki sterkari en svo, að í hlutfalli standi við hið drýgða brot og grundvallarreglur löggjafarinnar. Það virðist ekkert á móti því, að hækka sektina; það hefir lýst sjer hjer nærlendis, að 100 kr. sektin er of lág, svo að þeir sem hafa haft freistni og löngun til að brjóta samþykktina, hafa eigi látið slíkt sjer fyrir brjóti breanna, þrátt fyrir hinar viðlögðu sektir.

Nefndin verður að fallast á hið nýja ákvæði um, að ólöglega fenginn afli skuli vera upptækur; því að slík ákvörðun hefir þá þýðingu, að gjöra menn leida á að þverskallast gegn lögum og samþykktum; því að síður er ástæða til að ætla, að nokkur muni ráðast í að brjóta lögin, þegar hann á ekki í vændum að fá neitt fyrir ferðina, nema sektir og útgjöld. Menn gætu heldur ímyndað sjer, eins og nú stendur, að ýmsir verði til að eiga á hættu, að leggja net sín á óleyfilegum stað, og kynni að hugsa á þá leið: verði jeg uppvís og þurfi að gjalda sekt, getur aflinn máské borgað hana fyrir mig. Og enn fremur gjörir hann sjer máské von um, að sleppa stundum við sektir, svo að hann með því að ítreka brotið geti haft heldur hagnað af því. Þetta sá nefndin að þurfti að girða fyrir. Að því lýtur og annað atriði í breyt. tillögum nefndarinnar, sem sje það, «að hin brúkuðu veiðarfæri «megi skipaðir umsjónarmenn upp taka og «í land flytja og hafa í haldi, unz eigandi «eða umboðsmaður hans sýnir vottorð lögreglustjóra um það, að sá, er veiðarfærin «voru upptekin fyrir, sje sýknaður með «dómi, eða að hann hafi greitt sektir þær, «sem honum hafa verið gjörðar eða sett «fyrir þeim fullgilda tryggingu». Hann

9 (810 ág.)

getur því eigi heimtað aptur veiðarfæri sín, fyr en hann hefur galdið sektina eða sannazt hefur með rannsókn sakleysi hans. Með þessu virðist fullkomlega girt fyrir það, að fæðistandi verði fyrir nokkurn að brjóta samþykktirnar.

H. þingd. hefur víst tekið eftir því, að nefndin hefur ekki gjört uppást. um, að veiðarfærin skuli skilyrðislaust vera töpuð fyrir eigandann, enda virðist sú ákvörðun vera í hardasta lagi; það gæti og skeð, að með því væri dómáranum ekki veitt hæfilega vítt svigrúm til að meta hegninguna eftir brotinu. En sje því haldið, sem nefndin stingur upp á, má ætla, að eigi sje gengið of nærri rjetti hlutaðeiganda. Sje hann hafður fyrir rangri sök, er það rjett og sanngjart, að hann fái hið fyrsta veiðarfæri sín aptur; en hafi hann brotið af ásettu ráði, þá er það maklegt, að hann fái þau ekki undir eins aptur. En þau eru honum samt ekki töpuð, heldur fær hann þau aptur, þá er hann hefur borgað sektina.

Hin 3. breyting hjá nefndinni er eðlileg afleiðing af þeim breytingum, sem á undan eru komnar. Jeg skal svo ekki fara lengra út í að ræða þetta mál, fyr en jeg heyrir undirtektir h. þm.

Sighvatur Arnason: Jeg er samdóma því, að lögin 14. des. 1877 þurfa endurbóta við, og játa það fúslega, að nefndin hefur í tillögum sínum ráðið talsverða bót á þeim. En jeg vil þó leyfa mjer að gjöra nokkrar athugasemdir við breytingar nefndarinnar og frv. það, sem hjer liggur fyrir.

Um þetta samþykktarmál er nokkru öðru máli að gegna en lögin 12. nóv. 1875. Þar er tekið djúpt í árinna með hegningu fyrir brot gegn þeim, og ákveðið, að afli og öll veiðarfæri skuli npptæk og töpuð eiganda, sem lögð eru fyrir hinn vissa tíma, nefnd 14. marz. Þar er líka eptirlitið mjög auðvelt, með því að ekkert net er frjálst,

sem lagt er í sjó fyrir 14. marz, en aptur á móti er það athugavert við samþykktir, að eptirlitið er mjög torvelt. Þar sem samþykkt miðar við vissa línu á sjó, þá er mjög hætt við því t. a. m. í dimmu veðri, að sú lína geti verið óglögg, þegar á sjóinn er komið. Annað er það, að bæði straumar, föll og stormar geta borið veiðarfærin langar leiðir á einu dægri jafnvel, og getur þá af þessum lögum leitt misjöfnuð og máske gjörræði. Mjer hefur því komið til hugar, að varlega þurfað fara með þau ákvæði, að við upptekt veiðarfæra og afla skuli veiðarfærin töpuð eiganda; en aptur á móti felli jeg mig vel við, að sektirnar sjeu hækkaðar. Jeg vil því leyfa mjer að benda h. nefnd á, hvort ekki mundi tiltækilegt, ef svo færið að net væri tekin upp fyrir þeim, er eigi hefði viljandi brotið samþykktina, þá væru netin höfð á einhverjum vissum stað, þar sem hann gæti vitjað þeirra eptir upptökuna og eptir að upplýst væri sakleysi hans, því að jeg ímynda mjer, að þótt svo sje ákveðið, að eiganda skuli skilað veiðarfærunum eptir að dómur er fallinn og sektin borguð, þá geti liðið máske mjög langur tími þangað til það er komið í kring, svo að eigandann varði það miklum atvinnumissi. Það er mjög varúðarvert, að fara langt út í þá sálma, sem geta ef til vill hnekkst atvinnu manna, sjer í lagi ef svo reynist, að sá, sem fyrir verður, sje saklaus eða brot hans á lágu stigi. Vjer þekkjum það hjer á landi, að opt þarf langur tími að líða áður en fæst atkvæði dómstólanna í málum manna.

Annað atriði, sem jeg vildi líka minnst á, er ákvæðið um neta- og aflamissirinn. Jeg vil spyrja h. framsögumann: hver á að missa aflann, ef sá, sem hlut á að máli, er sýknaður með dómi? hvort er það formaðurinn, eða hásetarnir, eða húsbóndi þeirra, eða eigandi útgerðarinnar, eða allir þessir í sameiningu? Hver á að svara

þessum sektum? Er það formaðurinn einn, eða hásetarnir, eða þá húsbændur þeirra, eða þessir allir hver með öðrum? Þetta er ekki tekið fram í frv., og ímynda jeg mjer þó, að ágreiningur geti orðið um það. Jeg skal svo ekki fjölyrða meira um þetta að sinni; og vona jeg, að h. nefnd taki þessar bendingar til greina, ef þær gætu orðið til þess að laga þetta frv.

Jón Ólafsson: Jeg skal taka það fram í tilefni af ræðu h. 1. pm. Rangv. (S. Á.), að nefndin áleit, að það lægi fyrir utan verkvið laganna, að gefa reglur fyrir, hvernig lýsa skyldi hinum uppteknu netum. Nefndin áleit það vera samþykktarinnar efni, að ákveða, hvernig og hvar eigandi gæti fengið veiðarfærin aptur, þegar hann hefði fullnægt reglunum og hefði rjett til þeirra. Nefndin gekk út frá því, að þar sem samþykktirnar liggja undir samþykki amtsins, þá sje þar með trygging veitt fyrir því, að amtið samþykki þær ekki, nema því að eins, að þær hafi í þessu efni tryggilegt skilyrði fyrir eigendurna. Þar sem lögin 14. des. 1877 leyfa hjeröðunum að setja sjer sjálf reglur fyrir veiðiaðferðum sínum, áleit nefndin það yfir höfuð samkvæmt anda laganna, að leyfa þeim að hafa sem frjálsastar hendur, hvernig þeim þóknadist að koma þeim málum sínum fyrir; og gekk nefndin að því vísu, að amtið mundi ekki samþykkja þá samþykkt, sem inniheldi þau ákvæði, er gengi of nærri eignarrjettinum.

Þar sem sami h. pm. (Sighv. Árnason) talaði um, að straumar og föll gætu borið netin út fyrir hina lögákveðnu línu, þá verð jeg samt að álíta það rjett, að netunum sje haldið, ef þau hafa verið tekin upp á ólöglegum stað, þangað til sannað hefir verið, að þau hafi verið lögð innan rjetttra takmarka. Lögin mega til að halda föstu því ákvæði, að netunum sje ekki sleppt, fyr en

sannað hefir verið, að þau hafi verið lögð innan línunnar. Það verður að koma til úrslita áður en þeim er skilað.

Þar sem hinn sami h. pm. (Sighvatur Árnason) spurði, hver ætti að missa aflana, þá liggur það svar beint fyrir. Sá, sem annars hefði fengið hann, ef löglega hefði verið veitt. Hver skaðast, ef ekki fiskast? Og ólöglegan afla ber að skoða sem aldrei fengið inn afla.

Jón Þjetursson: Jeg skal játa það, að frumv. þetta hefir batnað í höndum h. nefndar, en samt væri að minni ætlun betra, að frumv. yrði fellt, en ekki samþykkt. Í 1. gr. er sagt: »Fyrir brot móti löggiltri samþykkt má ákveða sektir 5—500 kr.« Það er allt svo engin skylda, að ákveða þessar sektir fyrir samþykktarbrot. Þeir, sem búa til samþykktina, þurfa þá ekki að leggja sektir við, ef hún er brotin. En þá er samþykktin ekki til nokkurs gagns. Hjer ætti ekki að standa »má«, heldur „skal“.

Svo er í 2. breytingartillögu nefndarinnar: »megi skipaðir umsjónarmenn upptaka, og í land flytja án úrskurðar yfirvalds, og hafa í haldi, unz eigandi eða umboðsmaður hans sýnir vottorð lögreglustjóra.« o. s. frv. Hver er þessi eigandi, sem hjer er nefndur? Er það eigandi skipsins eða eigandi veiðarfæra? Það stendur hjer ekkert um það. Það er líklega eigandi skipsins.

Og svo stendur hjer líka: »sá, er veiðarfærin voru upp tekin fyrir, sje sýknaður með dómi.« Sýknaður frá hverju? Frá sektinni? Og ef nú formaðurinn er sektaður, á þá eigandinn að sanna, að formaðurinn sje sýknaður? eða að sekt hans sje borguð? Ef formaðurinn er sektaður, en eigandinn fær ekki sín veiðarfæri nema sektin sje borguð, þá borgar náttúrliga formaðurinn aldrei, svo að eigandinn má til að neyðast til þess að borga, svo að hann fái veiðarfæri sín aptur, þótt hann sjálfur sje ekki sekur að neinu lögbroti. Jeg held þá,

að eigandinn setti allt af að vera sýkn, þegar það er ekki hann, sem leggur ólöglega.

Hver á svo að ákveða sektirnar? Það er ekki hægt að gjöra það nema með dómi; það mál verður að koma fyrir dómstólana, dæmast fyrst í hjerði og svo í fyrrjetti, og aldrei fær eigandinn sín veiðarfæri, fyr en eftir svo og svo langan tíma. Og sje nú þetta í byrjun vertíðar, og eigandinn getur ekki haldið út skipi sínu, þá getur hann þótt ómetanlegt tjón af þessu öllu.

Viðvíkjandi aflanum er það og öldungis rjett, sem h. þm. Rangvellinga (Sighvat Arnason) tók fram.

Sighvatur Arnason: Jeg gekk út frá því áðan, að því er snertir hald netjanna og tap aflans, að ef sá, sem tekið er upp fyrir, sýknað með dómi, þá verður hinn saklausir fyrir skaðanum af haldi netjanna og aflamissinum, engu síður en sá seki. Auk þess getur enginn sagt, ef netin hafa borizt út fyrir línunna af straumum eða vindi, hvar fiskurinn hefir komið í þau, hvort heldur utan eða innan línunnar. Það er því ekki viðurkvæmlegt, að hinn saklausir verði eins hart úti og sá seki í þessu tilliti. Jeg sje heldur ekki, að hann geti fengið skaða sinn bættan, enda þótt hann yrði sýknaður með dómi. Jeg sje eigi, að hann á nokkurn hátt geti fengið nokkrar batir á atvinnutapi sínu og aflamissi. Á þetta verð jeg fyrir mitt leyti að leggja talsverða áherslu.

Fvæmsögumaður (Hallgrímur Sveinsson): H. þm. Rangv. (Sighv. Arnason) gat þess, að þegar á sjó væri komið, yrði máské torvelt að geta takmarkalínunnar, og af lögnum þessum gæti leitt gjöræði, að því er snertir upptektir veiðarfæra, sem finnast utan línunnar. Þetta getur að vissu leyti verið satt; en þess ber þó vel að geta, að megi samþykktir ekki miða við línu á sjó, þá manna flestallar samþykktir verða ómögulegar, því að þær geta opt ekki haft annað að miða við. Enda virðist sú hætta, að veiðarfæri, sem lögð eru á leyft svæði, flytjist af

vindi eða föllum út fyrir línu, og verði tekið in upp og þeim haldið, ekki vera svo mikil; þar sem línan að öllum jafnaði mundi verða nærri landi, þar sem sjór er kyrrari og minni straumur. Jeg hygg því, að þessi mótbára geti ekki verið gild, því að hún mundi gjöra allar samþykktir ómögulegar. Þeir einir verða og settir umsjónarmenn, sem eru gætnir og stilltir menn, og engum nema þeim er heimilt að taka veiðarfærin upp. Þeir þurfa að sjálfsgöðu að bera ábyrgð gjörða sinna, og misbrúki þeir það vald, sem þeim er í hendur fengið, hlýtur sá, sem verður fyrir gjöræði af þeirra hálfu, að geta gjört ábyrgð gildandi gagnvart þeim. Það verður aldrei að fullu girt fyrir það með lögum yfir höfuð, að framkvæmd einhverra laga geti ekki verið misbrúkun undir orpin. Og eins og h. 1. þm. Sudur-Múl. (Jón Ólafsson) gat um, má ætla, að í samþykktunum sjeu settar reglur um hin einstöku atvikið, eftir því sem til hagar á hverjum stað. H. sama þm. (S. Á.) þótti það hart, að lagt væri hapt á net þeirra, sem kynnu að vera lítið eða ekkert sekir, og vildi hann ráða bót á því með því, að hlutadeigendur gætu vitjað netjanna á einhverjum vissum stað. En væri nú svo, að allir, sem net eru upp tekin fyrir, gætu vitjað þeirra á vissum stað, þá mundu án efa allir sækja þau, eins þeir, sem sekir eru, sem hinir, er ekki hafa viljandi brotið. Hver mundi segja: „Jeg er sekur og á ekki heimting á netum mínum, og fer þess vegna ekki að sækja þau.“ Allir mundu koma og hirða net sín, og segjast vera saklausir og ranglega hafðir fyrir sök. Það er ekki venja þeirra manna, sem brotlegir verða, að játa svo þegar í stað sekt sína. Venjan er sú, að langa rekistefnu þarf til að geta sannað upp á þá brotið, og fá þá til að meðganga það. Jeg hygg því, að það yrði tilgangslaust, að auglýsa það, að netin sjeu geymd þar eða þar, og þeir, sem sjeu saklausir, megi koma og hirða þau. Jeg held, að allir þættust þá saklausir og hinir seku mundu ekki þekkjast úr. (*Sighvatur*

Árnason: Það hnekkir atvinnu mauna). Það er einmitt tilgangur þessara laga og samþykktanna, að girða fyrir, að einstakir menn geti með yfirgangi sínum hnekkst atvinnu heildarinnar, fjöldans. Það eru því þeir einir, sem samþykktirnar brjóta, eða sterkur grunur er á, að hafi brotið, sem lög þessi hnekkja.

H. sami þm. (S. Á.) spurði: Hver á að missa aflann? Eins og h. 1. þm. Suður-Mú. (J. Ó.) sagði, liggur svarið beint við: Sá, sem annars hefði fengið, ef löglega hefði aflað verið. Hjer stendur öldungis eins á og í lögnum 12. nóv. 1875. Þar er ákveðið, að aflinn skuli vera upptækur, en ekki tiltekið, hver missa eigi aflann, en slíkt liggur í augum uppi að hlýtur sá að vera, sem aflann hefði átt, ef hann væri fenginn á löglegan hátt.

H. sami þm. (S. Á.) spurði enn fremur: hver á að borga sektina? Það er vitanlega formaðurinn, sem aðgangurinn fyrst er að; það er hann, sem ræður, hve nær róa skal, hvar leggja skal netin o. s. frv. Það liggur í augum uppi, að sá, sem stjórnar verkinu, hefir ábyrgðina á því. Mjer er ekki hægt að skilja, hvernig slík lög, sem þessi eru, eiga að fara að blanda sjer í sambönd háseta og húsbænda, formanna og útgerðarmanna, og setja reglur fyrir því, hvernig sektirnar eigi að borgast, þegar t. a. m. einn háseti er vinnumaður, annar gjörður út, en á sjálfur hlut í veiðinni o. s. frv. Þau tilfelli geta verið svo mörg og margvísleg, að ómögulegt er með lögum að tæma allt, sem fyrir getur komið; enda getur það ekki verið tilgangur slíkra laga, sem þessi eru.

Jeg skal svo snúa mjer að ræðu h. 1. kgk. þm. (Jóns Pjeturss.). Hann hafði á móti því, að í þessu frumv. stendur: „má ákveða“. Jeg vil leyfa mjer að benda háttv. þingmanni á það, að þetta er ekki breyting nefndarinnar eða nokkurs annars manns; þessi sömu orð standa í hinum eldri lögum, þeim lögum, sem hafa haft gildi á 9. ár,

og sem h. þm. mun sjálfur hafa verið með til að semja. Jeg skal ekki fara út í það, hver eigi eða megi ákveða sektirnar eptir þessari ákvörðun, hvort lögin nánast hafa fyrir augum dómaraann með þessum orðum, eða semjendur samþykktarinnar. Eptir minni hyggju gætu hvorirtveggju gjört það; ákvæði um sektir og hegningu yfir höfuð mætti taka upp í samþykktirnar innan þeirra takmarka, sem lögin leyfa, og eptir þessum sömu hegningarákvæðum verður dómariinn síðar að fara. Eins og jeg sagði, standa þessi sömu ummæli í lögnum 14. des. 1877, sem hjer er að ræða um að breyta, og hafa ekki enn þótt óhafandi þar, nje orðið að nokkrum vandræðum, svo jeg til viti.

Hinn sami h. þm. (J. P.) fann ekki góða samkvæmni í orðum frumv. um „þann mann, sem veiðarfærin eru upp tekin fyrir“ og „eiganda veiðarfæraanna“ eða skipsins. En jeg hygg þó, að í þessu sje engin ósamkvæmni fölgín. Ef einhver, sem langt er burtu, gjörir út skip sitt, sendir hann það ekki stjórnlaust frá sjer; hann fær sjer umboðsmann, og það er formaðurinn. Á þeirra valdi er það, að semja innbyrðis sín á milli um hvað eina, sem að þeirra viðskiptum lýtur. Og eins og það mun vera venja, að þeir menn semji með sjer um kaup og annað þess háttar, svo gætu þeir og samið um, hvernig skipta ætti því fjártjóni, sem upp á kann að koma. Allt þess háttar hlýtur að vera komið undir samkomulagi þeirra á milli; en hitt er auðvitað, að rjettvísín á aðganginn að þeim manni, sem brotið fremur, hvort sem hann er eigandi eða umboðsmaður eigandans, þ. e. formaðurinn. Það liggur í hlutarins eðli, að sá, sem hættir eign sinni í hendur öðrum manni, verður að kunna að velja sjer þann mann, sem hann getur trúað, en sem ekki sviptir hann eign sinni með því, að fremja lagabrot, eða á annan hátt með skýtingarleysi eða handvömm. Hann get-

ur sagt við hann: „Eitt legg jeg ríkt á við þig: brjóttu ekki lögin. Legðu heldur net þín nokkrum fœðum innan við línuna, svo að þú brjóttir ekki samþykktina, og verðir sektaður“. Og gjöri svo formaðurinn skyldu sína, varar hann sig á þessu. En breyti hann ekki eptir þessum ummælum eigandans, verður það mál milli formannsins og eigandans.

Eða, má jeg spyrja: Á ekki, eins og nú stendur, skipseigandi nokkuð mikið undir formanni sínum? Á hann það ekki undir formanninum, að hann sigli ekki á sker, brjóti ekki skipið, spilli ekki og týni veiðarfærum, o. m. fl.? Þetta getur því eigi á nokkurn hátt verið gild mótbára á móti þessum lögum. Jeg verð að halda því föstu, að það sje rjett hjá nefndinni, að standa skuli: „unz eigandi eða umbodsmáður hans (o: formaður) sýnir vottorð lögreglustjóra“, o. s. frv. Hjer dugar ekki að segja að eins „umbodsmáður“, því eigandi hlýtur að mega hafa rjett til að blanda sjer í málið, ef hann sjer sjer hag í því; og heldur ekki tjáir, að hafa hjer að eins „eigandi“, því hann getur verið langt í burtu, svo honum sje mjög ervitt persónulega að útvega og sýna þetta vottorð.

Þeirri mótbáru hefir og verið hreyft, að það sje hart, að halda veiðarfærunum svo eða svo lengi, ef sá er hafður fyrir rangri sök, sem þau hafa verið tekin upp fyrir. Því neitar enginn, að það er ávallt hart fyrir þann, sem er saklaus, að vera grunaður og ákærður fyrir eitthvert afbrot. En hjá þessu verður nú ekki komizt í borgaralegu lífi, og þeir, sem fyrir verða, veit jeg ekki til að fá neina uppbót fyrir þá svívirðu og það tjón, sem þetta hefir bakað þeim, aðra en þá, að verða sýknaðir með dómi, þegar uppvíst er orðið, að þeir hafi verið hafðir fyrir rangri sök.

Að lokum fannst sama h. pm. (J. P.)

óglögg ákvæði nefndarinnar um sektirnar, hver ætti að ákveða þær. Það eru að sjálf-sögðu yfirvöldin, sem ákveða sektirnar, og miða upphæð þeirra við stærð brotsins, sem framið hefir verið. Þegar svo sektirnar hafa verið goldnar, er brotið afmáð. og hlutaðeigandi fær aptur veiðarfæri sín. Uni hann ekki við þá sekt, sem honum hefir verið gjörð, stefnir hann máli sínu fyrir dómstólana, og verður ekki girt fyrir, að af þessu leiði drátt á því, að hann fái hin uppteknu veiðarfæri sjer afhent. En vilji hann samt fá veiðarfæri sín, getur hann fengið þau, ef hann setur nægilega trygging fyrir sektinni, unz mál hans er útkljáð.

Skúli Þorvarðarson: Jeg þarf ekki að fara mörgum orðum um nefndarálitid. Hinn háttv. framsögumaður (H. Sv.) hefir mjög greinilega útskýrt það.

Hjer er um mikilsvarðandi mál að ræða, og reynslan hefir sýnt það hjer nærlendis í vetur sem leið, að einstakir menn hafa orðið því valdandi, að nauðsyn ber til, að semja strangari lög, eða gefa sýslunefndunum leyfi til, að samþykktirnar um fiskiveiðar megi vera strangari í ákvæðum sínum en núgildandi lög leyfa, svo að menn hiki fremur við, að brjóta þær. Jeg fyrir mitt leyti get ekki sjeð, að h. nefnd hafi farið of langt í þessa stefnu, eða gengið sje of hart að hinum einstöku til að vernda rjett hinna almennu. Mjer finnst nefndin hafa farið mátulega langt eða strangt, og færa gildar ástæður fyrir sínu máli. Jeg get því ei annað en fallizt á tillögur nefndarinnar í aðalatriðum málsins, og þar á byggi jeg ástæður fyrir atkvæði mínu.

Jakob Guðmundsson: H. 1. pm. Rangæinga (S. Á.) drap á, að ef netin berast út fyrir tiltekna línu af straumi, en eru lögd á löglegan stað, sje hart, ef saklausir menn verði að missa af atvinnu sinni svo og svo lengi. Því hefir verið svarað af h. 1. pm. Suður-Múl. (J. Ó.), að

þeir verði að áltast sekir, þangað til þeir komi fram með sannanir fyrir því, að þeir hafi lagt netin á löglegan stað. En þá getur spursmálið kannske orðið: hvernig gengur að sanna það? Það verður ekki sannað með öðru en framburði háseta, og veit jeg eigi, hve gilt það vitni er. Og hvernig á að fara að á tveggja manna förum? Jeg veit það mundi þykja taðt vitni, ef ekki væri nema einn háseti til að vitna með formanninum. Það verður kannske það ervidasta, að sanna þessa sýknu sína; því að líkurnar eru fyrir hinu gagnstæða, ef netin finnast á ólöglegum stað, þangað til fullkomin mótsönnun kemur fram; að öðrum kosti getur maðurinn ekki losast við, að vera álitinn sekur. Jeg ímynda mjer, að eiðfestur vitnisburður af hásetum mætti öðlast sama gildi, eins og eiðfestur framburður skipbrotsmanna, sem tekinn er gildur af ábyrgðarfjölögnum. Eins ímynda jeg mjer, að hjer gæti verið.

Framsögumaður (Hallgrímur Sveinsson): Að netin sjeu löglega lögð, en finnast þó á ólöglegum stað, fyrir því að þau reki fyrir straumum, getur að vísu hugsast. En þegar um þetta mál er að ræða, má til skýringar taka tillit til ástandsins hjer við Faxaflóa. Þegar samþykktin gengur út á, að eigi megi leggja net fyrir utan ákvæðna línu, og þessi lína er dregin svo nærri landi, að líklegt er, að fiskurinn hafi frjálsa göngu, þá eru síður að óttast, að netin haggist, heldur en langt frá landi, þar sem föll og straumur og alda eru harðari. Jeg ætla og, að í vetur sem leið hafi netin optast nær fundizt þar, sem þau voru lögð; að minnsta kosti mun höggunin hafa verið svo sem ekkert, í samanburði við þær miklu færslur úr stað, sem urðu, meðan netin voru lögð úti á djúpi. Þetta mundi því sjálfsagt verða sjaldgæft; að minnsta kosti mundu þá koma fram líkur og gögn um sýknu mannsins, ef hann væri ekki sekur.

Þar sem h. pm. Dal. (J. G.) sagði, að

sönnunin mundi verða ervið á tveggja manna förum, þá er það að vísu satt; en eins og menn á tveggja manna förum verða yfir höfuð að fara varlega, mega ekki hætta sjer langt frá landi, nje í vöndu veðri, eins verða þeir þá að fara varlega í því efni, að leggja ekki á því svæði, sem er línan sjálf eða fyrir utan línuna, heldur þá nokkrum fœðmum innar, þegar þeir vita fyrir fram, að þeim muni verða ervitt að sanna sýknu sína, ef vindur eða sjór kynni að hagra netunum.

Landshöfðingi: Jeg verð að jata, að jeg er samþykkur h. 1. pm. Rangæinga (S. Á.) í mörgu sem hann sagði. Jeg er á því, að breytingar nefndarinnar bæti talsvert úr frv., en samt er með þeim engan veginn fullkomlega girt fyrir það gjöræði, sem ákvæði frumv. geta orðið valdandi. Jeg er á sama mál og h. 1. pm. Rangæinga (S. Á.) um það, að það sje mjög ísjárverð ákvörðun, að sá, sem veiðarfæri eru tekin upp fyrir, geti eigi fengið þau aptur, nema hann sje sýknaður með dómi, eða sanni að hann hafi greitt þá sekt, sem honum er gjörð, eða sett nægilega trygging. Það geta verið þær ástæður, sem gjöra brotið litilfjörlegt, svo að hegningin verði mjög þung í samanburði við brotið, því að það er mikið tjón, að vera sviptur veiðarfærum ef til vil alla vertiðina. Jeg held því, að rjettara væri, að það þyrfti úrskurð lög-reglustjóra til þess að hafa veiðarfæri í haldi, svo að umsjónarmenn megi raunar færa þau á land, ef þau finnast á ólöglegum stað, en ekki halda þeim, nema lög-reglustjóri úrskurði, að svo skuli vera. Þá væri meiri trygging fyrir því, að eigandi veiðarfæra yrði ekki sviptur veiðarfærum sínum heila vertið, einasta fyrir þá sök, að veiðarfæri hans hefðu hrakizt fyrir stormi og straumi.

Jeg vil ennfremur benda h. nefnd á, að þó að hún, hafi viljað gefa úttæmandi

reglur fyrir því, hvenær þeir, sem veiðarfæri eru tekin upp fyrir, geti fengið þau aptur, nefnilega ef þeir eru sýknaðir með dómi eða hafa greitt eða sett trygging fyrir þeirri sekt, sem þeim er gerð, þá er þó eptir eitt tilfelli, sem nefndin hefur ekki gjört ráð fyrir; það er það, sem opt getur fyrir komið, að dómariinn finni ekki ástæðu til að höfða mál, eptir að málið er prófað. Eptir ákvörðunum frv. má til að höfða mál; annars getur eigandi veiðarfæra ekki fengið þau aptur, þó að það atriði, að eigi finnst ástæða til að höfða mál, sje nægileg sönnun fyrir því, að hann hafi ekkert brotið. Þetta þarf að laga, og vil jeg skjóta til nefndarinnar bæði því, og eins hinu, hvort það ætti ekki að vera undir úrskurði lögreglustjóra komið, hvort hafa megi upp tekin veiðarfæri í haldi.

Framsögun. (Hallgrímur Sveinsson): Jeg er þakklátur h. landsh. fyrir hinar góðu bendingar, er hann hefur gefið, og mun nefndin sem mest færa sjer þær til nota. Það er auðvitað, að sem mest verður að fordást gjörræði, og er sjálfsagt rjettast, ef unnt væri, að fá sem optast úrskurð yfirvaldsins. En það mundi opt verða torvelt. Það má gera ráð fyrir, að veiðistöðvarnar sjeu margar, en sýslumaðurinn býr ekki nema á einum stað, og þó að hann sje nálægt einni þeirra, þá getur hann verið mjög langt frá hinum, svo ef sækja ætti hans úrskurð jafnan, þá mundi það valda drætti, ekki að tala um kostnaðinn. En auðvitað er, að mikið er gjörandi til, að tryggja fyrir gjörræði. Jeg þori eigi að svo stöddu að segja fyrir hönd nefndarinnar, hvort hún sjer sjer fært að laga frv. til, svo að þetta geti oróð; en hina bendinguna, um það, ef mál verða látn niður falla, skal nefndin taka til greina.

Jón Ólafsson: Að því leyti, sem jeg er í nefndinni, get jeg lýst því yfir, að jeg er fús á að koma með breyt. við 3. umr.

samkvæmt bendingum hæstv. landshöfðingja.

Gagnvart því, sem fram hefur verið tekið, að erfitt mundi að sanna, að net hefðu verið löglega lögð, ef þau finnast á ólöglegum stað, skal jeg taka fram, að mikið mundi verða farið eptir því, hve trúlegur framburðurinn er, bæði eptir sjó- og veðurstöðu, og því, hvort net almennt hafa hrakið fyrir mönnum. Viðvíkjandi því, sem h. 1. þm. Rangæinga (S. Á.) sagði, að það væri ósaungjarnt, að eigendur netanna biðu tjón af því, að formenn þeirra legðu þau ólöglega mót þeirra vitund, skal jeg benda honum á, að það er ekki nema eðlilegt, að svo sje. Hann hefir trúað formanninum fyrir verkinu og verður að hafa ábyrgð á því. Það er samkvæmt grundvallarreglunni í N. L. 3—21—2, að hver sem fær þjóni sínum eða öðrum umboð til að gjöra eitthvað, hefir ábyrgð á, hvernig hann fer með það. Þar sem eigandi felur formanninum umboð sitt, til að fara með veiðarfæri sín, þá á hann á hættu, hvernig hann fer með umboðið. Eins er með hásetana; þó að þeir eigi stúfa af netum, þá hafa þeir falið formanninum stjórnina yfir þeim. Þeir eiga svo aptur aðganginn að honum fyrir það tjón, sem hann bakar þeim, með því, hvernig hann fer með umboð sitt

ATKVÆÐGR.: 1. breyting við 1. gr. samp. með 9 atkv. samhlj.

2. breyting við 1. gr. samp. með 9 atkv. samhlj.

3. breyting við 1. gr. samp. með öllum atkvæðum.

1. gr. með áorðnum breytingum samp. með 10 atkv.

2. gr. samp. með 8 atkv.

Fyrirsöguin álitin samp. án atkvæðagreiðslu.

Málinu vísað til 3. umr. með 8 atkv.

Frv. til laga um gjald af brennivíni
o. s. frv. 7. nóv. 1879 (80), 1. umr.

Sighvatur Arnason: Jeg verð að segja, að jeg er á móti öllum tollabreytingum í þetta sinn, bæði af því, að þetta er á miðju fjárhagstímabilinu, og vjer vitum eigi, hvernig fjárhagurinn stendur, og vjer vitum heldur eigi til, að nein sjerstök skörð sjeu, sem þörf sje á að fylla upp með tollum, og annað er það, að mjer finnst eigi vera viðkunnanlegt fyrir þingið, að vera að auka tolla og skyldur í þessu harða ári, og ljetta af engu í staðinn. Tilgangurinn með þessu frv. mun vera sá, að auka tekjur landssjóðsins, en jeg efast stórlega um, að það nái þessum tilgangi, því að jeg ímynda mjer, að kaupmennirnir muni fara að draga saman seglin eptir því, eða flytja því minna, sem tollarnir hækka, og muni þá kaupendum fækka og kaupin smækka. Jeg ímynda mjer og, að eptir því sem lætur í ári, muni hvort sem er kaupin minnka ekki svo lítið, og ef það er rjett, þá græðir ekki landsjóðurinn við þetta frv; það þarf að hafa fastan grundvöll til þess að vita, hvar staðar nemur með tollana, og byggja eigi í lausu lopti. Jeg skal játa, að ef ekki væri svona margir agnúar á, þá ætti fyrst að auka tollinn á þessari vöru; en, sem sagt, jeg vil ekki hreyfa við tollbreytingum nú, en næst vona jeg að þingið verði samtaka um að breyta fleiri tollum, eigi að eins til þess að auka tekjur landssjóðs, heldur líka á hinn bóginn til að ljetta þar í móti byrðum á almenningi.

Jón Ólafsson: Af því að þetta er 1. umr. málsins, vil jeg að sinni að eins láta í ljósi, að þótt jeg geti ekki fellt mig að sumu leyti við þetta frv., eins og það kemur frá h. Nd., þá vona jeg þó, að megi lagfæri það svo, að það batni, og óska jeg því, að það gangi til 2. umr., og komi þá við það breytingar, svo að það verði mönnum að skapi. Það hefur verið mælt, að ekkert skarð væri í landsjóðinn, sem þörf væri á að fylla í bráðina. Jeg vil þó leyfa

Alpt. A. 1886.

mjer að benda á eitt skarð, sem allir þeir ættu að vilja fylla, sem greiddu atkv. fyrir endurskoðun stjórnarskrárinnar í fyrra. Af því, að hún var samþykkt þá, leidir þann kostnað, sem þetta aukaping hefir í för með sjer. Það er skarð, sem vert er að fylla í, og þetta mál væri betur tekið fyrir en ekki, ef það gæti ráðizt svo til lykta, að þessi kostnaður næðist upp, og jeg held ekki að hann verði annarstaðar betur lagður á, en á þessa vöru.

En ef of mikið er hækkaður tollurinn, gæti farið svo, að frv. færi á mið við tilgang sinn, svo að það hækkaði ekki tekjur landsjóðsins. En jeg vona, að svo megi breyta því, að það verði til að hækka þær. Auk þess hefir þetta frv. ný ákvæði um það, hve mikið af vínföngum megi telja undan tollskyldu sem skipsforða; þó að þessi breyting sje að vísu eigi sem heppilegast orðuð, álit jeg hana eina svo þarfa, að hún væri næg ástæða til þess, að frv. ætti að fá að ganga til 2. umr. og lengra. Þarersú glufa á lögunum fyrirtollsvikum, sem ráð er að bæta í tíma. Jeg játa, að h. Nd. hefir að sumu leyti tekizt hálfslýsalega með þetta frv., en því meiri ástæða er fyrir Ed., að bæta þá galla, sem skotizt hafa inn við 3. umr. í Nd. Jeg legg því til, að h. þingdm. láti frv. ganga til 2. umr., og vita til, hvort vinum þess tekst ekki að bæta það svo, að það verði frambærilegt.

Arnlfótur Ólafsson: Því miður get jeg ekki verið nú samdóma háttv. vini mínum, 1. pm. S. Múl. (J. Ó.), því að þegar jeg lít á frumv. þetta og ástand landsins nú yfir höfuð, þá er mjer nær að halda, að ef frumv. hefði komið frá stjórninni, þá hefði það þótt sýna næsta mikinn ókunnugleik, og því ekki komizt til 2. umr. í neðri deild; því hvort sem jeg lít á efnahag alþýðu eða kaupmanna eða árferði nú, þá er það bert, að nú er eigi tími til nýrra álagna, og einna sízt á kaupmenn, því að þeir verða því harðari að heimta skuldir sínar

10 (1. sept.)

og ganga harðara að sínum skulunautum, sem þeim er gjört erfiðara fyrir með lögum. Afleiðingin af þessum nýu álögum verður því sú; því erfiðara sem kaupmönnum er gert, því erfiðara er gert viðskiptamönnum þeirra. Nú vita menn glögg, að til vandræða horfir; kaupmenn hljóta að ganga eptir skuldum sínum, vörur í lágu verði og vöruafli með minnsta móti. Jeg þarf eigi að taka upp orð h. 1. pm. Rangæinga (S. Á.), að þar sem engin ný útgjöld eru fyrir hendi, þar er ekki þörf á nýjum álögum. Jeg held það sje góð regla, að leggja eigi nýjar álogur á fyr en í fulla hnefana, þ. e. fyr en full þörf er á þeim. Álogur eru allt af óþægilegar og óvinsælar, og því óþægilegri og óvinsælli, sem engin sjerstakleg ástæða er til að leggja þær á, og þar að auki er þetta gert á miðju fjárhagstímabilinu. En það er ein ástæða, sem mjer dettur í hug með þessu frumv. af því að það mun komið frá bindindismanni í neðri deild og hefir fengið góðan byr hjá bindindismönnum þar, og ástæðan er sú, að frumv. eigi að hepta ofdrykkju. Þessi tilgangur er í sjálfu sjer góður, en jeg verð að ætla, að hann náist ekki með lögum, heldur náist annað verra. Jeg hygg að visu, að frumv. muni ekki gera «hofgæðingum» (Goodtemplars) peningatjón, heldur sæmdartjón. Bindindismenn eiga lof skilið fyrir það, að þeir sneiða sig hjá ofdrykkju og efla hófsemi hjá öðrum, og það lof hafa þeir fengið, sem maklegt er, bæði hjá mjer og öðrum. En fyrir hvað eiga þeir þetta lof? Í hverju er lofið fólgið, eða hverjir eru verðleikar bindindismanna? Verðleikarnir eru fólgnir í því, að menn af eiginhvötum, en eigi af kúgun utan að, af umönnun fyrir efnahag sínum og sóma sínum, af siðsemi og dyggð hætta að drekka. En ef vjer aptur á móti gerum brennivínskaup ókleyf fátækum mönnum með of mikilli tollhækkun, svo þeir neyðist til að hætta að drekka, þá er það eigi framar af dyggð og siðgæðum, sem þeir eru í bind-

indi, heldur af fátækt, sem er kúgun, er eyðir dyggð og sómatilfinningu manna að sama skapi sem kúgunin er mikil til; það er engin dyggð, engin kunst, að vera í bindindi, þegar menn geta eigi drukkið, það er: hafa eigi einn eyri til að kaupa vínföng fyrir, en það er dyggð, þegar menn hafa nægtir fjár til að kaupa fyrir, en neita sjer þó um vín. Rjett skoðað verður því mjög hár tollur af vínföngum til að eyða þessari dyggðarhvöt bindindismanna og annara, en munu ekki ávinna landssjóði neinar sjerlegar tekjur, og verð jeg því að vera móti þessu frv.

Skúli Þorvarðarson: Það er þegar tekið fram af h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) og h. 1. pm. Rangæinga (S. Á.) að mestu leyti, sem jeg vildi sagt hafa. Mjer pykir tollhækkunin of mikil eins og hjer er farið fram á, og vil enda helst ekki láta hreyfa þessum tollmálum nú á þessu pingi. Jeg veit raunar, að landsjóður muni þurfa tekjuauka, en jeg er hræddur um, að tölurnar einar í þessu frumv. geri það ekki, heldur það gagnstæða, af því þær eru of háar, nfl. mundu gera allan vínfangatoll að engu. En ef þær væru færðar niður og frumv. bætt að öðru leyti, vil jeg ekki aftaka að vera með því; í öllu falli fellst jeg á og mun gefa atkvæði með því, að það gangi nú til 2. umr.

Jakob Guðmundsson: Viðvíkjandi því, að hætt sje við, að tekjur landssjóðs mundu ekki aukast, heldur pvert á móti minnka við þetta frumv., þá held jeg, að svo muni ekki verða, ef frumv. er lagað og tölurnar færðar nokkuð niður; þá mundi það auka tekjur landssjóðs og þó jafnframt benda fátæklingum á að spara. Jeg tek til dæmis mann, sem nú kaupir 20 potta af 8" brennivíni með 30 aura tolli; ef nú væri tollurinn hækkaður um 10 aura, þá þyrfti hann ekki að kaupa nema 15 potta til þess að landsjóður fengi sama toll hjá honum og áður; þetta liggur beint við, og eins hitt, að landsmenn mundu spara, því

að kaupmenn mundu ekki færa verð vínsins svo mikið upp, að kaupandinn gefi t. d. eins mikið fyrir 15 potta þá, eins og 20 potta nú, því þá þyrftu þeir að færa pottinn upp um 33 aur., samanborið við 1 kr. verð á pottinum nú, og það gera þeir ekki. Jeg vil því að frumv. gangi til 2. umr. og verði lagad, svo það geti orðið til góds. H. 6. kgk. (A. Ó.) tók fram, að þetta frumv. mundi ekki hafa verið eins þakknæmilega meðtekið, ef það hefði homið frá stjórninni, eins og það er nú, af því það kemur frá þjóðinni. En jeg hefði eigi orðið þess var, að farið hafi verið eptir því, frá hverjum einhver góð og þörf tillaga hefir komið; þær, sem hafa miðað til góds, hafa verið vel meðteknar, hvort sem þær hafa komið frá stjórn eða þjóð, en þær, sem hafa pótt miða til hins gagnstæða, hafa verið illa meðteknar frá hverjum sem þær hafa komið. Jeg er því alveg á gagnstæðu máli við h. 6. kgk. pm. (A. Ó.). Þing og þjóð þarf eigi að bera kinnroða fyrir, þó að talað sje um sparnað í hallæri, þegar á sparnaði þarf að halda. Menn berja við hallærinu í þessu máli, rjett eins og brennivín væri sú lífsbjörg og nauðsyn, sem eigi mætti án vera. Jeg veit, að það er jafn efnaskaði, ef fátæklingur missir 1 pott af brennivíni, eins og ef hann missir mjólk, sem er jöfn að peningaverði, en jeg mundi samt aumka hann miklu meir fyrir þann missi. (A. Ó.: Er tollur sparsemi?). Konungur vor tók fram í ávarpi sínu til þingsins í fyrra, að hann vonaði að þjóðin mundi rjetta við aptur, og eitt af viðrjett-ingarmeðulunum, sem Hans Hátign tók fram, var sparsemi, og þingið ætti að hvetja þjóðina til að gjöra það er hún getur til að láta þessa von konungsins rætast.

Jón Ólafsson: H. 6. kgk. pm. (A. Ó.) sagði, að ekki væri ástæða til að koma með frumv., sem þetta eða yfir höfuð að auka toll á ölföngum vegna ástandsins hjer á landi nú. En ástandið hjer nú er í mín-

um augum einmitt ástæða til þess. Þegar leggja þarf toll á, þá er einmitt á það að líta, hvaða gjaldstofn þoli bezt að bera skatta. Áður hefir verið með almennum skattalögum ákveðið, hvernig greiða skuli gjöld til landssjóðs, en vegna hins sjer-staklega ástands hafa tvö undanfarandi þing fundið ástæðu til að ljetta af hálfum ábúðar- og lausafjárskattinum. En hvers vegna? Af því það fann, að landbúnaðurinn var í þessu árferði ekki fær um, að bera þessar álögur. En svo láðist þinginu eptir að bæta þennan missi upp, og því þarf að leita að gjaldstofni, sem þoli að bera nýjar álögur. H. 6. kgk. pm. (A. Ó.) tók fram, að því örðugra sem kaupmönnum væri gert fyrir með tollgreiðslur, því örðugra væri viðskiptamönnum þeirra gert fyrir. En jeg held, að hjer sje munur á viðskiptamönnum; þeir viðskiptamenn, sem ljetti þurfa, nefnilega framleiðendur landvöru, hafa fengið þennan ljetti með afnámi helmingis af lausafjárskattinum, en það eru aðrir viðskiptamenn, sem eigi þurfa neins ljettis við, og það eru brennivínskaupendurnir; þeir þola betur álögurnar. Það lítur út eins og allir leggi ekki jafnhart að sjer. Hingað til alþingis hafa þessi ár iðulega komið bænarskrár um uppgjöf á árgjöldum af brauðum og eptirgjöf af hallærislánunum eða fresti á afborgun af þeim, og er gaman að sjá og bera saman, hvað hart menn leggja að sjer til að bjargast. Snæfellsnessýsla hefir eigi ráð á að afborga 4000 kr. hallærislán, sem hún hefir fengið, en 8000 kr. borgar hún þó í vínfangatoll á ári. (Landsh.: Borgar hún það nú í ár?). Það hefir hún gildið svo langt sem skýrslur ná. Gullbringu og Kjósarsýsla hefi fengið 20.000 kr., hallærislán og beðið um aðrar 20.000 kr. og þó eyðir hún 60.000 kr. í vínfangakaup. (Landsh.: Hvenær?). Síðast sem skýrslur eru til um. Ekki er ástandið heldur gott

hjer í Reykjavík. (*Landsh.: Jú*). Hæstv. landshöfðingja er þó víst kunnugt, eins og öðrum, að bærinn hefir orðið að taka lán til að geta veitt fátæklingum atvinnu, og þó eru þar drukknir upp árlega 44000 pottar af öli að meðaltali fyrir árin 1881–85, auk allra annara vínfanga. (*A. Ó.: Er það hvítt öl?*). Nei, bayerskt öl. Það er vissa fyrir því, að vínfangakaupendurnir leggja ekki hart á sig, og þá er rjett að leggja á þá það sem þarf til að bæta landssjóði upp lækknina á ábúðar- og lausafjárskattinum, enda hafa þeir ráð á því. H. 6. kgk. þm. (*A. Ó.*) spurði að, hvaðan frumv. væri komið, og fann það því til foráttu, að það væri komið frá bindinismanni. (*A. Ó.: Nei*). Jú; og þar að auki sagði hann, að því mundi hafa verið tekið ver, ef það hefði komið frá stjórninni. En jeg er viss um, að því mundi hafa verið tekið miklu betur, ef það hefði komið frá stjórninni; það er svo fágætt, að stjórnin hafi frumkvæðið («initiatívið») í nokkrum þarfamálum landsins; þingið verður nær ávallt til þess. Eg er því viss um, að alþingi hefði tekið því með mestu gleði, ef stjórnin hefði einu sinni brugðið af vana og gjörzt frumkvöðull þessa máls; og varla hefði h. 6. kgk. þm. (*A. Ó.*) tekið málinu ver, ef það hefði komið frá kjósanda hans, stjórninni. H. 6. kgk. þm. (*A. Ó.*) spyr annars opt fyrst, hvaðan frumv. komi, og því næst, hvert innihaldið sje, rjett eins og honum þyki minna í það varið; en jeg lít fyrst á innihaldið áður en jeg fer að spyrja, hvaðan það sje komið; mig gildir einu, hvaðan gott kemur, og vona jeg að svo sje í verunni einnig með hinn háttv. vin minn, 6. kgk. þm. (*A. Ó.*), þótt hann sje svo opt að gjöra sjer gaman að því, hvaðan frumvörpin sjeu runnin.

Landshöfðingi: Jeg vil leiðrjetta það, sem h. 1. þm S.-Múl. (*J. Ó.*) sagði um, hvað mikið væri drukkið í Snæfellsnessýslu og Gullbringu- og Kjósarsýslu, og að svo

og svo margir pottar af öli væri drukknir í Reykjavík.

Jeg leyfi mjer að segja, að þetta er allt mishernt, og þm. getur meira að segja ekkert áreiðanlegt um þetta sagt. Hið eina, sem hann getur sagt, er það, hversu mikið er flutt inn til þessara sýslna af vínföngum, eptir misjafnlega áreiðanlegum skýrslum, en alls ekki, hverjir neyta þessara vínfanga. Hann verður að minnsta kosti að gæta þess, að einmitt í þessum sýslum eru það fjöldi utanhjæraðsmanna, og einkum fjöldamargir útlandingar, sem neyta vínfanga. Auk þess er það mishernt, að Snæfellnessýsla hafi nú beðið um frest og eptirgjöf á afborgun af hallærisláni; það hefir að eins komið frá Dalamönnum. Hallærislánið var auk þess ekki 4000 kr., eins og h. þm. sagði, heldur 14000 kr., svo þetta er allt saman, ef ekki mjög óáreiðanlegt, þá þó ekki rjett hermt.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. vísað til 2. umr. með 6 atkv. gegn 5.

Frumv. til laga um breyting á lögum um aðflutningsgjald af tobaki 11. febr. 1876 (80); 1. umr.

Sighvatur Árnason: Jeg var ekki hlynntur hinu síðasta frumv. og því síður verð jeg hlynntur þessu. Jeg skal þó játa að þetta frumv., ef það yrði að lögum, kynni að gefa landssjóði dálitlar tekjur, því að menn eru svo fastheldnir við tóbak, að þeir eiga erviðara með að neita sjer um það en vínföng; en það er hart í þessu árferði að leggja á nýjar álögur, og mjer er eigi kunnugt um, að neinar þjóðir búi til nýja tolla, þegar eigi brýn nauðsyn krefur, en vjer gerum það í hardæri. Jeg vil láta þetta og öll tollmál bíða til næsta þings. Jeg vil geta þess, að þó jeg væri viss um, að landssjóði mundu aukast tekjur að mun með þessum frumv., þá yrði jeg eigi í vafa að heldur með atkvæði mitt; því þá eru þær pressaðar út af þjóðinni,

þegar verst gegnir, og það er leiddinlegt, og mjer fellur það illa að sitja nú yfir málum hjer á þingi, sem jeg hefi litla eða enga von um, að fá staðfestingu, og í tilbót málum, sem að óþörfu leggja skatt á landsmenn.

Jón Ólafsson: H. 1. þm. Rangæinga (S. Á.) finnst þetta frumv. líkt og hið fyrra. (S. Á.: Verra). Hann játar þó sjálfur, að hann haldi að það kunni að auka tekjur landssjóðs fremur en hitt; en um bæði segir hann, að hann mundi fúslega verða með þeim »að ári», en »ekki í ári»; en þá vil jeg spyrja hann: þegar frumv. er komið svona langt og komið í gegn um neðri deild, er það þá forsvaranlegt af oss, að fullgjöra það eigi nú, og eyða þannig tíma þingsins til einskis? Heldur hann ekki, að nóg verði að gjöra að ári? H. 1. þm. Rangæinga (S. Á.), sem er svo mikið að tala um árferðið, ætti að sjá, að það einmitt er sterkasta hvöt fyrir oss að *spara* — spara einnig *timann*, og þar með fje landsins, og geyma eigi til morguns það sem gjöra má í dag. Jeg vona, að frumv. þetta fái sömu forlög og hitt fjekk, þ. e. því sje vísað til 2. umr., og vona, að h. 1. þm. Rangæinga (S. Á.) verði góður liðsmaður til að bæta það og fylgja því fram.

Skúli Þorvarðarson: Jeg segi sama og h. 1. þm. Rangæinga (S. Á.), að jeg er eins óánægður með þetta frumv. eins og hitt, já miklu óánægðari. Að hækka tóbakstollinn um $\frac{2}{3}$ er jeg viss um, að verður enn þá óvinsælla, en vínfangatollurinn. Eins og menn vita, er það eigi síður fátæklingar en auðmenn, sem þetta gjald leggst á, og það er tilfinnanlegt gjald. Auk þess er tóbak einnig brúkað sem lúsamedal eða þrifamedal á sauðfje, og það er hart, að leggja toll á það, sem til þarflegrar brúkunar er haft. Þó kynni jeg að fallast á frumv., ef tollurinn væri færður að eins hóflega upp og skynsamlega, en það finnst mjer ekki, með þessari

hóflausu tollhækkun, eins og á þessu frumv. stendur. En í trausti þess, að það verði gjört, gef jeg atkvæði með því, að frumvarpið gangi til 2. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg er á meðal þeirra manna, sem vilja hlynna að þessu frumv. Menn tala um, að það sje að auka álögurnar, sem á mönnum liggja, að leggja þennan toll á tóbakið. En það er þá ekki fyrir ekki neitt; peningunum er ekki kastað í sjóinn, þeir koma þá fram í landssjóðnum, og það mun varla vera hætt við að það komi fyrir, að of mikið pyki í honum af fje. Það er opt viðkvæðið, þegar til orða kemur, að ráðast í einhver stór fyrirtæki. Nei, það stenzst landssjóður ekki, það ríður honum á slig. En ef tekjurnar yrðu meiri, væri hann öflugri til að bera eigi að eins þann kostnað, sem nú á honum hvílir, heldur og fleiri byrðir, og jeg held varla, að til sje betri vegur til að auka tekjur landssjóðsins, en skynsamlega á lagðir tollar, þegar þeir eru lagðir á þær vörur, sem á að leggja toll á, og sem geta borið hann. Og jeg er um engan hlut sannfærðari, en að tóbak á að vera tollað, svo mikið og svo hátt, sem hygginda vegna er fært, svo að menn ekki freistist um of til þess með óleyfilegu móti að smokka sjer undan greiðslu tollsins. Tóbaksbrúkun er í uppgangi hjer í landi; það sje jeg, hvar sem er, þegar jeg lít í kring um mig, að tóbakslækirnir fara æ vaxandi; tóbaksnautnin er, að minni ætlun, fremur allt af að aukast, heldur en þverra. Jeg hefi eigi minnstu meðaumkvun með tóbaksbrúkendum, þótt þeir ættu að gjalda toll. Tóbak getur eigi kallast þarfavara, því síður nauðsynjavara. Þetta er munadarvara og ekkert annað.

Það er til þess kemur, að tóbakið sje haft sem lyf, reyndar ekki handa mönnum, en þá handa skepnum, þá kann það satt að vera; en jeg bið menn vel athuga, að lyf handa mönnum bera háa tolla, bæði

önnur og líka t. d. spiritusinn, sem bersinn toll þegjandi. Öll efni fara langt upp úr sínu eiginlega markaðsverði, þegar þau eru blönduð til heilsu meðala. Það sem kostar t. d. 20 auro á markaðinum, kemst opt upp í krónu, þegar það er selt sem meðal. Frá þessu sjónarmiði ægir mér það eigi svo mjög, þó að nokkrir auro legðust á það, sem haft er til að lækna skepnur. Jeg er því hlynntur þessu máli, og mun með mestu ánægju gefa atkvæði mitt til þess, að það gangi til annarar umræðu. Jeg vildi samt gjarnsamlega vera með til þess, að gjöra breytingar við frumv., ef þær þættu nauðsynlegar, og áynni því fleiri manna hylli, en það nú hefir; jeg óskaði helst, að það mætti sníða það svo, að það fengi hylli jafnvel hjá þeim, sem segjast vera drjúgir tóbaksmenn.

Þegar um toll er að ræða, þá er það af annari hálfu gjald, sem lagt er á alþýðu, en af hinnar hálfu er það viðauki við tekjur landssjóðsins, sem á að bera þarfir almennings. Mér virðist vera langt frá því, að það sje á mælisvert, að leggja toll á varning, sem menn geta verið án, þótt hart sje í ári. Mér virðist jafnvel miklu fremur sæmd í því, að hafa hug á því, að leggja á sig byrðar þrátt fyrir það. Er ekki sómi að því fyrir hverja þjóð, að gúgnia eigi, þegar hart gengur að, heldur leggja á sig þyngri byrðar eptir en áður, til þess að geta stadið móti. Hjer er ekki að tala um hernað, eða mikil og hættuleg keppnismál, heldur að eins að styðja að vélmegun almennings, með því, að takmarka kaup á óþarfa-vörum, og hins vegar að styrkja hinn óþarfa sjóð, sem á að efla almennings þarfir. Það er því að minni skoðun fagurt og drengilegt, að framfylgja slíkum málum, og á heiður skilið, en ekki á mæli. Vitanlega verður að setja takmörkin hæfilega, og auka eigi tollinn svo, að hætta verði fyrir svikum, því auk ójafnaðar þess, sem af því leiddi, gæti þá hagnaðurinn horfið.

Jeg mæli því með því, að þetta frv. gangi til annarar umr., og óska því allra heilla á leið þess. Mér virðist vera búið að verja of miklu erfiði, bæði til þessa frumv. og hins undanfarandi, til, þess að þau verði látin falla niður alveg, og ætti því að halda áfram með þau, og reyna til, að þau gætu komizt í sem bezta samhljóðun við sanngirni og rjettlæti, og orðið til sannra hagsbóta.

Arnþjótur Ólafsson: Jeg iðrast annars eptir því, að jeg skyldi vera að biðja mér hljóðs, því að það verður mér ofjarl að tala eptir þessa hina mjög snjöllu ræðu, sem h. sessunatur minn (H. Sv.) endaði rjett í þessu.

Hann vildi afla landsmönnum hreysti, manndygðs, sparsemi og auðsældar, og þetta allt saman með því, að færa upp tóbakstollinn. Jeg verð að játa, að jeg skil ekki þetta. Það er mér of háfleygt; það er hátt fyrir ofan mig og mína líka. (H. Sv.: En sannleikur því fólgin í orðum mínum). Jeg skil ekki, að það sje sannleikur, eða sönn aðferð, að leggja byrðar á þá, sem maður vill auðga. Hitt skil jeg, að ef menn eru »communistar«, þá vilja menn láta alla borga í einn sjóð, til að útbýta meðal fárra. »Communisme« þekki jeg; en jeg verð að játa, að jeg hjelt ekki, að hann væri enn þá kominn hingað inn í deildina, og sízt, að hann hefði tekið sjer sæti rjett við hliðina á mér. Jeg held, að h. 5. kgk. pm. (H. Sv.) þekki ekki sem allra bezt til, að minnsta kosti ekki um land allt. Ef svo væri, get jeg ekki skilið, að hann ekki viti, að tóbak, sjerstaklega munntóbak og neftóbak, er ekki að eins enginn óþarfi fyrir gamla menn, sem hafa vanið sig á að brúka það, heldur hrein og bein nauðsyn. Þeim er eigi hægt að leggja það niður. Þeir vilja heldur fara alls annars á mis. Mundi það því leggja nýja byrði á lífsnauðsyn þeirra, ef þessi tollur væri svo aukinn; því að þó að þessi vara sje þeim ekki beinlínis til saðnings,

hafa þeir af nautn tóbaksins allan unað. Það er margreynt, að sumir menn geta ekki einu sinni sinnt verki, ef þeir verða að neita sjer um tóbakið.

Ennfremur má ganga að því vísu, að undanbrögð mundu verða stórkostleg undan þessum tolli. Það er hægt, að koma miklu tóbaki inn í landið svo, að sú tollstjórn, sem í landinu er, verði ekki vör við það. Jeg veit dæmi til, að slíkt tíðkast ekki svo lítið á einum stað, sem jeg þekki til. Jeg vil engan sneiða nje meiða með orðum mínum. En það er lafhægt, ef menn vilja, að hafa undanbrögð með tóbakið, og það er eingöngu því að þakka, hvað tollurinn, sem nú er, er lágur, að menn ekki svíkja meira nú, en gjört er.

Mjer finnst menn megi ganga að því vísu, að þó að kaupmenn sjeu heiðursmenn, og líka lausakaupmennirnir, þá sjeu þeir þó ekki algjörlega lausir við þann brest, sem þekkest vel hjer á landi, þar sem eru tíundarsvíkin. Það er eins um tollsvíkin, eins og tíundarsvíkin; eins og landsmenn, sem líka eru heiðursmenn, una við þau, eins muna kaupmenn geta vanizt á að una við tollsvíkin.

Jeg tek það upp aptur, að það er svo óviðkunnanlegt að fara að leggja nýjar byrðar á í hallæri, að jeg skil ekki í, að menn skuli geta komið fram með slíkt í alvöru. Þeirri hagfræði botna jeg ekki í. Jeg vil vitna til þjóðar, sem er nærri oss, og ekki hefir orð á sjer fyrir að vera óskynsöm í fjármálum, þ. e. Englendinga. Jeg veit eigi eitt dæmi til, að þeir hafi lagt tolla á öðruvísi en þá er full nauðsyn þar til, er mátti til að leggja á nýjar álögur. Jeg skil ekki, að það geti verið fjárhagslega rjett, að leggja á tolla áður en á þarf að halda, og segja: Allt af eru nógar sultarþærnirnar, hallærisþærnir, brúarkvabb, kapellánar o. s. frv., allt af eru nógir til að sölsa í sig landsfjeð. En ef fara á að leggja skyldur og skatta á land

allt í þessu ári til slíks, þá á jeg ekki erindi á þing frammar, — ef það á að verða ætluarverk þingsins, að fylla allar þessar betliþítir, sem eru óseðjandi með öllu.

Mig furðar á því, að h. 1. pm. Sudur-Múl. (J. Ó.) skuli vera orðinn svona fíkin í tollana. Hann er þó ekki enn orðinn fjárhagsráðgjafi Íslands, og ætlar sjer það líklega heldur ekki rjett bráðum. Jeg hefi allt af haldið, að það væri rjettara, að kenna mönnum fyrst að fara með sína eigin fjármuni, áður en menn fara að hrúga fje saman í landssjóð fram yfir þarfir, til þess að rísla í og brúðla með.

Jakob Guðmundsson: Jeg finn samkvæmni í því, að þeir, sem ekki vilja eiga við þessi tolllög yfir höfuð, vilji fella þau nú frá frekari umræðum. En í hinu finn jeg enga samkvæmni, að þeir, sem vilja halda málinu fram á næsta þingi, skuli ekki vilja leyfa því framgang nú. Jeg vona því til þeirra, að þeir gefi meðmæli sín til, að málið gangi til 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 6 atkv. á móti 5.

Tillaga til þingsályktunar um, að mæld verði uppsigling á Hornafjörð og könnuð skipalega við Ingólfshöfða (72). Ein umr.

Tillagan var samþykkt umræðulaust, með 9 samhljóða atkvæðum, og afgreidd síðan til landshöfðingja sem þingsályktun frá alþingi.

Fimmtáði fundur, mánudag 16. ágúst kl. 1. Allir á fundi.

Frumvarp til laga um kosningar til alþingis (24, 68, 69, 70); 2. umr.

Framsögumaður (Jón Ólafsson): Jeg skal geta þess, að á þingskjali 69 er ein villa í 8. línu að neðan: „Geir skuli kosinn“ í stað: „Geir skuli útstrykaður“. Svo er

og á þingskjali 70 ein villa, sem læðzt hefir inn af misskilningi þess, sem lesið hefir prófórk. Þar stendur : á eptir „öðrum háðir“ komi : „í stað“. Þetta á að skiljast svo, að á eptir orðunum „öðrum háðir“ komi „;“ í stað „.“ Þ. e. depilhögg í staðinn fyrir . Þ. e. depil í frumv. Jeg skal ekki fjölyrða um þetta frumvarp í heild sinni; það var gjört við 1. umr. Jeg finn og heldur ekki ástæðu til að ræða hinar einstöku gr., því að svo lítur út, sem öllum h. þingdeildarm. líki tillaga nefndarinnar, með því að engar breytingar eru fram komnar nema frá henni. Jeg verð að álíta þetta sem vott um það, að frumvarpinu muni byrja vel í deildinni, því að annars mundu einhverjar fleiri breytingartillögur en frá nefndinni vera fram komnar.

Landshöfðingi : Þetta frumv. hefir einn mikinn kost, sem vegur meira en allir þeir gallar, sem annars kunna að vera á því. Kosturinn er sá, er stendur í fyrirsögu þess, að það öðlast ekki gildi fyr en hin endurskoðaða stjórnarskrá Íslands hefir náð staðfestingu konungs. Af því, að nú er ljóst af umræðum á þinginu, að stjórnarskrárfrumv. frá 1885 muni verða samþykkt óbreytt á þessu þingi, en H. H. konungurinn hefir lýst því yfir, að hann muni ekki staðfesta frumv. það, sem samþykkt var á þinginu 1885, þó það yrði samþykkt aptur af þessu þingi, þá er það ljóst — segi jeg — að stjórnarskrárfrumvarp það, sem samþ. verður nú á þinginu, nær ekki staðfestingu H. H. konungsins, og þar afleiðandi getur ekki þetta kosningarlagafrumv. öðlzt gildi; allar umr. um það eru þess vegna óparfar. Að minnsta kosti finn jeg ekki ástæðu til að taka frekari þátt í þeim.

Framsögumaður (Jón Ólafsson) : Út af ræðu hæstv. landshöfðingja finn jeg ekki ástæðu til annars en að óska, að breytingar nefndarinnar fái fram að ganga. Það er eigi oss eða þinginu að kenna, ef hin endur-

skoðaða stjórnarskrá öðlast ekki staðfestingu. Oss ber að gjöra það engu að síður, sem er á voru valdi, til þess, að sjá um, að ekkert það vanti, sem er nauðsynlegt skilyrði, ef stjórnarskráin verður staðfest, fyrir því, að breyting sú, sem með henni er fyrirhuguð, komist á, og svo verðum vjer að fela forsjóninni úrslitin. Enda mun og nægilegt tækifæri gefast, þegar stjórnarskrárfrumvarpið sjálft liggur fyrir, að ræða um, hverja framtíð það muni eiga fyrir höndum, og hver úrslit það muni fá.

Arnjótur Ólafsson : Hæstvirtur landshöfðingi hefir mjög rjettilega tekið fram, að þetta frumv. muni aldrei koma í gildi, þar sem það er fellt við hina endurskoðuðu stjórnarskrá. En jeg ímynda mér, að þeir sem eru meðhaldsmenn þessa kosningarlagafrumvarps, muni hafa von um, að stjórnarskrárfrumv. verði staðfest. Jeg vil nú setja mig líka á þeirra sjónarsvið, og segi : stjórnarskrárfrumv. verður staðfest, og það þegar næsta vetur, og náttúrliga þessi kosningarlög strax á eptir. En nú vil jeg spyrja : Hvernig hugsa hinir h. meðmælendur frumv. sjer þá, að kosningar eptir þessum kosningarlögum geti fram farið fyrir 1. júlí, þá er ganga skal á þing. Nú skyldi frumv. ekki fá staðfestingu fyr en svo, að það kæmi út hingað í marz næstkomandi. Ráðgjafarnir yrðu að vísu þá strax settir á stökkana; en hvernig geta kosningarnar til efri deildar fram farið á tímabilinu frá í marz til 1. júlí? (*Landshöfðingi* : Kosningarnar eiga ekki að fara fram eptir frv. fyr en 1. júlí). Já, einmitt. Og í 24. gr. stendur, að tillöguskrárnar skuli vera komnar í hendur ráðgjafa að minnsta kosti 15 vikum áður en kosning á fram að fara, og í 25. gr., að kosningarnar skuli fram fara 1. júlí. Það er auðsætt, að verði stjórnarskráin endurskoðaða staðfest og kosningarlögin líka, þá fellur sama dag hin gamla stjórnarskrá úr gildi, og þá verður að fara að undirbúa nýjar kosningar til alþingis.

Það getur verið, að tillöguskránnar verði komnar til ráðgjafanna fyrir 1. júlí, en kosningarnar geta ekki fram farið 1. júlí að ári komanda, þá er alþingi á að koma saman. Jeg hygg því, að betra væri fyrir h. nefnd, að bæta úr þessu á einhvern hátt með bráðabyrgðarákvörðunum, ef hún annars hefir nokkurt traust á því, að hin endurskoðaða stjórnarskrá öðlist gildi og þar með þetta frumv. En hafi hún enga von um það, þá er ekkert á móti því, að hafa þetta frumvarp eins og það er.

Framsögumaður (Jón Ólafsson): Það er mjög hægt að svara h. 6. kgk. pm. (A. Ó.), því hann miðar gildi hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár við þann dag, sem hún er staðfest á. Það lítur út fyrir, að h. þingm. hafi lesið 72. gr. stjórnarskrárfrumvarpsins einmitt eins og sagt er, að sá, sem hann ekki mun vilja breyta eptir, lesi biblíuna. Í 72. gr. frumv. stendur: »þá er stjórnarskipunarlög þessi eru staðfest, og landstjórn skipuð samkvæmt 6. og 7. gr. þeirra, er stjórnarskrá um hin sjerstöku mál-efni Islands 5. dag janúarmán. 1874 num-in úr gildi«. Nú held jeg að það sje alls ólíklegt, að hin nýja landstjórn sje skipuð sama dag, sem hin nýja stjórnarskrá er undirskrifuð. Og í öðru lagi: veit h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) ekki það, að svo framarlega sem hin endurskoðaða stjórnarskrá öðlast gildi á þeim tíma, þá er kosningartími þingmanna ekki er út runninn, þá verður að leysa upp alþingi og umboð þess fellur þá niður. Þá verður að boða til nýrra kosninga, og getur stjórnin þá hagað samkomu-degi þingsins þar eptir. Þeir, sem ímynda sjer, að stjórnarskrárfrumvarpið verði staðfest, þeir hljóta og að ímynda sjer, að stjórnin sje skynsemi gædd vera, sem ekki muni gjöra leik til þess, að samþykkja frumv. einmitt á þeim tíma, þegar þau skilyrði vantar, sem útheimtað til þess hún geti

Alpt. A. 1886.

komizt á, og taka þannig með annari hendi alla þýðing úr því, sem hún gjörir með hinni. Að ætla stjórninni þvílíkan — mjer liggur við að segja — strákskap, það er fjarri mjer og oss þjóðkjörnum þingmönnum, og sízt hefði jeg vænzt þess, að hennar útvalið ker, hinn h. 6. kgk. pm. (A. Ó.), mundi verða til þess að gjöra það.

Arnþjótur Ólafsson: Jeg verð að mótmæla því, að jeg hafi gjört stjórninni nokkrar getsakir, og h. framsögumaður (J. Ó.) hefir engan rjett til að draga þessa ályktun út úr orðum mínum.

Þar sem hann sagði, að stjórnin væri skynsemi gædd vera, þá er það öldungis rjett; en jeg vildi, að hann hefði líka sannað, að h. nefnd hefði sama eiginlegleika til að bera. Þegar menn biðja um eitthvað, hugsa þeir annaðhvort að þeir fái það, eða fái það ekki; og ef þeir hugsa að þeir fái það, þá óska þeir víst að fá það sem fyrst. Nú eru um-mæli h. nefndar um þetta nýja stjórnarskrárfrumvarp þau, að það sje: »aðal- og einkaskilyrði fyrir framförum landsins«. Frá þessu sjónarmiði skoðað, hlýtur þeim að þykja æskilegt í fyllsta mæli, að það fái sem allrafyrst staðfestingu. En þá er nú líka skylda þessara manna, að fá öll sín lög, er af þessu máli leiða, sett í fullt samræmi við þessa endurskoðuðu stjórnarskrá, eigi síður hvað tímann snertir en annað, ef þeir annars vilja hafa þann eiginlegleika, sem h. framsögumaður (J. Ó.) segir að stjórnin hafi. Eða vill h. flutningsm. að menn segi: »Vjer höfum ekki vit á því, en stjórnin hefir vit á því«. Ef hann vill játa þetta, ja, þá er annað mál; þá hefir hann nokkuð til síns máls.

Framsögumaður (Jón Ólafsson): Annaðhvort er að gera ráð fyrir því, að stjórnin sje á sama máli í þessu efni, sem vjer, eða á gagnstæðri skoðun. Ef hún lítur sömu augum á það sem vjer, þá mun hún stað-

11 (3. sept.)

festu stjórnskrárfurðumvarpið; en ef ekki, þá staðfestir hún það ekki. En ef hún staðfestir hina endurskoðuðu stjórnskrá, þá megum vjer líka treysta því, að hún gjöri það í sama anda, sem þingið hefir samþykkt hana í, gjöri það á hagkvæmum tíma, svo að tilgangi hennar megi framgengt verða. Ef stjórnin skapar sjálf það tilfelli, að ekki verði unnt að neyta þessara kosningarlaga við hinar fyrstu kosningar, þá hefir hún og lagt þá siðferðislegu skyldu á sjálfa sig, að greiða úr þeim vanda, t. d. á þann hátt, að fresta fundi næsta alþingis, þangað til að kosningar geta verið komnar í kring með bráðabyrgða-kosningarlögum eða á annan hátt.

ATKVÆÐAGR.: Inngangur frumvarpsins (24) var samþ. með 7 atkv. gegn 2.

Fyrirsögn I. kafla var samþ. án atkvæðagr.

Breytingartill. nefndarinnar (70) við 1. gr. c. var samþ. án atkvæðagr.

Breytingartill. við 1. gr. d. samþ. með 7 atkv.

1. gr. með áorðnum breytingum var samþ. með 7 atkv.

2., 3., 4. og 5. gr. voru samþ. hvor um sig óbreyttar með 7 atkv.

Breytingartill. við 6. gr. samþ. með 7 atkv.

6. gr. með áorðinni breytingu samþ. með 7 atkv.

7. og 8. gr. samþ. óbreyttar með 7 atkv.

Breytingartill. við 9. gr. samþ. án atkvæðagr.

9. gr. með breytingu samþ. með 7 atkv.

10., 11. og 12. gr. samþ. óbreyttar með 7 atkv.

Breytingartill. við 13. gr. samþ. með 7 atkv.

13. gr. með breytingu samþ. með 7 atkv.

Breytingartill. við 14. gr. samþ. allar (1.—3.) með 7 atkv. hver um sig.

14. gr. með áorðnum breytingum samþ. með 7 atkv.

Breytingartill. við 15. gr. samþ. með 7 atkv.

15. gr. með áorðnum breytingum samþ. með 7 atkv.

Breytingartill. við 16. gr. samþ. með 7 atkv.

16. gr. með áorðinni breytingu samþ. með 7 atkv.

Breytingartill. við 17. gr. samþ. án atkvæðagr.

17. gr. með áorðinni breytingu samþ. með 7 atkv.

Breytingartill. við 18. gr. samþ. með 7 atkv.

18. gr. með áorðinni breytingu samþ. með 7 atkv.

Breytingartill. við 19. gr. samþ. hvor um sig (1.—2.) með 7 atkv.

19. gr. með áorðnum breytingum samþ. með 7 atkv.

Breytingartill. við 20. gr. samþ. án atkvæðagr.

20. gr. með áorðinni breytingu samþ. með 7 atkv.

21. gr. óbreytt samþ. með 7 atkv.

Breytingartill. við 22. gr. samþ. með 7 atkv.

22. gr. með áorðinni breytingu samþ. með 7 atkv.

23. og 24. gr. samþ. óbreyttar með 7 atkv. hvor.

Breytingartill. við 25. gr. samþ. án atkvæðagr.

25. gr. með áorðinni breytingu samþ. með 7 atkv.

26., 27. og 28. gr. samþ. óbreyttar hver um sig með 7 atkv.

Breytingartill. við 29. gr. samþ. með 7 atkv.

29. gr. með áorðinni breytingu samþ. með 7 atkv.

Breytingartill. við 30. gr. samþ. með 7 atkv.

30. gr. með áorðinni breytingu samþ. með 7 atkv.

Breytingartill. við 31. gr. allar fjórar samþ. með 7 atkv.

31. gr. með áorðnum breytingum samþ. með 7 atkv.

32. gr. óbreytt samþ. með 7 atkv.

Breytingartill. við 33. gr. samþ. með 7 atkv.

33. gr. með áorðinni breytingu samþ. með 7 atkv.

34. gr. óbreytt samþ. með 7 atkv.

Breytingartill. við 35. gr. samþ. með 7 atkv.

35. gr. frumvarpsins þar með fallin.

Breytingartill. við 36. gr. samþ. með 7 atkv.

36. gr. með áorðinni breytingu samþ. með 7 atkv.

37. og 38. gr. óbreyttar samþ. hvor um sig með 7 atkv.

Breytingartill. við 39. gr. samþ. með 7 atkv.

Tvær orðabreyt. í 39. gr. samþ. án atkvæðagr.

39. gr. með áorðnum breytingum samþ. með 7 atkv.

40. og 41. gr. samþ. óbreyttar hvor um sig með 7 atkv.

Breytingartill. við 42. gr. samþ. með 7 atkv.

42. gr. með áorðnum breyt. samþ. með 7 atkv.

43., 44., 45., 46. og 47. gr. samþ. óbreyttar með 7 atkv.

Breytingartill. við 48. gr. samþ. með 7 atkv.

Orðabreyting í 48. gr. samþ. án atkvæðagr.

Viðauki við 48. gr., 2. málgr., samþ. með 7 atkv.

Breytingartill. við 48. gr., síðustu málgr., samþ. með 7 atkv.

48. gr. með áorðnum breytingum samþ. með 7 atkv.

49. gr. óbreytt samþ. með 7 atkv.

Breytingartill. við 50. gr. samþ. með 7 atkv.

50. gr. með áorðinni breytingu samþ. með 7 atkv.

51. gr. óbreytt samþ. með 7 atkv.

Breytingartill. við fyrirsögn IV. kafla samþ. með 7 atkv.

52. gr., 53. og 54. gr. samþ. óbreyttar með 7 atkv.

Breytingartill. við 55. gr. samþ. með 7 atkv.

55. gr. með áorðinni breytingu samþ. með 7 atkv.

56. gr. samþ. óbreytt með 7 atkv.

Viðauki við frumv., 57. gr. (ný grein), samþ. með 7 atkv.

Ákvæði um standarsakir samþ. með 7 atkv.

Fyrirsögnin fyrir frumvarpinu og köflum þess var álitin samþ. án atkvæðagr.

Frumv. vísað til 3. umr. með 7 atkv. gegn 3.

Frumvarp til laga um breyting á lögum 14. des. 1877 um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum (39, 77); 3. umr.

Framsögumaður (Hallgrímur Sveinss.): Eftir bendingu hæstv. landshöfðingja við 2. umr. þessa máls, hefir nefndin gert þær breytingar, sem standa á 98. þingskjali, og útbýtt hefir verið í dag. Hæstv. landshöfðingi hafði það á móti frumv., að þeir, sem tækju veiðarfæri upp, gætu haft þau í haldi án úrskurðar yfirvalds. Þess vegna hefir nefndin komið með 1. breytingartill. við 1. gr.

sem þingmenn hafa fyrir sjer, og reynt að orða hana svo, að ekkert gjöræði mætti hafa í frammi við upptöku veiðarfæra. Þá var önnur athugasemd hæstv. landsh., að ean þá væri eitt atvik, auk þeirra, sem talin eru í frumv., sem gæti valdið því, að ekki væri ástæða til að halda veiðarfærunum lengur, nefnil. það atvik, að málssókn fjelli niður. Þessu ákvæði bætti nefndin við, og vonar, að nái frumvarpið í heild sinni fram að ganga með þessum breytingum, þá muni það ekki ríða í bága við eignarrjett og hagsmuni einstakra manna, frekar en nauðsyn krefur og tilgangur laganna heimtar. Ákvörðunin verður sjálfsgagt að skiljast á þann veg, að umsjónarmönnum sje heimilað að halda veiðarfærunum, þangað til úrskurður lögreglustjóra komi. Jeg skal geta þess og, að í seinasta orðinu í greininni hefir orðið prentvilla af vangá, þar sem stendur: »veiðarfæra» í staðinn fyrir: »aflla».

ATKVÆÐAGR.: 1. breytingartill. við 1. gr. samp. með 10 atkv.

2. breytingartill. við 1. gr. samp. með 10 atkv.

3. breytingartill. við 1. gr. samp. í einu hljóði.

1. gr. frumv. með áorðnum breytingum samp. í einu hljóði.

Frumvarpið í heild sinni samp. með 10 atkv. og sent síðan forseta neðri deildar.

Frumvarp til laga um löggilding verzlunarstaða (78, 86); 3. umr.

Jakob Guðmundsson: Hjer er kominn dálftill viðbættir, eins og menn geta sjeð, við frumvarpið, nefnil. um löggilding eins verzlunarstaðar til, Vogavíkur í Gullbringusýslu, og skal jeg leyfa mjer að fara fáeinum orðum um, af hverju jeg hefi bætt honum við, þó að mönnum muni vera það ljóst frá síðasta þingi. Í skýrslum, sem komu til þingsins í fyrra, var það tekið fram, að höfnin væri óyggjandi; þar væri 6 faðma dýpi

og hlje af þremur áttum og góður haldbotn. Ástæðurnar fyrir því, að um löggildinguna var bðið, voru þær, að þótt kaupmenn hjer úr Reykjavík hefðu þar salthús, þá yrði þó svo mikill kostnaður við það, að salttunnan yrði 1 kr. dýrari; þeir yrðu einnig að hafa þar menn til þess að veita fiski móttöku, og greiða fyrir móttöku hvers skippunds 1.33 kr. Þessi kostnaður kemur að líkindum niður á einhverjum, og þá eðlilegast niður á viðskiptamönnum kaupmannanna þar. Til þess að forðast þetta, hafa menn þar sótt salt stundum til Hafnarfjarðar, en það er langt, víst um 4 mílur, og hefir auk þess orðið slysfarir með minnilegu manntjóni og tjóni á vörum. Þótt Keflavík sje nær, þá er þar vond höfn, svo vond höfn, að þar hefir opt orðið tjón á mönnum og skipum, og væri því gjörandi nokkuð til, að Keflavík aflegdist sem kaupstaður og færðist til Vogavíkur. Jeg vona því, að þessu ihuguðu, að þingmönnum sýnist að minnsta kosti eins mikil nauðsyn að löggilda þennan stað, eins og suma af hinum 6, og treysti því, að viðaukatillaga mín verði samþykkt.

Arnlfótur Ólafsson: Mjer finnst — jeg skal fara hægum orðum um það — að sumum h. þingdeildarmönnum sje lagið, að koma fram með frumvörp, sem ekki eiga við tímann, sem vjer lifum í, og að þeir geri sjer far um, að vera sem óverkhyggnastrir í lagasmíðinu, og svo er með þetta frumv. Vjer vitum allir, að verzlunin er bág núna; kaupmenn flytja nú til landsins lítið meira en helming af vörum við það, sem áður hefir verið; þeir heimta skuldir sínar og takmarka sig sem mest að öllu. En fjölgun verzlunarstaða virðist benda á það, að kaupmenn hafi svo miklar vörubýrgðir, að þeir geti eigi komið þeim fyrir í vöruhúsum sínum, nje heldur orðið af með þær í þeim kauptúnum, sem nú eru til, eða og, að landsmenn hafi svo miklar vörur, að þeir kaupmenn, sem nú eru, geti eigi veitt þeim

móttöku. En sje gáð að núverandi högum landsmanna, þá hljótum vjer að játa, að fæstir af landsmönnum geti nú lokið skuldum sínum hjá kaupmönnum með þeim vörum, er þeir hafa, og því erfiðara gengur þeim að fá nokkuð út úr verzlunum til heimila sinna. Til hvers er þá þetta frumv.? Ekki til þess að kaupmenn þurfi að flytja salt eða aðrar nauðsynjavörur á hverja vík og vog, því að fyrir því eru til lög. Heldur ekki til þess, að bændur reisi upp nýja kaupstaði; þeir hafa lagaleysi til sveitaverzlunar, og í fyrra voru komnar 10 sveitaverzlanir hjer á landi. Það er eins og sumir h. þingdeildarmanna hugsu sem svo: „Íslendingar geta eigi byrjað á sveitaverzlun; vjer verðum því að fá danskinn til þess; þeir einir verða að mæla hjer hverja höfn, hverja vík, hvern krók og kima; en það sem oss ríður lífið á, það er að fá nýja stjórnarskrá og innlenda stjórn. Jeg skal nefna tvö dæmi úr þessu frumv. upp á vanhugsun eða hugsunarleysi í þessum efnum. Annað þeirra er Svalbarðseyri við Eyjafjörð; þaðan er örstuttur vegur inn á Akureyri og Oddeyri, og eigi hugsandi til, að nokkur maður byggi þar; kaupmenn geta nú eptir lögunum eins farið til Svalbarðseyrar, því að skipin til Akureyrar eru tryggð hvar sem þau lenda við Eyjafjörð. Jeg veit að mörg skip — að minnsta kosti frá Gránufjelaginu og Jónassens verzlun — fara og lenda hingað og þangað við Eyjafjörð, til þess að taka við fiski og öðrum vörum. Sama má segja að sje hjer á Faxaflóa. Jeg hefi heyrt eina ástæðu, og hún er sú, að þingeyingum sje, einkum þá er þeir selja sauði sína á haustin, miklu hægra að reka þá til Svalbarðseyrar og sækja vörur þaðan. En þeir mega fá svo marga staði löggilta við Eyjafjörð, sem þeir vilja; þeir fá ekki fremur fyrir það en nú sauði sína flutta út í skipin, þótt þar sjeu byggð hús, en annað vinnst eigi við löggildingu verzlunarstaða, en að þar má

reisa búðir. Maður flytur þó ekki sauði út á skip í húsum. Við Svalbarðseyri verður að flytja þá út á bátum, og það verður dýrara en að flytja þá út af bryggjunni á Oddeyri, sem skipin geta legið við.

Hitt dæmið, er jeg vil til nefna, er löggilding kaupstaðar við Haukadal í Dýrafirði, og er mjög svo hið sama um hana að segja, sem Svalbarðseyrina. Þaðan er örstutt leið inn að Þingeyri, ekki lengra en hjeðan inn fyrir Laugarnes, og að eins 10 bæir, sem eiga hægra að sækja þangað en að Þingeyri. Þingeyri liggur innar í firðinum, og þangað eiga allir, sem landveg fara, hægra með að sækja, og það er allur þorri viðskiptamanna úr sveitunum. Hinar hafairnar í frumvarpinu þekki jeg ekki. H. pm. Dalamanna (Jakob Guðmundss.) kom með eina ástæðu, er hann ætlaðist til að væri með löggildingu verzlunarstaðar í Vogavík. Hann sagði, að kaupmenn seldu þar salttunnuna 1 kr. dýrari en hjer; það er skiljanlegt, að svo sje. En ætli hún yrði ódýrari, ef þar þyrfti að byggja vöruhús og sölu-búð, og halda þar fólk árið um kring? Það skil jeg ekki, því við allt þetta leggst á nýr og mikill kostnaður. Menn mega vera vissir um, að ef verzluninni væri hagur að löggildingum, þá kæmi bænarskrá um það frá kaupmönnum sjálfum; þeir þekkja bezt, hvað hentar; þeir fara þangað, sem það borgar sig að fara, og ekki þangað, sem ekki borgar sig. Jeg álit allt þetta mál byggt á misskilningi á lögunum um sveitaverzlun og siglingar fastakaupmanna, og að í málinu lýsi sjer úrelt skoðun og grunnhyggna, sem eigi er samboðin h. efri deild.

Benidikt Kristjánsson: Áður en jeg beinlínis svara ræðu h. 6. kgk. pm. (A. Ó.), get jeg ekki látið ógjört að lýsa yfir aðdáun minni yfir þeirri tryggð, sem hann hefir sýnt Eyfirðingum með tölu sinni, og það ofan í þá ótryggð, sem þeir nýlega hafa sýnt honum; því að sú dyggð er ætíð

aðdánleg; þegar vjer syndugif menn sýnum tryggð óverðugum og brotlegum meðbræðrum vörum. Að svo mieltu skal jeg svara nokkurum öðrum minnælum h. pm. (A. Ó.) um Svalbarðseyri. Jeg játa að það er satt, að hún liggur lítil utar en Akureyri og Oddeyri, og tek það jafnframt fram, að það er ekki sjer í lagi fjarlægðarinnar vegna, að beðið hefir verið um löggilding þeirrar hafnar. Það eru aðrar ástæður til þess. Svalbarðseyri liggur austanvert við Eyjafjörð og Eyjafjarðará, en Akureyri og Oddeyri eru vestanvert; og það er margreynt, að Eyjafjarðará, sem rennur í mörgum kvíslum til sjáfar, getur opt orðið ófær, bæði vegna stórstraumsflóða, sandbleytna, vatnavaxta og íshroða; og við þessu er einna hættast á þeim tímum, þegar kaupstaðarferðir standa sem hæst. (A. Ó.) Þá eru sjóvegsferðirnar. Það er satt; en þær verða þó ekki notaðar þegar stormur er, og svo fást þær ekki heldur kostnaðarlaust. H. pm. (A. Ó.) minntist á, að þessi uppástunga um löggilding Svalbarðseyrar mundi eingöngu komin af því, að þingeyingar álitu hentugra fyrir sig, að skipa út fje af Svalbarðseyri, en af Oddeyri, og þó væri þar svo góð bryggja. Jeg játa það, að þetta er með fram ástæðan fyrir því; en fleiri orsakir eru þó til þess, þar á meðal sú, sem áður er talin. Þeir vilja og með því spara sjer kostnað á því að þurfa að flytja vörur yfir Eyjafjörð. H. pm. (A. Ó.) sagði, að það þyrfti að flytja fjeð á bátum út í fjárkaupaskipið af Svalbarðseyri, en ekki af Oddeyri.

En jeg verð að geta þess, að út af Svalbarðseyri hefir verið lögð bryggja, svo að þar hefir mátt reka sauði út í skip eins og á Oddeyri. Þó kom mönnum saman um, að bryggjan hefði eigi verið sett á hentugum stað, og er það ætlun manna, að ef bryggja væri lögð framár út af Svalbarðseyri, þá

mundi engu óhægra að skipa þar sauðum út en á Oddeyri. En til þess að fje megi skipa út frá Svalbarðseyri, þarf þar að vera lövgiltur verzlunarstaður, eða sá, sem hlut ætti að því, að hafa tekið borgarabréf. Þá skal jeg taka það fram, að við Svalbarðseyri mun vera enn tryggari höfn en inn á sjálfum Pollinum. (Arnlfótur Ólafsson: Það er nýtt.) Enda hefir komið fyrir, að gufuskip hafa lagzt við Svalbarðseyri, af því að þeim hefir þótt öruggara að vera þar, en inn á sjálfri Akureyrarhöfn. (Arnlfótur Ólafsson: Ekki mjer vitanlega). Með þessu þykist jeg nægilega hafa svarað h. 6. kgk. pm. (A. Ó.), að því sem við kemur Svalbarðseyri. Um hinar hafnirnar ætla jeg ekki að tala, en ætla hinum h. flutningsmanni (Jakob Guðmundssyni) að svara því, sem snerti Vogavík í ræðu h. 6. kgk. pm. (A. Ó.).

Jakob Guðmundsson: Af því að h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) kom að miklu leyti fram með mótbáru sínu í almennum orðum, þá ætla jeg að svara honum eins, með almennum athugasemdum.

H. 6. kgk. pm. (A. Ó.) sagði, að nú væri óhentugur tími til að koma fram með sams konar frumv. og það, sem hjer er um að ræða, og að það væri minni ástæða til að fjölga kaupstöðum í harðæri en í góðæri. En jeg svara honum því, að því harðara sem er í ári, því minni sem vörur eru og í því lægra verði, sem þær eru, því síður þola menn allan aukakostnað. (Arnlfótur Ólafsson: Alveg rjett). Þegar jeg verð að flytja þá vöru á markaðinn, sem jeg fæ litið fyrir, þá þoli jeg síður, að aukakostnaður leggist á hana, en ef jeg fæ vöruna vel borgaða; svo að mjer sýnist h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) einmitt hafa sannað það, sem hann ekki ætlaði að sanna. H. 6. kgk. pm. (A. Ó.) talaði um, að ekki væri þörf á fjölgun verzlunarstaða, af því að sveitaverzlun væri leyfð með lögum. Það er satt. En salt er næsta óhentug vara til sveitaverzlunar, því að fyr-

ir það fyrsta hafa fæstir sveitakaupmenn það fjármagn, að þeir geti byrgt sig með nægt salt til sölu, og í öðru lagi er saltið sú vörutegund, sem menn flestum öðrum tegundum fremur mega eiga á hættu með, hvort mikið muni seljast af eða lítið. Auk þess rýrnar það mjög við geymslu. H. 6. kgk. pm. (A. Ó.) sagði, að kaupmenn mundu hljóta að selja saltið eins dýrt þar, þótt þeir hefðu þar verzlun, eins og þeir yrðu nú að gjöra. En það get jeg ómögulega skilið að þurfi að vera, ef þeir hafa þar aðalverzlun sína; aptur get jeg mjög vel skilið það, ef þeir ætla að eins að hafa þar útibú. H. 6. kgk. pm. (A. Ó.) sagði, að þar sem menn hugsuðu svo mikið um stjórnarskrá, þá ættu þeir einnig um leið að hugsa um hagnað og hagsýni í búskap. En jeg hygg að það heyri til hagsýni í þeim efnum, að bændur leitist við að fá vörur sínar með sem minnstum kostnaði, og mun mega finna mörg dæmi þessu til sönnunar í „Auðfræði“ h. pm. (Arnljótur Ólafsson: Þar er þó engin stjórnarskrá). Um Svalbarðseyri skal jeg geta þess, að það stakk mjög í augu vor, að sjá af verzlunarskýrslum Þingeyinga, hversu dýrkeypt bryggjan á Oddeyri varð þeim, og er það eðlilegt, þótt þeir vilji ekki vera neyddir til að sæta slíkum afarkostum optar. H. 6. kgk. pm. (A. Ó.) vill láta kaupmenn hafa vit fyrir landsmönnum í verzlunarefnum, en þar talar reynslan, og talar þar öðru máli en þingmaðurinn. Það er líka svo eðlilegt, eptir því sem mönnunum er varið, að þeir vilja ná auðsæld sem fyrirhafnarmianst. Og mundu ekki þeir kaupmenn vel geta hugsagt, sem óskuðu að ekki væri nema einn kaupmaður á öllu landinu, og ef sú ósk rættist, þá er hætt við að þessi eini kaupmaður mundi fremur líta á það, að hann gæti haft mestan haginn af því, að geta einn ráðið öllu vöruverði, en hitt, að landsmönnum yrðu við það stórum kostnaðarsamari allir vöruflutningar; honum

mundi því varla detta í hug að fjölga verzlunarstöðum, og vona: jeg þó, að h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) sjái, að bændur mundu fremur geta haft hag en óhag af því.

Arnljótur Ólafsson: Jeg verð að svara h. pm. Dal. (J. G.) því, að reynslan muni vera bestur ræðumaður móti honum. Má jeg spyrja: Á hve mörgum af hinum nýju löggiltu verzlunarstöðum er farið að byggja? Það er langt síðan Skeljavík var löggilt, en ekki hefir verið byggt þar. Jeg veit ekki til, að byggt hafi verið nema á einum einasta af öllum þessum stöðum. En hvað sýnir þetta? Það sýnir, að ekki er til neins að reyna að fara með mælsku kringum reynsluna; hún stendur óhögguð eptir sem áður, og talar sínu máli. Mjer sýnist, að h. pm. Dal. (J. G.) og h. pm. S.-Þing. (B. Kr.) ættu þó að hafa ofurlítið tillit til reynslunnar í þessu máli, eins og þeir eflaust gera í öðrum efnum, og klæða sig ekki úr reynsluhamnum, þegar þeir koma inn á þing. Menn segja, að bændur vilji fá kaupstaðina sem næst sjer, til þess að spara. Jeg játa það, að það er alveg rjett að spara, en það er ekki svo auðvelt að velta byrðinni af baki sjer og yfir á náungann; hann mun vilja hafa eitthvað fyrir sinn snúð. Það getur verið, að ekki sje svo mikill verðmunur á aðalvörutegundunum í smákaupstöðunum og stærri kaupstöðum; en aptur er þar mikill verðmunur á hinum smærri vörutegundum. Og hvað kemur til? — Jeg bið menn að ætla eigi, að jeg tali máli danskra kaupmanna; jeg tala máli allra, sem kaupmenn vilja vera, og jeg vildi óska, að þeir væru sem flestir innlendir. — Það kemur til af því, að kaupmaður, sem selur að eins vörur fyrir 30,000 kr., og hefir þó svipaðan tilkostnað og annar, sem selur fyrir 60,000 kr. til 100,000 kr., hlýtur að selja vörur sínar dýrara en hinn. Því fleiri kaupsún sem eru á landinu, því minna vörumagn kemur á hvert. Nú, einmitt í harðærinu, verða ýmsir af

borgurunum að hætta verzlun sinni. Mönn-
um er kunnugt, hvernig gengið hefir fyrir
þeim á Brákarpolli og Straumfirði; og hvað
munu þeir hafa grætt á verzluninni? Rauf-
arhöfn á Norðurlandi er gamall verzlunar-
staður, og þar er góð höfn; þó mun verzlun
leggjast bráðum niður þar. (*Jón Ólafsson*:
Gránufjelagið er á hausnum). Jeg ímynda
mjer, að aðrir fari fyr á hausinn en það, og
óska jeg þó engum þess. Þegar vörur
minnka, þá er ekki tími til að dreifa verzl-
uninni út, heldur rjettast að láta hana hypja
sig saman. Skal jeg svo ekki fara fleirum
orðum um þetta frumv., sem mun eiga kyn
sitt að rekja til þeirra hagsýnu frumvarpa,
sem þetta þing fæst við.

Jakob Guðmundsson: Viðvíkjandi því,
sem h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) sagði, að það
væri kostnaðarsamara fyrir kaupmanninn,
að senda vörur sínar á marga staði en fáa.
skal jeg taka það fram, að það sannar
einmitt að það er kostnaðarsamara fyrir
100 bændur að sækja til kaupmannins, en
fyrir kaupmanninn að flytja vörur sínar til
eins staðar; því að hann flytur í einni
ferð það, sem kostar þá 100 ferðir. En
viðvíkjandi því, sem hann vitnaði til
reynslunnar um þá staði, sem löggiltir
hefðu verið, en ekki væru þó byggðir af
kaupmönnum, er það að segja, að undan-
farandi reynsla, þó hún sje þýðingarmikil,
sannar ekki óröðna hluti; það eru að eins
líkindi til, að eins mundi fara á öðrum stöð-
um, ef allar kringumstæður væru hinar sömu.

Jón Ólafsson: Út af ræðum h. 6. kgk.
pm. (A. Ó.) vil jeg benda á það, að mönn-
um er vorkunn, þótt þeir, sem ervitt eiga
með að ná í kaupstaði, biðji um löggiltar
hafnir nærri sjer, til þess að ljetta aðflut-
ingana. Þetta er orsökkin til þess, að
stundum hefir verið beðið um fleiri staði,
en að haldi hafa komið, t. d. í Skaptafells-
sýslu.

En þar sem hann (A. Ó.) vitnar til

reynslunnar, vil jeg spyrja hann, sem ætíð
hefir verið á móti löggildingum —: hvern
skaða sannar reynslan oss, að lög-
gildingarnar hafi bakað oss síðan 1875?
Getur hinn. h. pm. bent mjer á nokkurn?
Mjer er ekki kunnugt um neinn skaða, sem
af löggildingunum hafi hlotizt. Jeg get aldrei
fundið ástæðu til að neita bænum frá
mönnum úr einstökum hjeruðum landsins
um löggiltar hafnir, ef jeg annars sje
enga hættu því samfara. Þeir mega bezt
sjálfir vita, hvað þeim er hentugast, og
jeg finn mig hvorki fúsan nje færan til,
að gjörast formyndari þeirra.

Þótt h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) hafi nú á
móti Svalbardseyri, þá hafði hann ekkert
um þann stað að segja við aðra umr.; þá
voru hinir einstöku liðir frumv. til umr.,
en nú er það til umr. í heild sinni. H.
pm. hefði átt að koma fram með breytt. till.
um, að fella úr þann lið; en það hefir hon-
um ekki þóknast. Jeg get því engan
gaum gefið mótbáru hans nú gegn þessum
stað. Jeg fyrir mitt leyti mun greiða atkv.
með frumv.

Benidikt Kristjánsson: Jeg vil benda
h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) á það, að þó að
ekki hafi verið byggt á þeim höfnum sum-
um, sem löggiltar hafa verið, er það engin
sönnun fyrir því, að þær hafi verið löggilt-
ar að óþörfu. Jeg skal taka til dæmis
Kópaskersvog. Hann var álitinn óhæfur
til löggildingar, en þegar hann þó fjekkst
löggiltur, voru skip send þangað á hverju
ári, bæði frá Raufarhöfn og Húsavík, þar
sem eru gamlir verzlunarstaðir, svo þar
hafa verzlað hvert sumar 3 skip, að með-
töldum lausakaupmanni. Þetta var ekki
gjört áður en Kópaskersvogur var löggiltur.
Sama er að segja um Hornafjarðarós, og
að nokkuru leyti um Fjallahöfn.

Að smávarningur sje dýrari á þessum
höfnum, en á hinum föstu verzlunarstöðum,
er ósannað. Að minnsta kosti er mjer

ekki kunnugt um það, að lausakaupmaður sá, sem vanur er að koma á Húsavík, og selur ýmsan varning jafnvel ódýrara en hin fasta verzlun þar,—mjer er ekki kunnugt, segi jeg, að hann selji vöru sína dýrari á Kópaskersvogi, en hann gjörir á Húsavík. Hið sama er að segja um hinar föstu verzlanir.

Þar sem hinn sami h. pm. (A. Ó.) benti á reynsluna, þá er það ekki nóg; menn verða líka að kunna að lesa hennar lærdóma, og þýða þá á rjettan hátt. Einn þýðir hennar lærdóma í þessu efni á pennan hátt, annar á hinn, og jeg tel það vafamál, hvor rjettara hefir, hvor rjettara les og þýðir.

ATKVÆÐAGR.: Viðaukatillagan 86. samp. með 6 atkv gegn 2; frumv. í heild samp. með 7 atkv.

Málið síðan endursent neðri deild.

Frumv. til laga um, að stjórninni veitist heimild til að selja jörðina Höfðahús (62); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. umræðulaust samp. með 8 atkv., og afgreitt síðan til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Frumv. til laga um breyting á lögum um gjald af brennivíni o. s. frv., 7. nóv. 1879 (80); 2. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg verð fyrst að ljúka þakklætisskyldu minni við h. sessunaut minn, hinn 6. kgk. pm. (A. Ó.), en jeg veit að eins ekki, hvort jeg hefi fong á, að gjöra það eins vel og rækilega eins og skyldi.

Við 1. umr. þessa máls, eða, rjettara sagt, annars samkynja máls, sem liggur fyrir deildinni, bar hann mjer á brýn, að jeg væri að innleiða „communismus“ hjer í þingið, og fór svo orðum um, að þessi leiði kommunismus væri kominn í sæti við

Alpt. A. 1886.

hljóðina á sjer, en að slíkt hefði sig eigi áður grunað. Jeg verð að þakka honum þessi orðskeyti, sem hann vjek til mín, en jeg verð þó um leið að mótmæla, af því, að jeg get ekki skilið, á hverju hann byggir þessi orð sín og ummæli. Jeg get ekki skilið, að það sje „communismus“, þó að menn fylgi því fram, að tollur sje lagður á óparfa vöru, eða, að tollur, sem þegar er á lagður, sje hækkður lítið eitt. Þá væru allir menn í öllum löndum, þar sem tollar eru á lagðir, og sem styðja að slíkum málum, að innleiða communismus, og h. sessunautur minn mun sjálfur ekki vera laus við þessa sök; því að hann er alls eigi fráhverfur öllum tollum. Jeg fæ eigi sjed, að það sje nein skadleg eða óheyrð stefna, sem hjer er um að ræða, svo að ástæða sje til, að leita að einhverjum illa þokkuðum nöfnum, til að leggja þau á hana sem þungan líkstein, og kæfa hana undir, og finnst ekki, að þeir, sem fylgja henni, eigi skilið að fá óþægileg auknefni, svo sem „communistar“ eða því um líkt, og vera stimplaðir fyrir að flytja háskalegar villukenningar. Til hvers eru tollar lagðir á? Sjálf sagt til þess, að auka tekjur landssjóðs. En ef allir þeir eru „communistar“, sem þje vilja fá í landssjóðinn, þá er það ekki neitt sjerlega óvirdulegt nafn.

Hinn sami h. pm. (A. Ó.) sagði því næst, að jeg vildi auka landsmönnum hreysti, sparsemi, manndáð og jeg veit eigi hve margar dyggðir, með því að leggja á þá tóbakstoll. Það er kunnugt, að h. pm. (A. Ó.) er einkar-lagið, að mæla af orðgnótt mikilli um hvað sem hann ræðir eða ritar, eigi sízt þegar um dyggðir er að tala,—að fjölga orðunum svo, og koma þeim fyrir svo haganlega, að allt verði ljóst og ekkert óglögg. En samt verð jeg að neita því, að jeg hafi sagt eða viljað gjöra þetta.

12 (6. sept.)

En jeg sagði, að það væri ekki ámælisvert, þótt þjóð, sem er í prautum stöð, sýndi það þrek, þá sjálfsafneitun og það áræði, að hún jafnvel hækkaði tolla á óparfa-vörum. Ef h. pm. vill hugsa sig um, vona jeg að hann muni, að það var þetta, sem jeg sagði, en ekki, að jeg vildi auka manndygðir með tolli.

Þegar jeg nú hef innt af hendi þessa þakklætisskyldu mína, sný jeg mjer því næst að frumv. Mjer og fleiri þingdeildarmönnum var ljóst, að eins og það kom frá Nd., gat það ekki staðizt, og fyrir því höfum vjer komið fram með breytingar þær, er standa á 94. þingskjali.

Eins og h. þingdm. sjá, miða þær sumpart að því, að setja inn í frv. ákvæðanir, sem fallið hafa út við 3. umr. í Nd., og sumpart að því, að koma meiru samræmi á milli gjaldliðanna, orða sumt fyllra og nánara, og bæta við ákvæðum, sem reynslan hefir sýnt að betra væri að hafa. Aðalbreytingin er sú, að færa tollupphæðina verulega niður, gjöra 45 a. að 40, 70 aura að 60 og 90 að 80. Jeg skal ekki ræða frekara um hverja einstaka breytingu, því þær hljóta að vera öllum augljósar. Jeg skal að eins geta þess, að það hafa verið sett ákvæði inn í breytingarnar, sem eru í samræmi við það frv. um toll af öli, sem afgreitt hefir verið hjeðan frá deildinni, svo að ef þau verða samp., væri hagfeldara, að það frv. gæti orðið óparft. (*Landsh.*: Það er nú sálað). Þess heldur koma þessi ákvæði þá í góðar þarfir; jeg verð annars að jata, að jeg hafði eigi enn heyrt um það fráfali. Nefndin hefir stungið upp á, að færa tollinn á bayersku öli upp í 7 aura úr 5, sem er mjög hófleg hækkun, og auk þess fer hún fram á, að tollurinn á rauðavíninu, þ. e. almennu borðvíni, og messuvíni verði sami og áður. Á öðrum vínun er tollurinn færður upp í sama hlutfalli,

eins og í 2. tölulið, sem ræðir um brennivín og vínanda.

Arnþjótur Ólafsson: Jeg skal vera fátörður. Jeg tek með ánægju móti þakklæti h. 5. kgk. pm. (H. Sv.); það sýnir, að hann hefir virt vel það, sem jeg sagði, svo jeg má vera ánægður. Jeg kalla það communisme, að leggja í harðæri toll á, hvort sem er brennivinstollur, eða tóbakstollur, eða annar tollur, til þess að safna saman fje til að miðla til fárra manna. (*H. Sv.*: Hver segir fárra?). Það hlýtur svo að vera, nema h. pm. (H. Sv.) hugsi sjer eitthvert annað skarð, sem þörf sje á að fylla upp í. Ef hann t. d. hugsar sjer, að það sje orðin þurð í landsjóðnum við Fensmarksmálin, sem þörf sje að bæta úr, eða hann vill safna fje handa nýrri landstjórn, þá kalla jeg það ekki communismus. En þegar ekki er um annað að gjöra en hallærislán og uppgjöf á vöxtum og afborgunum hallærislána, sem eru þær einu bænir, sem þingið hefir fengið. þá segi jeg sje communisme að leggja toll á alla, til þess að kasta í fáeina. Og hvernig hugsa hinir heiðruðu menn, sem halda þessu fram, yfir höfuð að koma þessu í samræmi við hin gildandi fjárlög? Í þeim stendur, að verði þessi og þessi tiltekin lög í fjárlögunum staðfest, þá breytist tölurnar í þessum og þessum lið fjárlaganna; en þar er ekki gert ráð fyrir neinum tollögum, sem komi á eptir og breyti tölunum. Nú vil jeg spyrja hinn h. sessunaut minn (H. Sv.), sem er svo hugsunarfastur, og sjer svo vel fram í veginn: Hvort eiga að gilda fremur fjárlögin, að tölurnar færast til að eins við hin tilnefndu lög, eða þessi tollög? Það er auðsætt, að fjárlögin og tollög þessi riða í bága hvort við önnur. Það er enn sem fyr einkenni á þessum uppástungum, að þær taka hvorki tillit til ástandsins, sem er í landinu, nje heldur gildandi laga. Þetta einkenni er að vísu ekki communismus, en

það er comune bonum fyrir þær uppástungur og frumvörp, sem komið er fram með á þessu þingi.

Jón Ólafsson: Jeg skal taka það fram viðvíkjandi því, sem h. 6. kgk. þm. (A. O.) sagði, að eigi væru aðrar fjárbætur en um uppgjöf á hallærislönunum, að þar sem nú er búið að neita þeim bænum, þá þarf hann ekki að taka sjer þær svo nærri. En það er annað, sem jeg vona að honum sje annnt um. Það er sagt um þingmenn almennt, bæði hjer og annarstaðar, að þeim sje jafnan annnt um kjósendur sína. Er hann ekkert undir þá syndina seldur? Er honum ekkert annnt um kjósenda sinn, hina háttvirtu stjórn? Það hefir aldrei skeikað á neinu þingi síðan það varð löggefandi, að kjósendi hins háttv. þm. — stjórnin — hafi komið fram með dálítið frumvarpskorn, sem kallað hefir verið frv. til fjáráukalaga; því að stjórnin þarf ávallt meira fje en áætlað er. Fjárhagstímabilið er ekki úti enn, og það bregður þá furðanlega út af vanda, ef fjárbætur koma ekki frá binum h. kjósenda þingmannsins. Jeg vona því, að hann vilji stuðla sem mest til, að sem bezt fong verði á, að verða við bæn kjósenda hans, þegar þar að kemur. Að öðru leyti skal jeg ekki fara frekar út í einstakar greinar málsins, en h. 5. kgk. þm. (H. Sv.) hefir gjört. Jeg vona, að það sje svo vægilegt og gangi svo hóflegan meðalveg. að það geti öðlæzt fylgi þeirra, sem á annað borð nokkuð vilja að tilgangi þess hlynna.

Arnþjóður Ólafsson: Þótt jeg gjarnan vildi verða við bæn kjósenda míns nú sem fyr, þá get jeg það ekki nú, af þeirri ástæðu, að jeg hef enga bæn fengið um, að útvega fyrir fram fje í ókomið skarð. En jeg vil aptur spyrja h. 1. þm. S. Múl. (J. Ól.): hvort verður hann við bænum sinna kjósenda, þegar hann er að fylgja því fram, að leggja á þennan toll? Ef svo

er, þá hafa eintómir «hofgæðingar» orðið til að kjósa hann. Í Englandi, því landi, þar sem mest er stjórnfrelsi, leyfa þingmenn sjer aldrei að stinga upp á neinum tollum, neinum sköttum nje álögum. Og til þessa tolls, sem hjer ræðir um, liggja engar bænarskrár frá neinum, hvorki utan þings nje innan, heldur er hann sprottinn upp rótlaus í þinginu sjálfu.

Eiríðrik Stefánsson: Þegar það kemur til umræðu, að leggja nýja tolla á, held jeg mikið fremur með óbeinum en beinum tollum; en fyrst og fremst er það, að hjer er eigi um neinar almennar tollálögur að ræða, og þegar jeg lít til þessa sjerstaka tolls, þá fæ jeg eigi sjeð, að nauður reki oss til, eða nokkur brýn þörf sje, að leggja hann á að þessu sinni; getur verið, að nokkurt skarð verði í tekjur landssjóðs á þessu ári, en það gjörir þá ekki svo mikið til, því eigi er unnt að sjá, að nein vandræði geti af því hlotizt í þetta sinn. Því landssjóður hefir á undanförunum árum lagt fyrir mikið meira fje en áætlað hefir verið í fjárlögunum; svo held jeg mjög óvist, að þó vínfangatollurinn sje hækkaður, að landssjóður græði neitt á því því menn kaupa þá minna en áður.

En ef við nú ætlum að hækka toll á brennivíni og tóbaki, þá er á tvennt að líta: hvort þörf sje á honum, og hver tilgangurinn sje með honum; nú hygg jeg, þar sem um þennan toll er að ræða, að á honum sje engin þörf, eins og jeg hef áður tekið fram; en hver er þá tilgangurinn? Tilgangur frv. þessa, sem komið er frá hinni h. Nd., mun vera sá, að sporna við ofnautn víns og áfengra drykkja á landi hjer, og er hann í sjálfu sjer í alla staði lofsverður; jeg vil styðja bindindi og sporna við ofnautn víns, en eigi með þvingandi tolllögum, heldur með bindindisfjelögum og frjálsum samtökum; því hver einstakur maður og allir

landsmenn í heild sinni vilja vera sem frjálsastir.

Þá er annað atriði, sem er athugavert í þessu máli, og það er það, að á undanfarandi þingum hefir komið til umræðu að afnema ábúðar- og lausaffjárskatt, útflutningstoll af fiski og lýsi, og atvinnuskatta yfir höfuð; þegar það verður gjört, sem við má búast að verði á næsta þingi, hygg jeg að hinn rjetti tími sje til að taka skattalögin fyrir í heild sinni, og þá er sjálfsagt, að vín, tóbak og fl. verður eigi látið fara varhluta af tollinum, enda kemur það þá betur við, þegar sköttum er ljett af; þá njóta menn jafnrjettis. Af þessum ástæðum get jeg eigi greitt atkvæði með frv. þessu; bæði væri það á móti sannfæring minni, og auk þess hef jeg ekkert umboð til þess frá kjósendum mínum, að framfylgja hærri gjöldum til landssjóðs á þessu þingi, en nú eru. Læt jeg svo úttalað um þetta mál, en greiði hiklaust atkv. móti báðum þessum tollafrv.

Benidikt Kristjánsson: Jeg ætla að gjöra stutta athugasemd við það, sem hinn 6. kgk. pm. (A. Ó.) sagði, þar sem hann tók dæmi af þingmönnum á Englandi, og sagði, að það væri eigi síður þingmanna á Englandi, að koma fram með uppástungur um álögur á þjóðina; en jeg vil benda hinum háttv. 6. kgk. pm. (A. Ó.) á, að hjer er allt öðruvísi ástatt en á Englandi; stjórnin beitist þar fyrir öllum framkvæmdum, sem miða til atvinnubóta og menningar fyrir þjóðina og öðrum kostnaðarsömum fyrirtækjum, og verður hún því að leita til þingsins um fjárframlögin. Slíkt er eigi um stjórn vora; þingið hefir orðið fyrra til bragðs að hefja máls á öllu slíku, og þá er einnig eðlilegt, að þingið sjái til, að stjórnin hafi fje til að framkvæma það, sem þingið vill gjöra láta.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg skal með fáam orðum leyfa mjer að svara þeirri spurnu-

ingu háttv. 6. kgk. pm. (A. Ó.), hvort þetta frumvarp, ef það yrði að lögum, mundi eigi koma í bága við hin gildandi fjárlög. Jeg get með engu móti fundið, að neinn bági geti komið fram milli þessara laga; það er auðvitað, að slíkt getur komið fyrir með lög þau, sem eru í smíðum, þegar fjárlögin eru til umræðu, því að þá er eigi mögulegt að taka tillit til þessara laga á fjárlögunum, af því þá er enn eigi víst, hver lög muni fram ganga; en það er auðvitað, að þau lög, sem búið er að staðfesta, standa í sínu fulla gildi. Þetta er líka ómögulegt, að hjer sjeu nokkur vandkvæði á ferðum, af þeirri ástæðu, að ef einhver síðari lög, hvort heldur eru þessi eða önnur, kæmust í bága við gildandi lög, þá mundi konungur eigi staðfesta þau; þannig er allur ótti í þessu tilliti ástæðulaus; því eins og tekið hefir verið fram, þá verða tekjurnar í fjárlögunum eigi alveg fast ákveðnar nema í fáum tilfellum; þær geta bæði orðið minni og líka meiri en ákveðið er; hverjum dettur nú í hug, að bági komi fram við það, þótt tekjurnar verði hærri? Þvert á móti; menn gleðjast af því, eins og mönnum þykir það ógeðfellt, ef þær verða minni. Þar sem hinn 6. kgk. pm. (A. Ó.) sagði, að nú væri ekkert skarð að fylla í tekjur landssjóðs, þá vil jeg taka það fram, að seta þessa þings, sem nú stendur yfir, heggur skarð, sem gjörir það að verkum, að taka verður dýpra í landsjóðinn til gjaldanna heldur en ella. Talsverðar líkur eru enn fremur til, eptir því sem fram hefir komið í umræðum þessa máls, að vinfangatollurinn verði nú mun minni en ráð er fyrir gjört í fjárlögunum, sje svo, að hann hafi minnkað að mun síðasta ár, og miklar líkur sjeu til að hann muni minnka enn meir þetta árið; þá er vert að taka þessa þurð til greina, ef menn sjá einhver ráð til að drýgja tekjurnar. Frumvarp þetta fer einmitt í þá stefnu, ekki að rýra tekjurnar, heldur að auka þær; því þó jeg ímyndi

mjer, að þetta frv. kunni að takmarka nokkuð vinnautnina, þá er hitt þó mín skoðun — það er auðvitað að það er skoðun, því slíkt verður ekki sagt með neinni vissu — að þessi takmörkun muni eigi verða svo mikil, að frv. þetta leiði þó eigi til tekjuauka, sem góður er til að fylla orðin skörð og þau sem geta myndast. Þegar jeg tók það fram um daginn, að gott væri að hafa nóg fje í landssjóði, þá meinti jeg ekki einungis til hallærislána, heldur til hvers þarflegs fyrirtækis sem væri; það er æfinlega gott, að hafa nægilegt fje til að standast þau útgjöld, sem fyrir koma.

ATKVÆÐAGR.: Breyttill. á nr. 94, við 1. gr. I. a. og b. felldar með 6 : 5.

Breyttill. á nr. 94, við 1. gr. I. c. felld með 6 : 5.

Breyttill. á nr. 94, við 1. gr. I. 2. d. felld með 6 : 5.

Breyttill. á nr. 94, við 1. gr. I. 2. e. felld með 6 : 5.

Breyttill. á nr. 94, við 1. gr. I. 2. f. felld með 6 : 5.

Breyttill. á nr. 94, við 1. gr. I. g. 3. felld með 6 : 3.

Breyttill. á nr. 94, við 1. gr. I. h. 4. felld með 6 : 3.

1. gr. frumv. var því næst borin undir afkv., og eptir ósk 5 þingmanna var viðhaft nafnakall; þessir 5 þingmenn voru: Jakob Guðmundsson, Arnljótur Ólafsson, Lárus E. Sveinbjörnsson, Jón Ólafsson, Benidikt Kristjánsson. Við nafnakallið sögðu

já:

Benidikt Kristjánsson,
Jón Ólafsson,
Jakob Guðmundsson.

Nei:

Arnljótur Ólafsson,
Friðrik Stefánsson,
Hallgrímur Sveinsson,
Jón Pjetursson,

Lárus E. Sveinbjörnsson,
Magnús Stephensen,
Sighvatur Árnason,
Skúli Þorvarðarson.

1. gr. þannig felld með 8 : 3.

Breyttill. II. við 2. gr. var felld með 7 : 4.

2. gr. var þá borin upp til atkv. og eptir ósk sömu 5 þingdm. haft nafnakall:

Já sögðu:

Benidikt Kristjánsson,
Jón Ólafsson,
Hallgrímur Sveinsson,
Jakob Guðmundsson,
Skúli Þorvarðarson.

Nei sögðu:

Arnljótur Ólafsson,
Friðrik Stefánsson,
Jón Pjetursson,
Lárus E. Sveinbjörnsson,
Magnús Stephensen,
Sighvatur Árnason.

2. gr. þannig felld með 6 : 5.

Var frumv. þá álitid fallid og breyttill.

III. og IV. á þingskjali nr. 94 sömuleidis.

Frv. til laga um breyting á lögum um aðflutningsgjald af tóbaki (79 95); 2. umr.

Jón Ólafsson: Jeg hefði, ef til vill, ekki lagt svo fast með þessu frumv., ef hitt frumv. um toll á vínföngum hefði ekki verið fellt; en þar sem þetta frumv. nú er fallið, þá vil jeg halda en fastar í þá tollhækkun á tóbaki, sem hjer er farið fram á. Jeg vona, að það verði að minnsta kosti ekki fundið frumv. þessu til foráttu, að það miði ekki til að auka tekjur landssjóðs; það er auðsætt, að tóbaksbrákan mun ekki minnka hjer á landi, þótt tóbakstollurinn hækki, sízt að sama skapi sem tollhækkunin nemur. Jeg hefi leyft mjer að koma með breyttill. (95,) sem miða til að miðla málum milli manna hjer í deildinni; það hafa komið fram mótbáru hjer móti 100 aur.

tolti á vindlum, en jeg hefi stungið upp á 50 aur., og láta tóbakstollinn að öðru leyti sitja við það sem er. Jeg vil einmitt miðla málum í þessu efni, því að mjer er annara um, að tollur á vindlum bækkí, en á öðru tóbaki, þar sem tollurinn á þeim hefir verið allt of lágur hingað til, í samanburði við tollinn á öðru tóbaki, en brúkun þeirra farið mjög í vöxt. Þó ekki væri um annað að gjöra en þetta, þá vildi jeg mæla mjög með þessu frumv., en þó sjerstaklega ef breyttill. komast að.

ATKVÆÐAGR.: 1. breyttill. samp. með 7 atkv.

1. gr. frumv. við það fallin.

2. breyttill., við 2. gr., var þá borin undir atkvæði og eptir ósk sömu þingdm. og áður eru nefndir, viðhaft nafakall.

Já sögðu:

Benidikt Kristjánsson,
Jón Ólafsson,
Hallgrímur Sveinsson,
Jakob Guðmundsson,
Magnús Stephensen,
Sighvatur Árnason,
Skúli Þorvarðarson.

Nei sögðu:

Arnþjótur Ólafsson,
Friðrik Stefánsson,
Jón Þjetursson,
Lárus E. Sveinbjörnsson.

Var breyttill. þannig samp. með 7 : 4.

Þá var 2. gr. með áorðinni breytingu borin undir atkv., og var enn viðhaft nafnakall eptir ósk hinna sömu 5 þingmanna.

Já sögðu:

Benidikt Kristjánsson,
Jón Ólafsson,
Hallgrímur Sveinsson,
Jakob Guðmundsson.

Nei sögðu:

Arnþjótur Ólafsson,
Friðrik Stefánsson,
Jón Þjetursson,

Lárus E. Sveinbjörnsson,
Magnús Stephensen,
Sighvatur Árnason,
Skúli Þorvarðarson.

2. gr. þannig felld með 7 : 4.

3. gr. felld með 6 : 3.

4. og 5. gr. þá álitnar fallnar og þar með var málið allt fallið.

Frumvarp til stjórnarskipunarlagu um hin sjerstaklegu málefni Íslands (85); 1. umr.

Benidikt Kristjánsson : Öllum h. þingdeildarmönnum er ljóst, að þetta mál er hið þýðingarmesta mál, sem komið hefir á dagskrá þessa þings, bæði vegna efnisins, og sjerstaklega vegna þess, að þetta þing er einmitt saman kallað til þess, að taka það fyrir. Þess vegna álit jeg, að þessi deild, eins og hin deildin, eigi að leggja fram alla sína krapta, og verja til þess öllum þeim tíma, sem hún á ráð á. Að vísu er tími þingsins orðinn stuttur, þar sem þegar er ákveðið, að þingi skuli sagt upp í síðasta lagi 27. þ. m., en allt fyrir það vona jeg þó, að tími verði til að setja nefnd, er taki málið til enn ýtarlegri og rækilegri meðferðar. En þar sem málið þegar er svo kunnugt orðið, þá álit jeg á hinn bóginn ekki brýna þörf á, að hafa þessa nefnd fjölskipaða. Jeg leyfi mjer því að stinga upp á þriggja manna nefnd, og að þessari 1. umr. verði frestað.

ATKVÆÐAGR.: Nefnd samp. með 7 atkv. og í hana kosnir: Benid. Kristjánsson með 7 atkv., Jón Ólafsson með 7 atkv. og Skúli Þorvarðarson með 5 atkv. 1. umr. síðan frestað.

Frumvarp til laga um laun landstjórnar þeirrar, er skipa skal, þá er hin endurskoðaða stjórnarskrá er staðfest (73, 93, 96, 97); 2. umr.

Hallgrímur Sveinsson : Jeg hefi leyft

mjer að koma fram með breytingartillögu við frumvarp það, sem hjer liggur fyrir, þannig, að í stað 14,000 kr. komi 16,000 kr., í stað 5,000 kr. komi 7,000 kr. og að fyrir 6,000 kr. komi 8,000 kr. Jeg hef komið fram með þessar breytingartillögur af því, að mjer virðast launin allt of lágt sett í frumv., þegar þess er gætt, hversu vandasöm og kostnaðarsöm staða hlutaðeigandi embættismanna hlýtur að verða. Þegar þessa er rjettilega gætt, þá hygg jeg, að eigi sje hægt að segja, að jeg vilji við hafa óþarfa eyðslu, eða ausa út landsfje að óþörfu. Landsstjórastaðan hlýtur að hafa mikið meiri kostnað í för með sjer, en staða nokkurs annars manns hjer á landi, og það er ætlun mín, að 16,000 kr., auk leigulauss bústaðar, sjeu alls eigi of há laun handa honum. Sömu leiðis get jeg ekki sjeð, að ráðgjafalaunin sjeu of hátt sett, þótt þau sjeu miðuð við þau laun, sem nú eru hæst, næst landshöfðingjalaununum. Menn verða að gæta þess, hversu staða þeirra hlýtur að verða á eina hliðina ábyrgðarmikil og vandasöm, og á hina hliðina, hversu áriðandi það er fyrir landið, að eiga kost á hinum beztu mönnum, sem til eru, til þessara embætta. Skrifstofukostnaðinn er ekki auðvelt að ákveða fyrir fram, á meðan engin reynd er á komin; en jeg hygg, að 8,000 kr. sje alls eigi of mikið. En það er reyndar satt, að þeirri upphæð er allt af hægt að breyta, þegar reynslan hefir sýnt, hvað þurfa muni.

ATKVÆÐAGR.: Breytingartill. við 1. gr. (93) felld með 6 atkv. gegn 4 atkv.

Breytingartill. við 1. gr. (97) tekin aptur af uppástungumanni, en Jón Ólafsson tók hana upp aptur og var hún felld með 7 atkv. gegn 4 atkv.

Þá var 1. gr. frumv. felld með 6 atkv. gegn 4 atkv.

Breytingartill. við 2. gr. (96) felld með 7 atkv. gegn 1 atkv.

Breytingartill. við 2. gr. (93) samþ. með 6 atkv. gegn 4 atkv.

2. gr. með áorðnum breytingum samþ. með 6 atkv. gegn 5 atkv.

3. gr. samþ. með 7 atkv. gegn 2 atkv.

Breytingartill. við 4. gr. (93) felld með 6 atkv. gegn 5 atkv.; var viðhaft nafnakall vegna óljósrar atkvæðagreiðslu og sögðu

já:

Benidikt Kristjánsson

Jón Ólafsson

Hallgrímur Sveinsson

Jakob Guðmundsson

Skúli Þorvarðarson,

nei:

Arnþjóttur Ólafsson

Friðrik Stefánsson

Jón Pjetursson

Lárus E. Sveinbjörnsson

Magnús Stephensen

Sighvatur Árnason.

Frumvarp til laga um afnám embætta (84); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. umræðulaust vísað til 2. umr. með 7 atkv. gegn 4 atkv.

Sextíandi fundur, þriðjudag 17. ágúst kl. 1.

Allir á fundi.

Forseti gat þess, að hann hefði fengið tilkynningu um, að í stjórnarskrárnefndinni væri kosinn formaður Benidikt Kristjánsson og skrifari Jón Ólafsson.

Frumvarp til laga um ráðgjafaábyrgð (90); 1. umr.

Jón Ólafsson: Það verður eigi sagt, að þessi lög, sem hjer liggja fyrir, sjeu eins nauðsynlegt skilyrði fyrir hinni endurskoðuðu stjórnarskrá, eins og sum önnur lög, sem komið hafa fyrir deildina; en þetta eru þó lög, sem mjög æskilegt er, að verði henni samfara. Reynslan hefir sýnt, að það er

opt ördugra að koma fram lögum um ráðgjafaábyrgð, eptir að ágreiningur er kominn milli ráðgjafa og þings, heldur en ef ráð er tekið í tíma. Það eru meiri líkindi til, að þau komist fram, meðan ekki þarf á þeim að halda, heldur en eptir að í óefni er komið. Þetta er næg hvöt fyrir þingið til þess, að samþykkja nú þessi lög. Jeg legg það því til, að frumv. verði látið ganga til 2. umr., og vona jeg, að hávaði h. þingdeildarmanna sje mjer samdóma um, að lögin sjeu þörf.

Sighvatur Arnason : Af því að þetta er bæði mikils varðandi mál í sjálfu sjer, og óvanalegt fyrir þingið að hafa slíkt mál til meðferðar, legg jeg til, að þriggja manna nefnd verði sett í málið, svo að eigi verði sagt, að þingdeildin leggi sig ekki fram um að yfirvega það, og svo að nefnd manna gefið tækifæri til, að lýsa álitinu sínu á frumv.

ATKVÆÐAGR.: Með því að atkvæðagreiðsla var óljós, var nafnakall viðhaft um það, hvort nefnd skyldi setja, og sögðu

já:

Jón Ólafsson
Arnlfótur Ólafsson
Hallgrímur Sveinsson
Jón Pjetursson
Lárus E. Sveinbjörnssen
Magnús Stephensen
Sighvatur Arnason
Skúli Þorvarðarson,

nei:

Benidikt Kristjánsson
Friðrik Stefánsson
Jakob Guðmundsson.

Var nefnd þannig samþykkt með 8 atkv. gegn 3 atkv. og hlutu kosning:

Benidikt Kristjánsson 5 atkv.
Jón Ólafsson . . . 5 —
Jakob Guðmundsson 5 —
Síðan var umræðunni frestað.

Frumvarp til laga um prentsmiðjur (89); 1. umr.

Jón Ólafsson: Þetta frumv. kom í fyrra fram á þinginu svo að kalla í sömu mynd sem nú, en þó stóðu fyrst ekki í því ákvæðin um, að skylda prentsmiðjurnar til að senda hinni konunglegu bókhöfðinu í Kaupmannahöfn 2 eintök og háskólabókasafninu eitt eintak; og kom það til af því, að það þótti ekki vera sjerstök ástæða, eða sjerstakleg hvöt til þess frá hálfu Íslands, þar sem prentsmiðjur í Danmörku ekki senda landsbókasafninu hjer neitt eintak af því, sem þær prenta. En hinn páverandi landshöfðingi lagði það til þá, að þessum ákvæðum væri bætt inn, og kvaðst hann aptur á móti vera fús til að gjöra allt sem í sínu valdi stæði, til þess að fá þeirri tilhögun á komið, að landsbókasafnið hjer fengi frá Danmörku eitt eintak af því, sem prentsmiðjurnar þar prentuðu. Sá, sem þá var flutningsmaður þessa frumv., bætti síðan þessu ákvæði inn í frumv. í því trausti, að þetta gæti komið á, því að það mundi verða til hins mesta hags fyrir bókmenntir vorar. En með því að nú er annar umboðsmaður stjórnarinnar en þá, vil jeg leyfa mjer að beina þeirri spurningu til hins hæstv. landshöfðingja, hvort hann mundi ekki, eins og fyrirrennari hans í fyrra, vilja heita liðsinni sínu, eða að mæla með því, að þetta gæti komið á. Jeg spyr að þessu af því, að ef jeg veit von á meðmælum hans í þessa átt, óska jeg þess, að frumv. þetta fari óbreytt frá þinginu eins og það nú er. Annars kynnu að renna á mig 2 grímur um að koma með breytingartillögu við þessi ákvæði. Það væri æskilegt fyrir þingdeildina að fá svar upp á þessa spurningu hjá hinum hæstv. landsh. við þessa umræðu, svo að koma mætti með breytingu við 2. umr. frv., ef svar hans gæfi tilefni til þess.

Landshöfðingi: Úr því að h. 1. pm. S.-Múl. (J. Ó.) hefir skorað á mig að láta í

ljósi, hvort jeg mundi fús á að efna það lof-
orð, sem fyrirrennari minn hafði að nokkru
leyti gefið um það, að styðja að því, að
prentsmiðjurnar í Danmörku ljetu lands-
bókasafninu hjer ókeypis í tje eintak af
bókum þeim, er þær prenta, ef það yrði
leitt í lög hjer, að senda hinni konunglegu
bókhlöðu í Kaupmannahöfn 2 eintök af því,
sem hjer er prentað, skal jeg geta þess, að
eins og nú er, mun það vera sett sem skil-
yrði fyrir prentsmiðjuleyfi, að prentsmið-
jurnar sendi eintök til konunglegu bókhlöð-
unnar í Kaupmannahöfn, svo að jeg er
hræddur um, að það verði ekki skóðað svo,
sem landsbókasafnið standi í þessu jafnt að
vígi sem konunglega bókhlaðan. Hins veg-
ar er jeg samdóma h. þm. S.-Múl. (J. Ó.)
um það, að æskilegt væri fyrir landsbóka-
safnið, að fyrirkomulag það, sem hann sting-
ur upp á, gæti komið á. Að visu hefi jeg
ekki miklar vonir um það, að þetta fái
framgang, því að jeg er hræddur um, að
það geti ekki orðið nema með lögum. En
fyrir mitt leyti er jeg fús á að bera það
upp fyrir stjórninni og sýna henni fram á
hve æskilegt það væri fyrir bókhlöðu vora,
að þetta kæmist á. En jeg skal jafnframt
taka fram, að h. þingmenn mega ekki gjöra
sjer of miklar vonir um, að þetta geti orðið
bráðlega. En af því jeg er samdóma þeim
um, að þetta fyrirkomulag sje æskilegt, er
ekki neitt á móti því að fara fram á það,
og biðja stjórnina að koma því í kring, ef
hún geti.

Jón Ólafsson: Jeg er mjög pakklátur
hæstv. landshöfðingja fyrir hans undirtektir
í þessu máli; hann getur að sjálfsögðu ekki
ábyrgzt árangurinn, en um hann hefi jeg
betri von, er jeg veit að hann styður málið
og gjörir sitt bezta til.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. vísað til 2.
umr. í einu hljóði.

Annar fundur í sameinuðu þingi, þriðju-
dag 17. ágúst kl 5. Allir á fundi,
nema 5. kgk. þm. (H. Sv.).

Nefndarálit frá kjörbrjefanefndinni
(83); ein umr.

Forseti gat þess, að hann ljeti ræða
hverja af hinum þremur tillögum nefndar-
innar fyrir sig, og bæri hana síðan undir
atkvæði.

Framsögumaður (Jón Ólafsson): Aður
en tekið verður að ræða hina einstöku
kafla þessa nefndarálits, skal jeg leyfa mjer
að benda á tvær prentvillur, sem slæðzt
hafa inn í álitid. Hin fyrri er í niðurlagi
tillögunnar um kosninguna í Reykjavík;
þar stendur 40. gr., en á að vera 9. gr.;
hin prentvillan er í ágreinings-atkvæðinu, 8.
línu að ofan, þar sem vitnað er í samp.
9. okt. 1872; þar mun ekki eiga að standa
59. gr., heldur 9. gr. Þessar villur bið jeg
h. þm. að leiðrjetta.

Að því er snertir þann kaflann, sem
fyrst kemur til umræðu, eða kosningarnar
í Árnessýslu, þá er sama að segja um þessa
kosningu, eins og kosninguna í Reykjavík,
sem ræðir um í 2. kafla, að hún hefir þeg-
ar verið tekin gild af þinginu með at-
kvæðagreiðslu. Þess vegna hefir það ekki
verið verkefni nefndarinnar, að raunsaða
gildi kosninganna. heldur að eins hitt, að
koma með tillögur um, hvort þinginu virt-
ist ekki ástæða til, að skora á landstjórn-
ina, að sjá svo um, að kjörskrár verði
framvegis samdar og staðfestar eins og lög-
in bjóða, og komast eptir því, hvort kjör-
stjórnir þær, sem hjer eiga hlut að máli,
hafi hegðað sjer lögum samkvæmt.

Kæran út af kosningunni í Árnessýslu
er að eins undirskrifuð af einum manni,
og þar sem engin vottorð fylgja þessari
kæru, þá er nefndinni ekki mögulegt, að
skera úr, hvort hún er á rökum byggð.

Það eru ekki fram komnar neinar sannanir, hvorki með nje mót, og nefndin leggur því engan dóm á, hvort það sje satt eða ósatt, sem í henni er fram borið. En þar sem þessi kæra inniheldur mjög þunga sakargipt á hendur kjörstjóra, þá álitum við rjettast, að ráða þinginu til, að senda bana forsetavegin til landsstjórnarinnar, eða landshöfðingjans, til þess að hann, sem yfirboðari hlutaðeigandi kjörstjórnar, ljeterannsaka, á hverjum rökum kæran væri byggð. Því er lýst yfir í kærinni, að kjörskráin úr einum hreppi hafi verið „fölsuð“. Þetta er þung sakargipt; og sje hún rjett, þá virðist hlutaðeigandi kjörstjóri eiga að sæta ábyrgð fyrir gjörðir sínar. Þess vegna álitum vjer rjett, að á landshöfðingja væri skorað, að rannsaka þetta. Hins vegar er það og upplýst, að verið hafi fleiri gallar á kjörskránni, en þessi stórvægilegi galli, sem nefndur var. Þess er getið, að kjörskrá sú, er farið var eptir, hafi verið fyrir annað ár, en vera átti; enn fremur, að kjörfundarboðið hafi ekki verið borið í einn hrepp kjördæmisins. Það má sjá á framlögðum brjefum frá sýslumanninum, að eigi hafi verið til nein kjörskrá fyrir það ár, sem leið, því að það voru engar kjörskár samdar fyrir kjördæmið í fyrra. Þetta hefir verið vanrækt af hreppsnefndum og sýslunefnd, og eptir því, sem virðist, hefur eptirlitið verið ekkert frá yfirboðaranna hálfu, þ. e. amtsins, nema svo sje, að því hafi af sýslumanni verið skýrt rangt frá samningi kjörskráanna. Ef kæran er rjett, verður nefndin að leggja það til, að landshöfðingi rannsaki málið, og ef ástæða finnst til, komi ábyrgð á hendur hinum seku. Læt jeg svo úttalað um ástæðurnar fyrir niðurlagsatriði nefndarinnar, að því er snertir kærana yfir kosningunum í Árnessýslu.

Þorlákur Guðmundsson: Þó jeg ætti máske ekki að leggja hjer orð í, þá finn

jeg mjer skylt, að lýsa yfir því, að mjer kemur það undarlega fyrir, að þessi eini kjósandi, en sem líka var kjörþiggjandi, skuli hafa kært yfir kosningunni í Árnessýslu, eða rjettara, yfir undirbúning þeirra. Þá verð jeg líka að láta undrun mína í ljósi yfir því, að þessi kjósandi skuli hafa tekið svona djúpt í árinni, sjerstaklega vegna þess, að hann hreyfði engum mótmælum út af kjörskrá eða kosningu í þessu kjördæmi á kjörfundinum sjálfum, hvorki fyrir nje eptir kosninguna, ef jeg man rjett. Hann krafðist þess ekki heldur, að nein mótmæli gegn gildi kosninganna eða undirbúning þeirra væri bókuð á kjörfundinum, og jeg efast um, að hann hefði kært yfir kjörskránni og fleiru, ef hann hefði orðið fyrir kjöri; en eptir því að dæma, sem kom fram á kjörþingi, ætla jeg, að hann leggi nóg í reikninginn í kæru sinni.

Skuli Þorvarðarson: Jeg get nú ekki gefið neinar áreiðanlegar upplýsingar um, hvort ástæðurnar fyrir kærinni frá síra Jens á Þingvelli um kjörskrár Árnessýslu eru sannar eða ekki, en það get jeg borið. að á kjörfundinum var ekki kvartað yfir neinum göllum á kjörskránni, sem kjósendur fyndu ástæðu til að kæra, nema hvað einn maður, ef jeg man rjett, sem var annar af meðkjörstjórunum, minntist á einhverja formgalla, er myndu vera á einhverri af kjörskrám þeim, er kjósa bæri eptir. Þótt svo hefði verið, að einhver galli hefði verið á 1 eða 2 kjörskrám hreppanna, sem kjósa átti eptir, þá var það kjörstjórnarinnar hlutverk, að sinna því, en ekki annara. Áleit jeg það því ekki mína skyldu, að rannsaka kjörskrárnar; enda sjest það á kjörbrjefunum, að kjörstjórnin áleit, að alls þess hefði verið gætt við kosningarnar, er gæta bar, samkvæmt þar um gildandi lögum. Þó jeg að öðru leyti ekki vilji dæma neitt um þá kæru, er fram hefir komið, um stórgallaðar kjörskrár Ár-

nessýslu, þá ímynda jeg mjer þó, að hún sje nokkuð orðfyllri um gallana, en vert er, enda held jeg megi segja með sannni, að þó einhverjir smágallar kunni að hafa verið á kjörskránum, þá hafi þeir ekki haft nein áhrif á kosningarnar. Jeg man það, að kærandinn, sem bauð sig fram til þingmennsku fyrir kjördæmið hjelt fyrstur sína tölu á kjörfundinum, og þá held jeg hann hafi ekki látið neitt á sjer skilja, að kosningin færi ólöglega fram; og þó jeg byði mig síðar fram, þá áleit jeg mjer ekki skylt, að grafast neitt eptir gildi kjörskrána.

ATKVÆÐAGR.: Tillaga nefndarinnar samþ. með 29 atkv.

— Þá lagði forseti kaflann og tillögu nefndarinnar um kosninguna í Reykjavík fyrir til umræðu.

Framsögumaður (Jón Ólafsson): Það er alveg sama máli að gegna með kosningarkæruna úr Reykjavík eins og kæruna úr Árnessýslu, að þingið hefir þegar með atkvæðagreiðslu sinni á 1. fundi í sameiginlegu þingi í ár viðurkennt gildi kosningarinnar sjálftrar; lá það því fyrir utan verksemi nefndarinnar, að rannsaka, hvort þeir gallar, sem voru á kosningunni, hefðu getað haft áhrif á úrslit hennar. Þegar þingið því vísaði þessari kæru til nefndarinnar, þá áleit hún, að tilgangurinn væri sá, að hún ætti að leita að, hvort nokkuð það væri í þessari kæru, er fela ætti landstjórninni til frekari rannsókna eða framkvæmda; því, eins og kunnugt er, hefir þingið ekki neitt að segja beinlínis yfir kjörstjórnnum, heldur er það landstjórnin. Þegar því þingið, eptir að það hefir viðurkennt gildi kosningar, felur nefnd að rannsaka kærur þær, sem þegar voru fram komnar áður, þá hlýtur tilgangurinn að eins að vera sá, að koma með tillögu til að vekja athygli landsstjórnar.

Nefndin hefir kynnt sjer þessa kæru;

hún er frá mörgum mönnum hjer í Reykjavík. Nefndin hefir komið að því, að margt væri athugavert og aðfinningarvert við kjörskrána. Í fyrsta lagi hefir kjörskráin eigi verið til búin nje samþykkt af bæjarstjórninni í heild sinni, heldur af nokkrum mönnum úr henni; það álitur nefndin ekki rjett, sbr. 7. gr. kosningarlaganna, heldur álitur hún það skyldu bæjarstjórna í heild sinni, að fullgjöra skránar og skera úr, þar sem um einhver vafamál væri að gera, og sjerstaklega álitur nefndin, að til þess hafi verið brýn hvöt hjer, af því að breytt hefir verið algjörlega út af þeirri meginreglu, sem sett er í 9. gr. kosningarlaganna, því að við kjörskrársamning á að leggja til grundvallar þá kjörskrá, er næst er á undan, stryka þá út, sem burt eru fluttir, dánir eða hafa misst kosningarrjett sinn, og svo að sjálfsgöðu leiðrjetta, ef einstaka gleymaska eða vangá hefir átt sjer stað; en hjer hefir verið út af því brugðið, hinni gömlu reglu, sem jafnan hefir fylgt verið, og sett alveg ný og þrengri skilyrði en áður fyrir þeim rjetti, og því samkvæmt hafa 60—70 manna verið dregnir út af kjörskránni; og þegar svo mikið er í húfi, þá er það vafalaus skylda bæjarstjórnarinnar allrar, að semja skrána. Jeg sje þó af ágreiningsatkvæði h. pm. Snæfellinga (S. J.), að hann álitur, að bæjarstjórn geti falið leiðrjettingu kjörskrána einstökum meðlimum, og vitnar hann til samþykktar 21. 1872, 9. gr., og tilsk. 20. apríl 1872, 3. gr. En greind tilsk. er þannig: «Með samþykkt má ákveða, að hinum sjerstöku bæjarmálefnum sje beinlínis stjórnað af föstum nefndum, og skal í samþykktinni tiltekið nákvæmar, hverjir skulu vera í þeim, og um vald þeirra. Ef bæjarstjórninni þykir þess við þurfa eða henni virðist það hagfelt í einstöku tilfellum, má hún fela einum eða fleiri úr sínum flokki á hendur að framkvæma sjer sök bæjarstörf, eptir

þeim reglum, sem til skulu teknar í samþykktinni. En slík samþykkt er eigi til í Reykjavíkum kjörskrársamning; þar á sjer eigi stað nein sjerstök föst nefnd til að semja kjörskrá, og því getur eigi komið til mála, að áliti meiri hlutans, að bæjarstjórnin láti nokkra nefnd úr sínum flokki semja til fullnaðar kjörskrárnar, og þó h. minni hluti vitni líka til samþ. 9/10 1872 9. gr., þá getur það ekkert stutt hans mál; þar stendur: «Með sjerstakri ákvörðun má bæjarstjórnin fela einum eða fleirum úr sínum flokki, eða öðrum bæjarmönnum, sem til þess eru fúsir, að framkvæma einstök bæjarmálefni, er fyrir koma, en einungis þegar brýna nauðsyn ber til þess mál, sem heyra undir þær föstu nefndir, sem skipaðar eru í 2. gr., og þá einungis með samþykki þeirrar nefndar, sem hlut á að máli». Ef ræða væri um, að gera uppkast af kjörskrá, þá gæti það heitið framkvæmd, sem fela mætti nefnd, en að láta nefnd leggja fullnaðarúrslit á um það, hvort 60—70 menn, sem jafnan hafa staðið eða eiga að standa á kjörská, skuli útilokast, það er að fella ályktun, en eigi að framkvæma; en til þess gat nefndin eigi sjeð, að bæjarstjórnin hafi minnstu heimild, að fela það nefnd. Ef slíkt mætti eiga sjer stað, þá held jeg að bæjarstjórnin gæti falið fullmegtugum að gera öll sín störf. Jafnvel hinar föstu nefndir í bænum hafa að eins framkvæmdarvaldið, en bæjarstjórnin sjálf úrskurðar, eða ályktunarvaldið. H. minni hluti segir, að í praxis hafi því ávallt áður verið fylgt, að fela samningu kjörskrána einstökum mönnum á hendur. Jeg veit ekki, hvað h. lögfróði minni hluti álfur útheimtist til að mynda fasta venju eða «praxis», en það hefir að eins einu sinni verið kosið undir þessum núgildaði kosningalögum, og því að eins ein «præcedents», og er því engin venja komin í þessu efni, því að eitt tilfelli getur ekki skapað venju; þá væri auð-

velt að skapa þær, og auk þess getur ólögleg venja aldrei heimilað það, sem gagnstætt er lögunum.

Ennfremur er það aðfinnsluvert, að kjörskráin hefir ekki legið frammi á hinum lögskipaða tíma. Það er ef til vill ekki svo þýðingarmikil ávirðing, en nefndinni þótti þó rjett að skýra landsstjórninni frá því, að þessa ákvæðis laganna hafi heldur eigi verið gætt, svo að bæjarstjórnin gæti sætt ábyrgð fyrir það. Einkanlega væri vert, að landshöfðingja gæfist kostur á að sjá, hvort oddviti bæjarstjórnarinnar hefir skýrt amtmanni ósatt frá um kjörskrárnar, eða hvort hinn þáverandi amtmaður hafi vanrækt eptirlit sitt. En það er einkum þýðingarmikið atriði, að bæjarstjórnin sjálf ekki hefir samið kjörskrána, og ef slíkt ætti sjer víðar stað, þá er það alls eigi gott. Þess vegna hefir nefndin komið með þetta niðurlagsatriði, «að senda kærana forsetavegin til landshöfðingja með tilmælum um, að hann vildi brýna fyrir bæjarstjórnun og hreppsnefndum, að þeim beri sjálfum í heild sinni að semja til fullnaðar kjörskrár og annast um. að þær sjeu fram lagðar í lögskipaðan tíma, svo og. að þeim beri í því yfir höfuð að fylgja sem meginreglu aðferð þeirri, sem kosningarlögin leggja fyrir í 9. gr.». Landsstjórnin gæti auglýst þetta í Stjórnartíðindunum. Jeg veit raunar ekki til, að þessi venja eigi sjer stað nokkurstaðar annarstaðar, en gott er að gæta að henni í tíma, ef hún ætti sjer stað, svo hún haldist eigi til langframa, því að það er óvenja. Nefndin vildi og láta það koma fram í niðurlags-atriðinu, að henni þótti kosningarrjetturinn vera svo helgur og dýrmætur rjettur, að hann ekki verði hafður sem leiksoppur, svo að hver og einn skoðunarþytur, eða nýjungagirni, eins eða fárra nýrra bæjarfulltrúa eða hreppsnefndarmanna geti raskað venjuföstum grundvelli hans, svo að þeir geti svipt

menn eitt árið kosningarrettinum einungis þess vegna, og látið menn af eigin geðþótta öðlast hann aptur hitt árið. Það er skoðun vor, að leiðrjetting sú á kjörskránum, sem átt er við í 9. gr. kosningarlaganna, eigi að eins við þau einstöku tilfelli, sem þar eru nefnd, og svo auðvitað til að leiðrjetta einstöku tilfelli, þar sem mönnum hefir gleymt verið eða rangtaldir af gleymsku eða vangá, en eigi til að gera gildandi allveg nýstárlegar skoðanir á kosningarrettinum, sem kollvarpi eða umturni rjetti mikils hluta kjósenda. Jeg legg því til, að þingið samþykki niðurlagsatriði nefndarinnar, svo landshöfðingi geti brýnt þetta fyrir bæjarstjórnnum og hreppsnefndum.

Sigurður Jónsson: Jeg er algjörlega ósamdóma nefndinni í tillögum hennar viðvíkjandi kosningunum í Reykjavík, og get eigi sannfærzt af mótbárum og ástæðum h. framsögumanns um, að jeg hafi rangt fyrir mjer í því, hvað skilning kosningarlaganna snertir. Hvað umræddri praxis viðvíkur, þá er hún að vísu eigi mikil, en nær þó yfir 6 ár, og það er nóg praxis til þess að bæjarstjórnin hyggur sig bundna við hana.

4. marz 1880 voru á bæjarstjórnarfundi í Reykjavík kosnir í kjörstjórn til alþingis 1881: Árni Thorsteinsson og Magnús Stephensen (en Magnús Stephensen var þá utan bæjarstjórnar), og, eins og sjálfsagt var, bæjarfógeti Th. Jónassen. Þessir 3 menn hafa samið og attestað kjörskrána fyrir það ár, og samkvæmt henni var kosið til alþingis 1881; því 30. marz 1880 hafa þeir Th. Jónassen, Árni Thorsteinsson og Magnús Stephensen, sem verandi í kjörstjórn, undirskrifað kjörskrá fyrir lögsagnarumdæmi Reykjavíkurkaupstaðar, er gildir frá 1. júlí 1880 til 30. júlí 1881, án þess að sjáanlegt sje, að bæjarstjórnin sjálf nje neinir aðrir hafi leiðrjett og samið kjörskrá fyrir það ár; og á kjörþingi 1. sept. s. á. vitna hinir sömu, að kjörskrárnar hafi ver-

ði samdar og fram lagðar samkvæmt kosningalögunum 14. sept. 1877. Jeg verð því að álíta, að ef kærur hafa eigi komið fram í tíma, þá sje engu um að kenna nema slóðaskap kjósenda sjálfrá.

Framsögumaður (Jón Ólafsson): Jeg skal eigi hafa eins hátt eins og hinn háttvirtí minni hluti (S. J.). Jeg sje eigi, að röksemdirnar styrkist við hávaðann, og sje jeg yfir höfuð því síður ástæðu til að prátta við hann um þetta efni, sem jeg sje, að hann hefir eigi haft það traust til röksemda ágreiningsatkvæðis síns, að þær myndu sannfæra hið háttvirta þing, þar sem hann kemur eigi fram með neina niðurlagstillögu. Ágreiningsatkvæðið er auðsjáanlega að eins samið og prentað til fróðleiks fyrir oss að lesa. Jeg skal taka það fram, að þetta er að vísu í fyrsta sinni, sem kæra hefir komið frá kjósendum í Reykjavík til hins löggefandi alþingis, en það hefir eigi verið kosið nema einu sinni áður eptir þessum kosningarlögum og því gat þingið eigi mikið fyrir fengið kærur.

Árni Thorsteinsson: Það kom mjer á óvart, að hinn háttvirtí þingmaður Snæfellinga (S. J.) skyldi fara að bæta gráu ofan á svart, eins og hann gjörði, þegar hann talaði um myndun praxis við undirbúning kjörskráa; hann segir, að 1880 hafi í marzmánuði verið kosnir 3 menn í kjörstjórn, sem hafi átt að semja kjörskrána; þessa 3 menn kallar hann kjörstjórn, sem þó að eins voru nefnd manna, sem bæjarstjórnin, sem öll í sameiningu á að semja skrárnar, átti að kjósa úr sínum flokki til að undirbúa þær. Mjer pykir hann því bera þungar sakir á bæjarstjórnina, er hann segir, að þessir 3 menn hafi samið kjörskrána upp á sitt eindæmi, fyrir hönd bæjarstjórnarinnar, er einn af þeim mönnum var utan bæjarstjórnar. Jeg hygg, að enginn hafi í það skipti misrjettar síns, og minni hlutinn á eptir að gjöra grein fyrir, hvernig nefndin þá hafi

leyst starfa sinn af hendi. Hún átti að semja kjörskrá lögum samkvæmt, leggja fyrri kjörskrá til grundvallar og stryka alla þá út, sem hefðu misst óflekkað mannorð, sem dánir væru eða fluttir burt, eða sem á einhvern hátt hefðu misst kosningarrjett sinn; þessa mun kjörskrárnefndin 1880 hafa gætt og því ekkert vítavert gjört. Kosningalögin tala hvergi um, að bæjarstjórnir eigi að fara að leggja nýjan skilning í lögin, eða nema menn burt af kjörlistunum af öðrum ástæðum en þeim, sem tilteknað eru í 9. gr. kosningarlaganna, og talaði h. framsögum. (J. Ó.) um, til hvers það gæti leitt. Jeg er ekki að bera sakir á kjörstjórnina hjer eða bæjarstjórnina, en jeg, sem verandi í meiri hluta, hefi viljað koma því til vegar, að sú aðferð, sem fyrirskipuð er í lögunum, yrði ávallt viðhöfð við undirbúning kjörskráa og kosninga, en engin önnur. Því verður ekki neitað, að 60—70 manns hjer í bænum hafa misst kosningarrjett sinn, án þess að þá gæti á nokkurn hátt grunað það, eða þess vegna haft ástæðu til að skoða kjörskrárnar; jeg gæti trúað, að slíkur dómur sem sá, að kjósendurnir sjeu rjettlausir, þar þeir ekki kæra, verði felldur frá einhverju köldu jökuldóm-arasæti, en jeg felli mig eigi við slíkt, og slíkt ætti aldrei optar fyrir að koma, að ekki væri farið eptir lögum. Ástæður minni hlutans eru eigi byggðar á þeirri aðferð, að fara eptir lögum — en hann hefir sína sannfæringu fyrir sig —. Jeg vil láta ítreka fyrir kjörstjórnunum, að farið sje eptir þeim grundvelli, sem lagður er í 9. gr. kosningarlaganna.

Sighvatur Arnason : Jeg skal ekki fara mörgum orðum um einstök atriði þessa máls, en af því að jeg sje, að hjer hefir orðið ágreiningur milli nefndarmanna, skal jeg þó leyfa mjer að tala fáein orð. Það er vitaskuld, að fyrst nefndin hefir ekki getað orðið á eitt sátt í þessu máli, þá verður hjer, eins og ætíð, þegar svo fer, að greiða at-

kvæði annaðhvort með meira eða minna hlutanum. Jeg verð að lýsa því yfir, að jeg álít, að nefndin hafi leyst verk sitt vel af hendi, eptir því sem fong voru á. Jeg verð að álíta, að minni hlutinn hafi töluvert til síns máls, hvað kosningarnar í Reykjavík snertir, og, eins og tekið er fram í ágreiningsatriði hans, að þar sem enginn úr bæjarstjórninni í tíma bar sig upp undan leiðrjetting kjörskránnar, þá hafi hún í heild sinni þegjandi lagt samþykki sitt á gjörðir þeirra þriggja manna, sem kjörskrárnar bjuggu til. En þó verð jeg að geta þess, að yfir höfuð er jeg eigi hlynntari skoðun minna hlutans en skoðun meira hlutans, heldur vildi jeg að eins taka það fram, að það eitt, að að eins 3 menn úr bæjarstjórninni sömdu kjörskrárnar, geti, eins og minni hlutinn tekur fram, ekki talizt vítavert, þegar þó má álíta, að öll bæjarstjórnin hafi lagt samþykki sitt á þær. Því verður ekki neitað, að þótt furða sje, þá hafa í sjálfri Reykjavík verið eigi alllitlir gallar á undirbúningi undir alþingiskosningar. Þar sem jeg þekki til, þekki jeg ekki í því efni aðra praxis, en að fylgja bókstaflega fyrirmælum kosningarlaganna. Vitna jeg í því tilliti til Rangárvallasýslu, kjördæmis míns, að þar fylgir sýslumaður vor í þessu, sem öllu öðru, því einu, sem bókstaflega er rjett. Af því að hjer er um galla að ræða, sem leiðrjettingar þurfa, þá halla jeg mjer að meiri hlutanum og álít bendingar hans góðar og þess verðar, að þingið samþykki þær.

Framsögumaður (Jón Ólafsson) : Jeg skal játa, að mjer var ekki alveg ljós þráðurinn í ræðu h. l. pm. Rangvellinga (S. Á.); hann áleit, að meiri hluti bæjarstjórnar Reykjavíkur hefði fyrirgjört rjetti sínum með því að samþykkja kjörskrárnar; jeg skal láta það liggja milli hluta, hvort hún hefir nokkru sinni samþykkt þær; en eitt veit jeg, og það er, að hún hefir ekki með þessu fyrirgjört rjetti kjósendanna. Jeg vil

ekki leggja pungan dóm á bæjarstjórnina fyrir það, að hún leiðrjetti ekki þessa óþolandi kjörskrá, en hún fjekk hana ekki að sjá fram lagða á fundi fyr en í ótíma; en það má álasa henni fyrir það, að hún vanrækti að semja hana í tíma; undan þessu árnæli get jeg ekki borið hana, og það þótt jeg hafi þá æru, að vera einn af þessum seku bæjarfulltrúum. H. 1. pm. Rangvell- inga (S. Á.) sagði, að menn yrðu að greiða atkvæði annaðhvort með tillögum meira hlutans eða minna hlutans. En hjá minna hlutanum sje jeg ekkert niðurlagsatriði, sem greitt verði atkvæði um, og verð því að ætla, að hann hafi að eins látið prenta ágreinings- atkvæði sitt oss eða eptirtíðinni til fróðleiks. Hjer liggur því ekki annað fyrir, en að greiða atkvæði um tillögur meira hlutans.

Sighvatur Arnasson: Jeg vil geta þess, að jeg hugsa, að síðasti liðurinn í ágreiningsatkvæðinu mun eiga að vera niðurlagsatriði og að það sje meining hins h. minnihluta.

Framsögumaður (Jón Ólafsson): Það er þó víst ekki tilætlun hans, að niðurlagsatriðið eigi að vera þetta: „En kærendur verða að kenna hirðuleysi sjálfra þeirra um, ef þeir við þetta tækifæri ekki hafa fengið að neyta kosningarrjettar þess, sem þeim annars máské hefir borið að lögum?“. Ef hjer er um nokkurt niðurlagsatriði að ræða, þá er það þetta, ásamt þeim viðtengdu orðum: „Alþing leggi endilega staðfesting á kosning þingmannsins fyrir Reykjavíkurborg, sem löglega og gilda í alla staði“. En þetta getur nú ekki átt sjer stað, því að það hefir þegar átt sjer stað. Það getur verið, að h. minnihluti (S. Jónss.) hafi, þá er hann samdi álit sitt, ekki munað, hvað fram fór á 1. fundi í sameinuðu þingi í ár. En síðan hann heyrði gjörðabókina frá þeim fundi lesna upp nú í fundarbyrjun, þá hlýtur hann að muna það, og þá hlýtur hann líka að sjá, að alþing hefir þegar

tekið gilda kosning þingmanns Reykvíkinga. Þetta verður því ekki borið upp til atkvæða á ný, því að gildari en gild verður hún aldreí, hve opt, sem atkv. eru um hana greidd.

Sigurður Jónsson: Það er auðsjeð, að niðurlagsatriði mitt er, að engin ástæða sje til að senda kærana til landshöfðingja.

Framsögumaður (Jón Ólafsson): Sje þetta niðurlagsatriði h. minnihluta, þá hlýtur það að vera milli línanna; því að hvergi sjest það prentað í línunum!

Forseti (B. Sv.): Jeg skal geta þess, að jeg verð að álíta, að h. 1. pm. Suður-Múlasýslu hafi hjer á rjettu máli að standa, og h. minni hluti hafi eigi komið með neina formlega ágreiningsstillingu, sem borin verði undir atkvæði.

ATKVÆÐAGR.: Tillaga nefndarinnar samþykkt með 26 atkv. gegn 1.

Kæran út af kosningunni í Gullbringu- og Kjósarsýslu.

Framsögumaður (Jón Ólafsson): Þessi þriðja kæra hefir ekki borizt þinginu fyr en eptir að kjörbrjefanefndin var sett, og lá hún því ekki fyrir, þegar um gildi kosninga var rætt og gengið til atkvæða á 1. fundi sameinaðs þings. Hjer hefir nefndin því álitíð sjer skylt að líta á, hvort líkindi sjeu til, að kærana ætti að hafa nokkur áhrif á gildi kosningarinnar. Að því er kæru þessa snertir, skal þess að öðru leyti getið, að engar eða litlar sannanir eru fram komnar fyrir því, að hún sje á rökum byggð; þvert á móti eru fram komin mörg gögn fyrir hinu gagnstæða. Auk þess er kæra þessi allsendis þýðingarlaus fyrir gildi kosninga þeirra, er hjer ræðir um, og það jafnvel þótt hvert orð hennar væri sannað. Kæran er yfir því, að eitt þingmannsefni hafi tekið til máls á kjörfundinum og átt að mæla á móti kosningu annars þingmannsefnis. Það eru þau vansmíði á kosningarlögnum, að í 31. gr. þeirra er það

bannað öllum þeim, er í kjörstjórn sitja, að mæla móti kosningu nokkurs þess manns, er býður sig fram til þingmenusku, en með annari gr. er öllum þingmanna-efnum heimilað að taka til máls. Sem þingmanns-efni hafði því sá með-kjörstjóri, er hjer ræðir um, skýlausan rjett til að taka til máls. Nú er fram kominn fjöldi vottorða, sem segja, að þetta þingmannsefni hafi ekki beinlínis talað hvorki með nje mót kosningu hins þingmannsefnisins, heldur að eins borið af sjer ámæli þess. Þessi vottorð eru mörg og þar á meðal eru vottorð frá hinum tveim kjörstjórunum, og verður því að leggja meiri þýðingu í þau, en áður kærunnar. En þó þessi kjörstjóri hefði talað móti kosningu annars þingmannsefnis, sem er ósannað, yfir hverju kæra þessir menn þá? Þeir segja, að þetta ræðuhald hafi ef til vill haft áhrif á kosninguna, eða, að kosningin hefði, ef til vill, farið öðruvísi. Ef þessi kæra hefði komið frá mönnum, sem hefðu sagt, að mótmæli þessa manns hefðu snúið sjer eða breytt skoðun sinni á hinu þingmannsefninu, þá hefði þó eitt-hvert vit verið í kærinni; en nú er það kunnugt, að einmitt þessir kærendur greiddu atkvæði með þeim manningum, sem á að hafa verið mælt svona mjög á móti; þeir hafa því auðsjáanlega ekki skipast við andmæli hins kærða. Það er ekki fram kominn kæra frá neinum manni, sem sagt geti, að andmæli H. þingmanns Gullbr. og Kjósars. hafi haft áhrif á sig, og kærendur hafa ekki komið fram með neina sönnun eða enda minnstu líkur fyrir, að svo hafi verið. Nefndin getur því ekki sjeð, að þessi mótmæli þingmannsefnisins í kjörstjórninni móti öðru þingmannsefni, hafi þau annars nokkur verið, hafi haft nein áhrif á kosningarnar.

En þar sem þessi kæra er, sem sagt, með öllu ósönnuð, en pvert á móti fjöldi vottorða fram kominn um það, að hún sje

á engum rökum byggð, þá leggur nefndin það til, að kæru þessari verði enginn gaumur gefinn.

Grimur Thomsen: Þó jeg hafi æfinlega verið á þeirri skoðun, að hvorki þessi kæra nje hinar aðrar geti raskað kosningunum í þessum kjördæmum, þá verð jeg þó að segja, að mjer virðist nefndin hafi verið vandlátari með sannanir í þessu síðasta máli, en hinu fyrsta. Með hinni fyrstu kæru, þeirri úr Árnessýslu, fylgdu, að sögn fram-sögumanns sjálfs, *engar* sannanir, og þó leggur nefndin það til og þingið hefir samþykkt það, að fela landshöfðingja að láta rannsaka málið og koma ábyrgð á hendur hlutadeigandi kjörstjórn, ef þurfa þykir. Það er sjálfsgagt, að þegar skjöl koma frá tveimur málspörtum í sama kjördæmi, þar sem annar kærir skarplega yfir yfirtroðslu kosningarlaganna, en hinn kemur með vottorð, sem fara í gagnstæða átt, þá er erfitt fyrir þingið, að skera úr, hvor rjettara hafi fyrir sjer. En í vottorðum þingmannanna úr Gullbr. og Kjósarsýslu er því ekki neitað, að h. þingmannsefni, sem í kjörstjórn sat, hafi haldið ræður til að forsvara sínar skoðanir, en þar stendur, að hann hafi ekki beinlínis talað á móti kosningu annars þingmannsefnis; en þar í liggur, að því er mjer virðist, að hann hafi gjört það óbeinlínis. Hefði h. nefnd verið nokkuð umbugað um, að fá fullar sannanir í þessu máli, þá hefði henni verið það hægðarleikur. Það vill nú svo vel til, að hjer í salnum er einn þingmaður, sem einmitt mælti með því þingmannsefni, sem ekki náði kosningu; hann var á kjörfundinum, og getur borið um, hverjir hafi rjettara fyrir sjer, kærendurnir úr Kjósarsýslu, eða þeir, sem vitna á móti þeim. Jeg get ekki vitað, hverjir hafa rjettara, fyr en jeg heyri vitnisburð 1. þingm. Árness. (Þorl. Guðms.), og jeg vona, að h. þing taki vitnisburð hans trúanlegan. Þó svo væri, að allt það, sem

nefndin dæmir í þessu máli, kunni að vera samboðið rjettlætistilfinningu hennar, þá verð jeg þó að segja, að mjer ekki virðist tillagan samboðin kurteisi hennar; jeg hefi aldrei sjeð frá neinni nefnd jafn snubbótta tillögu sem frá þessari. Jeg hefi aldrei vitað til þess, að jafnvel lítilmótlegustu mönnum og það undir hinum gamla kansellistýl, hafi verið svarað jafn neyðarlega, eins og þessi nefnd vill láta þingið svara hreppstjórum, hreppsnefndarmönnum og sýslunefndarmönnum, mektarmönnum í alla staði. Jeg veit, að nefndinni hefði verið hægt að finna orð, sem segðu hið sama, en væru þó laglegri, lögulegri eða liðlegri. Þó jeg efist ekki um, að nefndin hafi sýnt allt rjettlæti í ástæðunum fyrir tillögu sinni, þá hefir hún, hvað tillöguna sjálfa snertir, ekki viðhaft þá kurteisi, sem vera ber. Að endingu skal jeg ítreka þá áskorun mína, að h. 1. þm. Árness. (Þ. G.) skýri þinginu frá, hverjir hafi rjettara fyrir sjer, kærendurnir úr Kjósarsýslu, eða þeir menn, sem þingmennirnir úr Gullbrigusýslu hafa leitt fram til að vitna með sjer.

Jakob Guðmundsson: Í þeim skjölum, sem hjer liggja fyrir og menn geta lesið á lestrarsalnum, eru mörg vottorð um það, og þar á meðal vottorð kjörstjórnarinnar, að h. 1. þm. Gullbr.- og Kjósarsýslu (Þór. B.) hafi á kjörfundinum í Hafnarfirði haldið tölu um þingmálefni, og sjerstaklega látið skýrt í ljós skoðun sína á stjórnarbotarmálinu, og eptir því sem hann hefir verið gagnorðari og með því meiri alvöru, sem hann hefir gjört það, því meir hlaut það að fá á huga kjósendanna og snúa þeim. Í hans sporum mundi jeg hafa gjört hið sama; jeg mundi hafa talað um þetta mikilvæga málefni með allri þeirri alvöru og allri þeirri mælsku, sem mjer er gefin. Þótt h. þm. hafi með ræðu sinni óbeinlínis haft

áhrif á ýmsa af kjósendunum, þá er ómögulega hægt að gefa honum sök á því.

Jeg er því alveg samdóma h. þm. Borgf. (G. Th.) um, að h. þm. (Þór. B.) hafi með ræðu sinni óbeinlínis haft áhrif á kjósendurna; en um hitt er jeg honum ekki samdóma, að það væri í nokkru saknæmt; ekki heldur get jeg sjeð, að hann hefði getað haft beinlínis áhrif á þá, nema með því að segja við þá: Jeg ræð yður frá að kjósa Pjetur eða Pál, eða yfir höfuð einhvern tiltekinn mann; en um það er ekki hjer að ræða; og ekki heldur, að þingmaðurinn hafi hamlað nokkrum frá að kjósa eptir sannfæringu sinni. Því sje jeg engan sannan grundvöll fyrir kærunni, og get ekki sjeð, að hún verði tekin til greina.

Þorlákur Guðmundsson: Jeg ætlað, ekki að standa upp í þessu kærumáli optar en í þetta eina skipti; en af því að h. þm. Borgf. (G. Th.) ekki að eins einu sinni heldur þrisvar í ræðu sinni skoraði á mig, að bera vitni í þessu kosningamáli, þá hlýt jeg að svara þessari áskorun. Jeg get ómögulega fundið það skyldu mína, að bera hjer fyrir alþingi Íslendinga vitni um það, sem fram fór við kosningar í Hafnarfirði, enda er nú liðinn hálfur þriðji mánuður síðan þær fóru fram, og jeg verð að játa, að jeg lagði ekki svo ríkt á hjarta það sem fram fór á kjörfundinum, að jeg muni glögglega öll þau orð, sem þingmannaefnanna fór á milli. Ef jeg hefði verið löglega stefndur fyrir rjett til að bera vitni í þessu máli, þá mundi jeg hafa borið það, sem jeg vissi og mundi sannast í málinu, að því leyti jeg hefði álitíð það hafa nokkra þýðingu; en hjer í þingsalnum og á þingfundi álit jeg ekki rjettan stað og tíma til slíkrar vitnaleiðslu. Það hefði fremur verið ástæða fyrir mig að verða við áskorun h. þm. Borgf. (G. Th.), ef kæra hefði komið

frá þingmannsefninu sjálfu, þar sem jeg bæði talaði fáein orð honum til meðmælingar á kjörfundinum og gaf honum atkvæði mitt; en nú hefir þessi kæra frá honum ekki komið, og því finnst jeg ekki ástæðu til að svara áskoruninni frekar en jeg hef gjört; ef þessir kærendur hafa gleymt að nefna votta að benjum, ef um ben var að ræða, eða ekki búið mál sitt rjett til alþingis, er ekki mín sök.

Flutningsmaður (Jón Ólafsson): Út af orðum h. þm. Borgf. (G. Th.) skal jeg geta þess, að það var engan veginn tilgangur nefndarinnar að gjöra kærnum mishátt undir höfði; en oss fannst munur á kærnum sjálfum. Jeg þóttist taka það fullskýrt fram áðan, að vjer lögðum engan dóm á, hvort kæran yfir kosningunum í Árnæssýslu væri á rökum byggð eða eigi. En af því að þar voru bornar fram svo þungar sakargiptir, þá þótti oss rjettast að vísa henni til landshöfðingja. Um kærna úr Gullbringu- og Kjósarsýslu er allt öðru máli að gegna. Vjer vissum eigi heldur, hvort landshöfðingja var kunn kæran úr Árnæssýslu, því að þingið hafði skorið úr um gildi kosninganna í Árnæssýslu áður en það hafði heyrt kærna, því hún var aldrei upp lesin. Í kærinni úr Gullbringu- og Kjósarsýslu er ekkert jafn stórkostlegt kæratíði og þeirri úr Árnæssýslu. Þar að auki vissum vjer, að hún var orðin landshöfðingja kunn, því að sama kveldið og þingmannsefnið í Gullbringu- og Kjósarsýslu varð undir við kosningarnar, fór hann upp til landshöfðingja, og jeg þykist mega hafa það fyrir satt, að hann hafi í þeirri ferð kært kjörstjórnina fyrir aðferð hennar. Útskriptin úr Gullbringu- og Kjósarsýslu hlýtur og að bera það með sjer, hverjir hafi tekið til máls á kjörfundinum, svo að landshöfðingja hlýtur einnig af henni að vera það kunnugt. Enn er sá mikli munur á kærnum úr Gullbringu- og Kjósarsýslu og

Árnæssýslu, að þótt að vísu að eins einn maður kæri úr Árnæssýslu, þá hafa engin mótmæli komið gegn kærnu hans. Kæran úr Kjósarsýslu er að vísu frá fimm heiðursmönnum, sem allir kusu sjera Þorkel Bjarnason. En þar koma á móti 7 vottorð úr ýmsum hreppum, og þar á meðal frá kjörstjórnunum, með meir en 20 undirskriptum, um það, að kæran sje eigi á rökum byggð. Þetta eru mjög sterk mótvottorð gegn kærinni. En ef það, að lýsa skoðun sinni á málinu, á að skiljast sem það sje sama sem að leggja *óbeinlínis* á móti kosning þingmannaefna, þá verð jeg að segja, að það er *mjög óbeinlínis*. Þá gæti ekki þeir, sem í kjörstjórn sitja, verið kjörgengir í því kjördæmi, og enginn sýslumaður þannig orðið kosinn í sinni sýslu. Þegar jeg var í fyrsta sinn kosinn til alþingis, þá bauð sýslumaðurinn í kjördæminu sig einnig fram, og lýsti hann þá greinilega yfir skoðun sinni á ýmsum málum, og kom mjer ekki til hugar að álíta, að hann hefði ekki rjett til þess. Ef þessari skoðun væri fast haldið fram, þá mundi margur góður drengur, sem nú situr hjer, ekki eiga sæti á þingmannabekkjunum; þannig ekki l. þm. Norður-Múlasýslu (E. Th.) og um fram allt dytti þá h. heiðraði minni hluti (Sig. Jónss.) sorglega úr sögunni, því að hann mun verið hafa kjörstjóri í Snæfellsnessýslu í ár og hafa tekið þar skörulega til máls; og væri það þó eigi lítill skaði, að missa hann; en til allrar hamingju hefir þessari skoðun hingað til eigi verið fylgt. Þannig sat sýslumaður Húnavetninga hjer á þinginu, kosinn í Húnavatnssýslu.

H. þm. Borgf. (G. Th.) tók það fram, að honum þætti niðurlagsatriði nefndarinnar hart orðað. Jeg er ekki móti því, að linlegar hefði mátt orða það, og ef hann hefði komið með breytingartillögu í þá átt, þá mundi nefndin hafa með ánægju tekið henni. Meining nefndarinnar var engin

önnur en sú, að henni fyndist ekki ástæða að taka kærana til neinna greina. Jeg fyrir mitt leyti verð að álíta, að þessi kæra hafi verið hin ástæðulausasta, sem nokkru sinni hefir fram komið til alþingis, og það hefir ef til vill haft nokkur áhrif á mig.

Arnþjótur Ólafsson: Jeg ætla fyrst að lýsa yfir því, að jeg er nefndinni samdóma í því og víst flestöllum þingmönnum, að á þessum kjörfundi hafi ekkert fram farið, sem geti rýrt gildi kosninganna; en mjer virðist nefndin eigi hafa gefið kærunum nægan gaum. Nefndin getur eigi neitað, að hjer hefir dálítill óregla átt sjer stað, eptir því, sem fyrir er mælt í kosningalögunum; því þar stendur skýrt, að enginn, sem í kjörstjórn sje, megi mæla á móti nje með þingmannaefnum; með öðrum orðum: hjer er eigi um það að gjöra, að enginn sje kjörgengur, sem í kjörstjórn situr, heldur hitt, að ekkert þingmannsefni sitji í kjörstjórn. Nefndin hefði átt að segja: hjer hefir það komið fyrir, sem eigi er samkvæmt kosningarlögunum, að maður í kjörstjórn hefir mælt á móti öðru þingmannsefni, og því hefði hún átt að beina þessari kæru sem hinum til landshöfðingja, til þess að hann brýndi fyrir kjörstjórnunum, að láta eigi þessa nje aðra óreglu eiga sjer stað. H. framsögum. talaði um, að engin vottorð væru fram komin, sem sýndu, að þessi þingmaður, sem sat í kjörstjórn, hefði mótmælt þingmannsefni; en nú vill svo til, að jeg hefi einmitt slíkt vottorð í höndum, og hef verið beðinn að bera það fram; vottorðið er frá einum hinna merkustu bænda í Gullbringu — ekki Kjósar — sýslu, Guðmundi Guðmundssyni í Landakoti, sem var á fundinum og segist hafa heyrt þingmannsefnið, sem sat í kjörstjórn, halda þar ræðu sjer til meðmæla, og fara jafnframt ámælisorðum um Þorkel prest, sem hafði líka boðið sig fram; þetta vottar Guðmundur

með eiginhandar undirskript. Hjer liggur sem sje fyrir vottorð um það, að maður á kjörstjórn (Þór. Bððvarsson) hafi talað á móti þingmannsefni og með sjálfum sjer. Jeg álít, að það hafi verið fullkomlega leyfilegt, að hann mælti með sjálfum sjer; en óreglan liggur að eins í því, að hann sem meðkjörstjóri skyldi gjöra það. Jeg ætla síðar að leyfa mjer að koma fram með breytingartill. í þá átt, að kærinni verði vísað til landshöfðingja, svo hann brýni fyrir kjörstjórnunum, að þingmannsefni eigi ekki að sitja í kjörstjórn.

Framsögumaður (Jón Ólafsson): Viðvíkjandi þessu vottorði skal jeg leyfa mjer sem framsögumaður að taka það fram, að nefndin þekkir það ekki; „*quod non est in actis, non est in mundo*“, æ: það sem ekki er til í málsskjölunum, er ekki til í heiminum; vjer gátum eigi dæmt eptir þessu vottorði, þar eð það hefir eigi legið fyrir þinginu, enda vottar það ekki, að sjera Þórarinn hafi mótmælt sjera Þorkeli sem þingmannsefni. Þar sem h. 6. kgk. þm. (A. Ó.) talaði um, að koma með breytingartill. síðar, þá þekki jeg eigi nema þessa einu umræðu í þessu máli. (*Arnþjótur Ólafsson:* Hvað segir 3. gr. þingskapanna?). 3. gr. þingskapanna segir ekkert um þetta; hún segir að eins, að uppástungur nefndar þessarar skuli ræddar «eptir þeim reglum, sem gilda um 2. umræðu», að það megi nefnilega bera upp einstaka hluta þeirra til atkvæða; en hitt stendur hvergi, að þessi fyrsta og einasta umræða skuli vera 2. umræða.

H. 6. kgk. þm. tók fram, að ekkert þingmannsefni ætti að vera í kjörstjórn; jeg sje nú engan mun á því, og því sem jeg áðan tók fram með öðrum orðum. Að enginn, sem býður sig fram til þingmennsku, megi vera í kjörstjórn, er alveg sama, sem að þeir, sem sitja í kjörstjórn, sje eigi kjörgengir í því kjördæmi. En

Þessu hefir eigi verið fylgt, og þingið hefir tekið gildar kosningar þeirra manna. sem í kjörstjórn hafa setið; væri þessari reglu slegið fastri, mundum við aldrei sjá sýslumenn á þingi sem þjóðkjörna þingmenn; þá mundum vjer til dæmis, eins og jeg áðan tók fram, algjörlega missa h. minni hluta frá sjónum vorum, sem jeg teldi þó mikinn skaða að. Nú hefir þingið slegið þeim skilningi föstum, að slíkar kosningar skuli taka gildar, og það getur eigi vel gengið á móti skilningi, sem það hafði fyrir rúmum hálfum mánuði síðan. Hjer er eigi nema um tvennt að gjöra: annaðhvort að samþykkja eða fella tillögur nefndarinnar.

Arnþjófur Ólafsson: Jeg leyfi mjer að leiða athygli h. forseta að niðurlagi 3 gr. þingskapanna.

Forseti: Jeg skal með tilliti til þessarar athugasemdar h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) taka það fram, að jeg álit alveg vafalaust, að þessi umr. sje sú eina umr., sem fram geti farið um þetta mál, samkv. þingsköpunum. Það er auðvitað rjett, að vísað er til 13. gr. í niðurlagi 3. gr. þingskapanna; en þessa tilvísun verður að skilja svo, að ræða skuli tillöguna eptir reglunum fyrir 2. umr. lagafrumvarpa, með þeim eðlilegu breytingum, sem eptir hlutarins eðli leiða af því, að hjer er að eins um eina umræðu að tala, af því. að hjer liggur ekki fyrir lagafrumvarp, heldur uppástunga. Annars hefði líka sjálfsagt verið í 3. gr. einnig vísað til 14. gr. þingskapanna.

Að öðru leyti skal jeg geta þess, að 12 h. pm. hafa óskað þess, að umræðunum sje hætt, og ber jeg því niðurlagstillögu nefndarinnar undir atkvæði, sem hljóðar svo: »að gefa hinni framkomnu kæru engan gaum.«

ATKVÆÐAGR.: Tillagan samþ. með 28 atkv.

Þá var samkvæmt dagskránni kosin

nefnd til að úrskurða ferðakostnaðar-reikninga alþingismanna, og hlutu kosningu:

Lárus Halldórsson	með 26 atkv.
Sigurður Stefánsson	— 26 —
Benidikt Sveinsson	— 17 —
Jakob Guðmundsson	— 16 —
Ólafur Pálsson	— 16 —

Þá kvað *forseti* (*Benidikt Sveinsson*) forseta neðri deildar (Jón Sigurðsson) hafa óskað, að bera upp innanþingsmálefni fyrir þingið til umræðu og samþykktar, og vonaði hann, að háttv. þingmenn hefðu ekki á móti því, að hann fengi orðið, eða tæki til máls, þótt dagskránni væri nú lokið.

Jón Sigurðsson: Við forsetar deildanna viljum nota þetta tækifæri til að bera upp fyrir þinginu tillögur okkar um bókasafn þingsins; það er, eins og nú er ástatt, lítt notandi fyrir þingmenn, og auk þess vantar í það ýmsar bækur, sem nauðsynlegt er fyrir safnið að eiga, svo sem ýmsar bækur, er Bókmenntafjallagið og Þjóðvinafjallagið hafa gefið út, og svo fjölda bóka á útlendum málum, sem safnið eigi má án vera. Vegna þessa höfum við komið með þær tillögur:

1.) *»að maður sje fenginn til að koma bókasafni alþingis í lag og hirða um það, með tilsjón þess af forsetum þingsins, sem búsettar er í Reykjavík; og*

2.) *»að varið sje 200 til 300 kr. til að útvega þær bækur, er vantar í safnið, og þær nýjar bækur, sem nauðsyn ber til, að í því sjeu«.*

Að vísu munu forsetar þingsins geta ráðið þessu upp á sitt eindæmi, eptir 5. gr. þingskapanna. En af því að af þessari tillögu leiðir dálítill fjárútlát fyrir landssjóð, þá þótti okkur rjett, að bera þetta undir þingið, og láta það skera úr, hvað miklu fje verja skuli til þessa augnamiðs.

Forlákur Guðmundsson kvaðst eigi muna betur, en að forseti neðri deilda í fyrra hefði fengið fje veitt, til að koma einhverju í lag, í bókasafni eða skjölum þingsins, og óskaði upplýsingar um það.

Árni Thorsteinson kvað fjárveitingu hafa verið til þess, að koma skjalasafninu í lag, og það hefði verið gjört. Á bókasafninu væri mikil óregla; alþingi hefði eigi haft húsrúm nægilegt fyrir það, og hefði því orðið að koma því fyrir á ýmsum stöðum í landsbókasafninu. En í vor var tekið fyrir, að búa til klefa fyrir safnið, á lopti alþingishússins, þannig, að allvel fer um það; og svo er nú pantaður stimpill, til að stimpla bækurnar með, til þess að einkenna þær; þar að auki getur klefi skjalasafnsins rúmað meira. Jeg er samdóma h. forseta Nd. um, að 200–300 kr. sje mjög lítið, til þess, að safnið geti orðið í lagi, eins og það ætti að vera.

ATKVÆÐAGR.: Tillögurnar samþ. í einu hljóði.

Seytjándi fundur í efri deild, miðvikudag
18. ágúst kl. 1. Allir á fundi

Forseti gat þess, að hann hefði fengið tilkynningu um, að í nefndinni í málinu um ráðgjafaábyrgðarlög væri Jakob Guðmundsson kosinn formaður, og Jón Ólafsson skrifari og framsögumaður.

Frumv. til laga um kosningar til alþingis (103, 107); 3. umr.

Framsögumaður (Jón Ólafsson): Það liggur hjer fyrir breytingartill. frá nefndinni, er miðar að því, að bæta inn í ákvæði um stundarsakir tilvitnun til 57. gr. Þetta kynni að vísu að virðast eigi nauðsynlegt; en nefndin hefir þó álitid það vissara, til að forðast mótbárur móti frumv.

Jeg vil og um leið nota færið til að

bæta úr gleymsku minni við 2. umr., að þakka fyrir nefndarinnar hönd h. 6. kgk. þm. (A. Ó.) fyrirbendingar hans, um ósamkvæmni í 5. gr. Jeg vona að þessi bending hans, sem tekin hefir verið til greina, sje vottur þess, að hann muni nú vera frumv. hlynntur og gefa því atkvæði sitt.

ATKVÆÐAGR.: Breytingartill. nefndarinnar samþykkt í einu hljóði.

Frumv. samþ. með 7 samhljóða atkv., og afgreitt síðan til Nd.

Frumv. til laga um laun landsstjórnar þeirrar, er skipa skal, þá er hin endurskoðaða stjórnarskrá er staðfest (100, 106); 3. umr.

Sighvatur Arnason: Við höfum komið fram með viðaukatill., nokkurir þm., í þeim tilgangi, að bæta úr þeim meiðslum, sem þetta frumv. varð fyrir við 2. umr. Það er mín föst sannfæring, að hinn fyrirhugaði landsstjóri sje sómasamlega launaður með 15,000 kr., því þar sem hann á líka að hafa frían bústað, álit jeg það sje hjer um bil sama sem 16,000 kr. í það heila. Ef launin væru hærra sett, álit jeg þau ekki samsvara okkar fámennu og fátæku þjóð. Enda er það mín sannfæring, að 16,000 kr. laun sjeu fullnóg til þess, að þau verði eigi því til fyrirstöðu, að sú staða verði skipuð góðum og gildum manni. Reynslan hefir sýnt það, með hin hálaunaðri embætti hjer á landi, að engin fyrirstaða hefir með það verið, að fá í þau hæfa menn, þegar þeir hafa til verið á þeim tíma, sem þau losnuðu. Beri maður saman laun landshöfðingjans nú, við þessi fyrirhuguðu landstjórالاun, þá eru landstjórالاunin fyllilega 3000 kr. hærri, þó reiknað sje það sem landshöfðinginn hefir með öllu og öllu, sem mun vera nálægt 13,000 kr. árlega. Jeg verð því að álíta þetta nægilega við bót, ef einhverjar frekari óbeinlínis kröfur yrðu gerðar til landsstjórالen landshöfðingjaembættisins. Jeg skal svo

ekki fjölyrða meir um þetta mál að sinni. Jeg hefi með þessum orðum lýst minni sannfæringu.

Jakob Guðmundsson: Jeg vil skýra frá því, að þótt jeg greiði atkvæði með viðaukatill. þeirri, sem hjer liggur fyrir, er jeg einn af þeim mönnum, sem álíta, að laun landsstjórans megi undir engum kringumstæðum vera minni en 16,000 kr. En af því engin útsjón er til, að málið fái framgang, ef þessi viðaukatill. er felld, þá vil jeg heldur gefa henni atkv. mitt, en láta málið allt falla, þar sem nú er 3. umr. Þetta mál er svo mikilsvert, að einar þúsund krónur frá eða til ættu ekki að geta ríðið því að fullu, því að svo glæsilegar vonir hafa menn gert sjer um hina nýju stjórn, og finnst mjer vegna þess, að menn mættu vera fullvel ánægðir, þótt laun landsstjórans hefðu verið sett einu þúsundi hærri, en hjer er gert.

Skúli Þorvarðarson: Jeg hafði þá skoðun við síðustu umr. þessa máls, að 14,000 kr. væru viðunanleg laun fyrir landsstjórnann; já, mjer finnst í alla staði sómasamleg; en h. pm. muna, að sú breyttill. fjell. Jeg er í rauninni á sömu skoðun enn, en af því frumv. þetta er orðið svo ranskað í meðförunum, að nauðsyn er á, að laga það, hefi jeg látið tilleiðast til, að skrifa undir þetta viðaukaatkvæði. Jeg get ekki skilið, að íslenzkur embættismaður geti ekki komizt af með 14,000 kr. og leigulausan bústað að auki. Jeg játa að visu, að jeg er ekki fær um, að sjá það með yissu, hvað embætti landstjóra útheimtir, vegna hans tignarstöðu, sem sumir h. pm. tala svo mikið um; en vjer, sem erum hjer fulltrúar þjóðar vorrar, megum ekki gleyma því, að vjer Íslendingar erum fátæk þjóð og fámenn, atvinnuvegir vorir eru harla erfiðir og arðlitlir, og ekki í góðu standi, nje árferði nú; auk þess höf-vjer undanfarandi ár búið við mikla erfiðleika, af völdum náttúrunnar, og ekki sjeð fyrir endann á þeim enn. Mig getur

ekki annað en furðað að heyra, hve h. pm. Dal. (J. G.) talar sjálfbyrgingslega í þessu máli, um megn landsmanna, þar sem hann vill launa landsstjóranum með 16 þúsund krónum að minnsta lagi, en sem mjer virðist rjettara sagt 17 þús. kr., þar sem fri bústaður er líka að auki. Jeg held þó, að h. pm. (J. G.) verði að játa, að misjöfnuður sje á því, sem á borð er borið hjá þeim embættismanni, sem hefir 16—17 þús. kr. í laun, og fátæklingunum út um landið, sem ekki hafa til næsta máls, heldur veslast upp í vesöld og völdæði, eins og þessi h. pm. talar manna mest um hjer á þingi, fyrir kjördæmi sitt. Það eru þó þessara manna fje, að sínum hluta, sem leggja eiga á borð og borga launin til embættismanna landsins. Kannske h. pm. (J. G.) hafi umboð frá kjósendum sínum í Dalasýslu, sem sjálfir eru að biðja um uppgjöf á afborgun og vöxtum á hallærsláni? það kemur þó ekki rjett vel saman;—kanskke hann hafi umboð frá þeim, til að setja laun landsstjórans svona hátt? Jeg hjelt þó, að h. pm. væri svo kunnugur, gamall og greindur, að hann vissi, að skórinn krepptir að landsmönnum víðar en í hans kjördæmi. Jeg verð að vona samt, að h. þingdeild samp. þessa viðaukatillögu, svo að frumv. þetta verði ekki önnur eins ómynd eptir atkvæðagreiðsluna nú, eins og síðast, við aðra umræðu málsins.

Jón Ólafsson: Jeg stend ekki upp til að hafa áhrif á það, hvernig h. pm. greiða atkvæði sitt í þessu máli, heldur til þess, að skýra frá því, hvers vegna jeg ekki hefi komið nú með breyttill. um hærri laun handa landsstjóranum, þó að jeg kæmi með hana síðast, og hún næði ekki fram að ganga. Það er ekki af því, að jeg álíti þessa viðauka-uppástungu nægilega, og miði laun landsstjórans við laun annara embættismanna, og því síður af því, að jeg miði þau við gjaldþegnana, tekjur landsmanna. Eða má jeg spyrja: dettur

nokkurum h. pm. í hug, að konungsmatan (Civillisten) sje nokkursstaðar í heiminum miðuð við tekjur gjaldþegnanna? Vjer verðum að gæta þess, að landsstjóranum er veitt það vald í hinni endurskoðuðu stjórnarskrá, að hann er eigi að eins embættismaður, heldur líka ímynd konungs, varakonungur, hefir vald til að staðfesta lög, og gera ráðstafanir í nafni konungs

Jeg hef ekki umboð frá kjósendum mínum í þessu efni; en jeg segi það, að hvort sem þeir senda mig á þing aptur eða ekki fyrir þær sakir, þá gæti jeg aldrei látið það standa í vegi fyrir stjórnarskrár-breytingu, hvort hún kostar jafnvel 4—5 þúsundum meira eða minna, og jeg vona það standi sem ævarandi vottorð um áhuga manna á þessu máli, ef þeir eru að metast um 1—2 þús. kr. Jeg kann ekki að meta í álnatali á landsvísu gagn hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár. Við erum, Íslendingar, lausir við það gjald, sem aðrir danskir þegnar þurfa að gjalda á konungsborð (Civillisten), sem er víst 1 miljón krónur, og mundi þannig nær því nema 30,000 kr. eða 40 aukum á nef á Íslandi, sem í okkar hlut kæmi. Þetta gjald erum vjer lausir við, og nú förum vjer fram á það, að okkur fullnægi ekki lengur að vera eins og vjer höfum verið hingað til, einn hluti ríkisins, jafnsettir öðrum ríkishlutum, heldur viljum fá sjerstakan mann í konungs stað, þá liggur það í augum uppi, að vjer líklega þurfum að vera við því búnir að borga þann kostnað, sem þetta hefur í för með sjer. Vjer verðum því að varast að vera svo nápinulegir í tiltektum, að úr hófi keyri; og þó jeg í dag greiði atkvæði með þessari breytingartill., er það ekki af því, að mjer pyki hún fullnægjandi, heldur af því, að jeg sje ekki út fyrir, að jeg fái annað hærra í gegn á þinginu. En skyldi svo fara, að þetta mál þætti óaðgengilegt vegna þess, hve launin eru lágt sett, skal jeg ekki

hika við að hækka þau um nokkrar þúsundir. Svo smásmyglislega get jeg ekki á þetta mál litið. Þetta hefir jafnan verið mín skoðun.

Skúli Þorvarðarson: Viðvíkjandi því, sem h. 1. pm. S.-Múlas. (Jón Ól.) sagði, að við vildum ekki mikið til vinna að fá frá þetta áhugamál vort, ef vjer horfðum í 1—2 þúsundir, þá vil jeg geta þess, að jeg get ekki gjört mjer neitt vissari vonir um, að lfrv. væri aðgengilegra fyrir stjórnina, þótt launin væru hækkuð til landsstjórans um 1—2 þús. kr. Jeg held og, að það sje líka tómur spádómur hjá h. pm. (J. Ól.), að það geti haft nokkur veruleg áhrif á framgang hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár, því sá spádómur mun hafa lítið við að styðjast; að minnsta kosti hefir stjórnin ekki borið það fyrir, þegar hún rjeð frá að konungur staðfesti frumv. það, sem þingið samþykkti í fyrra, og held jeg ekki, að á það muni verða lögð svo mikil áherzla; jeg meina þetta launatakmark.

Sighvatur Arnason: Jeg skal ekki fara út í orðakast við h. pm. S.-Múlas. (J. Ól.) út af því, sem hann vildi sýna með, að landsstjóralaunin væru hjer of lágt sett. En gamalt og gilt spakmæli segir, «að maður eigi að sníða sjer stakk eptir vexti». Jeg vil líka minna á annað atriði: Þó að þetta lfrv. gengi sinn gang og yrði að lögum ásamt öllum þeim málum, sem eru hinna endurskoðuðu stjórnarskrá samfara, þá geta þau legið undir breytingum af þinginu. Ef þinginu síðar virðist ástæða til að hækka launin, er það ætíð á þess valdi, og eptir reynslu undanfaranði þinga er jafnan ljettara og hægra í hendi að þoka launum embættismanna upp en niður. Þetta gefur mjer tilefni til að taka ekki munninn of fullan á fyrsta stigi.

Jeg skal geta þess, að það hefir ekki verið minnzt á síðari lið þessarar viðaukattillögu. Jeg skil svo, að það standi ekki á

miklu, hvort sú upphæð er sett 1000 kr. hærri eða lægri; því að sú gjaldagrein krefur sinnar þurftar, sem reynslan kemur til að sýna, og get jeg því ekki lagt svo mikla áherzlu á þann liðinn.

Arnþjóttur Ólafsson: Eptir frumv. því, sem fyrir liggur, og viðaukatillögum, telst svo til, að hinn nýi kostnaður við stjórnina verði 50,000 kr. Sem sje 15,000 kr. handa landstjóranum, 18,000 kr. handa 3 ráðgjöfum, 9000 kr. handa skrifstofustjórunum og 8000 kr. til skrifstofukostnaðar. Í öðru frumv. er að vísu ráð fyrir því gjört, að landshöfðingjaembættið, amtmanna- og og landritara-embættin verði lögð niður; en á það er að líta, að þeir embættismenn munu samt í 3 ár minnst þurfa að fá full laun, biðlaun, og rýrir það því eigi að neinu þennan nýja kostnað. Enn fremur má gera ráð fyrir eptirlaunum handa þessum nýju embættismönnum, og að því er ráðgjafana snertir ef til vill ekki svo litlum nýjum kostnaði, því að jeg hygg, að ráðgjafaskipti muni tíð verða undir hinni líflegu og fjörugu nýju stjórn landsins. Þegar nú og þeir, sem standa í broddi fylkingar í þessum málum, ekki horfa í 2—10 þúsund króna kostnað handa landsmönnum að borga, ímynda jeg mjer, að þeir von bráðara muni sjá nauðsyn á að byggja hús handa ráðgjöfunum og öllu þessu skrifvjelabákni. Þar kemur þá að líkindum 60—70 þús. króna kostnaður, eða sem næst 1 króna á hvern mann á landinu, þar sem nú allt útlit er fyrir, að fleiri fari til Vesturheims en fæðast, svo að fólkstala á landinu heldur minnki.

Þegar jeg nú annars vegar lít á allar þessar bænir um eptirgjafir á afborgunum og vöxtum á lánum, þessar mörgu beiðslur um hallærislán o. s. frv., þá get jeg ekki annað en sagt: Hjer er mikið djúp staðfest á milli hins pólitíska kostnaðar og eymdar landsmanna. Jeg ímynda mjer, að h. pm. muni ekki hafa gjört sjer ljóst þetta mikla

djúp; það væri þó óviðkunnanlegt, að þurfa að fá hallærislán til að borga þessari nýju stjórn, og lítur samt út fyrir, að það verði óhjákvæmilegt. En jeg skal ekki orðlengja um þetta; jeg skal taka mjer í munn þessi ummæli nokkurra Eyfirðinga, og sem hafa birzt á prenti, í blaði, sem er nýkomið að norðan: «Sá eini kostur, sem hin endurskoðaða stjórnarskrá hefir, ef hún verður samþykkt óbreytt nú á þinginu, er sá, að hún verður aldrei staðfest». Eins segi jeg: Sá eini kostur, sem þetta frumv. hefir, er sá, að því er hnýtt aptan í það frumv., sem aldrei verður staðfest, og þar af leiðandi mun þetta frumv. aldrei verða að lögum.

Jakob Guðmundsson: Þegar um þetta mál er að ræða, finnst mjer sumir taka helzt til einstrengingslega og einhliða í það. Þeir tala að eins um aðra hliðina á því, kostnaðinn, en ekki um kostina, sem það hefir í för með sjer. Mjer virðist þeir gera sjer far um, að gera úr því gryflu langt yfir þarfir fram. Svo var t. d. um h. 6. kgk. pm. (A. Ó.); hann gjörði ráð fyrir því, að sá kostnaður, sem landið nú hefir af þeim embættismönnum, sem eru, mundi halda áfram, þótt hin nýja stjórnarskipun komist á. En jeg leyfi mjer að álíta, að þeir menn, sem óska, að hún komist á gjöri sjer allt aðra hugmynd en þá, að þeir menn, sem nú skipa hin háu embætti, verði að vera settir á biðlaun. Jeg held þvert á móti, að það sje almennt álitíð, að þeir menn mundu vel færir til, að vera skipaðir í hin fyrirhuguðu embætti, svo að það atriði hvað þá snertir mundi engan verulegan kostnað auka. Þessi skilningur á málinu er almennur, og jeg held, að þeir sjeu mjög fáir, sem hafa aðra skoðun.

Mjer finnst sumir líta svo á þetta mál, að það mundi ekki verða til mikils batnaðar, þó þessi breyting kæmist á hina æðstu stjórn. En jeg fyrir mitt leyti fylgi þessu máli fram, af því að það er mín fasta og

innilega sannfæring, að með innlendri, kunnugri stjórn mundi landinu verða stjórnað þeim mun betur, en útlend stjórn getur gjört, jafnvel með bezta vilja, að kostnaðurinn mundi margfaldlega vinna sig upp. Já, það er sannfæring mín, að hagar landsins mundi batna svo mjög, að allar framfarir landsins mundu verða margfalt meiri. Innlend, kunnug stjórn mundi gjöra sjer meira far um, að leggja frumv. fyrir þingið, sem væru til verulegra hagsbóta. Jeg veit að vísu, að konungurinn hefir allan hinn bezta vilja á því, að gjöra það, sem unnt er, því að hann vill öllum sínum þegnum hið bezta, og hið sama álit jeg um h. stjórn. En eins og nú er ástatt, hefir hún ekki treyst sjer til að stinga upp á mörgum breytingum landinu og þjóð vorri til hagsbóta, en hefir hugsað sem svo, að bezta væri, að þingmenn, sem kunnugir væru, kæmu fram með tillögurnar. Og þótt stjórnin hafi eigi samþykkt öll þau lög, sem frá þinginu hafa komið, álit jeg líka, að það komi að eins af hennar mikla, óheillavænlega ókunnugleika. Jeg efast ekki um, að ef hin nýja stjórnarskipunarbreyting kemst á, þá muni þjóðarhagurinn batna svo mjög, að þjóðin muni verða færari til þess, að bera hina nýju stjórn, heldur en hún nú er til þess, að bera þá sem er, því þá vakna upp nýir kraptar, nýtt líf. (A. Ó.: A! hvernig?). Þegar stjórnin verður kunnug, þá biður hún eigi til þess, að láta þingið hafa fyrir að brjóta upp á öllum þarfamálum. Það er ekki svo, að jeg álit, að þá stjórn, sem nú er, vanti vilja; en hitt veit jeg, að viljinn mundi komast fremur til framkvæmda, ef kunnugleikinn væri í aðra hönd. Þetta veit jeg, að er sannfæring meiri þorra manna á Íslandi. Skyldu landsmenn um allt land óska hinnar nýju stjórnarbreytingar að eins til þess, að fá tækifæri til að kasta út meira fje til

Alþt. A. 1886.

stjórnarinnar? Nei, en þeir óska hennar af því, að þeir vona, að stjórnin verði þá færari að láta úti það, sem meira er um vert, heldur en fje. Það er undarleg grýla, sem sömu þingmennirnir, þing eptir þing, eru að reyna að vekja upp. Þeir hafa ástundað það af öllum mætti, vel og vandlega, en þeim hefir þó ekki tekizt það, að fæla þjóðina frá því, að hafa sömu vonir enn. Og jeg vænti blessunar fyrir þá þjóð, sem ekki missir vonina. Jeg skal bæta því við, að það eru ekki fáir meðal þjóðarinnar, sem álita, að þau bágindi, sem nú ganga yfir landið, sjeu eigi að eins að kenna guði og náttúrunni. Þeir viðurkenna, að ástandið sje nokkuð að kenna mönnunum sjálfum, að þeir hafi ekki verið eins góðir, eins og þeir ættu að vera; en þeir eru líka vissir um, að stjórnin hafi ekki gjört allt það, sem búast mátti við af stjórn, af því að hún er svo hörmulega ókunnug, og þekkir ekki hagi landsins, sem hún á að stýra.

Þessi mótspyrna stjórnarinnar móti því, að Ísland fái meiri afskipti af stjórn sinna sjerstöku mála, er að vísu mjög undarleg; en jeg verð að ímynda mjer, að hún spretti líka af hinum mikla ókunnugleika hennar. Jeg get ekki gjört mjer í hugarlund, að öll sú mótstaða sje komin af eintómum þráa. En jeg vona, að stjórnin sje eins og aðrar skynsemi gæddar verur, og eigi sömu framtið og aðrir, jafnvel sumir spakvittrir alþingismenn, til framfara í vísdomi og þekkingu, svo að skoðanir hennar geti með tímanum breytzt í rjetta átt.

Jón Ólafsson: Mjer finnst h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) hafa þá stefnu á þessu þingi, að tala um allt önnur mál, en þau, sem liggja fyrir. Þegar kosningarlögin komu fyrir deildina, þá fór hann að tala um stjórnarskipunarlögin, og nú, þegar launarlögin liggja fyrir, talar hann enn um stjórnarskrána; en þegar svo hin endurskoðaða stjórnarskrá var til umræðu, man jeg ekki

15 (13. sept.)

til, að menn fengju þá ánægju, að heyra hans rödd. Jeg verð að álíta, að hans ræða, og sōmuleiðis ræða h. pm. Dal. (J. Guðm.) eigi ekki heima hjer, heldur að eins í stjórnskrármálinu. Þetta mál, sem nú er til meðferðar, er mál fyrir sig; ef hin endurskoðaða stjórnarskrá verður ekki staðfest, kemur aldrei til þessara laga.

En þar sam h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) talaði um, að þessi lög væru þýðingarlaus, af þeirri ástæðu, að þjóðin hefði ekki efni til að standast þann kostnað, sem samfara væri þeirri embættaskipunar-breytingu, sem leiddi af hinni endurskoððu stjórnarskrá, þá vil jeg svara því, að þjóðin má beztt þekkja efni sín sjálf. (A. Ó.: Hún er ekki hjer). Hann hefir sjálfur áfrýjað til hennar dóms, og þjóðin hefur sjálf skorið úr, svo skýrt, sem framast má verða, með kosningunum til þessa þings. Í fyrra skírskotaði hann sí og æ til þjóðviljans. Nú hefir þjóðviljinn svarað. Hann talaði í fyrra um sjerstakan þjóðarvilja í Eyjafirði, og vitnar nú til hans aptur. Jeg verð að segja, að jeg þekki ekki þennan sjerstaka eyfirzka þjóðvilja, sem samdóma sje h. 6. kgk. pm.; en hitt veit jeg, að það er ekki hann, sem hefir sett h. pm. á þingbekkinn í ár, heldur hefir þjóðvilji Eyfirðinga sett á þingbekki einmitt menn, sem fylgja gagnstæðri skoðun við h. 6. kgk. pm.; svo það er býsna djarft af honum að vitna til vilja þjóðarinnar, sjer í lagi í þessu máli. Hvernig sem hann hefir spurt þjóðina í þessu efni, hefir hún allt af svarað beint ofan í álit hans.

Jeg vona, að hinn h. pm. muni eptir því, sem hann hefir talað í dag, til þess að segja það aptur, þegar hin endurskoðaða stjórnarskrá kemur á dagskrána. Nú á það ekki við, af því að nú er verið að tala um launalög.

Viðvíkjandi því, sem h. 1. pm. Rangæinga (S. Á.) sagði um skrifstofukostnaðinn, að hann mundi «krefja sinnar nauðpurftar», skal jeg leyfa mjer að benda honum á, að ef hann heldur, að alveg standi á sama

hvað sett er, með því að það muni hvort sem er verða brúkað, sem þarf, þá væri miklu betra að hafa enga ákvörðun um það. Jeg játa, að jeg álit 8000 kr. skoplega lítið, en jeg greiði samt atkvæði með því, til þess að það verði látið eitthvað heita, þó að jeg engan veginn sje á því, að sama sje, hvað ákveðið er. Það er vafalaust, að mögulegt verður að komast af með þá upphæð.

Arnlfjótur Ólafsson: Jeg þarf ekki að svara h. 1. pm. S.-Múl. (J. O.) til þess, sem hann mælti eins og frá forsetastólnum. Hann hefir fengið þá draumvitran, að hann væri orðinn forseti, og fæ jeg ekki af mjer að vekja hann af þeim draumi. En jeg verð að lýsa því yfir, að það er misskilningur af honum, að jeg hafi talað um stjórnskrármálið annað en það, sem fyrirsögn þessa frumv. gefur tilefni til. Jeg talaði um kostnaðinn, sem hin nýja landsstjórn hefir í för með sjer, svo jeg bið h. 1. pm. S.-Múl. (J. O.) að geyma athugasemdir sínar.

Mjer skildist svo, sem ástæða h. pm. Dal. (J. G.) til að fylgja þessum nýbreytingum væri sú, að hin nýja fyrirhugaða stjórn verði kunnugri. (Jakob Guðmundsson: Aðalatriðið.) Jeg hygg, að þetta álit hans spretti af því, að hann geri sjer ekki glögga grein fyrir, hvað stjórn er. — Jeg kalla stjórn landsins ekki að eins konunginn og ráðgjafann, heldur líka alla embættismenn, sem stjórnarvald hafa í landinu. Landshöfðinginn verður ekki kunnugri landsmálum, þó að hann verði skírður um í landsstjóra, og ekki verða amtmennirnir fróðari um þau, þó að þeir verði nefndir ráðgjafar. Jeg segi þetta, af því að h. pm. Dal. (J. G.) gaf í skyn, að hann vildi nota gömlu embættismennina í þessa nýju pósta. Alþingi verður ei heldur kunnugra. Jeg tel það með landstjórninni, af því, að þó það hafi ekki framkvæmdarvald, hefir það þátt í löggjafarvaldinu og mikið tillit með framkvæmdar-

valdinu. Frá þingmönnum hafa komið, koma og munu koma fram þær tillögur, sem lifa í þjóðinni á hverjum tíma. (*Jón Ólafsson*: Stjórnin segir nei.). Jeg segi nei aptur. Jeg veit ekki til, að stjórnin hafi neit að gjörsamlega nema tveimur lögum frá þinginu, þ. e. afnámi amtmannaembættanna og lagaskólanum. (*Jón Ólafsson*: Fiskiveiðar í landhelgi.). Nei, það er ekki útsjéð um þau lög ennþá. Það er sitt hvað, algjörleg neitun staðfestingar og frestun staðfestingar. Svo er t. d. á Englandi, að það er ekki talið að stjórnin neiti lögum, þegar hún leggur fyrir þing í nýlendum nýtt frumvarp í staðinn, lítið frábreytt lagafrumvarpi þingsins. Það heitir á ensku máli að senda frv. aptur. Ef jeg man rjett, eru frá 1875—1883 ekki nema 26 frumv. frá alþingi, sem stjórnin hefir neitað samþykki, en 28 frumv. sem þingið hefir fellt fyrir stjórninni á sama tíma. Þetta er rjettur, sem hvort um sig hefir, konungurinn og þingið, og finnst mjer það geti fallist í faðma.

Svo jeg víki að h. pm. Dal. (J. G.) skal jeg geta þess, að ókunnugleikinn, sem hann er fð tala um, getur ekki verið annarsstaðar en hjá hinni útlandu stjórn utanlands. En þótt þessi nýja breyting kæmist á, yrði ekki hjá því komið, að hafa ráðgjafa í Kaupmannahöfn, sem sæti í ráðaneyti konungs. Jeg sje því eigi, að af þessari ókunnugleika-ástæðu sje ástæða til, að leggja allan þennan kostnað á landið. Jeg bið menn um, að gæta vel að, hvað þeir vinna við þetta. Það gjöra allir skynsamir menn, að minnsta kosti allir góðir búmenn, að hafa það fyrir augum, áður en þeir ráðast í eitt-hvað, hvort það borgi kostnaðinn, eða ekki, svo að betur sje farið en heima setið.

ATKVÆÐAGR.: 1. viðaukatill. samþ. með 6 atkv.

2. viðaukatill. samþ. með 7 atkv.

Með því atkvæðagreiðsla var óljós um

frumv. í heild sinni, var við haft nafnakall, og sögðu

nei:

Arnþjórtur Ólafsson

Jón Þjetursson

Lárus E. Sveinbjörnsson

Magnús Stephensen.

Hinir 7 sögðu já, og var þannig frumvarpið samþ. með 7 atkv. gegn 4.

Frumvarp til laga um afnám embætta (84); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Allar 4 greinar frumvarpsins voru samþ. með 7 atkv. hver um sig. Fyrirsögnin samþ. án atkvæðagr.

Frumv. vísað til 3. umr. með 7 atkv. móti 4 atkv.

Átjándi fundur í efri deild, fimmtudag 19. ágúst kl. 1. Allir á fundi.

Frumvarp til laga um breyting á lögum 8. jan. 1886, um lán úr viðlagasjóði til handa sýslufjelögum til æðarvarpsræktar (99); ein umr.

Forseti: Jeg vil skjóta því til h. þingd., hvort ekki muni óhætt að skoða sem prentavillu í frumv. þessu, þar sem stendur „flagvargi“ í stað „flugvargi“.

(Það var í einu hljóði skoðað sem prentavilla).

Jakob Guðmundsson: Jeg veit að h. þingd. muni hafa kynnt sjer frumv. þetta, sem nú er aptur hingað komið til deildarinnar. Jeg hygg, að allir hafi hletið að sjá, að þær breytingar, sem á því hafa gjörðar verið, eru að eins orðabreytingar, svo að betur skiljist þýðing laganna. Jeg get því eigi skilið, að langar umr. þurfi um frv. þetta.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. samþ. með 9 atkv., og afgreitt síðan til landshöfðingja samþ. lög frá alþingi.

Frumvarp til laga um prentsmiðjur (89); 2. umr.

Jón Ólafsson: Hjer liggja engar breytingartill. fyrir, og frumv. þetta fjekk svo góðar undirtektir síðast, bæði hjá hinum hæstv. landshöfðingja og hjá h. pingdeild, að jeg vonast eptir, að það fái að ganga óbreytt leið sína.

ATKVÆÐAGR.: 1. gr. samp. í einu hljóði.

2. gr. samp. í einu hljóði.

3. gr. samp. í einu hljóði.

4. gr. samp. í einu hljóði.

Fyrirsögnin álitin samp. án atkvæðagreidslu.

Frumvarpinu vísað til 3. umr. í einu hljóði.

Nítjándi fundur, föstudag 20. ágúst kl. 1. Allir á fundi.

Frumvarp til laga um afnám embætta (84); 3. umr.

Arnlfjötur Ólafsson: Af því að h. framsögumaður hefir ekki skýrt nægilega inn-tak þessa frumv., vil jeg leyfa mjer að víkja nokkrum spurningum til hans. Jeg tel h. 1. pm. S.-Múll. (J. Ó.) sem sjálsagðan flutningsmann þessa máls. Jeg álit nauðsynlegt fyrir þá, sem lesa pingtíðindin, að málin sjeu ýtarlega og viturlega útskýrð. Jeg vil fyrst spyrja: Hver eru hin verzlegu störf biskupsembættisins? Jeg fyrir mitt leyti þekki þau ekki vel, en jeg hygg, að þeir, sem eru svo kunnugir, bæði þjóðkirkjunni og utan-þjóðkirkjunni, muni vita það betur.

Hin önnur spurning er um 3. og 4. gr. frumvarpsins. Í fyrstu gr. er farið fram á, að leggja viss embætti niður, en í 3. gr. stendur: «Landstjórn sú, sem skipuð verður eptir hinum endurskoðuðu stjórnarskipunar-lögum, skal til bráðabyrgða annast um, að þeim störfum verði borgið, er nú liggja und-

ir embætti þau, er afnumin skulu». Ef jeg skil þetta rjett, þá er í því fólgin skipun um, að störfum þessara embætta skuli gegnt verða; að sönnu er ekki ákveðið, að það sje gjört á sama hátt sem nú, en þó svo, að þeim sje borgið. Í þessu virðist mjer liggja viðurkenning þess, að störfin sjeu nauðsyn-leg og megi ekki missa sig. En hvað skyldi nú þetta fyrirkomulag kosta? Fyrst er nú þessum gömlu embættismönnum vikið frá, en þeir þurfa samt að fá biðlaun, svo fram-arlega sem þeir ekki fá önnur embætti jafnt launuð, — og svo verður að kosta nýja menn til að sjá þessum gömlu störfum þeirra borg-ið, líklega að vísu fyrir minni laun; en störfin útheimta þó, að þeir, sem þeim gegna, hafi hina sömu hæfilegleika, sem þeir höfðu, er áður höfðu þau á hendi. Jeg er því hræddur um, að hjer kunni að koma fram tvöfaldur kostnaður.

Nú er 4. gr. Þar finnst mjer að til-lögumennirnir sjeu of auðmjúkir og lítillát-ir. Þeir treysta sjer ekki sjálfir til að skipa svo þessum störfum, að þeim sje borgið, held-ur skipa þeir stjórninni nýju, að leggja fyrir næsta alþing frumv. til laga um skipun framkvæmdar- og umboðsvaldsins. Það er sjálsagt, að auðmýkt er fögur dyggð; en mjer finnst þó þetta vera rangsnúin auð-mýkt hjá tillögumönnunum. Þeir segja: »Takið af embættismennina, en sjáið þó störfum þeirra borgið; búið til aðra og nýja skipun framkvæmdarvaldsins, vjer treystum oss ekki til að gjöra það, hin nýja stjórn verður að hafa fyrir því». Þetta er líkt eins og börn brytu gömlu gullin sín, og heimt-uðu síðan að fá önnur ný og glæsilegri úr kaupstaðnum. Þeir háttv. tillögumenn vilja, að störfunum sje haldið áfram, og heimta af hinnu nýju landsstjórn, að skipa þeim niður með lögum; en embættismennina, sem störf-unum gegna, vilja þeir ekki hafa.

En hvernig fer nú um þessa skipun framkvæmdarvaldsins? Ef hin nýju em-

bætti verða skipuð svo, sem h. pm. Dal. (J. G.) ætlast til, að amtmennirnir og aðrir afsettu embættismennirnir verða teknir í hina nýju stjórn, hvernig ætli þá verði það frumv. um skipun starfanna, sem þeir koma með? Þeir segja sjálfsagt: »Vjer álitum, að þau embætti, sem vjer áður höfðum og þjónuðum, sjeu öldungis nauðsynleg; vjer viljum því stinga upp á því, að aptur verði inn sett amtmannaembættin, ekki að eins 2, heldur 3 eða 4, og eitt landfógetaembætti. Þeir, sem komið hafa fram með þessa breytingu á embættunum, hafa sjálfir sagt, að nauðsynlegt sje að sjá þessum störfum borgið; vjer erum öldungis á sama máli sem þeir. Einungis viljum vjer mælast til að dálftið verði bætt við laun þeirra«. Frá sjónarmiði þessara frumherja breytinganna eru og embættislaun þessara nýju embættismanna aldrei of hátt sett. Mun því enginn hörgull verða á með viðbótina.

Að endingu vil jeg biðja um skýring á síðustu orðum frumvarpsins. Hver er munur á framkvæmdarvaldinu og umboðsvaldinu? Er hjer með umboðsvaldi meint sama, sem í daglegu máli er nefnt umboðsmenn, svo sem Einar í Nesi, Ólafur Pálsson, Jón á Gautlöndum o. s. frv. Jeg vil ekki spá neinu um það, hvað vakað hafi fyrir h. uppástungumönnum, en hitt veit jeg, að það muni vera eitthvað vísðómsfullt og gott.

Jón Ólafsson: H. 6. kgk. pm. (A. Ó.) hefir verið að tala langt erindi yfir fjarverandi mönnum. Hann hefir verið að tala til flutningsmanns og höfunda þessa frumv. En, eins og honum má vera kunnugt, eiga þeir ekki heima hjer, heldur í neðri deild. Jeg veit ekki, hvers vegna hann sjerstaklega hefir valið mig til að beina orðum sínum að, þar sem jeg hvorki er flutningsmaður nje höfundur að einu orði í þessu frumv. og heldur ekki framsögumaður, þar sem engin nefnd hefir verið skipuð í þessari deild.

Jeg get því vikið spurningum hans frá mjer, sem mjer óviðkomandi.

Hins vegar get jeg ekki bundið þess að segja, að ef h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) álitur að pingið gjöri lítið úr sjer með því, að skora á stjórnina að leggja fyrir pingið frv. um skipun umboðsvaldsins, og vill skilja það svo, að það komi til af því, að pingið þykist ekki fært um að semja slíkt frumvarp sjálft, þá held jeg að það sje miður rjett ályktun. Jeg held það hafi fyllilega lýst sjer í umræðum og ályktunum á pinginu áður, hvað pingið hugsar sjer um þetta fyrirkomulag, og ef þörf gjörðist, er jeg viss um, að höfundum þessa frumvarps mundu ekki verða nein vankvæði úr, að segja hvað þeim virðist best í þessu tilliti; að minnsta kosti sje jeg enga ókleyfa örðugleika á að semja slíkt frumvarp. En það er eigi hægt að vita, hvort það mundi finna náð fyrir augum stjórnarinnar, með því að pingið, eins og kunnugt er, á eigi því láni að fagna, að fá að eiga samvinnu við hana. (*Arnþótur Ólafsson:* Landshöfðinginn.). Landshöfðinginn getur ekki sagt skýlaust um álit stjórnarinnar, af þeirri einföldu ástæðu, að hann er ekki ráðgjafi sjálfur. Það hefir alloft komið fram, að stjórnin hefir tekið öðruvísi í mál, þegar til hennar kom, heldur en landshöfðinginn hafði gjört hjer á pinginu.

Ef h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) þykir pingið sýna óþarfa auðmýkt með því að fara þessa á leit, þá er hitt víst, að hann sjálfur sýnir ekki minni auðmýkt með því, er hann þykist ekki þekkja nein veruleg störf biskupsins, nje heldur vita, hvað umboðsvald er. En þar að auki getur verið sjerstök ástæða til fyrir pingið, að koma ekki fram með frumv. um þessi störf, og ástæðan er sú, að af því að samvinnan við stjórnina er svo lítilfjörleg, þá er ekki mikil von um, að það mundi hafa árangur. Vjer höfum eigi fengið að heyra neinar ástæður frá hinni háttvirtu stjórn fyrir því, hvers vegna hún

hefir ekki viljað verða við ítrekuðum vilja þingsins um afnám amtmannaembættanna; vjer höfum að eins fengið snubbótt nei. En vjer viljum gjarnan heyra meira, og með því að skora á stjórnina. að koma nú einu sinni fram með frumv., svo vjer sjáum, hversu henni væri skapi næst að ganga að breytingunni, þá viljum vjer gjöra tilraun til að knýja fast á stjórnina um samvinnu við þingið; þingið mundi þá fyrir sitt leyti eiga hægra með að vinna með stjórninni, ef það fengi frekara svar en þetta þriggja stafa eins-atkvæðisorð, þetta eilífa, blákalda nei, sem hefir heyrzt allt of opt.

Sum af þessum störfum, sem um er að ræða, mundu að sjálfsögðu þegar hverfa undir ráðgjafana, er hin endurskoðaða stjórnarskrá næði staðfesting. Landshöfðingjaembættið mundi verða óþarft; sömuleiðis landritara- og landfógetaembættin; þau störf hverfa alveg inn undir ráðgjafana á sínni tíð. Það er snertir amtmannaembættin, þá hefir það mál legið svo opt fyrir þinginu, að jeg vona að h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) sje ekki allsendis ókunnugt um, hvernig þingið hefir hugsað sjer að koma þeim störfum fyrir. Jeg held því, að hann hafi þar spurt fremur að gamni sínu, en fyrir sakir ófróðleiks. Ef hann í raun og veru hefði þurft skýringa og upplýsinga, hefði hann komið fram með þetta í síðasta lagi við 2. umr. málsins, því að hjeðan af er ekki um nein- ar breytingar að tala. Við síðustu umræðu er annaðhvort að samþykkja það, sem fyrir liggur, eða fella frumv. í heild sinni. Á síðasta stigi málsins geta umræður um einstök atriði varla haft mikinn árangur.

Jakob Guðmundsson: Af því að h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) sagði, að jeg hefði látið í ljósi, að hin nýju embætti mundu verða verkefni þeirra manna, sem nú skipa hin gömlu embætti, skal jeg taka það fram, að jeg er enn á þeirri skoðun, og þess vegna er jeg ekki í eins miklum vafa og sumir

aðrir um það, hvernig þau störf mundu verða af hendi leyst, nje heldur get jeg verið hræddur um, að þeir menn, sem nú gegna embættum þeim, sem af eiga að nemast, verði lengi landssjóð til byrði sem biðlauna- eða eptirlaunamenn. Jeg held, að h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) segi það ekki í alvöru, að hann sje hræddur um, að vandræði mundu verða úr því. Menn vita, að stjórnarbreyting hefir komizt á víðar í heiminum, jafnvel einnig í Danmörku, og jafnvel þó hann að vísu sje miklu kunnugri um hagi hinnar dönsku stjórnar en jeg, verð jeg þó að segja, að jeg veit ekki til, að nein vandræði hafi orðið úr því. Jeg hefi heyrt nefnt rentukammerið og kansellið, og jeg man ekki hvað mörg stjórnarráð hjer fyrrum, en jeg veit ekki annað en að þau nöfn sjeu horfin, og störf- in komin undir aðra menn, án þess nokkur vandræði hafi af því leitt.

Hvað það snertir, að hin nýja stjórn mundi stinga upp á því, að setja aptur á fót eina 3 eða 4 amtmenn og landfógeta, þá efast jeg um, að þetta sje alvara h. 6. kgk. pm. (A. Ó.). Það er búið að tala svo mikið um amtmannaembættin; og þó að pm. hafi einhvern tíma verið í vafa um, hvernig fara mundi með stjórn Bøggvisstaðalegatsins, ef þau legðust niður, þá vona jeg að hann sje nú kominn að þeirri sannfæringu, að legatinu þyrfti engin hætta að vera búin, þótt önnur stjórn tæki við. Yfir höfuð að tala get jeg ekki skoðað ræðu hans öðruvísi en sem alvörulausan leik, næstum svo alvörulausan, að mjer þótti hann varla eiga við.

ATKVÆÐAGR.. Frumv. samþ. með 8 atkv. gegn 3, og afgreitt síðan til landshöfðingja sem *lög frá alþingi*.

Frumvarp til laga um ráðgjafaábyrgð (90, 102); framh. 1. umr.

Framsögumaður (Jón Ólafsson): Það er að eins framhald 1. umr. um þetta mál.

Nefndarálitíð er stutt, að eins 5 línur, og fer það fram á það, að frumvarpið sje samþykkt óbreytt; jeg hefi engu við það að bæta að svo komnu.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. vísað til 2. umr. með 7 atkv. gegn 3.

Tuttugasti fundur, laugardag 21. ágúst kl. 1. Allir á fundi.

Frumvarp til laga um prentsmiðjur (89); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Umræður urðu engar um málið, og var frumv. borið undir atkvæði, en þar eð 6 voru með og 1 á móti, og þannig ekki allir greiddu atkvæði, var nafnakall við haft, og sögðu

já:

Benidikt Kristjánsson

Jón Ólafsson

Friðrik Stefánsson

Hallgrímur Sveinsson

Jakob Guðmundsson

Lárus E. Sveinbjörnsson

Skúli Þorvarðarson;

nei:

Arnlfótur Ólafsson

Jón Pjetursson

Magnús Stephensen.

Sighvatur Árnason var eigi við.

Frumv. var þannig samþ. með 7 atkv. gegn 3 atkv., og afgreitt síðan til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Frumvarp til stjórnarskipunarlaga um hin sjerstaklegu málefni Íslands (85, 112); framh. 1. umr.

Framsögumaður (Benidikt Kristjánsson): Hin h. efri deild hefir kosið oss þrjá í nefnd, til að íhuga hið fyrirbyggjandi frv. til stjórnarskipunarlaga um hin sjerstaklegu málefni Íslands; nefndin hefir nú lokið starfa sínum, og hver þessi starfi hefir verið, er tekið fram í nefndarálitinu, sem nú

liggur á borðinu fyrir framan alla h. þingdeildarmenn.

Þegar nefndin tók til yfirvegunar þetta frumv., áleit hún, að skoða þyrfti það frá tveim aðalhlíðum. Önnur hlíðin er sú, sem snýr að alríkinu og stjórninni; hin hlíðin er sú, sem veit að hinni íslensku þjóð og landi. Eins og h. þingdeildarm. sjá á nefndarálitinu, komst nefndin að þeirri niðurstöðu, að hún verður að álíta, að þetta frumv. til stjórnarskipunarlaga hafi engin þau ákvæði inni að halda, sem geti álitizt svo vaxin, að ástæða sje til að óttast, að Hans H. konungurinn geti ekki á sínum tíma staðfest frumvarpið. Að vísu álitur nefndin, að með þessu frumv. sje eigi fullnægt öllum þeim óskum, sem hreifa sjer í þjóðinni í þá stefnu; en á hinn bóginn álitur hún ákvæði þess svo vaxin, að það muni fullnægja hóflegum og nægjusömum rjettarbótarkröfum, sem þjóðin á heimting á sem þjóð, og sje það þannig töluverð rjettarbót, sem gjöri það tiltækilegt, að fara þess á flót, að þetta komizt á. Auk þess hefir nefndin með fáum orðum látið í ljósi almennt álit sitt á einstökum greinum frumvarpsins, og tekið fram, að hún hafi ekki fundið nein sjerstök ákvæði, sem sjeu svo úr garði gjörð, að þörf sje á breytingum, og hefir nefndin því lagt til, að h. deild samþykkti frumv. óbreytt.

Með því að þetta mál er nú á fyrsta stigi, og eigi hafa komið fram andmæli í gegn því í þessari deild, verð jeg að álíta, að að svo stöddu sje eigi ástæða til að fara fleiri orðum um málið.

Landshöfðingi: Þar sem háttv. nefnd, sem skipuð var í þessu máli, hefir eptir rækilega íhugun og umræður á fundum komizt að þeirri niðurstöðu, að ráða h. Ed. til að feta í fótspör h. Nd., og samþykkja frumv. til stjórnarskipunarlaga um hin sjerstaklegu málefni Íslands frá 1885 óbreytt, í sama formi og með sömu orðum, þá hlýtur h. deild að vera ljóst, að þingið þar með fer þá leið, sem fyrirfram hefir verið lýst yfir fyrir því, að ekki leiði til neins tak-

marks. Jeg álit óþarft, að taka fram meira um þetta atriði, en búið er; þar sem konungur hefir í augl. 2. nóv. 1885 lýst því yfir, að hann gæti ekki samþykkt þetta frumv., hlýtur öllum að vera augljóst, að það getur engan árangur haft, að senda frumv. nú aptur óbreytt til stjórnarinnar; og jeg vil jafnvel bæta því við, að mjer virðist þingið, með því að gefa þannig auglýsingunni engan gaum, sýna, að það annaðhvort ekki trúir mikið á, að H. H. konungurinn meini það, er hann segir, eða þá hitt, að þingið skeytir lítt um orð hans.

Framsögumaður (Benidikt Kristjánsson): Jeg ætla að eins að leyfa mjer að gjöra auðmjúklegar og lítillfjörlegar athugasemdir við orð hæstv. landshöfðingja. Hann tók fram, eins og satt er og kunnugt, að því hafi verið lýst yfir í konunglegri auglýsingu í fyrra, að eigi sje að hugsa til, að konungur geti samþykkt frumv. það, sem nefndin nú hefir farið fram á, að þingd. samþ. óbreytt. Þetta er satt og rjett; en jeg verð að gjöra þá athugasemd, hvort það eigi við fyrir þingið sem löggefandi þing, að hopa undan í miðju kafi og víkja, þegar er konungur andæfir gegn vilja þingsins jafnvel í hverju máli sem er. Jeg álit, að þetta mál sje enn að eins að hálfu rætt; og að þingið stanzaði fyrir þá sök, að konungur hafi látið í ljósi, að málið sje honum ekki að skapi, væri álíka, eins og ef önnur þingdeildin, þegar búið væri að ræða almennt frv. í hinni deildinni, og landshöfðingi hefði þar látið í ljósi, að stjórnin væri því mótfallin, ætti þá að taka það ráð upp, annaðhvort að sleppa öllum umr. um það, eða umhverfa því öllu mót sannfæringu sinni, af því stjórnin er á annari skoðun, en hún. Mín skoðun í þessu efni er sú, að hver einstakur þingmaður eigi sem trúr umboðsmaður þjóðarinnar og samverkamaður stjórnarinnar einarðlega að segja sína sannfæringu; hjer eru tveir samvinneendur,

sem verka saman, og hinn tilætlaði árangur er kominn undir því, að hver málspartur láti í ljósi það, sem hann álitur rjett, á þeim tíma, þegar það á við. Eitt er að láta sannfæringu sína í ljósi, annað er, hvort hún geti fengið framgang. En þótt menn viti, að henni getur ekki orðið framgengt í bráðina, eiga menn samt að fylgja henni fram, og biða átekta. Annars geta þeir ekki sagt: jeg hef frelsað samvizku mína, og sagt afdráttarlaust og staðið við skoðun mína og sannfæringu

Arnlfjótur Ólafsson: Jeg vil fyrst ljúka því lofsorði á h. nefnd, sem sett var í þessu máli, að mjer finnst hún hafi tekið glögglega fram þau tvö meginatriði, sem eru aðalgrundvöllur þessa máls; hún hefir rjettilega skodað málið frá tveim hliðum, fyrst frá hálfu H. H. konungsins, hvort það hnekki að nokkru drottins-valdi hans og sambandi voru við Dani, og í annan stað hefir nefndin virt fyrir sjer frá sjónarmiði landsmanna, hvort frv. þetta hafi í sjer fólgnar þær rjettarþætur þjóð vorri til handa, sem hún getur unað við. Jeg álit leyfilegt, þó að þetta sje frh. 1. umr, að fara nokkrum orðum um yfirlýsingar nefndarinnar í þessum atriðum; jeg skal ekki fara út í einstakar greinar og vera stutturður. Nefndin segir, að stöðulögunum sje ekki breytt með þessu stjórnarskráfrv., og enn fremur, að drottins-vald konungsins sje í engu rýrt með því. Í þriðja lagi segir hún og, að hin sameiginlegu mál vor og Dana sjeu hin sömu eptir frv., sem þau eru nú. Á hinn bóginn segir nefndin, að hin æðsta stjórn landsins í öllum hinum sjerstöku málefnum þess sje eptir ákvæðum frv. flutt inn í landið. Ef nú þessi ummæli h. nefndar eru alveg rjett, þá er auðsætt, að frv. þetta kemur ekki í bága við stöðulögin nje grundvallarlög ríkisins. En jeg get ekki komið þessu saman. Jeg get ekki skilið það, að drottins-vald konungsins sje í engu rýrt, ef

æðsta stjórn landsins er flutt inn í landið. Jeg skil það ekki, að hin sameiginlegu mál sjeu hin sömu eptir sem áður, ef partur af ríkisráði konungsins, það er að segja, ráðgjafi Íslands, er fluttur inn í landið. Í einu orði: Jeg get ekki komið því saman, að æðsta valdið, sem eptir 6. gr. stöðulaganna á að hafa aðsetur í Kaupmannahöfn, skuli eptir frv. vera flutt inn í landið, og hvortveggja þessi lög, stöðulögin og hin endurskodaða stjórnarskrá, geti þó samrýmt. Fellur ekki hin æðsta stjórn hinna íslenzku mála í Kaupmannahöfn niður, sem nefnd er í 6. gr. stöðulaganna. við það, að hin æðsta stjórn hinna íslenzku mála er flutt inn í landið samkvæmt frv.? Jeg veit að h. framsögumaður (Ben. Kr.) getur sagt: þetta er að eins flutningur um set, eintóm staðbreyting. Æðsta úrskurðarvaldið, drottinsvaldið, er hið sama; það er til eptir sem áður. Munurinn er að eins sá, að sagt er «konungur eða landsstjóri». En jeg verð að segja, að þessi staðbreyting (translocatio) hefir mikla þýðingu. Jeg veit ekki, hvort jeg get gjört mönnum ljóst, hvað jeg meina, nema jeg taki dæmi. Jeg vil taka til 2 sómamenn, einkum hiun fyrra, prófastinn í Múla og prestinn á Bægisá. Prófasturinn í Múla hefir — eg set svo — peninga í vasanum, en presturinn á Bægisá laumast með hendina ofan í vasa hans, tekur peningana og stingur þeim í vasa sinn. Jeg held prófasturinn í Múla segði þá: Nei; þetta er þjer ekki leyfilegt. Sussu jú, segði presturinn á Bægisá; þetta er að eins flutningur, alveg sá sami flutningur, sem alþingi gjörði í hinni endurskoðuðu stjórnarskrá. Peningarnir eru til eptir sem áður; eignarrjetturinn er líka til, hann er að eins fluttur frá þjer til mín. (B. Kr.: Sophisme!). Nei, öldungis ekki. Jeg vil fara lengra og segja: Drottins-vald konungsins er rýrt; hann situr í Kaupmannahöfn, en ekki í

Reykjavík. Það er önnur þýðing í «konungur einn» heldur en «konungur eða landsstjóri». Það er ómögulegt, að 2 menn hafi hvor um sig hið sama æðsta vald yfir sömu málum á sama tíma; það er eigi fremur mögulegt en að 2 hlutir fylli eitt og hið sama rúm á sama tíma.

Ennfremur segir nefndin: hin sameiginlegu mál eru söm eptir sem áður. Jeg segi: nei. Í grundvarllalögum Dana eru ákvæði um ríkisráðið, hver útnefni ráðgjafa, hver viki þeim frá, hver ráði tölu þeirra og skipti verkum með þeim, hver sje forseti í ríkisráðinu, hver undirskrifti lögin; ennfremur, að öll mikils umvarðandi mál sjeu borin upp í ríkisráðinu. Vill þá h. framsögumaður neita, að ríkisráðið sje sameiginlegt Íslandi og Danmörku? Jeg verð að segja: ríkisráðið hefir verið sameiginlegt mál síðan 1264; að minnsta kosti var það sameiginlegt 1319, því þá skrifaði alþingi «voru og virðulegu ríkisráði í Noregi». Ennfremur taldi alþingi 1867 ríkisráðið sameiginlegt, það þing, er hafði samþykktar- atkvæði í þessu máli; sömuleiðis alþingi 1869. Enda þurfum vjer ekki annað en lesa 3. gr. stöðulaganna: þar er takmarkalínan dregin glögg, því að öll þau ríkismál, sem ekki eru «hin sjerstaklegu málefni», hljóta að vera sameiginleg.

Jeg tek það upp aptur: 6. gr. stöðulaganna er breytt með því að flytja hina æðstu stjórn hinna íslenzku málefna úr ríkisráði konungs út til Íslands. En annars vegar verð jeg að álíta, að valdið sje ekki hiklaust dregið inn í landið, þar sem svo víða í frv. stendur «konungur eða landsstjóri». Þetta ógæfusama eða er vafamál og tvírætt, þar sem þó aðrar greinar segja: landsstjóri einn. Jeg skal svo ekki fjölyrða í þetta sinn. Jeg hefi að eins vakið þessar athuganir h. framsögumanni til ljettis, ef

hann vildi íhuga þær áður en málið kemur til 2. umr.

Framsögumaður (Benidikt Kristjánsson): Jeg þykist hafa ástæðu til að standa upp, þótt eigi væri til annars en til að þakka h. 6. kgk. þm. (A. Ó.) fyrir þá viðurkenning, sem hann hefir látið nefndinni í tje fyrir það, að hún hefði íhugað og tekið fram aðalatriði málsins. Jeg játa það, að jeg er þakklátur fyrir þessa viðurkenning, þótt jeg ekki hugsaði svo, að hún kæmi úr hörðustu átt. Ræða hins h. þingm. hafði, eins og von var, það sameiginlegt við flest í þessum heimi, að í henni var súrt með sætu, kostur með löst. H. þm. bar brigið á fymislegt í nefndaralitinu, en af því að ýms ummæli hans snertu svo einstakar greinar og einstakleg atriði, þá álit jeg ekki eiga við að svara þeim nú við 1. umr. málsins, og skal jeg því geyma það þangað til síðar. Viðvíkjandi því, að konungsvaldið væri rýrt með ákvæðunum í stjórnarskrárumvarpinu, var h. þm. (A. Ó.) svo gjörhugull, að taka dæmi hugsun minni til styrkingar og leiðbeiningar. Jeg beyrði ekki betur en að dæmið væri um það, hvað segja mætti, ef prófasturinn í Múla laumadist í vasa prestsins á Bægisá og tæki þaðan peninga. (A. Ó.: Þvert á móti). Má eins vera; það er ekki hið verulega í þessu máli. hvor þeirra það er, sem peningana hefir tekið. Hjer í dæminu er að eins talað um að taka peninga. En það vantar í samlíkinguna, að geta þess, hvort peningarnir hafi farið úr vasa prestsins á Bægisá með samþykki og vilja hans í vasa prestsins í Múla eða eigi; ef það er orðið að ráðstöfun og vilja prestsins á Bægisá, þá get jeg ekki sjeð, að það í neinu rýri vald hans yfir eignum sínum. En ef presturinn í Múla hrifsði frá honum fje hans, þá væri öðru máli að gegna. En við skulum heldur taka annað dæmi, sem betur á við: dæmi af landsdrottnei og leiguliða. Það munu vera lög fyrir því, að fornu og nýu, að ef landsdrottinn býr langt í burt

frá eignarjörð sinni, er hann hefir öðrum leigt, þá verður hann að hafa umbodsmann, sem eigi búi fjær leiguliðanum en eina þingmannaleið. Þetta er gjört til þess að leiguliði eigi hægra með að leita til hans til að afhenda honum leigurnar og lands-skuldina, hvort sem hana skal gjalda í púlsbandi, saðum, eða ám, og yfir höfuð til þess, að hann hafi einhvern, sem ekki sje á öðru landshorni eða í meira en einnar dagleiðar fjarlægð, til að snúa sjer til með það, sem jörðina áhrærir. Jeg vil segja, að vald landsdrottins sje í raun rjetti ekkert rýrt, þótt hann verði að hafa þennan umbodsmann, og eptir sem áður getur landsdrottinn haft sjálfur viðskipti við leiguliða sinn og gjört samninga við hann, þegar honum svo lizt, með því að færa sig nær. H. 6. kgk. þm. (A. Ó.) sagði, að það rýrði vald konungs, að nokkur hluti ríkisráðsins væri fluttur til Íslands. En jeg vil spyrja hann, hvar það sje tekið fram í stöðulögunum eða stjórnarskránni, að ráðherra Íslands, að því leyti sem hann er ráðgjafi þess í þeim málum, sem snerta Ísland sjerstaklega, skuli sitja í ríkisráðinu. Jeg að minnsta kosti veit ekki til þess, að það purfi að vera, og jeg efast um, að hann purfi að hafa aðsetur sitt í Kaupmannahöfn. Í 6. gr. stöðulaganna er að eins talað um það, sem átti sjer stað, þegar þau voru gefin út; en jeg álit það enga bjóðandi ákvörðun. Við skulum báðir bíða rólegir 2. umr. Að endingu skal jeg enn taka það fram, að jeg er h. 6. kgk. þm. (A. Ó.) þakklátur fyrir bendingar hans til nefndarinnar, og að hann með þeim hefir gefið henni tækifæri til að íhuga málið enn vandlegar en áður.

Jón Ólafsson: Jeg skal leyfa mjer að bæta litlu við það, sem h. þm. Suður-Þing. (B. Kr.) sagði í þessu máli. Jeg tek það fram að jeg get ekki sjeð, að nefndin fari skakkt í því að álíta, að konungsvaldið sje ekki rýrt með frumvarpi því til stjórnarskipunarlags, sem samþykkt var af þinginu í fyrra. H. 6. kgk. þm. (A. Ó.) áleit, að

drottinvald konungs væri rýrt með því, að stjórn hinna sjerstöku mála Íslands væri tekin frá ríkisráðinu og flutt inn í landið, og að þetta hefði svo mikla þýðing. En að ráðgjafi Íslands nú situr í ríkisráðinu, kemur af því, að hann er einnig dómsmálaráðgjafi Danmerkur, og af því sameiginleg mál Íslands og Danmerkur heyra undir ríkisráðið. En að sjerstök mál Íslands eru í ríkisráði rædd, það eru hrein ólög við oss Íslendinga. Og hið danska ríkisráð getur ekki haft neina ábyrgðarkröfu gegn ráðgjafanum í þeim málum, sem sjerstaklega snerta Ísland. Það er því drottinvald ríkisráðsins en eigi konungs, sem h. 6. kgk. þingm. (A. O.) álitur rýrt; en það drottinvald kannast jeg ekki við, að ríkisráðinu beri með rjettu. En *konungsins* drottinvald rýrist ekki við það, þótt hann feli öðrum að framkvæma meira eða minna af því í sínu nafni og umboði. Eða hefir konungur rýrt vald sitt með því, að fá landshöfðingja í hendur veitingarvald til ymsra embætta? Þar hefir konungur ekkert annað gjört en fengið öðrum manni í hendur umboð til að framkvæma nokkuð af valdi sínu. H. hæstvirtí landshöfðingi sagði, að svo liti út, sem þingið vildi einkis meta orð konungs, þar sem það vissi, að hann gæti ekki samþykkt stjórnarskrárfrumvarpið óbreytt, en þó hjeldi það eigi að síður sömu stefnu og í fyrra. En þá verð jeg að segja, að jeg get ekki skoðað auglýsinguna 2. nóv. 1885 sem persónulega skoðun konungs, heldur að hún hafi inni að halda það eitt, sem hann hefir getað komið sjer saman um við páverandi ráðgjafa sinn eða stjórn. Menn verða að gæta þess, að það er ekki einungis nafn konungs undir auglýsingunni, heldur nafn konungs og ráðgjafans. En það er kunnugt, að jafnvel álit konungs og stjórna er breytilegt, eins og annara manneskjunnar barna; það hefir komið fyrir, að hún hefir ár eptir ár neitað því og sagzt aldrei geta samþykkt

það, sem hún þó síðar hefir samþykkt; skal jeg nefna sem dæmi þess, að hún þótti ist hvað eptir annað ekki geta samþykkt, að konungur skrifaði undir hinn íslenska texta lagabodanna, og þó samþykkti hún það loksins. Loforð stjórnarinnar eru ekki heldur óbrigðul, því að 8. júní 1863 lýsir konungur og stjórn hans yfir því, að það sje vilji hans hátignar, að verða við ósk þingsins og landsmanna um stofnun lagaskóla hjer á landi, *undir eins og fje sje fyrir hendi til þess*. Nú hefir fje verið til að minnsta kosti hin síðustu 11 ár, eða síðan Ísland fjekk fjárforræði sitt; þó er lagaskólinn ófenginn enn, og það þrátt fyrir það, þótt þess hafi hvað eptir annað verið farið á leit síðan. Af þessu má sjá, að vilji stjórnarinnar er breytilegur eigi síður en annara mannanna barna. Hótanir hennar sem loforð eru jafn brigðul og óáreiðanleg. Vjer getum því ekki annað ímyndað oss, en ef konungur tæki sjer nýtt ráðaneyti, þá gæti vel annað orðið ofan á, og að þá gæti vel svo farið, að konungur kæmi sjer saman við það ráðaneyti um að staðfesta þessa stjórnarskrá eins og hún nú er. Það er því ekki af virðingarskorti fyrir konunginum, að þingið heldur frv. óbreyttu fram. Það þekkir ekki persónulegan vilja konungsins í þessu máli, heldur að eins það eitt, sem konungur hefir komið sjer saman um við stjórnina. Það er því síður ástæða til að leggja svo stranga þýðing í auglýsinguna, sem að eins verður að álíta hana sem svar upp á ávarp það, sem þingið sendi konunginum í fyrra, en ekki upp á sjálft stjórnarskrár-frumvarpið; því að, eins og kunnugt er, á sjálft stjórnarskrár-frumvarpið eigi að leggjast fyrir konung fyrir en það hefir verið samþykkt á tveim þingum, og getur því eigi á „constitutionel“ hátt hafa verið borið undir hans hátign enn þá, svo að auglýsingin getur eigi verið svar frá konungi upp á það frumvarp, sem ~~enn~~ er

ekki á stjórnlagalegan hátt fyrir hans augu komið.

Arnþjótur Ólafsson: Jeg vil leyfa mjer að spyrja h. famsögumann (B. Kr.) og h. 1. pm. S.-Múl. (J. Ó.), hvort þeir álitu, að ríkisráðið í Danmörku sje sameiginlegt eða ekki?; því að jeg fjeck ekki svar upp á það; ennfremur, hvort þeir ekki álitu það aðalskilyrði í hverju stjórnskipulegu landi, að þar sje ráðgjafi með ábyrgð, sem skriði undir lög og önnur stjórnarmálefni með konungi, að undanskildum nafnbótum? Og í þriðja lagi: álíta þeir ekki, að undirskript konungs og annars manns, en ráðgjafa hans sjálfs, sje þýðingarlaus og einskisvirði í stjórnámálum? Enn fremur vil eg spyrja: þekkja þeir nokkurt það sambandsland, er hafi þannig ráðgjafa, að hann sitji ekki í ríkisráði konungs, heldur skriði undir ásamt konungi stjórnargerðir í öðru landi eða ferðist milli landa til þess? Ekki er þetta svo í Noregi. Þrír af ráðgjöfum Norðmanna eiga, eins og kunnugt er, sæti í Stokkhólmi. Ekki er þetta heldur svo í Ungverjalandi; aðalráðgjafi Ungverjalands situr hjá keisaranum í Austurríki. Um nýlendum Englendinga þarf jeg eigi að tala; það er h. 1. pm. S.-Múl. (J. Ó.) svo kunnugt, að ráðgjafar landsstjórnanna fara eigi til Englands til að skrifa undir með drottningu lög og stjórnargerðir. Ef ríkisráðið er sameiginlegt fyrir allt ríkið, sem jeg vona að allir h. þingdeildarmenn hljóti að játa, þá veit jeg ekki, með hverri heimild alþingi ræðir um skipun ríkisráðsins, sem er alríkismál, því samkvæmt annari málsgrein 1. greinar í stjórnarskránni *«tekur Ísland engan þátt»* í löggjöfinni um almenn eða sameiginleg ríkismál. Ef h. nefndarmenn eru mjer samdóma um þessi atriði, þá vona jeg, að ágreiningurinn verði minni milli þeirra og mín en út lítur fyrir. En jeg skal eigi neita því, að eg ber eigi

fullt traust til þess, að þeir líti svo á þetta mál sem jeg.

Framsögumaður (Benidikt Kristjánsson): Jeg ætla, að jeg megi svara ræðu h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) með fáum orðum, þótt hann væri mjög fjölorður. Spurningum hans svara jeg því, að ráðgjafinn fyrir Ísland eigi ekki sæti í ríkisráði. Dana sem ráðgjafi hinna sjerstöku mála, heldur eigi hann sæti þar sem ráðgjafi fyrir hin sameiginlegu mál og af því að hann sje dómsmálaráðgjafi Danmerkur jafnframt, því að með stöðulögnum eru hin sjerstaklegu mál Íslands aðgreind frá hinum sameiginlegu málum eða alríkismálum og eru þannig undan skilin valdi og verksviði ríkisráðs og ríkisþings. Ráðherra-ábyrgð kemur fram að því leyti sem hann skrifar eða gjörir eitthvað sem ráðherra, og ábyrgð ráðherra Íslands nú er Íslandi óviðkomandi, nema að því leyti, er snertir Íslands sjerstöku mál. Jeg hefi ekki sjeð betur en að á öllum íslenskum lagaboðum nú standi nafn Nellemanns, ekki að því leyti sem hann er ráðgjafi fyrir Danmörku, heldur að því leyti sem hann er ráðgjafi fyrir Ísland.

Hvað viðvíkur skýrslu h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) um ráðgjafa í Noregi, Ungverjalandi og víðar, þá álit jeg slíkt óviðkomandi þessu máli, því að þingið hefir ekki ætlað að sníða þetta frumv. eptir nokkuru sjerstöku stjórnarfyriřkomulagi; og að það sje ekki samhljóða stjórnarfyriřkomulaginu í Noregi, sjest bezt á ákvæðinu um neitunarvald konungs. Stjórnarskrá Svía liggur frumv. enn þá fjær, að jeg ekki tali um stjórnarskipun Ungverja; og það er eigi nema fyrir skyggnustu menn að sjá, hvernig stjórn þeirra er fyrir komið. Hjer er að eins um það að ræða, hvernig þetta frumv. sje við hæfi Íslands, og að það komi eigi í bága við alríkið, og fyrir þessu hefi jeg áður gert grein.

Jon Ólafsson: Jeg veit ekki hvort jeg

hefi skilið spurningar h. 6. kgk. pm (A. O.) rjett. Mjer virtist hann vilja spyrja um, hvort ríkisráðið væri ekki sameiginlegt, og í öðru lagi, hvort undirskript konungs væri ekki gild, nema einhver ráðgjafi skrifaði undir með honum. Jeg álit ríkisráðið sameiginlegt mál, og að það eigi að eins að fjalla um dönsk mál og um sameiginleg mál, og undirskript konungs álit jeg ekki gilda, nema einhver ráðgjafi skrifi undir með konungi. Nafnið *rikis-råd* bendir á, að það hafi með *rikis*-mál að sýsla, p. e. mál hins *danska* ríkis og *al*-ríkisins, en ekki Íslands sjerstöku landsmál; því að þegar ríkisvaldið hefir afsalað sjer flokki mála, eins og á sjer stað með *Íslands sjerstöku* mál, þá taka þau ekki lengur til ríkisráðsins. H. 6. kgk. pm. (A. Ó.) veit, að þess eru dæmi, að lögjafarþing hefir afsalað sjer lögjafarvaldi og konungur staðfestingarvaldi sínu í einstökum málum, og selt í hendur einstökum mönnum, og skal jeg nefna til dæmis fiskiveiðasamþykktirnar; þar hafa amtmenn fengið staðfestingarvald konungs og þeir sitja þó eigi í ríkisráðinu og bera eigi ábyrgð fyrir ríkisþingi. Jeg sje ekki, að sjerstök Íslands mál þurfi eða eigi að leggjast fyrir ríkisráðið, og eigi heldur eitt þeirra fremur en annað. En að lög þurfi undirskriptar konungs og ráðgjafa til að öðlast gildi, fyrir því er ráð gjört í þessu frumv. Að ráðgjafi Íslands sjerstöku mála nú situr í ríkisráði Dana er einvörðungu af því, að hann hefir bæði dómsmál Dana og sameiginleg mál Íslands á hendi. En jeg get ekki sjeð, að hann *ætti* að sitja í ríkisráðinu með sjerstök mál Íslands.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. vísað til 2. umr. með 7 atkv. móti 4.

Tuttugasti og fyrsti fundur, mánudag 23. ágúst kl. 1. Allir á fundi.

Forseti gat þess, að hann hefði fengið

brjef frá landshöfðingja, dags. 21. þ. mán., viðvíkjandi því, að kosinn yrði annar yfirskoðunarmaður landsreikninganna fyrir 1885 í hans stað.

Frumvarp til laga um ráðgjafaaðbyrgð (90, 110); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Inngangurinn var samþ. með 7 atkv. gegn 3.

1. gr. samþ. með 7 atkv. gegn 1.

2.--9. gr. samþ. hver í sínu lagi með 7 atkv. gegn 3.

Fyrirsögnin samþ. án atkvæðagr.

Málinu vísað til 3. umr. með 7 atkv. gegn 3.

Frumvarp til stjórnarskipunarlaga um hin sjerstaklegu málefni Íslands (85, 112); 2. umr.

Framsögumaður (*Benidikt Kristjánsson*): Andmælum þeim, sem komu fram við 1. umr. þessa máls, verð jeg að álíta, að hafi verið fullsvarað þá. Síðan hafa hvorki breytingartill. nje viðaukatill. komið fram, og virðist mjer það því vera að berjast við ósýnilega mótstöðumenn, að halda nokkra varnarræðu fyrir frumv. að svo stöddu. Enda má ráð fyrir gera, að eptirvæntingartíminn eptir andmælunum verði ekki svo langur, að það verði fyrir þreyttan að þola, ef einhver kynni að óska að taka til máls.

Lárus E. Sveinbjörnsson: Í nefndaráliti háttv. nefndar stendur, að fyrst beri að líta á, hvort ákvæði þessa frumv. hnekki í nokkru drottinvaldi konungs, eða veiki sameiningarband það, er tengir Ísland við Danaveldi. Þessum orðum hefir nefndin kastað fram blátt áfram út í loptið, án þess að færa nokkrar sannanir fyrir, að það sje eigi svo í raun og veru. Jeg ætla mjer eigi að fara að setja fram skoðun mína í þessu máli, því að jeg veit, að það er ekki til neins. Afdrif þessa frumvarps eru fyrirfram ákveðin. Það er fyrirfram ákveðið, að berja blákalta járníð. En jeg vil að eins taka fram það eina atriði, að þar sem nefndin segir,

að frumv. láti drottinvald konungs að öllu óskert, þá þarf eigi annað en líta á 7. gr. eina; til þess að ganga úr skugga um sannleikann í því efni. Ef það er ekki að hnekkja drottinvaldinu, að konungur ekki lengur má útnefna ráðgjafa sjálfur, þá veit jeg ekki, með hverju ætti að hnekkja því. En jeg stóð upp að eins til þess að lýsa því yfir, að jeg greiði atkvæði mitt á móti frumv., af því að konungur hefir þegar lýst því yfir, að hann vildi ekki undir neinum kringumstæðum veita því staðfestingu óbreyttu.

Arnlfjótur Ólafsson: H. nefnd hefir ráðið h. deild til að samþykkja frumvarp til stjórnarskipunarлага óbreytt, eins og það var samþykkt í fyrri, og h. Nd. hefir líka samþykkt það með 21 atkv. gegn 2. En er nú alveg víst, að frumv., sem nú liggur fyrir, sje óbreytt eins og í fyrri? Er ekkert, sem sýnir, að það sje ekki alveg samkvæmt frumv. í fyrri? (*Jón Ólafsson*: Kannske komma?). Kommum sleppi jeg, og jafnvel punktum; en hitt verð jeg að nefna, að þetta frumv. inniheldur 72 greinar, en í frumv. í fyrri eru 73 gr., eins og það þá var samþykkt, og stendur prentað í þingtíðindunum B, bls. 398 - 404. 7. kafli byrjar hjer með 71. gr., en þar með 72. gr., og þess vegna verða greinarnar 73. Jeg hefi ekki haft tíma til að rannsaka, hvers vegna þetta er þannig; en svona er það. Skal jeg svo eigi ræða lengra um það. H. nefnd ber að sjálfsgöðu að gjöra grein fyrir, að frumv. sje óbreytt.

En það er merkilegt, að h. nefnd skuli enga ástæðu færa fyrir þeirri ráðleggingu sinni, að samþykkja frumvarpið óbreytt. Það mætti þó varla minna vera, en að hún teldi til rjett eina ástæðu, í heidursskyni við h. deild. Jeg þykist geta ímyndað mjer þá ástæðu, að þeim pyki þetta frumv. svo ágætt og alfullkomíð, að ekki sje hægt um að bæta. En — öll slík verk eru þó manna- verk, og þó að það sje frábærlega samið, þá væri þó ekki óhugsandi, að einhverjir gallar kynnu að leynast í því. Jeg get ekki ætlað,

að það sje meining nefndarinnar, að taka sjer eins konar óskeikanlegt skynsemisvald, eins og óskeikandi páfi, sem gefur út óbrigðilegar bólur. Ef svo væri, þá væri kominn þjóðmálakapólska hjer inn á þingið, og höfuðmenn þeirrar nýlundu hefðu þá áskilið sjer, að vera nokkurs konar þjóðmálapáfar.

Ef ástæðan skyldi ekki vera þessi fullkomlegleika-ástæða, og enda hvort sem er, get jeg ímyndað mjer, að ástæðan væri sú, að forkólfar frumv. hefðu fulla von og vissu um, að frumv., eins og það er, muni verða staðfest af stjórninni; því að auðsætt er, að nefndin getur ekki verið undanþegin því lögmáli, að þegar menn biðja um eitthvað, þá gjöra menn það í því trausti, að það hafi einhvern árangur. Ef nefndin er einbeitt í því, og hefir það traust, að frumv. verði staðfest, þá eru henni talsvert mislagðar hendur; því hún hefir heyrt, bæði landshöfðingjann sem var í fyrri, og landshöfðingjann sem nú er, lýsa því skýrt og skornort yfir, að það væri ekki til að hugsa, að frumvarpið nái staðfestingu svona vaxið. Á auglýsingu konungs 2. nóv. 1885 hafa þeir sjeð, að það er engin von til að það verði staðfest, og hið sama geta þeir sjeð á hinum fyrri auglýsingum, svo sem 14. febr. 1874, og á eldri auglýsingum; skal jeg einkum til nefna konunglega auglýsing 23. maí 1873, og koma allar þessar konunglegu auglýsingar saman í því, að ekki sje að hugsa til að koma fram breytingum á þeirri landamerkjalinu milli sjerstakra og sameiginlegra mála vorra, sem dregin er með stöðulögunum. Nefndin hefir þá á móti sjer tvö af skilningarvitunum, sjónina og heyrnina; og þótt hún hafi þessi tvö skilningarvit á móti sjer, hefir hún samt innri sannfæring um, að frumv. muni engu að síður verða staðfest óbreytt. Sjón og heyrn hafa þó hingað til verið talin allmerkileg og yfirgripsmikil skilningarvit. Þau hafa jafnvel verið talin sem hin merkilegustu þekkingarfæri, og al-

veg nauðsynleg til að komast til þekkingar á málefnum. Mjer liggur við að segja, að það sje nokkuð undarleg sál í þeim mönnum, sem hafa örugga sannfæringu og traust, von og vilja, beint ofan í það, sem þeir sjá og heyra.

En það er satt: það getur verið, að nefndin sje svo lítillát, að hún segi, að það sje enn önnur ástæða, sem knýi sig og aðra til að samþykkja frumvarpið óbreytt. Það er hinn víðfrægi, optnefndi, lofsverði þjóðvilji. Jeg játa, að til er þjóðvilji sá, sem jeg ber mikla virðingu fyrir, og vil þjóna; það er sá þjóðvilji, sem er byggður á sameiginlegri þörf og sameiginlegum hagsmunum almennings eður þjóðarinnar; sá vilji, sem vakir í brjóstum landsmanna, af því að hann felur í sjer sannar þarfir, óskir og hagsmuni þeirra. Jeg skal virða þjóðviljann í Gullbringusýslu, sem biður um hallærislán, af því að hann er sprottinn af sameiginlegri þörf; sömu-leiðis þann þjóðvilja í Dalasýslu, að fá frest á vöxtum og afborgunum af hallærislánum, af því að hann er víst líka byggður á almennri þörf; líka skal jeg virða þjóðviljann í Snæfellsnessýslu, um að fá sjómannaskóla, því hann er víst líka runninn af almennri ósk. En það er líka til annar þjóðvilji, sem jeg virði ekki svo mikið, og það er hinn smíðaði þjóðvilji. Hann verður til í fárra manna brjósti, útbreiddist svo eins og nokkurs konar innskot, jeg vil ekki segja veikindi, því að það mundi pykja að halla samlíkingunni. En líkt fer þó þjóðvilji þessi að, eins og hinar sóttæmu landfarsóttir, sem byrja í fáum, og dreifast svo út til fjöldans. Þjóðviljinn í þessu máli vita menn, hvernig er upp kominn. Hans fæðingardagur er skrásettur í annálum landsins. Hann kom undir á Þingvöllum í fyrra, seint um kvöld, kom skjótt í ljós og dafnaði fljótt, svo hann var orðinn fullborinn Þingvallavilji um miðnætti. Síðan breiddist hann út og óx, og hefir gjört vart við sig í öllum kjördæmum landsins,

nema í Borgarfjarðarsýslu. Þar er hann eigi. Þessi þjóðvilji er bláinn upp. Vjer vitum, að til er bláastormur, til er fundaveður, til er þjóðlíða- og þjóðfrelsisvindur. Jeg nefni allt þetta í virðingar skyni, því að vjer þekkjum allir: „Drjúganlagði vindinn eptir dölunum fram“. En hvers virði er nú þessi þjóðvilji? Fáeinir forkólfar búa hann til; hann fæðist og vex, hann er barn, unglingur, fullorðin vera. En þá tekur hann feður sína í fadn, gjörir þá að sínum óskabörnum, og vill enga aðra kjósa á þing en þá eina. Þetta er merkilegur atburður. Náttúrufræðingar hafa ekki enn getað orðið á eitt sáttir, hvort til væri sjálfmyndun (*generatio æquivoca*). Hjer kemur eitthvað þess háttar fyrir. Feður búa til þjóðvilja, þjóðviljinn býr aptur til óskabörna úr þeim. Börnin verða feðranna feður, feðurnir verða barnanna börn. (*Benilíkt Kristjánsson: Það er víst generatio „æquivoca“*). Það er eins konar sjálfmyndun. En þegar nú þjóðviljinn er svona vaxinn, get jeg ekki lagt mikinn virðingarpunga á slíkan þjóðarvilja. Í mannkynssögunni eru mörg dæmi upp á þjóðvilja, sem ekki hefir fengið svo mikið lof. Jeg skal færa til bara eitt dæmi, sem háttvirtum framsögumanni (B. Kr.) er nákunnugt. Það var einu sinni dómari í Gyðingalandi, sem dæmdi, að „ske skyldi fólksins beiðni“. Þar var kominn upp sterkur þjóðvilji, sem sagt er að nokkrir Farisear hafi vakið, og þessi þjóðvilji hafði breiðzt út. En það hefir farið svo að lyktum, að hvorki þessi dómari nje þessir þjóðviljafæður hafa fengið mikið hrós. Það var heldur ekki endingargóður þjóðvilji. Eins er jeg hræddur um að verði um þennan nú geisandi, marg-umtalaða þjóðvilja.

Sleppum nú ástæðunum, og athugum, að þetta mál er sjálfsgagt komið undir því, hvernig frumv. er. Jeg skal nú nefna dæmi til þess, að jeg fæ ekki annað sjeð, en það rýri mikið æðsta vald konungs, blandi sjer

inn í ríkisráðið, og yfir höfuð gangi talsvert út fyrir það löggjafarumdæmi, sem alþingi hefir, og sem byggt er á stöðulögunum. Í 3. gr. frumv. stendur nú, að konungur hafi hið æðsta vald yfir öllum hinum sjerstaklegu málefnum landsins. Þetta er samkvæmt 2. gr. í stjórnarskrá vorri. En svo stendur í 6. gr. frumv., að landsstjóri hafi í umbodi konungs æðsta vald í öllum sjerstökum málum. Þetta virðist í fyrsta áliti vera hvað móti öðru, og rekst í bága við 2. málsgrein 2. gr. stjórnarskrárinnar, að hið æðsta vald á Íslandi innanlands skuli á ábyrgð ráðgjafans fengið í hendur landshöfðingja. Það væri ekkert á móti því, að landsstjórinn hefði hið æðsta vald bara „innanlands“ og „á ábyrgð ráðgjafa konungs“, en þessar tvær takmarkanir í stjórnarskránni eru felldar úr í frumv. Í 3. gr. frumv. stendur, að konungur hafi hið æðsta vald, „með þeim takmörkunum, sem settar eru í stjórnarskrá þessari“. Takmarkanir þessar koma fram í 6. gr., er ákveður, að landsstjóri hafi í umbodi konungs hið æðsta vald. Það kalla jeg fremur mikla takmörkun, að annar maður hafi sama æðsta valdið. Enn fremur stendur í 3. gr., að konungurinn láti landsstjóra framkvæma hið æðsta vald. Þessi talsháttur, að framkvæma hið æðsta vald, er haft um ráðgjafa, og stendur svo einnig í 2. gr. í vorri stjórnarskrá. Hjer í 3. gr. er þá landsstjórinn settur í stað Íslandsráðgjafa í stjórnarráði konungs. En eptir 6. gr. hefir hann hið æðsta vald, eigi að eins til framkvæmda, heldur líka í sjálfu sjer. Svo kemur 7. gr., og segir þar, að landsstjóri taki sjer ráðgjafa til að hafa á hendi stjórnarstörfin. Þar af leiðir, að hann, sem er ráðgjafi eptir 3. gr., hefir aðra ráðgjafa undir sjer, og verður friðheilagur gagnvart þeim og alþingi. Ef nokkuð er spantskt, þá er það þetta. Lesi menn svo lengra í 7. gr., finna þeir, að ályktanir, er snerta löggjöf og stjórn, fá gildi,

þegar einn ráðgjafi eða fleiri undirskrifa með konungi. Þessi ráðgjafi, sem undir skrifar, mun nú vera landsstjóra-ráðgjafi, en eigi Íslands-ráðgjafi, er konungur nefnir og sæti á í ríkisráðinu. Jeg gat þess við 1. umræðu þessa máls, að ríkisráðið væri sameiginlegt ríkismál, og h. 1. þm. S.-Múl. (J. Ó.) játaði, að svo væri. En ef nú ríkisráðið er sameiginlegt, þá er líka allt fyrirkomulag þess sameiginlegt mál. Fyrirkomulagið er það, að konungur einn nefnir ráðgjafa og vikur þeim frá, ræður tölu þeirra og skiptir verkum með þeim. Allir ráðgjafarnir til samans gjöra ríkisráðið, það er að segja, þeir ráðgjafar, sem konungur nefnir sjálfur, og enginn maður annar. Það stendur enn fremur í grundvallarlögunum, að undirskript konungs gefi gildi öllum stjórnarályktunum, ef einn af þessum ráðgjöfum undirskrifar með honum. En þó að hann undirskrifi með öðrum mönnum, sem aðrir hafa til nefnt út í frá, þá gefur það ekkert gildi. Jeg undantek nafnbætur og þau störf, sem konungur sjerstaklega hefir gefið ráðgjöfum sínum yfir að ráða.

Ef þetta er ekki að fara út fyrir það svið, sem stöðulögin heimila eður afmarka oss, þá veit jeg ekki, hvað það er. Hjer eru þá í frumv. komin fram tvö afbrigði frá hinu rjetta, mjer liggur við að segja tvær yfirtroðslur (*transgressiones*). Konungur er í 6. gr. sviptur sínu æðsta drottinvaldi, sem hann hefir og hlýtur að hafa. Jeg bið menn gá að, að í 11. gr. grundvallarlaganna stendur, að konungur hafi hið æðsta vald í öllum málefnum ríkisins, eigi að eins í Danmörku, heldur í öllu ríkinu, í Danaveldi. Jeg veit, að konungur getur gefið í umboð nokkuð af valdi sínu; en það er ómögulegt, að hann geti gefið í umboð „hið æðsta ríkisvald“, því að hann hættir þá annaðhvort að vera konungur, með því að drottinvald hans fellur niður, eður hann liðar Danaveldi sundur í tvö ríki. Það tjáir því

eigi að segja, að landsstjóri hafi vald sitt í umboði konungs, því að konungur getur ekki gefið æðsta hátignarrjett sinn í umboð, með því að hann er óaðskiljanlegur frá konungdóminum og því óafhendilegur. Háttv. pingdeildarmenn þekkja *jura personalissima* eður hin sjálflegustu mannrjettindi. Enginn erfingi getur tekið í arf hin sjálflegustu rjettindi arfleifanda. Sama er í viðskiptum manna, að hin sjálflegustu mannrjettindi eru óafhendileg. Embættismaðurinn getur ekki sett alla í sinn stað. Embættisrjetturinn er líka embættisskylda, sem embættismaðurinn getur ekki ljent eður afhent til hvers og eins.

Nú hefi jeg farið yfir 6., 7., og 8. gr., og get jeg búizt við, að einhver framberi þá vörn, að það standi svo víða í frumv. konungur eða landsstjóri, að konungi sje í sjálfs vald sett, hve mikið vald hann selji landstjóra í hendur. Það er satt; þetta »eða« stendur víða, ekki sjaldnar en en 9 sinnum í fyrsta kaflanum, p. e. í 7. gr. tvisvar, í 9. gr. einu sinni, í 10. gr. þrisvar, og í 16., 17. og 18. gr. einu sinni í hverri þeirra. Það eru 9 »eða«, p. e. níu eru »eður« í „henni grunnu fleðu“. Jeg skal um allar þessar »eður« ekki segja annað, en að það er enda auðsætt, að konungi er í sjálfs vald sett, hvort hann vill á þessum 9 stöðum frumv., gefa landsstjóra nokkurt vald í umboð, eða ekki; það er komið undir erindisbrjefinu, er konungur gefur landsstjóra. En hitt er víst, að það er nýlunda, að setja slíkt í stjórnarskrá, að konungur, sem hefir æðsta valdið, og landsstjóri, sem líka hefir æðsta valdið, skuli tefla pennan trímenning um æðstu ráðin, skuli vera settir við tafborð, hvor við hliðina á öðrum; konungur þó líklega í efra sæti, því hann er nefndur fyr. En hefir þá h. nefnd gætt að, hvað vinnst, ef konungur gefur ekkert umboð í öllum

þeim stöðum, þar sem þetta fræga »eða« stendur? Þá held jeg landsstjóra-valdið yrði harla lítið á þessum stöðum. Það yrði svo lítið, að jeg ímynda mjer varla ómaksins vert, að halda fleiri aukaping þessa vegna. Landsstjórinn fær og ekkert nýtt vald yfir pinginu, sem landshöfðingi hefir ekki nú í umboði konungs, nema það, að geta rofið pingið, og stofnað til nýrra kosninga. Hversu mikils verð er nú sú stjórnarbreyting? Hve margar þúsundir mætti landið eigi punga út með, til þess að fá endurgoldið svo dýrmæta innlenda nýja stjórn.

Jeg skal ekki hagnýta mjer þau orð hins h. framsögumanns í þessu máli í fyrra, sem eru að lesa í Alþingistíð. 1885, B. bls. 388, að hann álitur, að landsstjóri eigi að gjöra allt í umboði konungs, hvort sem standi »konungur eða landsstjóri«, eða tómur »landsstjóri«. En að því vil jeg spyrja, á landsstjórinn þá að fá umboð í hvert skipti? Í annan stað: er umboðið apturtækt í venjulegum, lagalegum skilningi? Ef nú svo er, þá verður hin óumbreytta og líkleg óumbreytanlega stjórnarskrá, harla umbreytanleg á sínum tíma. En ef umboðið í henni er aptur á móti ekki apturtækt, þá er rangnefni að kalla þetta »umboð«; hið rjetta nafn þess er afsal. Stjórnarskráin verður þá rjett kallað afsalsbrjef konungs til landsstjóra, en ekki umboðsskrá. Konungur verður þá að afsala sjer æðsta valdinu í hendur landsstjóra. Konungur verður að afsala sjer því konungsvaldi, að nefna ráðgjafa og víkja þeim frá, ráða tölu þeirra og skipta verkum með þeim, o. s. frv. Hinn íslenzki ráðgjafi hjer á landi pyrfti í hvert skipti að sigla, þá er konungur á að skrifa undir eitthvað, nema h. nefnd hafi hugsað sjer, að konungur skrifi nafnið sitt í Kaupmannahöfn, en ráðgjafinn hjer. Það er óneitanlega ein-

kennilegt ríkisráð. Jeg skal ekki endurtaka það, sem jeg sagði við 1. umr., að það á sjer hvergi stað, að konungur undirskrifti í einu landi, og ráðgjafinn í öðru, og getur hvergi átt sjer stað, í neinu því landi, er hefir skipulega stjórn, því að þar er hinn ábyrgi ráðgjafi óaðskiljanlegur frá hinum ábyrgðarlausu konungi, ekki að eins í löggjafarmálum, heldur líka í framkvæmdarmálum.

Jeg held að h. nefnd og sumir h. pingdeildarm. hefðu haft gott af því, að lesa dálítið betur sögu alls þessa stjórnardeilumáls frá upphafi; því sannarlega hefir þingið í fyrra farið, og eins fer þingið nú, æðilangt afvega. Jeg skal nefna til 4 þing, sem haft hafa stjórnarskrármálið til meðferðar; það eru þingin 1867, 1869, 1871 og 1873. Jeg skal sjerstaklega benda á þingið 1867, því að það þing var hið eina, sem haft hefir fullkomid samþykktar-atkv. um málið, fyrir 1875, þegar alþingi fyrst varð löggefandi. Það þing naut og þess heiðurs, að hafa sama framsögumann í málinu, sem var það í fyrra og nú í h. neðri deild. Þjer þekkið hann allir, h. þingdeildarmenn. Í 3. gr., bæði stjórnarfrumv. og þingfrumv. 1867, eru talin upp, hver sjeu sameiginleg mál, auk þeirra, er talin voru í 1. gr. frumv.; þar er með talið ríkisráðið. Í stuttu máli, öll þau mál eru talin sameiginleg, sem standa í grundvallarl. 1. gr., 4.—16. gr., 18. gr., 28. gr. og 51. gr. Eptir þessari skipting eru stöðulögin samín, og þessa skipting milli sjer mála vorra og sammála ríkisins hefir stjórnin alla tíð haldið fast við, og skal jeg í því tilliti vitna til konungl. augl. 23. maí 1873, 14. febr. 1874 og 2. nóv. 1885, sem allar eru samhljóða í aðalefninu.

Þótt menn vitni til 61. gr. í stjórnarskránni, þá er aðgætandi, að hana er svo að skilja, að hún hljóðar að sjálfsögðu um

þær breytingar á stjórnarskránni, sem gera má innan löggjafarumdæmis alþingis, en eigi fyrir utan það; og það er hinn stóri galli við þetta frumv., að það gengur langt út fyrir löggjafarsvið alþingis.

Framsögumaður (Benidikt Kristjánsson): Jeg finn mjer skylt að standa upp, þó að eigi væri til annars, en þakka h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) fyrir góða skemmtun. Jeg skal þó svara með fáum orðum nokkrum athugasemdum hans við frumv., þótt jeg verði að játa, að jeg man minnst af því, er hann tók fram. Svör mín snerta því málið að eins frá almennu sjónarmiði, og það verða menn að láta sjer lynda. Jeg man ekki betur en hann tæki það fyrst fram, að frumv. þetta væri breytt frá frumv. í fyrra, sem hjer var samþykkt, þar sem greinarnar væru fleiri þá að tölu en þær eru nú. Nú vill svo vel til, að jeg hefi bæði frumv. prentuð fyrir mjer, og jeg sje þeirra engan mun; 7. kafli byrjar með 71. gr. í báðum. (*Arnþjófur Ólafsson*: Það er öðruvísi í þingtiðindunum.). Ef svo skyldi vera, þá getur enginn álitid það öðruvísi en sem prentvillu, hreina og beina prentvillu í þeim. En ef menn fara að hengja hattinn á svo litla króka, þá er hætt við, að þeir yrðu allvíða fyrir, og það jafnvel í Stjórnartíðindunum. Þar hefir það komid þrávallt fyrir, að þýðingarmeiri prentvillur í staðfestum lögum hafa fundizt, en engum hefir dottið í hug að setja það fyrir sig. H. 6. kgk. pm. (A. Ó.) bar nefndinni það á bryn, að hún hefði engin rök fært fyrir því, að hún rjeð deildinni til að samþykkja frumv. þetta óbreytt. Jú; hún færði rök fyrir því. Honum þykja þau líklega ekki fullnægjandi, og því get jeg trúað, ef hann annars hefir lesið álitid. Hann ber til baka orð nefndarinnar, að drottinvald konungs sje í engu rýrt með ákvæðum frumv., og með því sje ekki einu sinni gerð nokkur tilraun til að losa um samband Íslands við alríkið, og segir, að í

frumv. sje farið út fyrir þau takmörk, sem þingið hefir í löggjöf sinni. En, er það að rýra drottinvald konungs, þótt hann hafi hjer á landi landsstjóra sem umboðsmann sinn? Og svo jeg svari um leið spurningu h. 6. kgk. pm. (A. Ó.), þá gefur konungur honum að vísu ekki í hvert sinn umboð, heldur í eitt skipti fyrir öll, en þetta umboð er samt apturtakanlegt og konungur getur sett hann frá. (*Arnlfjótur Ólafsson*: Hvað svo?). Eptir frumv. er sjálfsgagt, að konungur setur annan landsstjóra í hins stað. Fjarlægðin ein er orsökinn til þess, að farið er fram á, að konungur hafi hjer landsstjóra, sem hann lætur að meiru eða minna framkvæma vald sitt að eigin vild. Ákvæði frumv. eru sett þannig í því trausti, að konungur fari í þessu efni eptir atvikum, og að hann fari mjög náðuglega með vald sitt, að þörfum og óskum þjóðar vorrar, og að hinu leytinu þótti viðsjárvert og of langt farið út fyrir hæfileg takmörk, að ákveða með lögum, að konungur mætti ekki beita valdi sínu öðruvísi en svo, að fá það undantekningarlaust í hendur landsstjóra, og einmitt í þessu trausti er ekki nákvæmar ákveðið í greinum þeim, sem hinn h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) til greindi, hvaða vald konungur hafi einn, og hvað landsstjóri hafi einn að annast. Að hjer sje farið út yfir takmörk þau, sem sett eru í stöðulögunum, hefi jeg ekki sjeð, enda hefir h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) ekki sýnt að svo sje. (*Arnlfjótur Ólafsson*: Svo! En æðsta vald konungs og ríkisráðið?). Jeg neita því, að nokkursstaðar í stöðulögunum sje ákveðið, að ráðherra Íslands, sem slíkur, eigi að sitja í ríkisráðinu, enda er slíkt ekki eðlilegt, að skynsamra manna álit; eptir því yrðu hin sjerstaklegu málefni Íslands engin, og jeg verð að láta í ljósi þá sannfæringu, þótt jeg sje ekki löglærður, að stöðulögunum sje ekki breytt, og ekki sje farið út fyrir þau takmörk, er þau hafa sett. (*Arn-*

lfjótur Ólafsson: En 6. gr. stöðulaganna?). Með 6. gr. er ákveðið sjer í lagi um fjármál, hvaðan taka skuli kostnað til hinnar æðstu stjórnar íslenskra mála, og ekkert annað. (*Arnlfjótur Ólafsson*: Jú, um æðstu stjórnina). Já, það er talað um hana og sagt, að hún sje þá í Kaupmannahöfn; hún var það vitanlega þá, og er enn, og verður ef til vill um tíma enn þá; en með greininni er alls eigi lögbundið, að hún skuli vera þar; það er auðsjeð, að þar er átt við fjemál og ekkert annað. Jeg verð að segja, að ástæður heiðraðs þingmanns sjeu að mínu álit hjarla veikar, og að eins skín-ástæður. Viðvíkjandi því, að í frumv. sje gengið út fyrir þau takmörk, sem alþingi hefir til að gefa lög, og það, þótt tekin sje til greina ákvæðin í 61. gr. stjórnarskrárinnar, þá er það eigi vel skiljanlegt, hvernig slíkt má álfást svo. H. 6. kgk. pm. (A. Ó.) tók fram, að ríkisráðið væri sameiginlegt mál. Ef í frumvarpinu væri farið fram á að breyta stöðu ríkisráðsins, þá væri ef til vill of langt farið. En jeg tók það fram við 1. umr., að ráðherra Íslands væri ekki meðlimur ríkisráðsins sem slíkur, nje ætti þar sæti þess vegna, því ef svo væri, þá væru engin mál sjerstök fyrir Ísland, heldur lægju þau þá öll undir alríkið. (*Arnlfjótur Ólafsson*: Jú!). Nei, jeg verð þó að álfíta, að mín einfalda sannfæring sje betri, en hin djúpsetta og spaklega sannfæring þingmannsins í þessu efni.

Á hinn bóginn tók h. þingm. fram, að það væri hefndargjöf fyrir þjóðina, að fá þessa stjórnarskrárbreytingu, og sagði, að hún kostaði mikil fjárútlát, en gæfi enga rjettarbót, og byggði hann þessi ummæli á sömu ástæðunum sem það, að konungsvaldið væri skert eða konungur sviptur hinu æðsta drottinvaldi sínu. Jeg er hræddur um, að hann sanni hjer of mikið; hann vill sanna með einni en sömu ástæðu, að konungur sje

sviptur valdi, og á hinn bóginn, að landstjórnin sje þýðingarlaus og valdlaus; konungur hafi öll völd eptir sem áður; hjer mun það eiga við, að sá, sem sannar of miklið, sannar ekki neitt. Það er orðið svo títt að heyra það, að gert sje gys að vilja þjóðarinnar, að jeg held, að enginn kippi sjer upp við það lengur. H. 6. kgk. pm. (A. Ó.) sagði, að sá þjóðvilji, sem hefði lýst sjer í þessu máli. væri orðinn til fyrir sjálfsmyndun, og hafi myndast á Þingvallafundi í fyrri (*Arnþjóður Ólafsson*: Já, í rökrinu), og getið af sjer föður sinn eða fedur sína. Að slíkt sje sjálfsmyndun (*generatio æquivoca*), held jeg sje ekki rjett; það er einhver ný myndun, sem áður er alveg óþekkt. En þetta er allt saman rangt hjá h. 6. kgk. pm. (A. Ó.); jeg hygg, að líkur þjóðvilji hafi komið fram áður á Þingvelli, 1873. og ef jeg ætti að ímynda mjer nokkuð um ætterni þessa þjóðvilja, sem kom fram á Þingvelli 1873 og 1885, þá lægi næst að halda, að það væru einhverjar helgar hollvættir á Þingvelli, sem hefði getið hann af sjer, en þó með eðlilegum og skaplegum hætti. H. 6. kgk. pm. (A. Ó.) vildi líkja honum við þjóðvilja, er hann sagði að hefði verið á Gyðingalandi fyrir nærfelt 19 öldum; sá þjóðvilji átti þó að hans skoðun marga fedur, og var því ekki til orðinn fyrir sjálfsmyndun. Jeg veit nú ekki, hvort við á, að jeg láti í ljósi skoðun mína á þessum svo nefnda þjóðvilja. (*Ýmsir*: Jú.) Jeg held, að þessum vilja hafi verið allt öðruvísi varið en h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) sagðist frá, og það hafi eigi verið neinn þjóðvilji, heldur að eins flokksvilji, sem svo hafi æst upp skrilinn, en vilji þjóðarinnar hafi alls ekki komið fram í úrskurði Pílatúsar, eða svo læs jeg og skil guðspjöllin, og Pílatús kvað upp úrskurðinn að eins eptir ósk þeirra, er þá voru þar við staddir, en það var ekki öll þjóðin. En svo gleymdi háttv. þingm. annari hvöt, sem Pílatús

hafði til að kveða upp þennan úrskurð, og það var, að hann óttaðist reiði keisarans.

Þá er enn ein ástæða h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) eptir, og hún ef til vill sú gildasta móti þessu frumv.; hún var sú, að konungur og stjórn hafi skýlaust látið í ljós, að ekki sje til neins að koma með breytingar á stjórnarskránni frá 1874; en jeg benti á við 1. umr. og eins h. 1. pm. S.-Múl. (J.Ó.), að menn geti ekki skoðað þau ummæli sem hið síðasta óbreytilega orð í því máli; ef þingið nú hyrfi frá þessu frumv. fyrir það, breytti því eða felldi það, væri áþekkt því, ef önnur deildin felldi það frumv., sem hin deildin hefði samþykkt, af þeirri ástæðu einni, að á meðan hefði komið yfirlýsing frá stjórninni um það, að hún ekki gæti samþykkt það. Slíkt væri að taka fram fyrir hendur á löggefandi þingi. Þingið á í öllu falli að gæta skyldu sinnar við mál þau, er það hefir til meðferðar, og halda þeim eindregið áfram, og jeg verð að ætla, að það sje einmitt samkvæmt ósk stjórnarinnar sjálfar. En hitt álit jeg eðlilegt, að stjórnin, úr því hún hefir aðra skoðun á málinu, að hún þá segi sínar skoðanir, svo að þingið viti þær og geti tekið þær til greina eptir atvikum, og hún dragi það eigi á sínum skoðunum. Röksemdaleiðsla háttv. þingm. um það, að 2 menn geti haft sama drottinvaldið eða æðsta vald, get jeg ekki skilið; en það get jeg skilið, að einn maður geti selt í hendur öðrum meira og minna af sínu valdi, um lengri og skemmri tíma.

Mjer hugkvæmist nú eigi að svara h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) fleiru; en verið getur, að mjer hafi gleymt ýmislegt.

Friðrik Stefánsson: Jeg vil með nokkrum orðum gera grein fyrir skoðun minni á stjórnarmáli Íslands, eða hinni endurskoðuðu stjórnarskrá frá 1885, sem hjer er nú til umr., og hefir fengið svo harðan dóm hjá h. 6. kgk. pm. (A. Ó.). Eins og kunnugt er, er stjórnarskrá vor frá

5. jan. 1874 byggð á stöðulögunum frá 2. jan. 1871, þeim lögum, sem ríkisþingið bjó til og konungur staðfesti, og í þeim er svo skýrt ákveðið um, hver sjeu hin sjerstaklegu mál Íslands, að hver maður með heilbrigðri skynsemi getur aðgreint þau frá hinum almennu eða sameiginlegu alríkis-málum, og innan þessara takmarka, sem stöðulögin setja, sje jeg ekki betur en að stjórnarskráin frá 1885 haldi sjer og fari ekki eina hársbreidd út yfir þau, og hvergi sje því of langt farið; en hitt gæti heldur verið, að hún hefði stigið þrem fótum til skammt, til að ná því takmarki, sem henni að mínu áliti var heimilt eptir stöðulögunum; ekki hreifir hún heldur neitt við hinum sameiginlegu málum, og verður því ekki gefið það að sök, og því síður við drottinvaldi konungs; Íslendingar unna konungi sínum og vilja eigi skerða vald hans hið minnsta. En drottinvald ríkisráðsins og ríkisþingsins í Danmörku í vorum sjerstöku málum þekki jeg ekki, og vil ekki þekkja í þessu máli. En aptur á móti lítur helst út fyrir, að h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) vilji helst smeygja Íslands sjerstöku málum inn undir vald og verksvið ríkisráðsins. Það er ljótt, að hann skuli vera svo af göfnum genginn í stjórnarmáli og stjórnlagalegum rjetti Íslands. Í hinni konunglegu auglýsingu frá 2. nóv. 1885 stendur, að með þessari stjórnarskrá leysist Ísland úr öllu sambandi við ríkið; það get jeg ekki skilið, ef jeg lít á hinn stjórnlagalega rjett, er Ísland hefir til að fá sjálfstjórn í sínum sjerstöku málum, enda álit jeg Danmörku jafnt hjálparpurfa gagnvert öðrum ríkjum, þótt Ísland væri rigbundið við hana með dönskum stjórntaumum, ef á hana yrði ráðizt; þegar öll ríki reynast henni nú ofjarlar, og hún getur enga vernd oss veitt, ef við þyrftum á henni að halda, ekki einu sinni fyrir auðvirðilegum fiskurum, sem opt gera oss mikinn óskunda, sem við meg-

um pola bótalaust, þá vona jeg, að stjórnin því síður haldi fyrir oss þeim stjórnlagalega rjetti, sem vjer eigum heimting á og byggður er á stöðulögunum og stjórnarskrá Íslands frá 1874, hvað sem h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) segir, nje öðru því, er oss er til hagsældar; því jeg veit, að h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) hyggur, að stjórnin vilji landinu vel. En ef ríkisráðið í Danmörku á að fá að ráða úrslitum allra hinna sjerstöku mála Íslands, þá held jeg verði að segja, að Íslands óhamingju verður allt að vop i, og flest strá vilja nú stinga oss Íslendinga. Þegar hardæri og óhagfelld verzlun bætist þar á ofan, þá er eg viss um, að margir fara að taka undir með skagfirzka skáldinu, sem þannig kvað:

«En ef dugar ekki grand,
yfirgefum þetta land;
ekkert polum þræla-ok,
þess er hægt að gera lok;
landsnámsmanna lundar því
leynist neisti brjosti í;
allir höfum afl og þol
upp að blása þvillik kol,
er vjer sjáum ærið glöggt,
aldrei Danir geta slökkt.»

Og þykir mjer ólíklegt, að stjórnin vilji vera þess valdandi, að fjöldi manna fari af landi burt. Enn fremur furða jeg mig á því hjá h. 6. kgk. pm. (A. Ó.), fyrst honum er svo um hugað um drottinvald konungs, þar sem hann tekur fram, að stjórnarskráin rýri það; þá hefði hann heldur átt að vera gjörhugull í sínum ástæðum, og sjá um, að ríkisráðið ekki rýrði drottinvald konungs í vorum sjerstöku málum, ef það ætti að fara að blanda sjer inn í þau, eins og hann heldur fram að því til heyri. (A. Ó.: Hvernig þá?). Þingmaðurinn veit það víst, að ríkisráðið í Danmörku takmarkaði þá vald konungs meira, en hin endurskoðaða stjórnarskrá frá 1885; því sameiginlegu málin tilheyru því líka. En eg veit, að

fáum blandast hugur um það, að áriðandi sje fyrir hvert land að hafa stjórn í landinu sjálfu, og að konungur vor hefði það ráðaneyti og stjórn hjer, er þekkt til Íslands sjerstöku hagsmuna, sem ekki getur orðið öðruvísi en stjórnin sje hjer, innlend; á þann hátt eða líkt því, sem hin endurskoðaða stjórnarskrá fer fram á. Læt eg svo úttalað um þetta mál, og er viss um, að framkvæmd á stjórnarmáli Íslands bíður síns tíma, eins og hvað annað.

Jón Ólafsson: H. 4. kgk. þm. (L. E. Sv.) sagði, að það væri þýðingarlaust að tala í þessu máli, þar sem menn fyrirfram væru ákveðnir í að berja þetta frv. blákalt fram óbreytt. Jeg held að þessi ummæli h. þm. verði misskilningi undirorpin, og verði í fljótu bragði skilin svo, sem hann drótti því að fylgjendum frv. þessa, að þeir muni ráðnir í að breyta ekki atkvæði sínu, hver rök sem á móti þeim kunni fram að koma. En þegar jeg athuga, að þau eru komin frá h. 4. kgk. þm. (L. E. Sv.), sem er svo kurteis maður og sanngjarn við mótstöðumenn í skoðunum, getur mjer ekki dottið í hug, að skilja þau á þennan veg; því að svo óþingmannlega talar náttúrlega enginn þingmaður við sína mótstöðumenn, og allra sízt konungkjörinn þingmaður í þessari virðulegu þingdeild. Hitt hlýtur hann því að líkindum að hafa meint, að óþarft sje að prátta lengur um frv. þetta, þar sem engar nýjar ástæður móti því hafa nú á þinginu fram komið, og hann ekki fann sig færan til að koma með neitt nýtt, því að varla gat verið von að hann sannfærði menn með að endurtaka það, sem áður er marg-framtekið og marg-svarað. Það hefir því að eins verið vantraust á ástæðum sínum og annara h. þm. móti frv., sem hann hefir viljað lýsa með orðum þessum. Enda sannfærst jeg enn betur um þetta af því, sem hann sagði, að ekki þyrfti annað en lesa 7. gr. frv. til að sjá, að gengið væri

of nærri drottin-valdi konungsins. Nú hefir 7. gr. frv. ekkert inni að halda nema það, að landsstjóri velji ráðgjafa og viki þeim úr völdum, og að hann geti í umboði konungs skrifað undir lög. Þetta er það, sem á að veikja drottin-vald konungs. Það er ekki bersýnilegt, hvernig, enda færði h. þm. enga ástæðu fyrir þessum orðum sínum. Jeg get því vel skilið það, að h. þm. hefir þótt þurfa að færa afsökun fyrir því, að hvorki hann nje aðrir andvígismenn frv. hefðu neitt til að koma fram með móti því, sem nýtt væri. En jeg held þó að h. 4. kgk. þm. (L. E. Sv.) hafi verið og kurteis gjört of-lítið úr röksemdahugviti — ef ekki sínu, þá sumra flokksmanna sinna; að minnsta kosti hefir nú h. 6. kgk. þm. (A. Ó.) komið fram með eina ástæðu móti frv., sem er verulega ný. Það er allt svo ekki útsjéð um, að einhver kunni að finna agnúa, þótt h. 4. kgk. þm. (L. E. Sv.) hafi ekki tekizt það. Þessi nfi agnúi, sem h. 6. kgk. þm. (A. Ó.) hefir fundið, er sá, að þetta frv. sje í færri greinum, en frv. alþingis í fyrra, þetta sje í 72, en hitt í 73. En ef h. 6. kgk. (A. Ó.) vill telja saman greinarnar í frv. í fyrra — og upp að 72 (jeg efast ekki um að hann kunni að telja svo hátt), þá mun hann geta gengið úr skugga um, að það frv. inniheldur alveg þá sömu greinatölu sem þetta frv., þótt 73 standi við síðustu greinina. Og ef hann vill lesa saman bæði frv., þá mun hann líka finna það, að þau eru orði til orðs öldungis samhljóða. En h. þm. hefir yfirsjezt hjer, eins og honum hættir stundum við, af því að hann les eitthvað fljótlegar, lauslegar eða öðruvísi en aðrir menn. Stundum les hann upphaf frumvarpa, en ekki endann; stundum endann en ekki upphafið. En hjer hefir hann ekki farið djúpt í samanburðinum; hann hefir að eins litið á síðustu bls., en ekki ómakað sig með að fletta við blaðinu, því að ella hefði hann sjeð, að í þingtiðindun-

um í fyrra er greina-tölunni •67• hleypt úr, svo að á eftir •66• kemur •68•; h. pm. veit þó, að það á að vera tala á milli 66 og 68. En þar sem h. pm. vill byggja á þessa ósamkvæmni milli þessa frv. nú og þingtiðindanna frá í fyrra, þá þekki jeg ekki, að þingtiðindin sjeu nokkurt «*officielt document*». Hann verður fyrst að sanna að þessi villa standi í gjörðabók þingsins, að þannig hafi verið undir atkvæði borið á alþingi, eða að hið ritaða eintak, sem stjórnin fjekk frá þinginu í fyrra, undirskrifað af forseta og skrifara, hafi haft þennan galla. Þetta eintak er hið eina «*authentiska*» frumrit hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár. En þótt prentvilla komi í þingtiðindunum á eftir, getur það ekki haft neina þýðingu.

Sami pm. fann það og að, að nefndin hefði ráðið þingd. til að samp. þetta frv. óbreytt, án þess að tilfæra ástæður fyrir þeirri tillögu sinni. Ef pm. hefði viljað gjöra sjer það ómak. að lesa nefndarálitid, þá hefði hann þó getað sjeð ástæðuna. Í nefndarálitinu stendur: «*Vjer lítum svo á, að í frv. sje farið fram á þær einar rjetarbætur þjóð vorri til handa. sem eftir atvikum má við una, og tiltækilegar eru.*» Þetta eru ástæður nefndarinnar fyrir því, að hún leggur það til, að frv. sje samp. óbreytt.

Sami h. kgk. pm. (A. Ó.) áleit, að konungurinn væri sviptur hinu æðsta valdi yfir málefnum landsins, þar sem landsstjóri á að hafa framkvæmd þess á hendi samkvæmt 6. gr. H. pm. verður þó að játa mjer, að ef konungurinn væri sviptur hinu æðsta valdi, þá gæti hann ekki veitt það öðrum manni í umboð. Að hann veiti öðrum umboð til að framkvæma það, það sýnir bezt, að konungurinn hefir drottinvald sitt óskert yfir þeim málum eftir sem áður. Þetta er heldur ekki einsdæmi. H. pm. er kunnugt, að í nýlendum Engla læt-

ur drottningin landsstjóranna þar staðfesta lögin. Hann getur reyndar svarað mjer því, að drottningin geti síðar ónýtt þau lög; það er satt; en þetta vald drottningarinnar er þó bundið því tímatakmarki, að hún verður að hafa gjört það innan 2 ára. Og hún getur ekki aptrað því, að þess konar lög hafi gildi um tíma, standi í gildi um hríð án hennar vilja, nefnilega frá því landsstjóri staðfestir þau og þangað til hún nemur þau aptur úr gildi. H. pm. verður því að viðurkenna, að hjer er að eins megins-munur, en eigi tegundar. Sami h. pm. sagði, að 6. gr. svipti konunginn aptur öllu því valdi, sem 3. gr. veitti honum. Þetta er heldur ekki rjett, af tveim ástæðum. Fyrst heldur hann valdinu, en verður að eins fyrir fjarlægðar sakir að setja umboðsmann til að hafa það á hendi í sinn stað, alveg eins og fjarlægur jarðeigandi heldur eignarrjetti og yfirráðum yfir jörð sinni, þótt hann verði að fela umboðsmanni framkvæmd þess; og í öðru lagi vil jeg biðja h. pm., að lesa 3. gr. til enda. Þar stendur: «*með þeim takmörkunum, sem settar eru í stjórnarskrá þessari og lætur landstjórann framkvæma það.*» Það eru líka mörg ákvæði í stjórnarskrá þessari, sem leggja það konunginum í sjálfs vald, hve mikið vald hann lætur landstjórann hafa. Það eru t. a. m. öll þessi 9 •eða•, sem pm. hefir fundið. Greinin takmarkar sig því sjálf með þessu.

Sami h. pm. spurði, hvort konungurinn gæti tekið aptur þetta vald af landsstjóranum. Undarleg er aðgætni þessa h. pm. Nú spyr hann að því, sem hann fjekk svar upp á við 1. umr. þessa máls. Og auk þess stendur svarið í 6. gr. 1. málslíð: «*Konungur skipar landstjóra og víkur honum frá völdum.*» (A. Ó.: Og hvað svo?). Svo er auðvitað, að hann skipar annan landsstjóra í hans stað, ef þetta kæmi fyrir.

Sami h. pm. gerði enn fremur mjög lítið úr því valdi, sem landsstjóri hefði samkvæmt frv. Konungur gæti búið svo um huútana, að landsstjóri hefði ekkert annað eptir nema að setja þing og rjúfa það. Þetta kemur mjög illa heim við það, sem h. pm. hefir áður sagt, að frv. skerði drottinsvald konungs. Það er öldungis hvað á móti öðru, að segja að sama frv. skerði drottinsvald konungs, en veiti þó landsstjóra ekkert vald. Þetta er hreinasta mótsögn. (A. Ó. Já, í frv.). Nei, hjá pm. (A. Ó.) sjálfum. Frv. tekur ekki valdið af konungi, heldur heimilar það konungi að láta landstjórnann framkvæma valdið í sínu umboði; og í öðru lagi er það ekki rjett hermt, að landstjórnunum veitist í frv. ekkert annað vald en að setja og rjúfa þingið. Ef h. pm. vildi gjöra sjer það ómak að lesa frv. þá mundi hann geta fundið jafnvel fleiri en 9 störf, sem landstjóri einn á að framkvæma. Jeg vil rjett til dæmis nefna eitt atriði fullt eins þýðingarmikið, sem það að setja og rjúfa alþingi. Það er að taka sjer ráðgjafa og víkja þeim úr völdum. Það er mjög þýðingarmikið atriði. Jeg vil ekki eyða tímanum til að telja upp allt, en jeg get þó nefnt ýmislegt, t. d. að hann getur kært ráðgjafana fyrir embættisrekstur þeirra, ráðið, hve þing situr lengi fram yfir 10 vikur, frestað fundum þess, og svo hefir hann rjett til að leggja frumv. fyrir þingið (initiativ-rjett) og ýmislegt fl. Jeg ímynda mjer því, að öllum sje það bert, að þeir gallar, sem h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) hefir fundið á frv., eru hugarburður einn og misskilningur tómur í höfði h. pm., en eru ekki til í frv.

Víðvíkjandi þjóðvilja-ummælum h. pm. skal jeg ekki vera langorður. Það er venja h. 6. kgk. pm. (A. Ó.), að kalla alla þá strauma, sem hreyfa sig hjá þjóðinni, vindgang og öðrum þvílíkum nöfnum, og þá menn, sem þeim straumum fylgja, þjóðmála-

skúma, blaðasnápa o. s. frv., og segist svo jafnan nefna þetta svo í virðingarskyni. Jeg vil ekki — jafnvel ekki í virðingarskyni — gjalda líku líkt og tala um stjórnarhávellur eða því um líkt. En jeg vil vona, að hann sem «skriptlærður» viti það, að honum ber að mæla öðrum í sama mæli, sem hann vill að aðrir mæli sjer. H. pm. ætti að nefna sömu nöfnum annara manna hvatir, sem hann nefnir sínar. Vjer vitum, að þegar hann snýst í skoðunum t. d. um nauðsyn amtmannaembættanna, þá heitir það ekki vindhanaskapur nje vindgangur; nei, það heitir: *meiri og betri þekking*. En þegar þjóðin leitast við að leggja sig í framkróka á ýmsar lundir til að leita samkomulags til stjórnina, þá heitir það vindgangur og vindhanaskapur. Þetta er ekki rjett nje heidarleg aðferð hjá h. 6. kgk. pm. (A. Ó.). Þetta er ekki að mæla öðrum í sama mæli sem hann vill sjálfum sjer mælt verði. Með óvirðingarorðum um þjóðina styrkist ekki málstaður h. þingmanns. Sjerhver tilraun þjóðarinnar til að laða skoðanir sínar eptir kröfum tímans á eins veglegt nafn skilið sem skoðunarbreyting h. 6. kgk. pm. (A. Ó.).

Jakob Guðmundsson: Af sumum þessum umr. lítur svo út, sem þetta frv. hljóði um allt annað efni, en það hefir inni að halda í raun og veru. En þó vita allir, að hjer liggur fyrir hið sama frv., sem hljóðar einungis um hin sjerstöku málefni Íslands, sem samþ. var á þinginu í fyrra. Sjer í lagi finnst mjer h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) hafa haldið ræður í þá átt, eins og fyrir lagi ekki að eins frv. um hin sjerstaklegu málefni Íslands, heldur líka frv. um hin sameiginlegu málefni Íslands og Danmerkur.

Það getur verið, að pm. vilji rjettlæta þetta með því, að setja þetta frumv. í samband við lögin um stöðu Íslands í ríkinu. En þegar lítið er á, að í 1. gr. í þessum lögum um stöðu Íslands í ríkinu stendur,

að Ísland sje óaðskiljanlegur hluti úr Danaveldi með sjerstaklegum landsrjettindum, og þau eru talin upp í 3. gr., og aptur tekin upp í 2. gr. þessa frumv., sem mennu nú hafa fyrir sjer, þá get jeg ekki sjeð, að lengra sje farið en nauðsyn er til. Jeg vona, að allir sjái, að ekki er lengra farið í þessari upptalningu, en í stöðulögunum. Það er svo langt frá því, að lengra sje farið, að það er sleppt úr einu orði. En jeg hygg þó, að sumir hafi gert ofmikið úr þeirri úrfelling, þar sem það orð bersýnilega felst í öðrum ákvæðum greinarinnar. Jeg vil nú ekki hugsa nje tala um þetta mál öðruvísi en það hjer liggur fyrir. Í stjórnarskrá vorri finnst mjer meining konungs vera sú, að hann ætlist til, að Ísland hafi sem frjálsust yfirráð yfir þessum sjerstöku málum, og að þau sjeu svo greind fjá hinum dönsku sameiginlegu málum, að þau hafi ekkert sameiginlegt, nema konunginn sjálfan, og Íslands ráðgjafa og skrifstofu íslenzkra mála sem millumlið. Þetta virðist mjer konungur sjálfur hafa vottað í framkvæmdinni, með því, að hann hefir ekki lagt æðstu úrslit þessara mála undir hina dönsku ráðgjafa sína, heldur tekur sjer einn sjerstakan ráðgjafa, sem hann nefnir Íslands ráðgjafa, og undir hann leggur konungurinn þessi málefni. Stöðulögin og stjórnarskráin eru samtaka í því, að þessi sjerstöku mál liggi *ekki* undir ríkisþingið í Danmörku. Þar sem nú konungurinn hefir fráskilið þessi mál, og lagt þau undir Íslands ráðgjafa og sitt vald, þá fæ jeg ekki sjeð, að hjer sje farið fram á neina stefnubreyting, breyting á þeirri stefnu, sem konungurinn sjálfur hefir lýst yfir bæði í stöðulögunum og stjórnarskránni. En í hverju er þá breytingin fólgin? Einhver hlýtur hún að vera, því að ekki hefðu verið töluð svo mörg orð í þessu máli, ef engin veruleg breyting væri á gjörð. Hin

verulega breyting er sú, að í stað Íslands ráðgjafa í Danmörku eru nú úrslit þessara mála dregin inn í landið sjálft, svo mikið sem hægt er, og lögð undir laðsstjóra, er konungur sjálfur kallar og setur, eins og hann nú kallar ráðgjafann í Danmörku; af þessu leiðir aptur eðlilega, að þar sem þessi mál ganga gegnum laðsstjóran með hans (o: laðsstjórans) ráðaneyti, liggja þau og undir konungleg úrslit, en þó með tvennu móti. Fyrst á þann hátt, að konungurinn setur sjálfur þennan laðsstjóra, og í öðru lagi á þann hátt, að konungurinn áskilur sjer úrslitin í einstökum tilfellum, ef hans konunglegi visdómur sjer sjer það nauðsynlegt. Þetta getur ekki verið neinum misskilningi undir orpið; það er svo einfalt, að það þyrfti ekki að kosta $\frac{1}{10}$ af öllum þeim orðum og öllum þeim tíma og kostnaði, sem í það hefir verið eytt.

Gætum nú að reynslunni, sem h. 6. kgk. pm. leggur ætíð svo mikla áherzlu á. Reynslan hefir sýnt, síðan heimurinn byggðist og ríkin mynduðust, stór og smá, að í hinum fjarlægustu hlutum ríkjanna hafa stjórnendurnir ekki getað neytt valds síns eptir óskum og þörfum. Þessi reynsla hefir svo skapað nöfn með rentu; þess vegna hafa til orðið jarlar, visikonungar, laðsstjórar o. s. frv. Þessir menn hafa haft þann sama starfa, sem laðsstjórnin eptir þessu frumv. á að fá. (A. Ó.: Nei!) Jú, og jeg vona að þetta sje sú reynsla, sem h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) metur mikils. (A. Ó.: Nei).

Þegar menn nú spyrja: Hvaða ástæða er til, að óska eptir þessari breytingu? þá hefir ein ástæðan þegar komið fram, og það er: þjóðviljinn. Um þjóðviljann fór h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) þeim orðum, að til sje tvenns konar þjóðvilji. Annar sá, sem hann metti mikils, hinn sá, sem hann aptur á móti metur lítils. Til þess nú að gera okkur

einföldningunum ljósa grein fyrir muninum á þessum þjóðarviljum, sagði hann, að þjóðvilji sá, sem hann setti mikils, væri sprottinn af tilknýjandi þjóðarnauðsyn. Hann hjólt þó, að við mundum ekki skilja þetta til fulls, og tók því dæmi af hungrinu og sultinum og hallærislánunum í Gullbringu- og Kjósarsýslu, og borgunarfrests-beiðslunni í Dalasýslu, og af því að hann tiltók Dalasýslu, gekk þessi kenning inn á mig. (A. Ó.: Bravó!). Hann sagði, að sá þjóðarvilji í þessum sýslum, sem sprottinn væri af hungri og harðæri, væri sá eini þjóðarvilji, sem hann gæti metið mikils. En jeg hefði aldrei trúað, að svo háfleygur andans maður, sem h. 6. kgk. pm. (A. Ó.), skuli láta í ljósi þá lágu skoðun, að þetta sje sá eini þjóðarvilji, sem hann geti viðurkennt og virt. Hann verður þó að játa, að til eru andlegar nauðsynjar, því að hann er sjálfur ekki að eins líkamleg vera, heldur og andleg vera, sem kannast líka við andlegar nauðpurftir. Nauðsynjar þjóðanna eru því ekki eingöngu þær, að eta og drekka; þær eru líka sprottnar af þeim eiginlegleika, sem heitir þjóðerni, og byggist á því, að þeirra lunderni og skoðanir fá sjerstaklega myndun, af því þær búa í sjerstökum landspörtum, undir sjerstaklegum kringumstæðum. Ef þetta væri ekki svo, væri að eins til heimserni, en ekki tjerstaklegt þjóðerni. Og flestir munu játa, að til sje sjerstakt þjóðerni. Það hafa allir viðurkennt, að heill þjóðanna er undir því kominn, að geta lifað svo, að þjóðernið haldist og varðveitist, án þess að blandast ofmikið öðrum þjóðum, eða að verða óþjóðlegt.

Jeg tek þetta ekki fram til að gera orðaleik, heldur af því, að jeg álit að þetta sje grundvallarástæða fyrir þeim óskum þjóðarinnar, að fá breytt stjórnarskránni. Og á peesari lifandi þjóðernistilfinning þjóðarinnar er þessi þjóðvilji byggður,

sem h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) segist hvorki geta virt nje matið að neinu. Reynslan er fyrir því, að að því skapi, sem stjórnnin er meira bundin við annað land, því torveldara verður það, að hún geti verið svo þjóðleg sem nauðsynlegt er. Þetta er tilfinning þjóðarinnar, jafnt hins menntaða sem hins fáfróða. Þetta sameiginlega lögmál er ritað með guðs fingri á mannleg hjörtu, og flestum skraffinnum mun verða það ofvaxið, að afmá það letur og útrýma því.

Jeg hefi tekið það fram í umræðu um annað mál á þessu þingi, að það er ekki skoðun þjóðarinnar, að stjórn sú, sem nú er, sje skipuð óvitrum mönnum, heldur hitt, að þá útlendu yfirstjórn landsins vantar kunnugleika til að geta orðið happasæl. Hún veit að sönnu, á hvaða gráðu Ísland liggur, — því svo er hún víst vel að sjer í landafræði; — hún veit, að hjer er ís og kuldi, en hún veit ekki, hvaða áhrif þetta hefir á þjóðina: því að í stjórnninni í Danmörku býr lítið íslenzkt þjóðerni, heldur danskt þjóðerni. Þetta eðlilega þjóðernisleysi stjórnnarinnar í Danmörku, er það, sem orðið hefir að meini; og þetta er það, sem hvetur mig, og án efa marga aðra, til að óska þess, að hin æðsta stjórn hinna íslenzku málefna flytjist inn í landið.

Um daginn, þegar jeg minntist á ókunnugleika stjórnnarinnar, tók h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) það fram og beindi því að mjer, hvort jeg hjeldi, að embættismennirnir, sem nú eru á Íslandi, mundu verða kunnugri, þótt æðsta stjórnnin flyttist inn í landið. Það var heldur ekki meining mín, að svo mundi verða. Þessir embættismenn, neðan frá hinum lægstu upp til landshöfðingja, hafa flestallir verið íslenzkir og því kunnugir. En hvernig hefir þeirra staða verið? Hefir hún verið annað en ráðgefandi? Ef h. 6. kgk. pm. (A. Ó.)

væri á annari skoðun, þá álitir hann það þeim að kenna, að lagafrumv. alþingis hafa fengið neikvæði gegnum ráðgjafann í Danmörku. En jeg er viss um, að þetta hefir ekki eða allsjaldnast verið þeim að kenna, ekki einu sinni landshöfðingjanum. Jeg veit meira að segja dæmi til, að embætti eru veitt þvert ofan í tillögur biskups og landshöfðingja, af konungi, fyrir tillögur ráðgjafa Íslands. (A. Ó.: Dæmi?) Það er til dæmis Melstaður í Miðfirði.

Hver sá, sem gjörir lítið úr þjóðarviljanum og þjóðerninu, og reynir að gera það hlægilegt, hann er ekki Íslendingur, þótt hann sje getinn og fæddur og uppallinn í landinu, því að þjóðernið í honum sjálfum mundi banna honum það og gera honum það ómögulegt, ef í honum byggi nokkurt íslenskt þjóðerni.

Jeg hefi talað þessi orð til að sýna það, að það eru ekki tilfinningarnar tómar, sem leiða mig til að styðja þetta mál, heldur hefi jeg ljósar ástæður fyrir mínum tilfinningum, og jeg hygg, að jafnvel þeir, sem hafa óljósari skoðanir um málið en jeg, hafi líkar ástæður fyrir sínum þjóðernistilfinningum.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg finn ástæðu til að fara fáum orðum um þetta þýðingarmikla áhugamál og lýsa yfir skoðun minni á því, áður en gengið er til atkvæða í því.

Þegar jeg greiddi atkvæði með frumv. þessu í fyrra, þá gjörði jeg það ekki af því, að jeg hjeldi, því síður væri sannfærður um, að það væri gallalaust, fullkomið og sjálfru sjer samkvæmt í öllum greinum, eða af því, að jeg þættist mega treysta því, að í því væru fundin hin beztu úrræði, sem fundizt gætu, til að skipa stjórn Íslands. Þessa vænti jeg ekki; því að jeg veit það fullvel, að gallar eru á öllum mannaverkum; jeg veit það, að það eru ekki einungis gallar á frumvörpum til stjórnarskipunarlaga, heldur

og á staðfestum stjórnarskipunarlögum; þessir gallar koma í ljós við reynsluna, og þetta er orsökina til þess, að stjórnarskipunarlög þjóðanna eru enginn óhagganlegur helgidómur, heldur þurfa breytinga við.

En það er satt, að þegar jeg greiddi atkvæði með þessu frumv. í fyrra, þá gjörði jeg það af því, að jeg hugði, að það færi í þá átt, sem samkvæmt væri ósk þjóðarinnar, í þá átt, sem eðlileg væri og heillavænleg fyrir þjóðina; það er að segja, að í því væru þau ákvæði, sem hefðu það í för með sjer, að hún mundi leiðast til að beita sem bezt kröptum sínum, landinu til framfara og viðreisnar. Og jeg er sannfærður um, að þetta er ósk og vilji konungs og stjórnar; jeg er sannfærður um, að þau hafa þann vilja, að framkvæma það, sem landinu er fyrir beztu.

Jeg gat því ekki betur sjeð, en að frumvarpið, í því að leita hins haganlegasta og heillavænlegasta fyrirkomulags á stjórn landsins, samkvæmt sannfæringu landsmanna sjálfra, færi fram á það eitt, sem mundi vera samkvæmt vilja stjórnarinnar. En sökum fjarlægðarinnar frá stjórn hans hátignar konungsins getur það stjórnarfyrirkomulag, sem vjer nú höfum, ekki komið að fullum notum, þótt það gæti það, ef hún væri margfalt nær oss en hún er.

Jeg hugði, að það gæti því ekki komið til mála, að hinni konunglegu stjórn, og því síður Hans Hátign konunginum, væri sýnt nokkurt óvináttumerki með því, að samþykka þetta frumv.; og sömu skoðunar verð jeg enn að vera.

Mjer datt ekki í hug, að í frumvarpinu væri í nokkru farið fram á að sprengja einingu ríkisins eða haggja grundvallarlögunum, heldur að öllu væri haldið innan þeirra takmarka, að ríkiseiningin væri jafnstyrk og áður, og bræðraböndin milli hinnar dönsku og íslensku þjóðar jafn fast tengd og áður. Það var sorglegt, að svar konungs gat ekki

orðið annað en neitun; það var sorglegt, að konungur eða stjórn hans varð að lýsa því yfir, að hún sæi sjer ekki fært að veita áheyrn þeim óskum, sem komu fram í stjórnarskrárfrumvarpinu 1885.

Það segir í þinni konunglegu auglýsing 2. nóv. 1885, að stjórnarskrárfrumvarpið haggi ríkiseiningunni; það getur verið, að jeg geti ekki gjört mjer eins glöggva hugmynd um þetta atriði, eins og þeir, sem lögfróðir og stjórnsfróðir eru; en, eins og jeg tók áðan fram, þá fæ jeg ekki með nokkru móti sjeð, að svo sje, þar sem vjer þó eptir sem áður bæði höfum sameiginlegan konung og margt fleira sameiginlegt alríkinu, og óskum ekki að hafa nein meiri áhrif á alríkismál, en oss nú eru áskilin. Íslendingar biðja ekki um önnur yfirráð en þeir hafa, sem er sjálfsforræði með konungi í sínum sjerstöku málum, en þeir biðja að eins um annað fyrirkomulag á þeim.

Minni hlutinn talaði í fyrra um, að hjer væri stigið of stórt stig, og fór fram á, að að eins væri beðið um sjerstakan ráðgjafa fyrir Ísland, sem sæti hjer á þingi. Mundi jeg ef til vill hafa stutt þá tillögu, ef jeg hefði sjeð, að hún mundi hafa getað fengið framgang, en þegar málið lá þá fyrir þessari h. deild, horfði því eigi svo við, að slík tillaga gæti náð framgangi. Nú hefir ekki einu sinni verið komið fram með hana, svo að um hana er ekki að tala að þessu sinni. Hefði mjer dottið í hug, að í stjórnarskrárfrumvarpinu væri beitt heimtufrekju, þar byggðir loptkastalar eða farið með helberan barnaskap, þá mundi jeg eigi hafa greitt atkvæði með því; en mjer getur ekki skilízt, að svo hafi verið. En jeg treysti því, að eins og konungur hefir tekið fram í auglýsingunni 2. nóv. 1885, þá muni hann enn sem fyr kunna rjett að meta það hugarfar, er sprottin er af óskin um breytingar á stjórnarskránni. Það má að minnsta kosti segja, að það sjeu mjög misskiptar

skoðanir manna, hvort þetta stjórnarskrárfrumv. haggi eining ríkisins eður eigi; skoðanirnar berjast hver með sínum vopnum og sínum kröptum, en hinn endilegi dómur um þær er ekki felldur enn og fellur ef til vill, eins og svo opt á sjer stað, ekki fyr en löngu seinna; þá fyrst sjest það, hver skoðunin hefir verið hin rjetta.

Til stuðnings því, að eigi sje farið fram á einberan barnaskap í frumv., má nefna nafn mjög merks manns í Danmörku sjálfri, nafn Monráðs biskups; það mun vera óháett að telja hann uppástungumann að alvegsamkynja fyrirkomulagi og því, sem farið er fram á í frumv.

Eins og kunnugt er, hefir Monráð biskup setið í ráðherraseti í Danmörk, og er ekki óhugsandi, að það geti aptur komið fyrir, að hann fái þar sæti; og yrði hann þá Íslands-ráðgjafi, þá er næsta líklegt, að hann mundi vilja kannast við fyrri skoðun sína og halda henni fram; svo að ekki er með öllu örvænt um, að frumv. fái staðfesting, þrátt fyrir það, þótt konungur nú segi, að hann sjái sjer ekki fært og muni ekki sjá sjer fært að staðfesta það.

En hvað á þingið nú að gjöra, þar sem konungur hefir lýst yfir þeirri von, að það eyði ekki fje og kröptum í árangurslausu stjórnarbaráttu?

Jeg ímynda mjer, að konungurinn með þessum ummælum eigi ekki við þetta þing sjerstaklega, því að það er kallað saman til að leysa úr þeirri spurning, sem fyrir það er lögð, hvort það vilji samþykkja stjórnarskrárfrumvarpið 1885 eða hafna því; þessi kostnaður og tímaeyðsla er nú einu sinni ákvörðuð og óumflýjanleg, hvort sem þingið samþykkir frumvarpið eða fellir það; við það geta ummælin því ekki átt; jeg ímynda mjer miklu fremur, að átt sje við það, að þingið framvegis skuli ekki leggja út í langa stjórnarbaráttu, sem muni of mjög taka upp krapta og áhuga þjóðarinnar frá öðrum á-

ríðandi málum, eða tvístra framkvæmdunum.

Jeg sje ekkert á móti, að þessi ráðlegging eða bending verði tekin til greina; það er alls ekki sagt, að stjórnardeilunni hvíldarlaust verði haldið áfram, þótt frumvarpið nú verði staðfest, þvert á móti bendingum stjórnarinnar, og það er mikið vafamál, ef stjórnin nú, sem líklegast er, ekki staðfestir þetta frumvarp, þá er mikið vafamál, segi jeg, hvort það væri ekki rjettara, að láta staðar numið í bráðina, en biða og sæta betra færi, og láta sjer nægja að hafa skýrt og skörinort borið fram óskir og vilja þjóðarinnar.

En á nú ekki þingið að fella frumv., fyrst stjórnin segist ekki muni geta staðfest það? Verður nokkur munur á árangrinum, hvort sem það segir já eða nei? Ef þingið fellir frumvarpið, þá sparar það að vísu stjórninni ómakið, að hafna frumvarpinu eða samþykkja það, því þá er það fallið og úr sögunni í brád; en þingið gjörir annað um leið: það afneitar allsterkum þjóðarvilja og hverfur alveg frá stefnu sinni í fyrra.

Jeg álit það alls enga ókurteisi við konung eða stjórn, þótt þingið haldi fast við þá stefnu, sem það álitur rjetta og heillavænlega. Kostnaður og umsvif við þetta þing verður mjög hinn sami, hvort sem þingið samþykkir frumvarpið eða fellir það.

Menn geta sagt, að til sje enn þriðji vegurinn, sem þingið geti gengið, að það geti breytt frumvarpinu 1885. En hver yrði afleiðingin af því, ef þingið samþykkti frumv. breytt? Mundi þá mál þetta falla niður, og þjóðin að nokkru leyti hafa neitad skoðun sinni frá í fyrra? Þessu verður naumast svarað með nokkurri vissu.

Að minni hyggju er það að minnsta kosti efasamt, hvort hið breytta frumvarp mundi verða skoðað sem nýtt stjórnarskrárfrumv., samþykkt af þessu þingi, og lagt fyrir næsta þing til endilegra úrslita frá þingsins hálfu,

eða hitt yrði álitid, að málið með þessu svari þingsins væri fallið niður að sinni.

En öll líkindi eru til þess, að frumvarpið nái ekki staðfesting nú, þótt þingið samþykki það, svo að nægur tími sje enn til stefnu, til að íhuga það vandlega að nýju, og koma þá fram með breytingar við það, sem til umbóta þættu horfa, ef nokkur líkindi verða þá fengin fyrir því, að frumv. með þeim muni þykja betra eða aðgengilegra fyrir stjórnina.

Að síðustu skal jeg geta þess, að jeg sje ekki komnar fram neinar fullnægjandi ástæður til þess, að jeg greiði atkvæði öðruvísi en jeg gjörði í fyrra; en það skal jeg taka fram, að jeg greiði þó ekki atkvæði með þessu frumv. af því, að jeg álit þá svo fullkomið og gott, sem framast megi verða, heldur af því, að jeg álit það stjórnarfyriřkomulag, sem farið er fram á í því, oss betur fullnægjandi, eptir vorum einkennilegu hógum og þörfum, heldur en það sem vjer nú höfum, og af því, að jeg fæ ekki sjeð, að í því sje á nokkurn hátt farið fram á að hagga einingu ríkisins, eða rýra vald hans hátignar konungsins.

Skúli Þorvarðarson: Jeg skal ekki með langri tölu verja frumv. það, sem hjer er um að ræða, nje heldur nefndarálitid, sem sætt hefir svo hördum dómi hjá hinum 6. kgk. pm. (A. Ó.). En þótt meðnefndarmenn mínir hafi skörulega andmælt honum, þá skal jeg leyfa mjer að taka í sama strenginn. Jeg get ómögulega fallizt á, að nefndin hafi að ástæðulausu ráðið h. þingd. til að samþykkja frumv. óbreytt. Nefndarálitid sjálf sýnir það bezt, að það er ástæðulaust að segja slíkt. Í nefndarálitinu sjálfu eru færðar þær ástæður fyrir að samþykkja stjórnarskrárfrumvarpið óbreytt, að það á eina hliðina hnekki ekki í nokkru drottinvaldi konungs, nje veiki sameiningarþöndin milli Íslands og Danmerkur, og á hina hliðina, að farið sje fram á þær rjettarbætur,

handa þjóð vorri, sem hún eptir atvikum má við una, og tiltækilegar eru. Þegar þessar ástæður eru færðar fram í nefndarálitinu, þá þykir mér það undarlegt, að h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) skyldi láta sjer þau orð um munn fara, að vjer hefðum af handahófi ráðið til að samþykkja frumv. óbreytt. Það er annað mál, þótt hann kunni að hafa aðra skoðun á málinu, en vjer, en fyrir það hefir hann þó engan rjett til að segja, að nefndin hafi gjört verk sín af handahófi. Það lítur að vísu svo út, sem h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) sjái betur flísina í auga bróður síns, en bjálkann í eigin auga sínu. H. 6. kgk. pm. (A. Ó.) sagði, að vjer mundum ekki hafa brúkað hin beztu skilningarvit vor í þessu máli, sjón og heyrn, til að sjá gallana á frumv. því, er hjer liggur fyrir til stjórnarskipunarlaga, og á aðra hlið ekki tekið nógu mikið tillit til hinnar allranáðugustu synjunar konungs um samþykki á máli þessu frá þinginu í fyrra; jeg verð nú reyndar alveg að mótmæla þessu og segja, að honum hafi skjátlazt í dómi sínum, þótt skýr sje. En það lítur engu líkar út, en að skilningarfæri hans hafi ekki verið í sem beztu lagi, þegar hann las nefndarálitið.

Jeg fyrir mitt leyti hefi bæði reynt að taka sem bezt eptir orðum h. pm. (A. Ó.), og eins að íhuga frumv., og hef jeg þó af röksemdaleiðslu hans ekki getað sannfærzt um, að vert sje að breyta nokkru í því, og því síður, að það sje svo gallafullt, að það eigi það skilið, að það sje fellt á þessu þingi; og lýsi jeg því yfir, að það er af fullri sannfæring minni, að jeg greiði atkvæði með því eins og það nú er óbreytt.

Arnþjótur Ólafsson: Jeg skal fyrst svara fám orðum þeim h. pm. (Sk. Þ.), sem síðast talaði. Hann gat ekki unað við það, að jeg sagði, að nefndin hefði eigi fært ástæður fyrir tillögu sinni í nefndarálitinu. En jeg skal þá ganga dálítið nær nefndarálitinu, þótt jeg verði að fara stutt yfir.

Í því stendur, að í hinni konunglegu auglýsing 2. nóv. 1885 segi konungur, að hann geti ekki haldið sjer frá að gæta skyldu sinnar gagnvart ríkinu í heild sinni; en með því að skipa ábyrgðarlausan landsstjóra með konunglegu valdi í landinu sjálfu, er taki sjer ráðgjafa, sem hafi ábyrgð á stjórnarstörfunum fyrir alþingi, leystist Ísland úr öllu sambandi við ríkið, stjórnin yrði innlend og óháð ríkisráði sínu, og með því haggðist sú skipun, sem stöðulögin 2. jan. 1871 gjöra í 6. gr. ráð fyrir um stöðu Íslands í ríkinu. Þetta tekur nefndin úr auglýsingunni; en svo segir hún, að þessar undirtektir konungs sjeu ekki einvörðungu styflaðar af hans drottinsvilja, heldur í samhljóðun við tillögur páverandi ríkisráðs hans og geti því ekki álitist sem endilegt og óbreytilegt svar. Því ekki það? Það er eins og nefndin hugsí sjer konung einvaldan, og því geti hann tekið undir málið einvörðungu af drottinsvilja sínum, en hafi þó fylgt ráðum ráðaneytis síns. Það lítur út fyrir, að nefndin hugsí, að ef konungur tekur annað ráðaneyti, þá muni hann fara eptir ráðum þess, eins og hann hefir farið eptir tillögum þessa nú. Mér finnst nefndin með þessu gjöra ráð fyrir, að konungur muni ráða máli þessu til lykta með ráði ráðaneytis síns; og þótt hann geti farið eptir vilja sínum, þá sje hann svo laus á honum, að hann láti hann snúast eptir vilja ráðaneytisins. Þetta kynni nú að hafa verið sú eina ástæða fyrir nefndina til að segja, að frumv. í engu breytti stöðulögunum, nje rýrði drottinsvald konungs o. s. frv. Þegar jeg gái að þessari ástæðu nefndarinnar, ef ástæðu skyldi kalla, þá er hún byggð á fullkomnum miskilningi. Jeg verð að álíta, að allt, sem stjórnin, það er að segja konungur og ráðaneyti hans, gjörir, það gjöri hún þannig, að full samkvæmni sje milli vilja konungsins og ráðaneytisins. En eptir því sem jeg skil frumv. og eptir því

sem hin konunglega auglýsing 2. nóv. 1885 skilur það, þá er ekki hugsanlegt, að nokkur stjórn í Danmörku, jeg vil segja að nokkur stjórn í öllum heimi, geti samþykkt ákvæðin í ýmsum greinum frumvarpsins.

Að svo mæltu skal jeg snúa máli mínu að h. 1. pm. S.-Múl. (J. Ó.), því að hann skildi án efa ræðu mína best.

Hann tók í ræðu sinni dæmi af nýlendum Englendinga, sjálfsagt einkum af hinum helztu þeirra, t. d. Kanada, en hann fór eigi nógu langt í lýsing sinni. Hann sagði, að drottningin gæti ónýtt lög, sem landsstjórnin hefði staðfest, ef hún gjörði það áður en tvö ár væru liðin frá því þau öðluðust gildi. Það er satt, að þetta er svo nú í Kanada; áður voru það þrjú ár. En þessi tími er ekki settur til þess, að rýra drottinsvald Englakonungs, heldur til þess að fyrirgirda, að lög standi fyrst um alllangan tíma, en sjeu síðan felld úr gildi. H. pm. (J. Ól.) veit, að Englakonungur hefir með ríkisráði sínu æðsta framkvæmdarvald og ásamt málþinginu (parlamentinu) hið æðsta löggjafarvald. Með samráði við nýlenduráðgjafa sinn í ríkisráði getur hann hafnað lögum nýlendumanna annaðhvort á þann hátt, að taka þau alveg úr gildi, eða senda þau heim aftur til umbóta. H. pm. (J. Ó.) veit líka, að konungur getur ásamt parlamentinu sett lög, sem breyta gildandi lögum í nýlendumum, og að nýlendumenn verða að gjöra sjer þessar breytingar að góðu, án þess að fá að leggja orð í belg með. Það er almennt viðurkennt, að Englakonungur hafi hið æðsta vald yfir öllu hinu brezka ríki. H. pm. (J. Ól.) þekkir sjálfsagt þetta orðtak: *Rex in concilio, rex in parlamento est supremus*. Ef frumv. hefði haldið þessari reglu og að eins verið farið fram á, að vald landshöfðingja væri aukið og að hann væri t. d. skyldur til að kveðja til fundar við sig amtmennina, landfógeta og skrifara sinn, til þess að hafa þá í ráð-

um með sjer, þegar hann væri að semja lagafrumvörp, eða úrskurða í vandamálum, þá gæti jeg verið með, því að þá væri farið fram á hið sama og viðgengst í nýlendum Breta. Jeg skal taka það fram, að landsstjórnin þar er eigi skyldur að fylgja tilögum þeirra manna, sem sitja í framkvæmdarráði hans, heldur að eins til þess að kalla þá til sín til skrafs og ráðgjörðar.

Hefði frumv. í einu orði bundið sig við stjórnarskrána og stöðulögin, og eigi farið fet út fyrir löggjafarvald alþingis, nje farið fram á viðauka, sem eigi geta staðizt með ríkisheildinni, þá mundi jeg hafa lagt orð í belg með og stutt málið. Margir hafa fundið að því, að landsstjórnin hjer og stjórnin yfir höfuð sje of mild og eigi nógu rök-samleg; þeir vilja hafa snarpara eptirlit frá hennar hálfu, svo og, að hún semji fleiri frumv. og leggi fyrir þingið en hún gjörir, og að hún í fjárlögunum ætli meira fje til nytsamra fyrirtækja en hún hefir gjört. Jeg skal játa, að það getur verið nokkuð til í þessu; en þá bið jeg menn að athuga, að flest hin helztu frumvörp, sem komið hafa fram á undanfarandi þingum, hafa verið lögð fyrir þau af stjórninni; og jeg fæ ekki sjeð, að þau hafi borið vott um meiri ókunnugleik, eða á þeim hafi verið fleiri vansmiði, en lögunum frá þessu makalausaukaþingi nú. Jeg segi, að þau landamerki, sem stjórnarskráin 1874 og stöðulögin 1871 setja, standi stöðug og óbifanleg, og þó er gengið út fyrir þau í 6.—9. gr. frumv. með því að minnsta kosti eptir orðunum að draga hið æðsta vald úr höndum konungs og fá það landsstjóranum í hendur; og þó berja menn það blákalt fram, að í engu sje rýrt drottinvald konungs. Jeg tek ekki svo mjög til þess, þótt h. pm. Dal. (J. G.) sjái ekki mótsögnina í þessu; hann lifir í þjóðerni og svo hátt upp í tilfinningalífi sínu, að hann hefir ekki tíma til að lesa

bókstafi, enda lítur svo út, sem hann fylgi því fastlega eptir orðunum, að bókstafurinn deyðir en andinn lifgar.

En setjum nú svo, að þetta stjórnmarskráfrumvarp yrði staðfest, munum vjer þá hafa fengið tóm rjettindi en engar skyldur nje byrðar? Jeg sný máli mínu sjer-staklega til h. pm. Dal. (J. G.); mjer er svo vel við hann. Ef þessi innlenda stjórn fæst, hver á þá að mæla upp Hvammsfjörð, hver Húnaflóa, hver á að vernda oss fyrir yfirgangi útlendra fiskimanna? Sjálfsagt landsstjórinn og hin nýja stjórn.

Það er stór misskilningur, að tala hjer um tóm rjettindi, en engar skyldur. Í sið-fræðinni þar á móti er talað um tómar skyldur, og sömuleiðis í einum hluta lög-fræðinnar; en jeg álit, að það verði eigi klofið þannig sundur, heldur að hverri skyldu fylgi viss rjettindi og hverjum rjettindum skyldur. Og reynslan mun sýna, að vjer fáum ekki tóm rjettindi, þótt komið verði á fót því skrifjelabákni, sem nú er gjört ráð fyrir.

Tekjur landssjóðs vors eru ekki meiri en hálf miljón króna árlega, og þó heitum vjer meiri rjettindi en þær nýlendur Englendinga, sem hafa í árstekjur 58—100 miljónir punda. Ef Ísland gæti sökum fátæktar leyst af hendi þær skyldur, sem sjálfstjórn fylgja, þá væri öðru máli að gegna, þótt þeir vildu fá hana. En á fátæktina líta menn ekki, heldur æpa eptir rjettindunum, hvort sem líkindi eru til að að þeir geti notað þau eða ekki. Nú er útlitið allt annað en glæsilegt; það lítur svo út nú, sem landsmenn muni veðsetja jarðir sínar, þangað til þeir hafa ausið upp allt fje landsbankans. Það hefir verið talið svo til, að skuldir landsmanna væru um 50 krónur á hvert mannsbarn í landinu; þeir skulda kaupmönnunum yfir hálfa þriðju miljón króna, og yfir miljón króna ýmsum sjóðum hjer: landssjóði, ýmsum opinberum

sjóðum, sparissjóðum o. fl., og við þetta bætist, að árlega flytja svo margir menn af landi burt, að við liggur, að fólk fækki í landinu. Hvað gagnar þá, að vera að biðja um hávoldugan og hálaunadan landsstjóra? Ætli að hann reki ísinn á braut? Mun hann flæma kuldann úr landi, svo menn hætti að blása í kaun? Nei; allt þetta mál er svo vanhugsað, sem hugsagt getur. Hjer er verið að skapa embættismannagrúa, en mannrjettindi ekki aukin um einn hundraðasta úr pumlungi. (H. Sv.: Þurfti þess?). Hvað þá? Svo langt sem sagan nær, sýnir hún, að þjóðirnar hafa barizt fyrir sínu frelsi, það er fyrir mannfrelsi og mannrjettindum, en ekki fyrir því að eignast fjölda embættismanna.

En að jeg víki mjer að h. 5. kgk. pm. (H. Sv.), þá sje jeg, að hann er ekki af flokki Tómasar postula; hann trúir ekki, þótt hann sjái. Hann hefir sjeð vilja konungs í hinni konunglegu auglýsingu 2. nóv. 1885, og trúir þó ekki því, sem hann hefir sjeð. Hann hefði þó átt að trúa því. að Danastjórn hefði eins mikl stjórnmarsfræðislega þekking eins og h. ping.

Jeg skulda h. 1. pm S.-Múl. (J. Ó.), að sýna fram á kunnugleika þann, sem h. ping lætur í ljós við lagasmíð sína.

Í 13. gr. stjórnmarskráfrumvarpsins segir: «Landsstjóri getur rofið aðra eða báðar deildir alpingis, og skal þá stofna til nýrra kosninga áður tveir mánuðir sjeu liðnir frá því pingið var rofið, og skal þá stefna pinginu saman aptur næsta ár eptir að það hefir verið rofið». Í samkvæmni við þetta og með tilliti til þessarar greinar voru svo kosningarlögin samín. Nú er ping, sem kemur saman 1. júlí, rofið einhvern tíma í júlí eða ágúst; er þá stofnað til kosninga til nýs pings, sem á að koma saman árið eptir. Kosningar til efri deildar geta nú ekki farið fram fyr en í júlí næsta ár, og öllu til skila haldið, að þær verði orðnar kunnar um land all

í september, þegar kosningarnar eiga að fara fram til neðri deildar. Þingið getur því ekki komið saman fyr en í október. Og má jeg spyrja: lýsir það kunnugleika á landsháttum hér, að ætla þingmönnum að ferðast langar leiðir um haust og vetur, þegar lokið er öllum gufuskipaferðum kringum landið? Jeg er hræddur um, að það yrði ekki næsta gírnilegt fyrir þingmenn austan úr Múlasýslum og vestan af Hornströndum að fara þá ferð -- vestan úr Dalasýslu er sjálfsagt ekki mikið, að því, vegurinn er svo góður þaðan, — og hætt er við, að ferðareikningar þingmanna mundu þá verða nokkuð háir.

Sama er að segja um ábyrgðarlögin; þau sýna sama ókunnugleikann: þau eru sniðin eptir ábyrgðarlögum Norðmanna, sem ekki geta átt hér við: en ekkert tillit tekið til ábyrgðarlaga Austurríkismanna, þótt þau sjeu mjög heppileg að taka sjer til hlidsjónar hér.

Jeg skal svo ekki preyta menn lengur; því að jeg sje, að h. nefnd skilur ekki, hvað hin æðsta stjórn er. nje hvert sje verksvið ríkisráðsins. Jeg vil að eins biðja þá þingmenn, sem vilja gjöra sjer málið ljóst, að lesa vandlega sögu stjórnarbotamálsins að undanfögnu. Það kann að villa menn, að í stöðulögunum eru eigi talin nema sjerstöku málin; en ef menn lesa 1., 2. og 3. grein stöðulaganna og 1. og 2. gr. stjórnarskrárinnar, þá hljóta menn að sannfæraast um, að þau mál, sem þar eru eigi talin sjerstakleg fyrir Ísland, þau eru sameiginleg fyrir ríkið. Menn verða að gæta þess, að vjer erum í real-union við Danmörku, en ekki í personal-union.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg vil að eins leyfa mjer, að gera stutta athugasemd við þau orð h. 6. kgk. pm. (A. Ó.), er hann talaði til mín sjerstaklega.

Hann var að tala um eða spyrja,

hvort þetta stjórnarskipunarlagafrumv. tryggði oss meiri mannrjettindi en vjer hefðum, og hvort það væri ekki einmitt þessi rjettindi, sem vjer ættum að atka með nýrri stjórnarskrá; en þá spurði jeg, hvort þau væru ekki þegar fengin. Í spurningu minni lá, að hin almennu mannrjettindi væru þegar fengin, og fullt persónulegt frelsi einstaklingsins, en vjer þyrftum að fá meira þjóðfrelsi, fyllri rjettindi til að skipa málum vorum í stærri heildum.

Þar sem hann sagði, að jeg væri ekki eins og Tómas postuli, sem þyrfti að sjá til þess að trúa, þá skildi jeg, satt að segja, ekki samlíking hans; en hafi hann meint, að jeg sæi vilja konungsins, en tryði hann um ekki, þá vil jeg benda h. pm. (A. Ó.) á, að allir menn geta skipt skoðunum sínum. Jeg hefi sjeð þann vilja konungsins, sem kemur fram í atgýsingunni 2. nóv. 1885, og jeg trúi því, að hann hafi haft þennan vilja þá; en vilji konungs getur breytt, eins og vilji annara manna, og jeg vona, að h. sessunautur minni (A. Ó.) muni játa, að menn geti skipt skoðunum sínum, og þá svo farið, að menn vilji eitt í þetta sinn og annað í hitt sinn.

Framsögumaður (Benidikt Kristjánsson): Það eru að eins fá orð, sem jeg finn ástæðu til að mæla í þetta sinn. Jeg vil að eins taka það fram, að það lítur svo út, sem h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) sitti, að það sje ekki að eins stöðulögin af 2. jan. 1871, heldur og jafnvel stjórnarskráin sjálf, sem liggja fyrir utan þingið, liggja fyrir utan löggjafartillögur alþingis. Það vita þó allir og það hefir opt verið tekið fram, að það eru stöðulögin ein, sem liggja fyrir utan atkvæðingins. Jeg minnst þess heldur ekki, að h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) hafi bent á, að í þessu frumv. væri breytt ákvæðum stöðulaganna. Að vísu hefir hann bent á, að í 6. gr.

stöðulaganna sje ákveðið, að hin æðsta stjórn skuli vera í Kaupmannahöfn, en þar stendur að eins, að hin æðsta stjórn sje í Kaupmannahöfn, en þar með er ekki sagt, að ekki geti breyting á því orðið; enda inniheldur sú grein, eins og jeg hefi áður tekið fram, að eins ákvæði um fjármál, en engin áherzla er á það lögð, hvar stjórnin hafi aðsetur sitt; og í stöðulaganna 2. gr. er það líka tekið fram, að alþingi taki engan þátt í almennum ríkismálum, meðan sú breyting kemst ekki á, að Ísland hafi fulltrúa á ríkisþinginu. Jeg sje ekki, að þessum ákvæðum stöðulaganna sje hagg að í stjórnarskipunarlagafrumv. þessu. En það er auðsætt, að stjórnarskráin gefur heimild til breytinga á sjálfri sjer; væri ekki svo, þá væru tilgangslaus ákvæði 61. gr. stjórnarskrárinnar um það, hvernig ræða skuli breytingar á stjórnarskránni.

Honum þóttu ómerkileg og ástæðulaus þau ummæli nefndarálitsins, að hin konunglega auglýsing af 2. nóv. 1885 stæði í nánu sambandi við tillögur ríkisráðsins. Jeg held þó að það sje rjett nú sem stendur, að ríkisráðið hlutist til um hin sjerstaklegu málefni Íslands, enda má jeg fullyrða, að h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) sagði, að svo væri og ætti að vera. En þess ber vel að gæta, að þegar auglýsingin var gefin út, þá var ekki tími kominn fyrir konung og stjórn, hvorki að samþykkja nje neita stjórnarskrárfumv. frá 1885, og sá tími er jafnvel ekki kominn enn; enn þá hefir alþingi í heild sinni ekki lagt fullnaðarútslit á þetta mál. Það er auðvitað, að þar sem er »constitutionel» stjórnarskipun, þar er vilji konungs bundinn við vilja ráðaneytisins; en um endilegan vilja ráðaneytisins getur ekki verið að tala í þessu máli, fyr en eptir að búíð er að samþykkja frumvarpið óbreytt hjer á þessu þingi, sem nú stendur yfir. Getur ráðaneytið ekki komizt til betri og fullkomnari sann-

færingar, þegar að því kemur, að það verður að yfirvega mál þetta á ný? Það getur víst breytt vilja sínum og skoðunum, eins og einstakir menn geta það og gera opt og tíðum. Máské svo fari, að ráðaneytið fái betri og fullkomnari vilja, þegar að því kemur, að þetta frumv. verður lagt fyrir það, og það á að segja álit sitt og tillögur um það, hvort það eigi að ná staðfestingu konungs eða ekki.

— Þegar hjer var komið, skýrði forseti frá því, að 5 þingmenn, (L. E. Sveinbjörnsson, Jón Þjetursson, Magnús Stephensen, Sighv. Árnason, Arnljótur Ólafsson) hefðu óskað þess, að umræðunum væri hætt; en við atkvæðagreiðslu um þessa ósk var samþ. með 6:5 atkv., að umræðunum skyldi haldið áfram. —

Jón Ólafsson: Jeg skal leyfa mjer að gera litla leiðrjetting við ýms atriði í ræðu h. 6. kgk. pm. (Á. Ó.). Hann lofaði að fræða þingdeildarm. um, í hverju stjórnin hefði sýnt, að hún væri kunnugri högum þessa lands, en jafnvel þingið sjálft. Hann nefndi svo dæmi, sem átti að sýna, hvernig þingið hefði farið ókunnuglega að, en gleymdi alveg að færa dæmi til að sýna kunnugleik stjórnarinnar. Hann sagði, að eptir kosningarlagafumv. gæti aukaping eptir þingrof ekki komið saman fyr en í fyrsta lagi í októbermánudi; en hjer hefir h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) eins og vant er ekki lesið frumv. ofan í kjölinn. Í frumv. stendur: »Hinn 1. dag júlímánaðar eða »næsta virkan dag skulu kosningar fram fara »um allt land, nema þingdeildin hafi rofin verið, og aukakosningar verið boðaðar »á öðrum degi.« Jeg tek þetta fram, til að sýna, að h. pm. les lagafrumv. eins og sá, sem ekki kvað lesa sem rjettast bifíuna.

Alveg hið sama er að segja um lestur h. sama pm., þegar hann segir, hvernig

ráðaneyti hinnar brezka drottningar sje samansett í nýlendum. Jeg hefi hjer fyrir mjer bók, sem sýnir, að hann hefir ekki lesið um þetta efni eins rækilega og maður á að gera, áður en maður ætlar sjer að fara að fræða aðra. Jeg verð helst að ætla, að hann hafi ekki lesið neitt um þetta, því ekki vil jeg ætla honum, að hann beri hjer vitni móti betri vitund. Honum mun erfitt að sanna það, sem hann hefir borið fram í þessu efni, því að í 11. gr. laga um sameining hinna brezku landa í Norður-Ameríku stendur þvert á móti, að landsstjórnin í nýlendum hafi alveg frjálsar hendur í að velja ráðherrana og vísa þeim frá; hún er hvergi bundin við vissa menn að lögum.

Sami h. pm. lagði mikla áherzlu á upptalninguna í 2. gr. frumv., og það hefir komið fram áður á þessu þingi. bæði hjer í deildinni og eins í neðri deild, að upptalning undir sjöunda tölulið hinna sjerstöku mála væri öðru vísi í frumv., en í stöðulögunum, og að þessi munur væri mjög þýðingarmikill. En jeg vil segja, að þótt upptalningin væri töluvert ósamhljóða stöðulögunum, og öðruvísi hagað í frumv., en í stöðulögunum, þá væri slíkt að öllu þýðingarlaust; því að úr því í upptalning málanna í þessum 7. lið 2. gr. stendur: »og aðrir atvinnuvegir«, þá er auðsjeð, að það er ekki tilgangur þessa töluliðs greinarinnar, að vera úttæmandi í upptalning atvinnuveganna, og er því þýðingarlaust, hvort fleiri eða færri atvinnuvegir eru nefndir sjerstaklega til dæmis eða ekki.

Þá skal jeg minna h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) á það, að undarlegt er, ef það skyldi virkilega vera að skerða drottinvald konungs yfir Íslandi í ár, þó hann ætti að fela landsstjóra sín störf hjer á landi, þar sem einmitt í frumv. stjórnarinnar sjálfrar um stjórnarskipun Íslands, sem lagt var fyrir þingið 1869, er kveðið svo að orði: »Konungur ákveður með tilskipun, í hverjum um öðrum tilfellum, en þeim, sem

»lögin mæla fyrir um, og með hverjum skilyrðum landsstjóranum sje heimilt að »gjöra ályktanir og framkvæma þær í »nafni konungs«. Þegar h. 6. kgk. pm. er búinn að að segja, hvaða munur sje á því, að gera ályktanir »í nafni konungs« og »umboði konungs«, þá má kannske segja, að í þessu frumv. sje farið fram á annað, en stjórnin sjálf vildi heimila 1869. En sje það hið sama, að gera eitthvað »í nafni« og »í umboði« konungs, þá get jeg ekki sjeð, að þetta frumv. geri meiri skerðing á drottinvaldi konungs, en stjórnarskipunarlagafrumv. stjórnarinnar sjálfrar 1869. Þá áleit stjórnin ekki, að drottinvald konungs skertist ótilhlýðilega, þótt konungur gerði landsstjóra heimilt, að gera ályktanir og framkvæma þær í nafni eða umboði sínu.

Þar sem h. 6. kgk. pm. gerði svo mikið úr því, að nefndin hlyti að ímynda sjer, að konungur væri einvaldur, og gæti gert það sem hann vildi, án þess að taka tillit til ráðaneytisins, þá er þetta röng þýðing á orðum nefndarálitsins; jeg og nefndin öll álitum þvert á móti, að konungur sje nauðbeygður til að laga sinn vilja eptir vilja ráðaneytisins. Jeg get ímyndað mjer, að h. pm. svari mjer því, að ef konungur ekki vill fara að vilja ráðgjafa síns fyrir Ísland, þá geti hann vikið honum frá og tekið annan ráðgjafa fyrir Ísland; en þá svara jeg því, að það getur verið mjög hæpið, hvort konungur á ávallt hægt með þetta, því að meðan að Íslands ráðherra er jafnframt ráðherra fyrir Danmörku, og situr í ríkisráði konungs með hinum öðrum ráðherrum, þá geta höndur konungs verið svo bundnar, að hann geti ekki valið ráðherra fyrir Ísland, nema eiga það á hættu, að hinir aðrir ráðherrar máske vilji ekki vinna saman með þessum nýja ráðherra fyrir Ísland, og missa þannig allt ráðaneytið. Jeg held því, að það sje óþarft að segja, að allt, sem konungur geri, það geri hann af frjáls-

um fullvilja; jeg held þvert á móti hann geri margt af bundnum vilja. Jeg held líka, að konungur og stjórnin öll geti í þessu máli komið til «betri þekkingar» og samþykkt það, sem hann áður hefir neitað um staðfesting. Hans háttign konungurinn hefir opt að undanfögnu veitt það annað árið, sem hann hafði neitað um hið árið, og gleymt að efna það eitt árið, sem konungur og stjórn höfðu lofað að veita hið árið.

ATKVÆÐAGR.: 1.—43. gr. voru allar samþ. hver í sínu lagi með 7 atkv. gegn 2;

44. gr. samþ. með 7 : 1;

45.—48. gr. samþ. með 7 : 2 hver;

49. gr. samþ. með 6 : 3;

50.—69. gr. samþ. með 7 : 2 hver;

70. gr. samþ. með 8 : 1;

71.—72. gr. samþ. með 7 : 2 hvor;

Ákvæði um stundarsakir samþ. með 7 atkv. gegn 2.

Fyrirsögnin álitin samþ. án atkvæðagreiðslu.

Málinu vísað til 3. umræðu með 7 atkv. gegn 1.

Túttugasti og annar fundur, miðvikudag 25. ágúst kl. 1. Allir á fundi.

Forseti gat þess, að hann hefði fengið tilkynningu frá landshöfðingja um, að hann hefði áformað að slíta þinginu 26. p. m. kl. 1 e. h.

Frumvarp til laga um ráðgjafaábyrgð (90); 3. umr.

Arnþjótur Ólafsson: Það er nú 3. umr. um þetta mál, svo að eigi er að tala um breytingar á frumv. Jeg minnst þess, að háttvirt nefnd hefir sagt, að viðaukatill. sú, sem kom fram í Nd., sje þýðingarlaus, og jeg myndi mjer, að h. nefnd sje kært, ef hún fær einhverja viðurkenningu fyrir því, að hún hafi satt að mæla í því efni, jafnvel af manni, sem annars er ekki sjer-

lega meðmæltur málinu. Jeg leyfi mjer þess vegna að segja, að jeg er h. nefnd samdóma, en með skilyrði, og skilyrðið er það, að nefndin játi mjer þá líka, að það af frumv., sem er eptir 2. gr., sje sömuleiðis óþarft. Með öðrum orðum, að allt frumvarpið um ráðgjafaábyrgð sje óþarft. Þegar ráðgjafi brýtur lög. er annaðhvort, að brotið fellur inn undir hegningarlögin, eða ekki. Nefndin þarf þá ekki annað en segja, að brot, sem eru fyrir utan hegningarlögin, skuli ákveðin eptir sjerstökum reglum. Það er undarlegt, að menn skuli í þeim brotum, sem heyra undir almenn hegningarlög, vera háðir öðrum lögum. Þó að þeir sitji í ráðgjafasessi. Þetta er ein af þeim hugsunarreglum, sem hin nýja, kunnuga löggjafarstjórn hefir tekið sjer vald til að ákveða. Jeg vil taka t. d. ábyrgðarlögin í Austurríki, 25. júlí 1867. sem nefndin hefði haft tækifæri til að lesa í stjórnarskráarsafni því, sem er út gefið af Sveistrup. Það er undarlegt, að nefndin, sem er svo kunnug hjer á landi, og sem hefir sett sjer það takmark, að sýna, hve stjórn vor er ókunnug, og óhafandi fyrir þær sakir, skuli ekki þekkja þessi lög. Hún, sem segir: »Jeg þekki löggjöf annara landa, og jeg tek það, sem bezt er til fallið hjer, svo sem blutfallskosningar«, sem annars engum erlendum manni mun detta í hug að nota, nema í mannmörgum borgum, svo sem í Kaupmannahöfn. Jeg fyrir mitt leyti verð að segja, að jeg hleyp ekki eptir hverju því, sem kviknar í útlöndum, en þó verð jeg að segja um hina dönsku stjórn, að þó að hún sje ekki nákunnug hjer, þá hefir hún samt, í þeim frumv., sem hún hefir lagt fyrir þingið, sýnt eins mikinn kunnugleik til landshátta, eins og hin nýja forkölfastjórn, eptir þessu frumv. að dæma.

Svo jeg víki að því, sem fyrir liggur, hefir nefndin sniðið frumv. eptir frumvarpi Norðmanna, sem kemur eigi saman við hin

almennu hegningarlög. Það er útrænings-skapur, allt aðrar hegningar. Það er gagn-stætt því fyrirkomulagi á stjórn, sem h. 1. þjóðkjörni þm. S.-Múl. (J. Ó.) hefir sagt, að ætti að vera, það er að segja þingforræðinu, og sem jeg er honum samdóma um að sumu leyti. En hjer er farið fram á dóma og sektir, sem er allt annað en þingforræðið. Í Englandi og Ameríku, þar sem þingfor-ræði er, er svo fyrir komið, að ef ráðgjafi gerir sig sekan í einhverju, sem liggur fyrir utan almenn hegningarlög, þá er ekki að tala um aðra hegningu en þá, að hann á að fara frá embættinu, og gefa rúm öðrum, sem betur getur gegnt stöðunni. Þetta vona jeg h. 1. þjóðkj. þm. S.-Múl. (J. Ó.) játi.

En hvers vegna er hann þá með í því, að tiltaka allar þessar ómögulegu, pungu sektir? Hvers vegna vill h. nefnd ekki fara að dæmi Austurríkismanna, í lögum 25. júlí 1867? Þar er ekki ákveðið annað, en um sakargiptirnar; við embættisbroti liggur embættisleg hegning, og svo eru ákvæði um, hver dómstóll skuli dæma. Stjórnarskipun Norðmanna er allt önnur en vor, og að sníða okkar lög eptir þeim, er ekki að sníða sjer stakk eptir vexti. Þegar vjer vitum, að stórþingið hefir allt löggjafarvald og algjört fjárforræði, svo það sendir að eins laga-frumvörp til staðfestingar, þar sem allar vor-ar ályktanir þurfa staðfestingar stjórnarinn-ar, og þegar vjer vitum, að stórþingið álykt-ar eitt um öll fjárhagsmál, svo ekkert fjárhagsmál þarf staðfestingar, þá sjáum vjer, að ástandið er allt annað hjá stórþinginu í Noregi heldur en hjá oss á alþingi. Fyrir því furðar mig. að h. 1. þjóðkj. þm. S.-Múl. (J. Ó.) skuli ekki að eins feta í fótspor stjórnarinnar, heldur fara hundraðfalt fram fyrir hana í því, er ókunnugleik snertir, með því að koma fram með frumvörp, sem ekki eiga við. Ef nokkur vildi hefja hönd og rödd til þess að sannfæra oss um kunnugleika hinnar dönsku stjórnar, þá væri h.

1. þm. S.-Múl. (J. Ó.) sjálfsagður til þess. Hann hefir í þessu haldið þeim verndar-skildi upp fyrir hana, sem enginn annar getur gert. Jeg vil að visu gjarnan fylgja h. þm., en í því get jeg ekki fylgt honum, að búa til svoða ókunnugleg frumvörp.

Jón Ólafsson: H. 6. kgk. þm. (A. Ó.) hefir talað í dag af mikilli andagipt um ókunnugleika nefndarinnar og kunnugleika stjórnarinnar. Hann gaf um daginn það loford, að hann skyldi koma fram með dæmi um kunnugleik stjórnarinnar; en því hefir hann raunar lofað upp í ermina sína, því að hann er ekki farinn að gjöra það enn. Þegar hann fór að tala um, að hefja hönd og rödd til að sannfæra menn um kunnugleika stjórnarinnar, bjóst jeg við að hann mundi koma með það, en það brást. En jeg vona, að þó að þingmaðurinn ef til vill ekki hafi tíma til að hugsa um það úr þessu, meðan hann er hjer, þá fái hann næði til þess þegar hann kemur heim, og birti oss árangur rannsókna sinna í „Fróða“. En mig furðar stórkostlega á ókunnugleika hans sjálfs á þeim frumvörpum, sem liggja fyrir á þinginu; 9. gr. er ekki stór, en þó virðist hann hafa farið yfir hana á því væðinu, sem skemmst kvað yfirferðar — hann veit, hvað það er kallað —. Jeg veit ekki hvað h. þm. meinar, þegar hann segir, að þetta frumv. sje sniðið eptir „frumvarpi“ Norðmanna. Jeg hefi eigi sjeð frumv. það, sem legið hefir fyrir Norðmönnum, þegar þeir samþykktu sín ábyrgðarlög; nefndin hefir ekki getað sniðið sitt frumv. eptir því, því að hún þekkti það ekki. Ef hann meinar, að það sje sniðið eptir ábyrgðarlögum Noregs, þá vona jeg hann sjái, að það eru að eins þrjár greinar af níu, sem eru líkar, nefnil. 2., 3. og 4. H. þingmaður talaði um ábyrgðarlög Austurríkis, og lét hann á sjer skilja, að nefndin hefði ekki þekkt þau; ef hann hefði viljað kynna sjer frumvarpið, þá hefði hann getað sannfært sig um, að

nefndin hefir lesið þau lög, því að 1. gr. í frumv. er sem næst orðrjett þaðan. 5. gr. er sjerstakleg, og 6. og 7. gr. eru hvorki sniðnar eptir Austurríkislögum nje lögum Norðmanna, nje neinum öðrum lögum. Ef jeg á að sedja forvitni h. þingmanns um það, hverjar sjeu uppsprettur þeirra, þá get jeg sagt honum, að á ríkisþingi Dana kom Monráð biskup fyrir nær 30 árum síðan fram með frumv. til ábyrgðarlaga um fjárbrúkun ráðgjafa, sem ekki varð útrætt þá á þingi og síðan hefir fyrir farizt að taka upp aptur, og eptir því eru þær greinar teknar, en nefndin hafði þó jafnframt hliðsjón af umræðunum um það frumv. á ríkisþinginu, svo að jeg vona, að háttv. þingm. sannfær-ist um, að þær sjeu allvel samdar.

Honum þótti undarlegt, að ráðgjafar skuli vera háðir sjerstökum lögum, en ekki hinum almennu hegningarlögum, út af almennum misgjörðum. Jeg vona þó, að hann hafi lesið 8. gr. frumv., og sjeð, að í öllum öðrum brotum, en þeim, sem eru sjerstaklega tilnefnd í þessum lögum, gilda fyrir ráðgjafana hin almennu hegningarlög. En fyrir nokkur almenn brot er hjer, eins og í ýmsum öðrum löndum, ákveðin sjerstök hegning fyrir ráðgjafa, af þeirri ástæðu, að brotin geta orðið annars eðlis við það, þegar það er ráðgjafi, sem drygir þau. Að öðru leyti vona jeg, að háttv. þm. sjái, að þessi lög eru ekki óþörf, eins og hann sagði. Það er ekki nóg, að það standi í stjórnarskránni, að landsdómur skuli til vera; hann verður líka að hafa einhver ákvæði til að dæma eptir. (*Arnþjótur Ólafsson*: Nei!). Það er hægt að segja nei ástæðulaust, en heilbrigð skynsemi og eðli málsins segir: jú.

Háttv. þingm. talaði um, að nefndin færi ekki að dæmi Engla og Ameríkumanna, sem hefði tómar þingræðislegar hegningar. Jeg er honum samdóma um, að það er æskilegast, að þurfa ekki á öðru nje meiru að halda; en það er ekki annarstaðar hægt að koma því við en þar, sem þingræðisreglan (parlamentarismus) er viðurkennd í fram-

kvæmdinni, svo sem hjá Englum og mörgum öðrum þjóðum; í Ameríku er sjerstöku máli að gegna, þar sem kæra má sjálfan forsetann. En hjer er þessi regla enn eigi viðurkennd, og jeg skal leyfa mjer að benda á Danmörku, sem allir vita um, að þar er ekki þingforræðishugmyndin langt komin. Þar hefir sýnt sig þörfin á, að hafa önnur meðul. Jeg held, að háttv. þingm. geti ját- að mjer, að hefði frumv. Monráðs verið samþykkt á þeim tíma, þegar það kom fram, hefði Danmörk naumast lent í hinni þungu stjórnarbaráttu, sem nú stendur yfir. Það er betra að byrgja brunninn áður en barnið er dottið ofan í, betra að styrkja í tíma stjórnarskrána með ábyrgðarlögum, áður en »rás viðburðanna« hefir »rifid gloppu« á hana, eins og komizt hefir verið að orði um atburði þá, sem orðið hafa í Danmörku. Kenning hans um, að öðruvísi sje ástætt í Noregi, með því að fjárveitingar þurfi þar ekki staðfestingu, vissi jeg ekki í hvaða sambandi stóð við þetta, en úr því háttv. þm. fór að sýna fróðleik sinn, með því að kenna oss þetta, þá átti hann að segja oss fullan sann í því efni; hann hlýtur þó líklega að vita, að þótt grundvallarlög Norðmanna heimti eigi, að fjárveitingar sje bornar undir samþykki konungs, þá er það þó allt af gjört í praxis, þó að grundvallarlögin eigi beinlínis áskilji það. Og ein ákæran gegn einum af hinum dæmdu ráðgjöfum var fyrir það, að hann hafði látið konung staðfesta nokkurn hlut einnar fjárveitingar, en ekki alla veitinguna. Þó að það geti verið skemmtilegt, að sýna fróðleik sinn, þá þarf ræðumaðurinn, sem vill fræða aðra, ekki að eins að þekkja pappírs-ákvæði, heldur líka að vita, hvernig gengur til í raun og veru í lífinu.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. samþ. með 7 atkv. gegn 3, og afgreitt síðan til landshöfðingja sem lög frá *alþingi*.

Frumv. til stjórnarskipunarlaganna um hin sjerstaklegu málefni Íslands (85); 3. umr.

Sighvatur Arnason: Mjer þótti undarlega við bregða, að enginn skuli taka til máls, og vildi jeg því á þessu síðasta stigi málsins fara um það nokkrum orðum. Mjer dettur ekki í hug að bæta við nýjum röksemdum, sem geta sannfært mótmælendur eða mótmælenda frv. En jeg vil sjerstakega áður en lýkur fara nokkrum orðum um það, sem h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) sagði við 2. umr. þessa máls, að það væri spröttið af röngum þjóðvilja. (A. Ó.: Smíðuðum). Hann tók fram, að það væri runnið frá einstökum mönnum, sem hefðu komið með æsingavind. Þetta er ekki rjett hermt, og vil jeg frábíðja mjer og mínu kjördæmi slíkt. Jeg veit ekki til, að þar hafi farið fram neinar æsingar. Það er yfir höfuð synd að segja, að við Íslendingar þjótum upp til handa og fóta við hvern vindgust, svo að hann verði að almennri ósk, sem þjóðin vill bera fram fyrir þing sitt. Þetta er spáný kenning, og eigi glæsileg. Jeg álit slíkar kenningar líkt virðingarverðar, eins og þá sem jeg las einhvern tíma í einhverju norðlenzku blað um hálauna-dyngju hjer á landi og landsómaga, sem þyrftu ekki annað en liggja á bakinu með gapandi munninn, svo gullstraumurinn rynni ofan í þá. Jeg álit báðar þessar kenningar líkt virðingarverðar. Það greip mig sárt, að þetta skuli vera sagt hjer á þingi, af því það er mótsett því, sem er. En þó nú svo væri, að þetta mál væri runnið upp í brjóstum einstakra manna, en hefði eigi kviknað hjá allri þjóðinni í einu, þá væri það, finnst mjer, lítið tiltökumál. Hvaða mál spretta upp hjá öllum í einu? Spratt okkar aðalmál, þegar verzlunareinkunin var af tekin, upp hjá öllum í einu. Nei, það spratt að eins upp hjá fáum mönnum eða einum manni í fyrstu; en til hvers hefir það leitt? Hinu happasæli árangur af því er öllum kunnur. Sömuleiðis málið um umbótina á stjórnskipun vorri.

Það kom upp í fárra manna brjósti, óx og varð þjóðvilji; og hvað skeði út af þeim þjóðvilja 1874? Jeg þykist vita, að h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) muni þekkja gang þessara tveggja mála.

Hinn sami h. pm. lagði mjög einkennilega mikla áherzlu á, að frv. drægi úr drottinvaldi konungs. Kannske það komi til af því, að hann þykist þekkja sæti sitt? Enginn frýjar honum vits. En jeg held, að það væru engin sjerleg þingviti, þó að farið væri fram á, að konungur miðlaði einhverju af drottinvaldi sínu til hinnar íslenzku þjóðar. Jeg skal í því efni að eins benda á það, sem skeði 1874, þegar hann veitti þinginu löggjafarvald; þá held jeg heita meg, að hann hafi miðlað nokkru af valdi sínu. Jeg býst við, að h. pm. vilji skoða þetta frá annari hlið; en jeg er ekki viss um, að hún sje rjett. Nokkuð er það, að hinn eini konungur konunganna (A. Ó.: Hver er hann?) hefir frá öndverðu miðlað af drottinvaldi sínu til þegna sinna, og þá finnst mjer eigi ótilhlýðilegt, þó að hinir óæðri konungar gjöri það líka. (A. Ó.: Hverjir hinir?). Hinn h. pm. mun vera svo mikill fræðimaður, að hann viti það. (A. Ó.: Tilskipunin?). Jeg tek til dæmis úr ræðu hins h. pm. það atriði, að landsstjórinn fái ekkert nýtt vald samkvæmt frv., fram yfir það sem landshöfðingi hefir nú, nema vald til að rjúfa þingið, og þetta tekur hann svo sárt, að hann marg-ítrekar, að frv. rýri drottinvald konungs. Þetta sýnir, hve sárt honum tekur til konungsvaldsins; og virðist mjer, þegar hann er svona viðkvæmur, að hann ætti fyllilega skilið, að fá ofurlítinn kross á brjóstið. Það er líka ef til vill ekki örvoja um það.

Jeg gef eindregið atkv. með frumv., með beztu sannfæring og von um, að málið fái framgang um síðir, og þeir komi tímarnir, að oss verði veitt áheyrn. Tímarnir breytast og skoðanir manna breytast, og

kröfur tímans stefna að því, að vjer fáum ósk vora uppfyllta. Menn muna, hvað skeði 1851, og menn muna líka, hvað skeði 1874; og ekki síður nú en þá er breyting á tímanum og tímans kröfum.

Framsögumaður (Benidikt Kristjánsson): Það er eigi svo, að jeg áltí, að nokkrú sje ósvarað af hendi styðjenda þessa frv., heldur tek jeg til máls einungis af því, að nú er síðasta umræða þessa lagafrumvarps. Nú á að ljúka á það fullnaðarátkvæði frá þingsins hálfu; nú á það annaðhvort að falla eða standa. Því miður hafa ekki komið fram neinar breytingartill. frá mótstöðumönnum þessa frv. Það sýnir að visu; að þeir hugsa að eins um að rífa niður en ekki byggja upp.

Erú nú á þessu frv. þeir gallar, sem geri það óverðugt þess, að lögð sje rækt við það? Hefir þingið farið út fyrir takmörk þau; er því eru sett í lagasetning? Hefir það byggt á heimildarlausum og ólöghegum grundvelli? Jeg veit að visu, að h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) hefir látið þá skoðun í ljós. Grundvöllurinn, sem heimilaður er þinginu til að byggja á, er ákvæði stöðulaganna 2. jan. 1871, og jeg man ekki betur, en að það sje einkum 6. gr., sem tekin hefir verið fram, og svo auglýs. 2. nóv. 1885, því til sönnunar, að þingið hafi í heimildarleysi tekið til meðferðar þetta frumvarp. Hvað stendur þá í 6. gr. stöðulaganna? Hún hljóðar svo: «Gjöldin til hinnar æðstu stjórnar hinna íslenzku mál-efna í Kaupmannahöfn, og sömuleiðis til póstferða milli Danmerkur og Íslands, skulu greidd úr ríkissjóði». Í þessari grein er að eins verið að tæða um fjármál, sem aptur og aptur hefir verið fram tekið, en eigi að skipa fyrir, að hin æðsta stjórn skuli vera í Kaupmannahöfn. Þótt því nú sje farið fram á, að hin æðsta stjórn flytjist til Íslands. þá er það ekki gagnstætt þessari gr.; hún gengur að eins út frá því

ástandi, sem er og var, þegar lögin voru samín. Það gæti kannske álitizt ástæða til, að þessi gjöld fjellu niður, ef hin æðsta stjórn hinna íslenzku mál-efna yrði flutt inn í landið. Það er ekki meining frv. að gjöld, sem ganga til stjórnar í Íslandi, sjeu borguð úr ríkissjóði, heldur úr landsjóði. Um það þarf enginn að vera í vafa.

Annað atriði, sem fram hefir verið tekið, er það, að ákvæðið um stundarsakir, sem aptast stendur í stjórnarskipunarlagafrumvarpinu, komi í bága við 3. gr. stöðulaganna, 1. tölulið. Í þessu ákvæði um stundarsakir er tekið fram, að hæstirjettur skuli ekki dæma í þeim málum, sem ákveðið er, að einvörðungu liggi undir landsdóminum, þ. e. þau mál, sem hafin verða á hendur ráðgjöfunum, fyrir sakir brota á stjórnarskránni, þau mál sem ráðgjafaábyrgðarlögin hljóða um. En hjer er þá talað um dóm í málum, sem hingað til ekki hafa getað átt sjer stað, svo að ekkert er dregið undan hæstarjetti, þótt þau liggi ekki undir hann. Það væri þá nær að segja það um landamerkjálögin og ákvæði þeirra um landaprætumál, því þau lágu áður beint undir hæstarjett. Menn kunna nú að segja, að 49. gr. í frv. geri ráð fyrir, að fleiri mál geti komið í landsdóm, en ráðgjafaábyrgðarmál. En það er sjerstök málsgrein, viðaukasetning, sem eigi er til-efni til að setja í svo náíð samband við næstu grein á undan, sem ákveður, að landsdómur einn dæmi um þessi mál, sem hjer eru til nefnd. Það liggur miklu nær að álíta, að þau mál, sem gjört er ráð fyrir í síðari lið 49. gr., liggi eptir sem áður undir hæstarjett, og sje því, í engu með því haggð stöðu hæstarjettar. Það hefir einnig verið tekið fram, að ónákvæmni sje í 2. gr. frv., þar sem talin eru upp hin sjerstaklegu mál Ísland, og eigi alveg samhljóða 3. gr. stöðulaganna. Jeg skal ekki segja, af hvaða ástæðu orðinu «siglingar»

er sleppt, en jeg ætla að það sje auðsætt, að það er ekki gjört í þeim tilgangi, að breyta stöðulögunum. Jeg fæ eigi sjeð annað, en að siglingar í yfirgrípsmestu merkingu geti alls ekki álitizt sjerstakleg mál fyrir Ísland, og naumast að öðru en því, sem siglingar geta fallið inn undir hin önnur atriði, sem talin eru upp, fiskiveiðar, verzlun og atvinnuvegi. Jeg má fullyrða, að orðinu er ekki sleppt til þess að breyta stöðulögunum. Þetta er svo lítilvægilegt atriði, og jeg vil segja, að breytingin er í raun og veru engin, svo von er til að það verði frv. ekki að fjörlesti.

Önnur aðalástæðan, sem hefir verið færð móti frv., er, að það veiki sambandið milli Íslands og Danmerkur. Jeg held jeg hafi tekið rjett eptir, að menn hafi sagt, að hjer væri farið fram á *«personal-union»* en ekki *real-union*; en því fer fjarri að svo sje, að konungurinn sje þau einu tengsli milli Íslands og Danaveldis; frumvarpið fer fram á *«real-union»*. Þar sem slíkt samband á sjer stað, er hinn sameiginlegi konungur engu að síður hinn sterkasti sambandsliður milli landanna. En nú er sagt, að þetta frumvarp rýri drottinvald konungs. Jeg skal ekki taka upp aptur það, sem sagt hefir verið; en það get jeg ekki sjeð að geti farið saman, að sömu ákvæðin rýri drottinvald konungs og svipti hann miklu af valdi sínu, og sjeu þó svo, að hin fyrirhugaða nýja landsstjórn fái ekkert eða minna en ekkert vald. Eitthvað verður þó að verða af valdinu. Það hlýtur einhverstaðar að koma fram. Jeg hygg nú, að þegar landsstjórnin er skipaður af konungi og gerir ekkert nema í nafni konungs, svo að eigi er að ræða um annað en að flytja konungsvaldið inn í landið, til þess að gjöra mönnum hægra fyrir að njóta þess, að þessi mótbára sje ekki hættuleg eða þýðingarmikil, svo frá þessari hlið verði sagt, að samband Íslands við Danaveldi veikist að mun. Það sem sýnir, á hinn bóginn, að það sem farið er fram á, er

Alpt. A. 1886.

meira en *personal-union*, er það, að ríkisráðinu er haldið óbreyttu, þar sem það er eins eptir sem áður sameiginlegt í öllum sameiginlegum málum Íslands og Danaveldis. Jeg held menn geti ekki bent á nokkur lagaákvæði, sem sýna það, að ráðgjafi Íslands, að því leyti sem hann er ráðgjafi Íslands, að hafa sæti í ríkisráðinu. Menn kunna að segja, að eigi sje nú gjört ráð fyrir nema tvíþættum strengnum, er tengir saman Ísland og Danmörku, og sje því hægt að slíta hann; en hann hefir verið og er tvíþættur hvort sem er. En máski hjer geti bæzt 3. pátturinn við, einmitt með því, að Danir nú ekki þurfa að annast um Íslendinga og hin sjerstaklegu málefni Íslands; því að jeg hygg, að afleiðingin af þessu verði sú, að við það eflist hagsmunir hvorratveggja, bæði Íslendinga og Dana. Það geta ekki verið neinir hagsmunir fyrir Dani, að þurfa að bera umhyggju fyrir þeim málum, sem Íslendingar eiga að vera sjálf-ráðir um, og annast sjálfir. Ef þessi hagsmunapráður væri tvinnuður saman við bræðra- og eindragnis-bandið, sem leiðir af því, að Íslendingar þurfa ekki lengur að vera undir handarjaðri Dana, og háðir afskiptum þeirra í hinum sjerstaklegu málum Íslands, og þessum þætti yrði svo bætt við hina tvo, þá held jeg sambandið yrði sterkara og betra en það nú er. Hversu sterk, sem laga- og valdböndin eru, skemmir það aldrei, að eindragnisböndin bætist við til að treysta þau.

Jeg ætla ekki að fara út í einstakar greinar, enda er það of seint, þar sem málið er komið til 3. umr. Menn munu hjerðan af ekki breyta sannfæringu sinni, og ímynda jeg mjer, að málið verði ekki ljósara, en það er þegar orðið, enda mun allflestum vera orðið það fullljóst.

Arnlfjótur Ólafsson: Jeg sje eigi til neins fyrir minni hlutann í þessu máli að reyna til að svara hinu snjöllu ræðu h. framsögumanns (B. Kr.). Það er þegar bersýnilegt fyrir löngu, að hinn smíðaði

20 (18. sept.).

þjóðvilji fær því áorkað, að frumv. þetta frá í fyrra gengur nú óbreytt fram á þingi. Forkólfar þessa frumv. mega sjálfir vera sjer meðvitandi, af hverjum ástæðum það er; þær hafa ekki komið fram fyrir dagsins ljós. Í öllum hinum snjöllu dagblöðum þeirra eru ástæður þessar ekki nefndar einu orði; þær eru hulinn leyndardómur útgefendanna. Útgefandi þess helzta blaðs þeirra, — jeg beini helzt orðum mínum að h. 1. pm. S.-Múl. (J. Ól.), — trúir þó enn á eitt kraptaverk, þó hann ekki trúir á önnur; það kraptaverk, sem hann trúir á í blindni, er hið óbreytta stjórnmálaskipunarf. Í stjórnmálasögu Íslands er það dæmalaust, að alþingi hafi trúað á kraptaverk fyr en nú, síðan það trúði á kraptaverk Þorláks biskups, er lesin voru upp á alþingi forðum. Ef þessum mönnum nú er brugðið um trúleysi, geta þeir sagt: þó vjer ekki trúum á andleg kraptaverk, trúum vjer samt á pólitísk kraptaverk

Jeg vil svo víkja nokkrum orðum að h. framsögum. (B. Kr.). Jeg vil fyrst geta þess, að við erum of sammála í sumum öðrum efnum til þess, að við getum átt alvarlega orðakast saman. Hann virðist mæla fram með frumv. þessu í hverjum einstökum greinum þess; en óvenjulega leggur hann þó finger milli tungu og tanna, sem ekki er vandi hans, þegar hann er alvarlega gagntekinn af áhuga fyrir einhverju máli. Nú vefst honum tunga um tönn, svo mjer getur ekki fundizt hann geta fært neitt að ráði til að svara mótmælum þeim, sem jeg hef komið fram með mót þessu frumvarpi. Jeg hef sýnt fram á, að alþing fer í þessu máli út fyrir þau takmörk, sem því eru sett í stöðulögunum 2. jan. 1871, þar sem það blandar sjer inn í alríkismál. Jeg nefndi til 7., 8. og 9. gr. frumv., og sýndi, að í þeim væri farið út fyrir verkahring alþingis. Þetta hefir h. framsögum. ekki hrakið; hann hefir kynokað sjer við

að fara út í það mál, en lofað h. 1. pm. S.-Múl. (J. Ól.), sem ekki er eins vandur að ástæðum — hann getur samt verið mjög vandur að þeim — að fara út fyrir þau takmörk, sem alþingi voru er sett. Jeg nefni þetta um leið og jeg viðurkenni gildi þeirra atriða móti þessu frumv., sem tekin hafa verið fram með svo miklum krapti í h. Nd. bæði af hæstv. landshöfðingja og h. pm. Borgf. (Gr. Th.). Jeg vil ekki endurtaka hjer í þessari h. þingd. þær ástæður, þó þær sjeu samkvæmar minni skoðun, því jeg treysti mjer ekki til að framflytja þær eins skýrlega og þeir hafa gjört; en þó þær sjeu að kraptinum nýjar, hafa þær samt áður birzt flestar í blaði einu hjer á landi. En jeg hef ásett mjer að bjóða h. Ed. nýjar ástæður, af því hinn mikli «politicus» 1. pm. S.-Múl. (J. Ól.) hefir þar sæti, sem kunnugur er stjórnmálögum Englendinga og Ameríkumanna. En jeg var svo óheppinn við aðra umræðu, að vera dauður (þ: mega ekki taka til máls), og auk þess geta ekki verið inni í salnum, er hann flutti þá síðustu ræðu sína í þessu máli; en jeg hef heyrt, að hann hafi þá borið til baka orð mín um nýlendulög Englendinga. En jeg held þó, að hann verði að játa mjer það nú, þó hann gjörði það ekki í fyrra, að hin enska stjórn og hið enska þing getur breytt lögum nýlendnanna og numið þau úr gildi, ef nafn nýlendnanna er nefnt í lögum þeim, er löggjafarvaldið á Englandi setur. Eins hitt. að þau lög, sem nýlendustjórnin samþykkir, getur drottningin numið úr gildi; því öll lög í nýlendunum eru send til hennar staðfestingar eptir á. Þetta vona jeg að h. pm. verði að játa nú. Jeg vil bæta því við, að í Canada, sem er 5 milj. að fólkstölu og þúsund sinnum tekjumeira en vort fámenna Ísland, — í Canada — hvað þá heldur í minni nýlendunum — eru þeir eða fjórir af því 12 manna ráði landsstjórnans ráðgjafar, en *hinir allir* embættismenn.

(J. Ól.: Nei!). Jú, ef h. pm. vildi kynna sjer þetta, ef hann vill lesa annað en tómar hugarsmíðar, þá getur hann gengið úr skugga um, að þetta er satt. Það vill svo vel til, að jeg hefi einmitt í hendinni tvær stjórnarskrár, á frummálinu, þ. e. nýlendanna Viktoríu og New Syd-Wales í Eyálf-unni. Jeg skal ljá h. pm. (J. Ól.) þessi skjöl; þau eru svo glögg, að pm. getur ekki neitað þeim. Og ef hann ekki í ár trúir mjer í þessu, vona jeg að hann trúi því að ári, eins og hann nú í ár hefir orðið að sannfæraast um sumt af því, sem hann vildi ekki trúa mjer til í fyrra

Jeg vík að því aptur: Ef það er mein-ingin, að landsstjóri skuli gjöra það, sem stendur í 7., 8. og 9. gr. þessa stjórnarskrárfrumv., þá er það breyting á grundvallarlögum ríkisins, og þingið gengur í þeim ákvæðum út fyrir það vald, sem því er sett.

H. 1. pm. Rangvellinga (S. Á.) hefir ekki rjett fyrir sjer í því, að ákæra h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) fyrir það, að hann bendir á þau takmörk, sem þingið hefir rjett til að tala fyrir innan, en engan rjett til að ganga út fyrir. Hið eina, sem jeg gjöri, er það, að benda á þessi takmörk. Það er konungurinn, sem samkvæmt grundvallarlögum ríkisins hefir vald til að taka ráðgjafa og víkja þeim frá. Þeir eiga að skrifa undir lögin með konungi, hafa sæti í ríkisráðinu o. s. frv. Jeg hef sagt, að í Noregi sjeu þrír af ráðgjöfunum sífelt við hlið konungsins í Svíþjóð. Stjórnarráðið í Noregi býr þeinungis málin undir atkvæði norsku ráðgjafanna í Svíþjóð, og framkvæmir síðan þær skipanir, er þaðan koma. Sama er í Austurríki. Ungarn er konungsríki frá frá alda-öðli, þúsundfalt völdugra en vort góða Ísland, og þó er þar líkt fyrirkomu-lag sem í Noregi, með því að þar er einn af ráðgjöfum Ungverja sífelt hjá konungi. Nú finnst mjer ljóst, að það sje hrein og

bein nýlunda, að Ísland skuli heimta, að ráðgjafar, sem kosnir eru af landsstjóra hjer, skuli eiga að undirskrifa með konungi suður í Danmörku. Jeg vil segja: þessi eina nýlunda — að jeg eigi segi axarskapt — er nóg til að fella málið frá staðfestingu konungs. Þessi vanburður við hliðina á tví-söglinu í 3. gr. í sambandi við 6. gr. og síðan gegnum fyrsta kaflann, er það, sem gjörir þetta frumv. að athlægi í augum allra þeirra, sem þekkja stjórnarskrár í Evrópu. Því að þetta frumv., sem þjer, h. þing-deildarmenn, trúið á, það á sjer ekki sinn líka í nokkru landi í Evrópu. Jeg verð að segja, ekki sem konungkjörinn þingmaður, heldur sem þingmaður, að jeg er viss um, að stjórnninni í Danmörku er anuara um heill Íslands, en forkólfum þessa frumv., sem binda sig nú aptan í þetta tagl, en segja þó: næsta ár breyti jeg þjóðviljanum. Það geta þeir að vísu sagt, af því að þeir smíða hann til, eins og vinnukona hnoðar deig í trogi. Það er einkennilegt fyrir þessa menn að geta sagt: sannfæring mín er dagsett að sönnu, en hún getur breytt í næturmyrkri þjóðviljans; hún er óbreytileg nú, en breyting á henni er þegar dagsett fyrir fram. Þetta, að sannfæring þeirra er svona dagsett, sýnir, að þeir eru bæði feður og óskabörn þjóðviljans. Jeg veit, að h. framsögum. (B. Kr.) er of sjálfstæður til þess að gefa sig undir þennan þjóðvilja. Jeg minnst þess, að á þingvallafundinum 1873 varð varð Jón heitinn Sigurðsson í minni hluta með 7 atkvæðum móti 24, og mig minnir, að h. framsögum. nú (B. Kr.) væri þá einn af meiri hlutanum; — jeg minnst þess, að hann (B. Kr.) sagði, þegar hann kom heim af þingvallafundinum, að nú væri Jón Sigurðsson heillum horfinn, því nú hefði hann þjóðviljann á móti sjer. En hvað kom svo út af öllu þessu þingvalla-veðri?

Þingið fól á eptir þingvallafundinn konungi að búa til stjórnarskipunarlög fyrir

Ísland, og það er einmitt sú stjórnarskrá, sem vjer nú höfum. Þetta sýnir, að hinn smíðaði þjóðvilji unir ekki við neitt, sem er eða hefir verið álitid gott og gilt. Breytum, sögðu þessir þjóðviljameinn, öllu því, sem þingið 1867 og 1869 ákvað, og sem stöðufögin 2. janúar 1871 eru á byggð, en setjum eitthvað annað í staðinn, hvernig sem það svo er. Því segi jeg: allir þeir, sem hlýða vilja slíku ráði, og mun h. framsögumaður (B. Kr.) vera einn af þeim, verða að vera andstæðir því, sem hin fyrri þing 1881 og 1883 hafa gjört. Landsmenn eru nú óánægðir vegna báginga og erfiðleika þeirra, sem í landinu eru, og til að sefa þessa óánægju og eymdartilfinningu leita þeir hvíldar í því, að klaga stjórnina og skella skuldinni á hana, einmitt fyrir það, sem þeir áður höfðu beðið hana um.

Jakob Guðmundsson: Jeg ætla að eins að taka það fram nú, sem mjer ládist eptir við 2. umr. þessa máls. Jeg hef heyrt það tekið fram, einkum af h. 6. kgk. þm. (A. Ó.), að þingið færi nú í þessu máli út fyrir þau takmörk, sem það hefði rjett til og leyfilegt væri, og ræddi því um það, sem því ekki kæmi við. Jeg vil nú minna h. þm. á Jón heitinn Repp og reynsluna. Reynslan er sannleikur, sagði hann; því þetta spakmæli metur þingm. ætíð mikils. Og hver er nú reynslan? Sú, að komin er konungleg auglýsing um þetta mál. Hefði konungurinn og stjórnin álitid, að þingið hefði í þessu máli farið út fyrir þau takmörk, sem það átti að halda sjer fyrir innan; ef konungur og stjórnin hefði álitid, að mál þetta hefði á þann hátt öldungis ólögmatan undirbúning, þá hefði stjórnin sagt: Jeg get ekkert mark tekið á þessu máli; þingið hefir hjer talað um það, sem það hafði öldungis engan rjett til að taka um. En þetta hefir stjórnin ekki gjört. Þvert á móti hefir konungurinn viðurkennt í verkianu, að hjer sje á rjettum grundvelli byggt, með því að leysa upp þingið, eins og stjórnarskráin ákveður, þegar samþykkt

er á þingi frumv. um stjórnarskrárbreytingu. Ekki hefir konungurinn heldur sagt það í auglýsingu sinni, að þingið vjlji um of draga af sjer sitt drottinvald, heldur talar hann um stjórnarsamband Íslands og Danmerkur, og skil jeg ekki að þar sjeu meint hin sameiginlegu mál beggja landanna, heldur um hið eðlilega samband Íslands við konunginn. Það er undarlegt, að góðir og gáfaðir Íslendingar skuli búa sjer til reksleggjur, sem stjórnin sjálf hefir ekki fundið, til að keyra þær í höfuð löndum sínum. Mjer virðist það vera fremur auðvirðileg reksleggja, að brigsla landsmönnum um fátækt og vesöld. Jeg get ekki annað en kennt í brjósti um þá menn, sem láta þjóð sína sjá það og heyra, að þeir brúki þvílík vopn opinberlega á þingi. Jeg hygg, að hverjum manni væri það sémra, að hvetja þjóðina heldur til dagnaðar og framtakssemi, en vera að brigsla henni um fátækt. Jeg gat síðast um það í ræðu minni, að h. 6. kgk. þm. (A. Ó.) mundi eins og aðrir menn vera samsettur af sál og líkama, og hefði því tvenns konar þarfir, og vil jeg vona, að h. þm. minnist þess enn þá.

Framsögumaður (Benidikt Kristjánsson): Hinn h. 6. kgk. þm. (A. Ó.) getur ekki enn sannfærzt um það, að þetta frv. hefir engin afskipti af ríkisráðinu.

Í stað þess að taka aptur upp sín eigin orð um þetta atriði, hefði háttv. þingm. átt að fullnægja þeirri áskorun minni, að benda á þau ákvæði, sem sýna það, að ráðgjafi Íslands nú, sem slíkur, þurfi að hafa sæti í ríkisráðinu.

Háttv. þingm. tók og fram, að konungsvaldið væri rýrt með ákvæðunum í 7.—9. grein gagnvart 3. gr. Setjum nú svo, að þetta væri. En hvaða lögum er þá breytt með þessu? Einmitt stjórnarskrá Íslands, og hún sjálf gjörir ráð fyrir, að henni megi breyta. Jeg get því ekki sjeð, að þingið fari hjer út fyrir þau takmörk, sem stjórnarskráin sjálf heimilar því að stíga að.

Annars býst jeg ekki við, að h. þingd.

muni taka svo mjög til greina hrakspár h. 6. kgk. pm. (A. Ó.), en hitt þykist jeg geta borið fram sem sameiginlega ósk meiri hluta þingd., að h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) mætti komast, áður en langt um líður, til betri og fullkomnari sannfæringar í þessu máli.

Sighvatur Arnason: Það virðist nokkuð undarlegt, að h. 6. kgk. pm. (A. Ó.), skuli ekki fyr hafa komið með sína miklu stjórnsfræði, til að leiðbeina mönnum í þessu máli. Það virðist nokkuð síðbært, að koma fram með svona alvarlegar áminningar á síðasta stigi þessa máls. Þess konar virðist meira til að rífa niður en til að byggja upp aftur. Það er ekki ólíklegt, að þetta frv. hafi það sameiginlegt við öll önnur mannleg verk, að því kunni í ýmsu að vera ábótavant. En því verð jeg að mótmæla, bæði fyrir mína eigin hönd og annara landsmanna, að á þetta frumv. sje trúað í blindni. Þó að menn kunni að finna smá-annmarka á þessu frumv., þá eru þeir ekki svo vaxnir, að það taki því að fara að breyta því nú, svo að konunginum ekki gefist tækifæri að segja annaðhvort já eða nei til frumv.

Þar sem h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) ber þjóðinni það á brýn, að hún trúir á þetta frumv. í blindni, þá væri það máské skaði, að þingsaga þessa h. pm. er ekki til í einni heild, og heldur ekki ritgjörðasaga hans. Það væri mjög æskilegt, að báðum þessum sögum væri safnað saman í eina heild og gefin út; máské næsta þing vildi styrkja það fyrirtæki. Vera má, að þjóðin gengi þá ekki lengur í blindni, þegar hún upplýstist af þeirri bók. Það yrði fróðleg saga og menntandi fyrir alþýðu.

Jón Ólafsson: H. 6. kgk. pm. (A. Ó.) hefir það sameiginlegt við aðra, sem tala af „anda-gipt“, svo sem spámenn og fleiri, að hann verður svo háfleygur og talar svo á huldu, og svo loðið, að ekki er gott að fylgja honum nje skilja hann. Jeg vil því ekki hætta mjer út í það að reyna að fylgja honum á fluginu, heldur að eins minnst á nokkur þau atriði, sem hann beindi

að mjer. Hann var að tala um eitthvert blað, sem hann sagði að tryði ekki á nokkurt kraptaverk; það mun vera blaðið, sem hann hefir allajafna fyrir framan sig, «Fróði», þetta hans miklu vizkublað fyrir norðan. En hvaðan hann hefir það, að jeg ekki trúir nema á eitt kraptaverk, nefnilega hið óbreytta stjórnarskrárfrumv., það veit jeg ekki; jeg hef aldrei gjört heyrum kunna trúarjátning mína; en h. 6. kgk. pm., sem hefir tvívegis hjer í dag hátt og í heyranda hljóði afneitað «konungi konunganna», vil jeg ráða til að geyma sjer allar getur um trú mína, meðan hann er ekki fastari en þetta í sinni trú sjálfur. En það skal jeg segja honum, að jeg trúir á fleiri kraptaverk en þetta; jeg trúir að minnsta kosti á *eitt* kraptaverk til, á það kraptaverk, að 6. kgk. pm. (A. Ó.) geti enn öðlast „betri þekkingu“, að hann eptir nokkur þing enn einu sinni verði öldungis öndverður sjálfum sjer og afneiti því öllu þaptur, sem hann hefir sagt hjer í dag.

H. sami pm. sagði, að ástæður þeirra, sem ekki vilja breyta þessu frumv., væri hulinn leyndardómur. H. pm. sat sjálfur í Nd. í fyrri og heyrði þá allar ástæður með frumv. þessu, eins og það nú er. Hann heyrði þá líka allar þær ástæður, sem fram komu *móti* hans eigin aðfinningum. Hvað vantar hann þá að heyra? Jeg áltit jeg hafi rjett til að vísa honum til þess, sem fram fór í Nd. í fyrri, meðan hann sat sjálfur í henni. Hann hefir vísað oss efri deildar mönnum til orða hæstv. landshöfðingja og h. pm. Borgf. (Gr. Th.) í Nd. í ár; við sitjum þar ekki, og heyrum eigi, hvað þar fer fram. Hverjar voru þessar ástæður? H. pm. sagði um þær, að þær væru að «kraptinum nýjar», en «að ofninu til hefðu þær áður birzt í blaði hjer á landi», sjálfsagt blaði hans. Fyrst það eru ekki aðrar ástæður, sem þingm. hefir að vísa til en þessar, þá munu þær vera kunnar, að minnsta kosti nokkrum mönnum; því að til kváðu þó vera menn, sem lesa «Fróða» enn

pá. En aðalatriðið er það, að enginn af þeim fáu, sem andæft hafa þessu frumv., hafa gjört hina minnstu tilraun til að bæta úr þeim «göllum», sem þeir hafa pótzt finna á því, nema þm Borgf. einn; hinir hafa enga samvinnu viljað eiga við meginþorra þingsins í þessu máli; því að hártoganir, hrakspár eða svigurmæli eru engin samvinna. Á því er auðsjeð, hvað það er, sem meiri hlutanum og minni hlutanum ber á milli. Minni hlutinn vill auðsjáanlega *enga* breytingu hafa; því að ef hann hefði viljað *nokkra* breytingu, hefði hann komið með einhverjar *tillögur* í þá átt. En það hefir hann ekki gjört. (A. Ó.: Jú!). Jeg skora á h. pm. að sýna það, að nokkur hafi komið fram með tilraun í þá stefnu. (A. Ó.: «Fróði»). Jeg kannast ekki við það, að «Fróði» sje enn þá orðinn liður í löggjafarvaldinu. Nei, allur þessi lambasparðatningur h. pm. (A. Ó.) á einstökum orðum og málsgreinum er gamall og marghrakinn; en hann ber vott um það, að þingm. álitur, að alls ekki þurfi að endurskoða stjórnarskrána.

H. sami pm. nefndi 7., 8. og 9. grein, sem þær, er færur í bága við drottinvald konungs og gjörðu breyting á ríkisráðinu. Jeg finn hvergi nefnt ríkisráð í öllum þessum greinum; jeg finn hvergi í þessu frumv. frá upphafi til enda, að ríkisráðinu sje haggad. (A. Ó.: Svo?)

Hjer í frv. er að eins talað um hin sjerstaklegu málefni Ísland, og þau eiga optir eðli sínu sem *sjerstök* mál ekki heima í ríkisráðinu. Þó talað sje um landsráð í frv., hefir það ekkert með ríkisráðið að gjöra, og kemur því alls ekkert í bága við það. Með stöðulögunum hefir Danmörk *afsalað sjer* í Íslands hendur hinum *sjerstaklegu* málefnum Íslands, og þau eru því öldungis óviðkomandi ríkisráðinu, og heyra því með fullum rjetti eingöngu undir löggjafarvald Íslands.

Jeg skal nú ekki fara út í hinn langa

lestur h. pm. um grundvallarlög nýlendanna. Jeg hefi svarað því áður, og þarf engu við það að bæta. Jeg hefi lesið þessi lög eins vel og þingmaðurinn. Greinarnar, sem h. pm. vitnaði í, finnast þar að tölunni til, en hvergi það efni, sem hann vildi láta þær innihalda. Í þeim stendur hvergi, að landsstjórnin sje bundinn við, að taka vissa *menn* í ráð *sitt*. Það er það, sem jeg hefi allt af borið á móti. Háttvirtir þingmenn geta sjálfir lesið þessi lög í Sveistrúps safni, og sjeð, hvor okkar satt segir.

H. sami h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) hefir opt og mikið talað um þjóðviljann. Hann hefir sagt, að þjóðvilji sá, sem styður þetta frv., hafi verið skapaður í myrkri á þingvöllum í fyrri vor. Jeg vil benda honum á, að þingvallafundurinn var um það leyti árs, þegar lengstur er dagur, en þá er ekkert myrkur á Íslandi; það kemur líka mjög illa heim hjá h. pm., að dagsetja þennan þjóðvilja á þingvelli 1885, en rekja hann þó síðar til þingvallafundarins 1873. Það virðist ekki gott, að koma þessu hvorutveggja heim í ræðu h. pm.

Hjer á nú að greiða atkv. um þetta mál í heild sinni, en ekki um einstakar greinar, nje um nokkrar breytingar, því að þær hafa engar komið fram. Það eru því engar *nýjar* ástæður nú á móti þessu frv., og að fella frv. nú, væri, eins og h. 5. kgk. pm. (H. Sv.) sagði við 2. umr, sama sem að apturkalla það álit, sem þingið í fyrri ljet í ljósi í þessu máli. Jeg veit, að h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) kann að cítera í hina konunglegu auglýsingu, sem ástæðu til að fara ekki lengra út í þetta mál, en hætta við svo búið. En jeg fyrir mitt leyti greiði atkvæði með þessu frv., *af því*, að vjer erum sjerstök þjóð með sjerstökum landsrjettindum; en hverri slíkri þjóð er það nauðsynlegt proskaskilyrði að fá sjálf að hafa hjá sjer stjórn sinna sjerstöku mála;

þetta hefir öll reynslan staðfest; þetta er því eðlilegur rjettur þjóðar vorrar; eðlileg nauðsyn knýr oss því til að fara þessu fram, sú nauðsyn, sem er sterkari en allar konunglegar auglýsingar og öll orð h. 6. kgk. þm. (A. O.). Þessi nauðsyn getur ekki bliknað nje dáið fyrir neinu konungsbrjefi, heldur hlýtur hún ávallt að koma fram, aptur og aptur, þangað til hún vinnur viðurkenningu, og barátta vor sigur; því, sem þetta frumvarp fer fram, hlýtur því af eðlilegri nauðsyn, fyr eða síðar, framgengt að verða, hvort sem það kemur fram í alveg þessari mynd eða annari. Jeg mun því greiða atkv. mitt nú með þessu frv., og svo lengi sem jeg á hjer sæti, jafnan með hverju því, sem í þessa átt fer, unz sigur er fenginn, og vona jeg að engum vini frumvarpsins blandist hugur um, að gjöra hið sama, þrátt fyrir ræður þeirra, sem á móti hafa mælt.

Arnþjóður Ólafsson: Jeg skal stuttlega svara h. 1. þm. S.-Múl (J. Ó.). Jeg neita því, að jeg hafi ekki fært ástæður fyrir máli mínu. Jeg hefi sagt, að jeg aðhylltist það, sem hinn hæstv. landshöfðingi og h. þm. Borgf. (Gr. Th.) hafi talað í þessu máli í Nd.; en jeg hef ekki tekið upp hjer í deildinn ástæður þeirra, heldur hef jeg bætt því við, sem álit nefndarinnar hjer hefir gefið mjer tilefni til.

Jeg vil bara taka til 7., 8. og 9. gr. Jeg skora á h. deildarmenn að gæta að því, hvort þeir áliti ekki, að þar sje farið fram á breytingar á ríkisráðinu. Um leið og h. 1. þm. S.-Múl. (J. Ó.) hefir játað mjer því, að ríkisráðið er sameiginlegt mál, um leið verður hann að játa, að allt fyrirkomulag þess sje sameiginlegt mál. Í grundvallarlögunum 11.-16. gr. er þetta fyrirkomulag ákveðið; þar segir, að konungur einn hafi vald til að velja sjer ráðgjafa og víkja þeim frá, ráðgjafa sem skrifi með honum undir lögin; en þetta vald er nú í

frv. dregið úr hendi konungs og lagt í hendur landsstjórans; með því er bersýnilega gripið inn í fyrirkomulag ríkisráðsins. Þetta hljóta allir að skilja, sem ekki hafna sjón og heyrn beinlínis á móti sínum innra manni. Þetta er það meginatriði, sem jeg hefi á móti þessu frv.; þetta er það, sem jeg hefi allt af reynt að taka fram nú í ræðum mínum. Jeg hefi sagt það og segi það enn: jeg vil gjöra mitt allt til, að tryggja innlenda stjórn í landinu í öllu, sem vjer getum, og liggur innan vors verkahnings. Mjer er það ekki ókunnugt, að það eru óskir margra manna, jafnvel, þm. að stjórn landsins láti meira til sín taka, bæði í löggjöfnni og framkvæmdarvaldinu. Í starfi í þessa átt vil jeg af alhuga taka þátt; en sem þingmaður er jeg ófáanlegur til að ganga út fyrir þau takmörk, út fyrir þau landamerki, sem Íslandi eru sett í stjórn lögunum. H. þm. mega þjóta svo langt, sem þeim gott þykir. Jeg fylgi þá ekki með. Þetta skilur mig og þá. Ef þeir ekki geta skilið þetta, er það á þeirra valdi. Jeg get ekki talað ljósara.

Jeg veit, að engum þm., sem þekkir sögu alþingis 1867 og 1869, geta vilzt algjörlega sjónir á landamerkjum sjermála vorra og sammála ríkisins. Jeg veit, að h. 1. þm. Rangæinga (S. Á.), getur ekki dottið það í hug.

H. 1. þm. S.-Múl (J. Ó.) veit það vel, ef hann að eins vill vita það, að í ráðaneyti nýlendna Englendinga er ekki að tala um annað, en að í þeim sitji valdstjórnarembættismenn. Englendingum dettur ekki í hug, að setja ráðgjafaábyrgðarlög, því að þegar ráðgjafarnir lenda í minni hlutanum, er þeim vísað frá án dóms og án sekta, eða annarar hegningar. Þar er fullt þingræði, og þess vegna þurfa þar enginn ráðgjafaábyrgðarlög. En einkennilegt er það á þessu þingi nú, að allt sem fram er komið í frv. þeim, sem hnýtt er aptan í taglið

á þessari endurskoðuðu stjórnarská, sýnir mjer, að forkólfarnir eru uppfræddir eptir því, sem kennt er í «Þjóðólfi» um pingræði; það tyggja þeir upp, flest ómelt, hitt illa melt. En þjóðviljinn þeirra er «meini blandinn mjög». Jeg get sýnt það svart á hvítu, að jafnvel í Eyjafjarðarsýslu, — sjálfu kjördæmi framsögumanns þessa frv. í Nd. og forsetans þar — eru töluð á fundi opinberlega, ómótmælt af öllum þar, þessi orð: (*Forseti*: Jeg vil biðja h. pm. að lesa ekki langt mál). Nei, það skal ekki vera lengra en ein vísa um daginn. Hjer stendur þá:

«Eg hefi spurt þessa menn að, hvort þeir hefði von um að frv. þetta næði staðfestingu konungs. Hefi jeg engan fundið svo vongóðan, að hann hafi haft von um það. Eg hefi enn fremur spurt þá um, hvort þeir væru ánægðir með þetta frv., eins og það stæði. Flestir hafa hveðið nei við því, og sumir hafa jafnvel farið svo langt, að þeir hafa sagt, að sjer mundi ekkert koma jafn illa og ef frv. þetta næði staðfestingu konungs, því að sjer þætti því svo ábótavant».

Þetta er nú sá makalausí þjóðvilji þarna rjett við eldinn í Eyjafjarðarsýslu, þar sem mesta og beztu kraptar málsins eru kosnir á þing; þarna rjett undir handarjaðrinum á «Þjóðlidinu». Þetta er nú þjóðviljinn undir þessum mönnum; hvað mun þá vera í öðrum hlutum landsins? Verði þeim öllum að góðu, sem tessa þessu tafli þjóðviljans, sem þeir hafa sjálfir smíðað. Nú hafa þessir pingmenn neytt stjórnina til enn á ný að rjúfa þingið; það hafa þeir gert með því, að samþykkja nú þessi nýju frv., sem gjöra breytingu á stjórnskránni, en sem þeir hafa viljað fódra með því að tylla þeim aptan í hina endurskoðuðu stjórnskrá að löggildingartímanum til. Allir þessir dilkar aptan í stjórnarbót þeirra eru ný stjórnskrárbreyting; því að enn öndum vjer og enn sitjum eptir hinni

gömlu stjórnskrá frá 1874. Í einu orði: sumir dilkarnir eru eins stjórnskrárbreyting, eins og móðirin. Þetta hljóta menn að játa, ef þeir vilja standa á öðrum grundvelli en sinni eigin ímyndun. En með þessu hefir þingið sýnt það, sem jeg vildi ekki, að það hefði sýnt, það sem sje, að það er ekki einfært um að búa til lög, nema þau verði því sjálfu og höfundum þeirra að fótakefli.

Jón Ólafsson. Jeg skal minnast fyrst á það, er h. 6. kgk. pm. (A. Ó), sem alltaf er að stagast á þjóðviljanum, var að lýsa honum í Eyjafirði og ætlaði að sýna og sauna, hvernig hann væri þar, með því að lesa upp pistil úr «Fróða, sem hann sagði að væri eptir menntamann í Eyjafirði; en auk þess, sem hann enga sönnun kom með fyrir því, að þessi maður hefði rjett til að tala í almenns þjóðarvilja nafni, þá gleymist honum að geta þess, að þessi sami herra bauð sig fram til þingskosningar í vor í Eyjafirði, en þjóðviljinn þar hafnaði honum, við lítinn orðstír. Ennfremur er h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) allt af að tala um, að ríkisráðið sje *sameiginlegt* mál, og um það er jeg honum alveg samdóma, að það sje það í *sameiginlegum málum*. Hann sagði nú síðast, að við «sætum hjer allir enn þá á gömlu stjórnskránni»: en jeg vil ráðleggja honum að sitja nú ekki lengur á henni, heldur taka hana upp og lesa 1. gr. hennar; hún hljóðar svo: «Í öllum þeim málefnum, sem samkvæmt lögum um hina stjórnartegu stöðu Íslands í ríkinu 2. janúar 1871, 3. gr., *varða Ísland sjerstaklega, hefir landið löggjöf sína og stjórn út af fyrir sig, á þann hátt, að löggjafarvaldið er hjá konungi og alþingi í sameiningu, framkvæmdarvaldið hjá konungi og dómvaldið hjá dómendum*».

Samkvæmt 2. gr. í tjeðum lögum tekur Ísland aptur á móti engan þátt í löggjafarvaldinu að því leyti, er snertir hin al-

mennu málefni ríkisins o. s. frv. Þegar nú h. 6. kgk. pm. (A. Ó.) viðurkennir, að ríkisráðið sje *sameiginlegt*, þá liggur þar í, að það auk al-danskra mála meðhöndli *alríkis*-mál, en ekki þau mál, sem alríkisvaldið hefir *afsalað sjer*. Hver heilvita maður hlýtur að sjá, að bein afleiðing af því er, að *sjerstök mál Ísland eru því alveg lövið-komandi*; í þeim hefir Ísland löggjöf sína og stjórn *út af fyrir sig*. Ef sjerstök mál Islands heyrðu undir ríkisráðið, þá væri 1. gr. stjórnarskrárinnar þýðingarlaus; þá hefði það ekki *löggjöf sína og stjórn út af fyrir sig*, ef hún lægi undir *sám-eiginlegt* ríkisráð. Þetta veit jeg að h. 6. kgk. pm. (A. Ó. sjer og skilur, hvort sem hann kann að vilja láta það á sig ganga eða ekki.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. samp. með 6 atkv. gegn 4 atkv., og afgreitt síðan til landshöfðingja sem *stjórnarskipunarlög frá alþingi*.

Kosning yfirskoðunarmanns, ef hinum fyrverandi yfirskoðunarmanni er veitt lausn.

Forseti: H. þingd. mun kunnugt, að annar af yfirskoðunarmönnum landsreikninganna (landshöfðingi Magnús Stephensen), getur eigi vegna embættisstöðu sinnar lengur gegnt þeim starfa, og vil jeg því bera undir h. þingdeild, hvort hún sje því eigi samþykkt, að honum sje veitt lausn frá þessu starfi, með pakklátri viðurkenningu þess, hve vel og samvirkusamlega hann hefir gegnt starfa þessum, er hann hefir haft á hendi frá þeim tíma, sem þingið fjekk fjármálarjettindi.

ATKVÆÐAGR.: Þetta var samþykkt í einu hljóði.

Arnlfótur Ólafsson: Jeg verð að leyfa mjer að spyrja, hvort nauðsynlegt sje að nýr endurskoðunarmaður sje kosinn hjer á þingi, í stað þess sem frá fer.

Forseti: Jeg álit að svo sje.

Arnlfótur Ólafsson: Jeg hef setið í sáttanefnd, og þar veit jeg, að ef annar sáttanefndamaðurinn er forfallaður, þá hefir hann vald til að gjöra út um málið einn, eða setja sjálfur mann í stað þess sáttanefndarmannsins, sem eigi er viðstaddur. Eins sýnist mjer að hjer gæti verið, að sá endurskoðunarmaðurinn, sem eptir er, fái að velja sjer til aðstoðar þann mann, sem hann vill. Þó skal jeg ekki hafa á móti því, að þessi kosning fari hjer fram; því að jeg er þess fullviss, að einhver ágætismaður muni kosinn verða.

Var þá kosinn endurskoðunarmaður, og hlaut kosningu alþingismaður *Jón Ólafsson*, með 6 atkv.

Tuttugasti og þriðji fundur, fimmtudag 26. ágúst kl. 12^{1/2}. Allir á fundi. Gjörðabók frá síðasta fundi lesin, samþykkt og staðfest.

Forseti: Þegar vjer nú ljúkum starfa vorum, finn jeg ástæðu til að pakka embættismönnum þingsins fyrir góða samvinnu, og hverjum einstökum þingmanni fyrir það traust og umburðarlyndi, sem þeir hafa sýnt mjer.

Fundi slitið.

Þriðji fundur í sameinuðu þingi, fimmtudag 26. ágúst kl. 1. Gjörðabók frá síðasta fundi lesin og samþykkt.

Forseti skýrði frá störfum þingsins og úrslitum málanna.

Að því búnu lýsti landshöfðingi yfir því í nafni konungs, að alþingi væri slitið.

Stóð þá upp þingm. Suður-Þingeyinga og mælti: *Lengi lifi konungur vor Kristján hinn IX.*; og tóku þingmenn undir það í einu hljóði.

Var síðan gengið af þingi.

